

Estructura social i desigualtats a Catalunya. Volum II

Pobresa, salut,
joventut, habitatge
i llengua

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Estructura social i desigualtats a Catalunya. Volum II

Pobresa, salut, joventut, habitatge i llengua

*SARA AYLLÓN, MAGDA MERCADER, XAVIER RAMOS,
CRISTINA SÁNCHEZ, NÚRIA QUINTANA, HUG LLÀCER, PAU MIRET,
CARME TRILLA, JOFFRE LÓPEZ I ALBERT FABÀ*

Estructura social i desigualtats a Catalunya. Volum II

Pobresa, salut, joventut, habitatge
i llengua

*SARA AYLLÓN, MAGDA MERCADER, XAVIER RAMOS,
CRISTINA SÁNCHEZ, NÚRIA QUINTANA, HUG LLÀCER,
PAU MIRET, CARME TRILLA, JOFFRE LÓPEZ
I ALBERT FABÀ*

La col·lecció *Polítiques* és la principal col·lecció de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen aquelles investigacions que han estat encarregades i que es consideren més rellevants pel seu interès social i polític. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Primera edició: abril de 2005

© Fundació Jaume Bofill, 2005

Provença, 324

08037 Barcelona

fbofill@fbofill.org

<http://www.fbofill.org>

© d'aquesta edició: Editorial Mediterrània, S. L.

Guillem Tell, 15, entl. 1a

08006 Barcelona

Tel. 93 218 34 58 – Fax 93 237 22 10

editorial@emediterrania.com

www.emediterrania.com

Disseny de la col·lecció: Martí Abril

Disseny de la coberta: Amador Garrell

Maquetació: Jordi Vives

ISBN de l'Obra Completa: 84-8334-656-7

ISBN del Volum II: 84-8334-658-3

DL: B-20.949-2005

Impressió: Romanyà Valls, Capellades (Anoia)

Impressió a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Índex

Volum II

1. LA POBRESA A CATALUNYA: POBRESA MONETÀRIA I PRIVACIÓ A CATALUNYA A PRINCIPIS DEL SEGLE XXI	9
<i>Sara Ayllón Gatnau, Magda Mercader Prats (coord.) i Xavier Ramos Morilla</i>	
2. LES DESIGUALTATS SOCIALS I LA SALUT A CATALUNYA	159
<i>Cristina Sánchez Miret</i>	
3. UNA VISIÓ DE LA JOVENTUT A CATALUNYA	183
<i>Pau Miret Gamundi</i>	
4. ELS FILLS: PRESENT I FUTUR	247
<i>Cristina Sánchez Miret, Núria Quintana Garrido i Hug Llàcer Palanca</i>	
5. ELS HABITATGES DE LA POBLACIÓ CATALANA	287
<i>Carme Trilla Bellart i Joffre López Oller</i>	
6. LES LLENGÜES A CATALUNYA	321
<i>Albert Fabà Prats</i>	
ANNEX. RELACIÓ D'ENQUESTADORS I ENQUESTADORES DE TOTES LES ONADES DEL PAD	407

Volum I

PRESENTACIÓ

Jordi Sànchez Picanyol

1. EL PANEL DE DESIGUALTATS SOCIALS A CATALUNYA (PAD)

Laia Pineda Rüegg

2. LES CLASSES SOCIALS A CATALUNYA: DESIGUALTATS EN LES CONDICIONS DE VIDA DELS GRUPS SOCIALS

Cristina Sánchez Miret i Núria Quintana Garrido

3. DUES CRUÏLLES DEL SISTEMA ESCOLAR: L'ACCÉS A L'ESCOLA PÚBLICA I A L'ENSENYAMENT SECUNDARI POSTOBLIGATORI

Xavier Bonal Sarró, Xavier Rambla Marigot i Marc Ajenjo Cosp

4. LES DESIGUALTATS EN EL MERCAT DE TREBALL

Albert Recio Andreu i Carolina Recio Cáceres

5. EL REPARTIMENT DEL TREBALL DOMÈSTIC I FAMILIAR

Cristina Sánchez Miret i Hug Llàcer Palanca

6. LA GESTIÓ DEL TEMPS QUOTIDIÀ: DIFICULTATS D'ENCAIX, ESCASSETAT I DESIGUALTATS

Sara Moreno Colom

1

La pobresa a Catalunya: Pobresa monetària i privació a Catalunya a principis del segle XXI

Sara Ayllón Gatnau, Magda Mercader Prats (coord.)
i Xavier Ramos Morilla

Abstract

Cada dia es fa més evident a Catalunya que, al costat del progrés econòmic de bona part de la societat catalana hi ha una realitat persistent, la de la població que pateix situacions de pobresa. L'anàlisi detallada de les dades de la primera onada del PaD (2001-2002), ens porta a fer una constatació fonamental: la pobresa es manifesta de formes molt complexes i variades.

L'estudi no només s'ocupa de la quantificació de la pobresa sinó que en ressegueix els perfils a través del gènere, l'edat, l'estat civil, la situació d'activitat, l'habitatge o l'estat de salut, entre d'altres. A les ja conegudes formes de pobresa associades a la vellesa i a la inactivitat s'hi afegixen formes noves, vinculades als efectes de l'atur i a l'empitjorament de les condicions de treball. Finalment també s'analitzen els índexs de privació de les llars catalanes en tres àmbits: la privació bàsica de consum, la privació bàsica d'habitatge i la privació secundària. L'anàlisi de privació, que complementa l'estudi de la pobresa monetària, fa emergir les limitacions de moltes llars en l'accés a determinats béns que incideixen directament sobre el seu nivell de vida. L'estudi assenyala que les limitacions són especialment importants pel que fa a l'accés a l'habitatge de les llars més joves.

Índex

Introducció	13
La dimensió monetària de la pobresa a Catalunya l'any 2000	21
· Una visió panoràmica de la pobresa monetària	21
· Quants pobres hi ha a Catalunya?	21
· La pobresa per grups d'edat	25
· La pobresa segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència	28
· Pobresa i família	32
· Un enfocament a partir del tipus de família	32
· La pobresa segons la grandària de la llar	37
· Pobresa i mercat de treball	40
· L'efecte de l'activitat econòmica de la persona de referència	40
· Pobresa segons la concentració de persones ocupades al nucli familiar	44
· Pobresa entre la població assalariada	46
· Pobresa segons la categoria socioprofessional de la persona de referència	49
· Pobresa i atur o inactivitat	50
· Pobresa i règim de tinença de l'habitatge	55
· Pobresa i salut	57
· Pobresa i nova immigració	63
· Pobresa i nivell educatiu	65
· Síntesi. Els grups de risc de la pobresa monetària a Catalunya	70
La privació a Catalunya l'any 2000	72
· Privació i pobresa monetària	76
· Una visió panoràmica de la privació	78
· Privació per grups d'edat	79
· Privació segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència	80
· Privació i família	82
· Un enfocament per tipus de família	82
· Privació segons la grandària de la llar	86
· Privació i mercat de treball	88
· L'efecte de l'activitat econòmica de la persona de referència	88

· Privació segons la concentració d'ocupats al nucli familiar	90
· Privació entre la població assalariada	92
· Privació segons la categoria socioprofessional de la persona de referència	94
· Privació i atur o inactivitat	95
· Privació i règim de tinença de l'habitatge	97
· Privació i salut	99
· Privació i nova immigració	102
· Privació i nivell educatiu	103
· Síntesi. Els grups de risc de la privació a Catalunya	105
Conclusions i reflexions finals	107
Annex metodològic	111
· Pobresa monetària i privació: dues perspectives complementàries per a l'estudi de la pobresa a Catalunya	111
· El PaD: nova font de microdades per a l'estudi de la pobresa a Catalunya	116
· Què és el PaD?	116
· La representativitat poblacional de la mostra del PaD	119
· La problemàtica associada als ingressos al PaD 2001	127
· Opcions metodològiques adoptades a l'anàlisi	130
· Metodologia emprada per a l'anàlisi de la pobresa monetària	131
· Metodologia emprada per a l'anàlisi de la privació	135
· La construcció dels grups poblacionals	145
Bibliografia	153

INTRODUCCIÓ¹

Cada dia es fa més evident a Catalunya que, al costat d'un progrés econòmic de bona part de la societat catalana, hi ha una nova realitat, la de la població en situació de risc de pobresa i exclusió social. Es tracta d'una pobresa no sempre lligada al fet de passar gana, sinó a la dinàmica econòmica i social de les societats més riques.

Segons els indicadors socials primaris sobre pobresa i distribució de la renda publicats per la Unió Europea i referents a l'any 1999, l'Estat espanyol se situa en el grup de països a la cua d'Europa, amb un dels diagnòstics més greus de pobresa monetària. En relació amb la mitjana europea, una proporció més elevada de persones es troben en situació de risc de pobresa, i tant la intensitat com la durada d'aquesta és també superior a la mitjana comunitària.² Les últimes estimacions recollides sobre les tendències en el nivell de pobresa al conjunt de l'Estat no són optimistes: després d'uns anys (la dècada dels vuitanta) de lleu reducció de les taxes de pobresa, a principis dels anys noranta s'hauria produït un canvi de tendència.³ Catalunya no n'és una excepció. Segons les

1. Aquest estudi va ser publicat el desembre de 2003 per la Fundació Un Sol Món i la Fundació Jaume Bofill amb el títol *La pobresa a catalunya. Informe 2003*, un informe de l'Observatori de la Pobresa i l'Exclusió Social de La Fundació Un Sol Món de la Caixa de Catalunya. De l'esmentat estudi l'únic que no es reproduïx aquí és l'annex estadístic.

2. Vegeu Eurostat (2003) i García-Serrano *et al.* (2001).

3. Vegeu Del Río i Ruiz Castillo (1997), Martínez *et al.* (1998) i Cantó *et al.* (2002).

estimacions disponibles d'edicions anteriors de l'Observatori, la pobresa a Catalunya l'any 1996 afectava un 15,2% de les llars catalanes.

Diversos són els elements que poden ajudar a entendre aquesta nova problemàtica social.⁴ Un mercat de treball en el qual persisteix l'atur, la precarietat de l'ocupació i els baixos salaris; els canvis en les formes tradicionals de família; les tendències dels últims anys en el preu de l'habitatge i les noves formes d'immigració són potser quatre dels elements de canvi social més importants a l'hora d'entendre l'emergència d'aquestes noves formes de precarietat econòmica, pobresa i exclusió social. A més d'aquests canvis socials no es pot obviar el paper que haurien de jugar les polítiques públiques per tal de combatre aquestes problemàtiques.

En efecte, malgrat la reducció de les xifres d'atur dels últims anys, a Catalunya l'any 2002 hi ha una mitjana de 294.700 persones en edat activa que volen treballar però no troben feina, un 9,6% de la població activa (no inclou els aturats que busquen la primera feina). Per aquest mateix any 2002, un 40,2% dels aturats fa més d'un any que són a l'atur. A més a més, la feina constitueix cada dia menys una garantia de poder escapar de les situacions de vulnerabilitat econòmica. La precarietat en l'ocupació i els baixos salaris que han caracteritzat el model de creixement econòmic de les últimes dècades, fan que la nova pobresa ja no s'associï només a la inactivitat i a la malaltia, sinó que la nova pobresa afecta cada dia més la població treballadora.⁵

Un segon element que pot ajudar a entendre les noves formes de pobresa, té l'arrel en les tendències demogràfiques recents, les quals indiquen que s'estan produint canvis importants en les formes tradicionals de família, la qual cosa comporta sovint l'emergència de llars financerament més vulnerables. Avui la família a Catalunya ja no és un tot homogeni basat en la tradicional parella amb fills. Les opcions de vida són cada vegada més variades, les ruptures familiars més freqüents i els fills en el marc del

4. Vegeu els treballs anteriors de l'Observatori de la Pobresa i l'Exclusió Social de la Fundació Un Sol Món de Caixa Catalunya, així com les contribucions de Van den Bosch *et al.* (1993), Masats (1996) o Mercader i Delicado (1998). Vegeu també els treballs de Càritas Diocesana (1983, 1985) i EDIS (1996, 1998).

5. L'any 2002, el 86% dels contractes de treball registrats van ser temporals segons dades de Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. Vegeu també Carrasquer i Romero (1999).

matrimoni cada cop són menys la regla. En les últimes dècades s'observa un augment significatiu de les llars monoparentals i unipersonals. Les estadístiques també són reveladores d'aquests canvis.⁶

Les interrelacions entre els canvis demogràfics i la pobresa no són, tanmateix, senzilles, i estan certament condicionades per molts altres factors. Si bé, aquestes tendències demogràfiques suggereixen un debilitament de la xarxa familiar contrasten amb les taxes de dependència juvenil que mostren una tendència alcista els últims anys. Capellades i Farré (2001) constaten que els patrons d'emancipació dels joves catalans difereixen considerablement dels d'altres països europeus. A Catalunya preval la permanència a la llar dels pares i, si bé es detecta un cert augment de les formes alternatives d'emancipació, aquestes no deixen de ser bastant minoritàries.

Tal com apunten diversos autors, els efectes sobre la pobresa del deteriorament del mercat de treball a Catalunya han quedat molt mitigats per la xarxa familiar i l'ajust demogràfic dels últims anys. Malgrat les elevades taxes d'atur i precarietat en l'ocupació, molt superiors a la mitjana europea, des d'una perspectiva familiar, Catalunya es caracteritza per tenir un dels percentatges més baixos de llars en les quals tots els membres estan a l'atur o són inactius, és a dir, llars on no hi ha ningú que treballi⁷. Els efectes de la precarietat laboral, especialment intensa entre les dones i els joves, s'han vist molt atenuats per les estratègies en el si de les famílies. El retard en les decisions d'emancipació i/o formació de noves famílies o el reagrupament familiar, en un context en el qual la protecció social per fer front a aquesta precarietat laboral ha estat molt limitada, són exemples d'aquestes estratègies. És poc sorprenent que Catalunya presenti avui una de les taxes de fecunditat més baixes del món. Roigé (2001) defensa que Catalunya manté un dels índexs de complexitat familiar més alts d'Europa, amb un elevat grau de residència intergeneracional. En efecte, a Catalunya la família és

6. Segons Capellades i Farré (2001) es produeix un augment remarcable de les llars unipersonals i monoparentals entre 1991 i 1996. El percentatge de naixements de dones no casades sobre el total a Catalunya assoleix la xifra d'un 20,3% l'any 2000 en comparació al 12,9% del 1994. Igualment reveladora és la xifra de divorcis a l'Estat espanyol (separacions i nul·litats): de cada 100 matrimonis registrats, 27 acabaren en divorci l'any 1990 i 47,3 l'any 2000. Vegi's també Ajenjo i Blanes (1999).

7. Vegeu Mercader (2001).

vista com una institució fonamental en la protecció dels seus membres davant de l'adversitat econòmica.⁸

Aquestes tendències en l'emancipació juvenil, tampoc són independents de les referents al preu de l'habitatge, el tercer element important de canvi per entendre les noves realitats de pobresa i exclusió social a Catalunya. A la dècada dels noranta, el preu de l'habitatge s'ha incrementat gairebé d'un 25% més que els salaris mitjans bruts. Per tant, l'esforç econòmic que suposa l'habitatge és cada vegada superior per al conjunt de la població, però encara ho és més per a un col·lectiu de joves que normalment obtenen sous per sota la mitjana de la població. Aquesta tendència alcista s'ha reforçat en els últims anys.

Finalment, un quart element de canvi és l'arribada del fenomen de la nova immigració. Catalunya presenta una de les taxes de creixement de població estrangera més altes d'Europa. Si la de dret a Catalunya l'any 1996 era de 114.000 individus, l'any 2002 superava els 328.000, molt per sobre dels nivells observats des d'una perspectiva històrica recent. La naturalesa d'aquesta immigració també ha canviat. Entre el 2001 i el 2002 la població estrangera no comunitària ha representat un augment vertaderament important, per exemple, el 2002, quatre de cada deu immigrants a Catalunya provenia del continent africà.

Davant d'aquestes dinàmiques de canvi, certament no es pot obviar el paper que juguen les polítiques públiques en el combat de la pobresa i l'exclusió social. Si els anys vuitanta es van caracteritzar per un increment de la despesa social, lligada sobretot a les reformes en el sistema de pensions i a la universalització de l'educació i la sanitat al conjunt de l'Estat, els anys noranta ho han estat per un debilitament de l'acció pública en el camp social. Les xifres de despesa social per habitant en són una bona mostra. Diversos estudis recents⁹ han destacat el baix nivell de despesa pública social a Catalunya (i a Espanya) i el seu procés de divergència respecte als països membres

8. D'acord amb la classificació d'estats del benestar àmpliament utilitzada d'Esping-Andersen (1993), Espanya (i Catalunya) se situaria dins dels règims d'estats del benestar corporativistes en els quals l'Estat intervindria només quan s'acaba la capacitat de la família de protegir els seus membres.

9. Vegeu Navarro (2003) i Navarro i Quiroga (2003).

de la Unió Europea. Catalunya mostra la despesa pública social més baixa de la Unió Europea (amb l'excepció d'Irlanda).¹⁰

Pel que fa a la protecció financera de les rendes baixes, en les últimes dècades el sistema de prestacions de la Seguretat Social s'ha anat transformant i adaptant a aquestes noves realitats socials, introduint un conjunt de programes assistencials que integrarien les pensions mínimes, les pensions no contributives i assistencials, el subsidi assistencial d'atur o la prestació per fill a càrrec. A aquest conjunt de programes d'àmbit estatal s'hi afegeix a Catalunya l'últim esglaió de la protecció amb vocació universal, la PIRMI. Aquest programa instaurat a principis dels anys 90 lluny de consolidar-se com un instrument flexible que garanteixi uns recursos mínims a qualsevol persona en situació de necessitat a Catalunya, tal com ha passat amb els programes de rendes mínimes a Navarra o Euskadi¹¹, s'ha convertit en un sistema residual amb condicions d'accés que deixen fora de la seva cobertura bona part de la població en situació de pobresa extrema.¹²

En aquest context, l'objectiu del treball és contribuir a un millor coneixement de les realitats actuals de pobresa i exclusió social a Catalunya. El treball se centra fonamentalment en l'estudi de la dimensió econòmica d'aquests fenòmens i ofereix una descripció exhaustiva dels recursos i les condicions de vida de la població més desfavorida a Catalunya l'any 2000.

El cert és que no hi ha gairebé consens entre els científics socials sobre com mesurar el fenomen de la pobresa. Davant d'aquesta manca de definició, l'aproximació d'aquest estudi serà eminentment pragmàtica. La qüestió clau que cal plantejar és com aproximar-se a la mesura de la pobresa de manera vàlida, que tingui sentit en el context català

10. La despesa pública social a Catalunya representava el 17,5% del PIB al 1999. Aquest percentatge està per sota l'espanyol (19,9%) i molt lluny de la mitjana de la UE-15 (27,6%). A més, l'evolució relativa d'aquesta despesa ha estat negativa des del 1993, quan representava el 21,8% del PIB.

11. Vegeu Laparra *et al.* (2002) per al cas de la comunitat de Navarra o Sanzo (2002) per al cas del País Basc.

12. Per una revisió crítica dels canvis recents en l'estat del benestar vegi's Adelantado (2000). Per una anàlisi de l'impacte sobre la pobresa del conjunt de prestacions assistencials a l'Estat vegi's Levy i Mercader (2001).

i que sigui útil per al disseny de polítiques. Per tant, l'objectiu de l'estudi no pot ser oferir una xifra única de pobresa o proporcionar un mètode "oficial" per mesurar-la, ja que aquests objectius no tenen massa sentit atesa la naturalesa mateixa del fenomen. En aquest monogràfic, l'objectiu és molt menys ambiciós. Es provarà d'apropar-se des de diferents perspectives a la mesura de la dimensió econòmica de la pobresa, per veure què és possible dir sobre la pobresa econòmica a Catalunya a principis del segle XXI. Més concretament, se centrarà l'interès en la identificació dels grups que pateixen una situació de risc més elevat de pobresa i exclusió social en el context català. Es farà a partir de dues aproximacions complementàries: una de més convencional, basada en els ingressos de les famílies i, una altra, fonamentada en el nivell de vida, mesurat a partir de les condicions de privació que suporten les famílies.

L'anàlisi dels ingressos permetrà estudiar la dimensió monetària de la pobresa. Tal com postula l'aproximació dels drets, el dret a un nivell mínim de recursos és una condició necessària per garantir la participació social (vegeu Atkinson, 1989). Des d'aquesta perspectiva, s'estudiarà la població que no és capaç d'assolir un nivell mínim de recursos a Catalunya. La dimensió monetària és important no només des de la perspectiva dels drets. Els indicadors de pobresa monetària juguen un paper clau en el conjunt d'indicadors que recentment ha elaborat la Unió Europea per a l'anàlisi i el seguiment de les realitats de pobresa i exclusió social als diferents estats membres. L'enfocament a través dels ingressos es fonamentarà en un llinar relatiu a la distribució de la renda a Catalunya i, metodològicament, seguirà les directrius recentment marcades per la Unió Europea en l'establiment dels indicadors socials primaris de pobresa i distribució de la renda.¹³

L'examen de la privació permetrà complementar l'anàlisi corresponent als ingressos. Es tracta d'estudiar la població que sofreix una acumulació important de mancances que incideixen directament sobre el seu nivell de vida, a causa de la falta de mitjans econòmics. S'estudien les carències de la població en una sèrie d'àmbits com el de l'alimentació, el consum en alguns béns bàsics o les condicions de l'habitatge. Més

13. Vegeu http://www.europa.eu.int/comm/employment_social.

concretament en aquest treball, s'estudia la privació en tres àmbits: la privació bàsica de consum, la privació bàsica d'habitatge i la privació secundària. La privació bàsica de consum recull els aspectes més bàsics de la privació relacionats amb el consum de béns bàsics com l'alimentació, el vestit o el calçat, els medicaments o les despeses d'aigua o llum de la casa. Es tracta d'identificar les persones que pateixen dificultats, que es podrien qualificar com a bàsiques per a la subsistència, lligades a la dimensió més absoluta de la pobresa. La privació bàsica d'habitatge recull els aspectes més fonamentals de l'habitatge, com el fet de disposar de vàter o d'aigua corrent. Finalment, la dimensió secundària recull aspectes potser menys bàsics, però que també integren aspectes fonamentals del benestar, com el fet de disposar d'alguns béns d'equipament a la llar, poder reparar-los quan es fan malbé o no patir problemes econòmics per poder anar de vacances almenys un cop l'any.

Tal com mostra l'evidència empírica,¹⁴ les aportacions de l'enfocament de la privació a l'hora d'identificar les llars i persones en situació de pobresa i exclusió social, són importants, ja que la mesura de la privació permet incorporar la multidimensionalitat de la pobresa a l'anàlisi. Els resultats de la introducció d'aquesta multidimensionalitat forcen a fer un salt cap a l'observació dels processos d'acumulació i erosió dels recursos de les llars i les persones, i cap a una comprensió més àmplia de les dinàmiques de pobresa i exclusió social. A més a més, la present aproximació a la privació permet superar algunes de les limitacions que tradicionalment s'han atribuït a la variable dels ingressos monetaris, per la seva falta de fiabilitat. A l'inici de l'annex metodològic s'aprofundeix en la complementarietat que presenten l'anàlisi de la pobresa monetària i el de la privació a l'hora de mesurar la pobresa.

En aquest treball, l'estudi de la pobresa i privació segons diferents tipologies de persones i llars constitueix una part essencial, per tal d'oferir una diagnosi dels perfils de la pobresa a Catalunya. A més a més d'una anàlisi per edats, sexes i estat civil de la població catalana, l'estudi per grups considera la relació entre la pobresa i la família, el mercat de treball, la inactivitat, l'habitatge, l'estat de salut, la nova immigració i el

14. Vegeu Nolan i Whelan (1996) i Martínez i Ruiz-Huerta (1999).

nivell educatiu. Aquesta visió per grups permet tenir una primera observació de com diferents col·lectius estan afectats per les situacions de risc de pobresa i privació, per, a partir d'aquí, plantejar una primera sèrie d'hipòtesis sobre les possibles causes i dinàmiques que duen cap aquesta situació. Tenir en compte els diferents col·lectius aporta molta llum en la comprensió del fenomen i pot ser d'utilitat en un primer pas pel disseny de polítiques públiques. La manera com s'han construït els grups poblacionals que s'estudien es detalla al darrer epígraf de l'annex metodològic.

L'estudi es fonamenta en l'evidència procedent de la primera onada del PaD, el Panel de Desigualtats Socials a Catalunya, amb informació de l'any 2000. El PaD és una nova enquesta representativa de la població catalana que viu en llars privades a Catalunya amb una mostra de 1.991 llars i 5.757 individus. Aquesta nova font estadística, conté informació detallada molt valuosa per a l'anàlisi social en general i per a l'estudi de la pobresa econòmica en particular, en les dues vessants que s'han volgut tractar: la pobresa monetària i la privació (l'epígraf sobre el PaD com a nova font de microdades de l'annex metodològic conté tota la informació referent a aquesta nova base de dades).

Aquest treball consta de dos grans apartats: el primer, examina la pobresa monetària, a partir de l'explotació de la distribució dels ingressos familiars. Seguint en bona mesura les metodologies proposades a escala europea, es presenten estimacions de la pobresa monetària per al conjunt de la població catalana i per als diferents grups poblacionals ja assenyalats, de cara a caracteritzar la població amb un risc elevat de pobresa monetària. Tota l'anàlisi de la pobresa monetària està basada en tres índexs de pobresa que capturen diferents dimensions del fenomen: el risc de pobresa, la intensitat i la severitat de la pobresa. A més d'estudiar el risc de pobresa per als diferents grups, hi ha també una descripció de la importància d'aquests dins de la població pobra.

El segon apartat ofereix una observació paral·lela de la privació. La primera part s'ha focalitzat en la relació entre pobresa monetària i privació. A continuació, s'han construït els índexs de privació de cada una de les dimensions —bàsica de consum, bàsica d'habitatge i secundària—, així com l'índex de privació global, per als diferents col·lectius d'interès, identificant els grups amb graus de privació relativa més importants entre la població catalana.

La síntesi de les principals conclusions i qüestions obertes s'exposen a l'epígraf de "Conclusions i reflexions finals".

Es tanca el monogràfic, amb l'annex metodològic¹⁵ que conté tres parts. A la primera part es discuteixen, des d'una perspectiva més teòrica, les aportacions a la mesura de la pobresa de les aproximacions basades en els ingressos i en la privació i s'emfasitza la complementarietat entre aquestes dues aproximacions. Una bona part de l'annex metodològic està dedicada a presentar el PaD, el seu abast i les seves principals limitacions, ja que es tracta d'una base de dades nova i poc coneguda encara. A la darrera part de l'annex metodològic s'explica de manera més precisa les opcions concretes que hi ha al darrere de les estimacions de pobresa monetària i privació.

LA DIMENSIÓ MONETÀRIA DE LA POBRESA A CATALUNYA L'ANY 2000

Una visió panoràmica de la pobresa monetària

QUANTS POBRES HI HA A CATALUNYA?

Aquesta pregunta, per a la qual tothom vol una resposta concreta i precisa, és difícil de respondre. Per poder mesurar la pobresa monetària, cal fer una sèrie de tries metodològiques que inevitablement introdueixen judicis de valor a l'anàlisi, i que en bona mesura en condicionen els resultats. Bona part de les tries fetes en aquest apartat per mesurar la pobresa monetària es fonamenten en les directrius fixades per la Comissió Europea en l'establiment d'un conjunt d'indicadors socials per a l'avaluació de la pobresa i la distribució de la renda. El detall de la metodologia emprada per mesurar la pobresa monetària és a l'annex metodològic.

15. L'estudi original també inclou un annex estadístic amb un conjunt de taules que complementen l'anàlisi presentada en cada un dels apartats de l'estudi. Podeu accedir a l'annex estadístic consultant la font original *La pobresa a Catalunya. Informe 2003*. Fundació Un Sol Món de Caixa Catalunya i Fundació Jaume Bofill, desembre 2003, o bé descarregar-vos els arxius de l'estudi de <http://www.obrasocial.caixacatalunya.es> o del web de la Fundació Jaume Bofill <http://www.obdesigualtats.org>.

D'aquesta manera, l'anàlisi de la pobresa monetària se centra únicament en la dimensió relativa de la pobresa i es consideren pobres aquelles persones que conviuen en una llar amb una renda equivalent disponible inferior al 60% de la renda mediana.¹⁶ L'escala d'equivalència utilitzada que ajusta la renda familiar a les necessitats de la llar és l'anomenada escala de l'OCDE (Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic) modificada. La unitat d'anàlisi en la qual es fonamenta l'estudi és la llar, sota el supòsit que tots els membres de la llar comparteixen el mateix nivell de benestar i la unitat de ponderació és el nombre d'individus a la llar. Pel que fa a la definició d'ingrés, s'ha usat l'ingrés disponible anual de la llar.

D'acord amb les opcions metodològiques adoptades la taxa de pobresa a Catalunya l'any 2000 era d'un 18,6 %, és a dir, 1.181.700 individus patirien el risc de la pobresa. De manera més precisa, un 18,6% de la població catalana viuria en llars amb uns ingressos equivalents per sota del llindar de pobresa establert en el 60% de la renda mediana, llindar que per a una persona sola té un valor de 5.805,8 euros l'any (966.000 pessetes).¹⁷ Es tracta d'un percentatge de pobresa molt proper, encara que lleugerament per sota del del conjunt de l'Estat, i significativament més elevat que el de la mitjana dels països europeus, tal com evidencia el Gràfic 1 que mostra les taxes de pobresa als diferents països Europeus l'any 1999.

Val la pena assenyalar que es tracta d'una taxa de pobresa més elevada que la que s'havia obtingut en estudis anteriors. Segons les dades publicades per l'*Observatori a La pobresa a Catalunya. Informe 2002*, la taxa de pobresa l'any 1996 era d'un 15,2% a les llars catalanes.¹⁸ Igualment, estimacions basades en l'Enquesta de Pressupostos

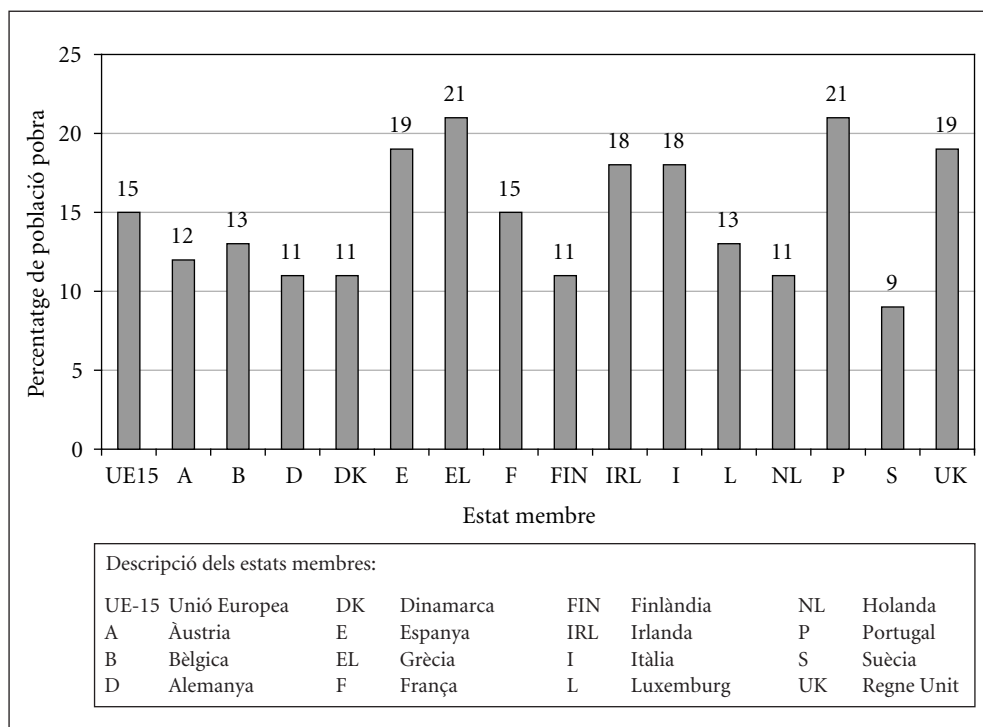
.....
 16. Si bé en anteriors informes de l'Observatori el llindar de pobresa emprat era el 50% de la renda mitjana, ha semblat oportú modificar-lo d'acord amb els indicadors socials europeus. La mitjana és un estimador de posició molt sensible als valors extrems de la cua alta de la distribució. Cowell i Victoria-Feser (1996) mostren que en presència de dades contaminades, per exemple a causa d'errors de mesura, els estimadors de pobresa basats en un llindar fixat d'acord amb la mediana són més robustos que els basats en la mitjana. Malgrat tot, val a dir que, en el cas de Catalunya, el 50% de la renda mitjana és molt similar al 60% de la renda mediana.

17. Vegeu la Taula A.8 a l'annex metodològic, on es descriu el valor dels llindars per als diferents tipus de família.

18. Tot i que tant les dades com les opcions metodològiques utilitzades en l'Informe 2001 difereixen

Gràfic 1.

Percentatge de pobresa en cada un dels estats membres de la Unió Europea. 1999

Font: *Statistics in Focus. Population and Social Conditions*, 2003.

Familiars per a l'any 1990-91 situaven la taxa de pobresa en termes de renda disponible entre un 14 i un 15%. Una primera comparació temptativa entre aquestes xifres i les de l'any 2000 obtingudes aquí, suggereix que la pobresa a Catalunya s'ha incrementat de manera significativa durant els anys noranta. En qualsevol cas, l'evolució de la taxa

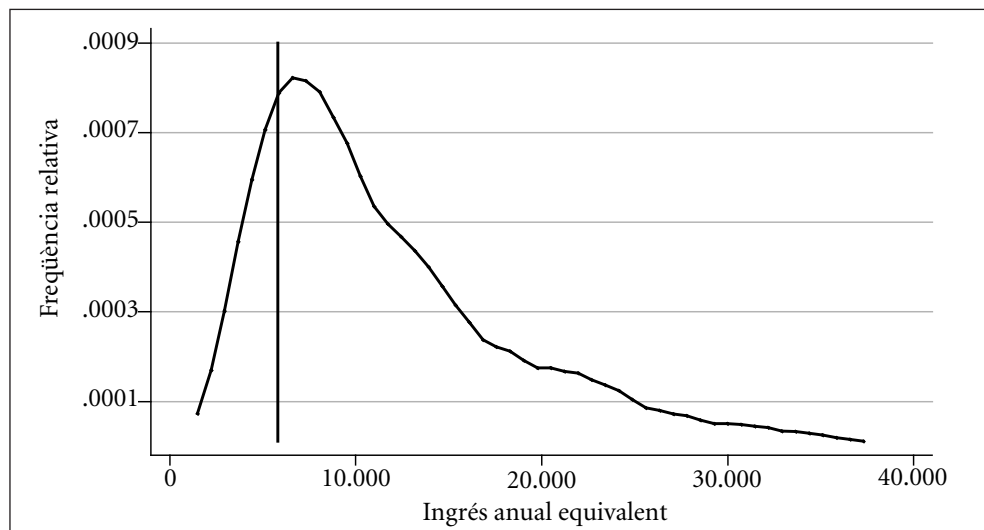
substancialment de les adoptades en aquest informe, els llindars de pobresa utilitzats en ambdós informes són coherents. En altres paraules, quan s'estima el llindar de pobresa utilitzat en l'*Informe 2001* amb les dades del PaD s'obté una xifra (720.100 pessetes del 1996) que es troba dins del rang de valors utilitzats en l'*Informe 2001*.

de pobresa a Catalunya requereix una anàlisi molt més acurada que s'espera abordar en futurs treballs, ja que ni les bases de dades ni les metodologies emprades en aquests treballs són exactament equivalents.

El Gràfic 2 mostra la funció de densitat de la renda (equivalent) a Catalunya l'any 2000, de manera que es pot veure el percentatge de la població per a cada nivell de renda. Tal com pot observar-se en el gràfic, la població catalana està molt concentrada entorn del llindar de pobresa, cosa que fa que petits canvis en el llindar comportin estimacions de pobresa força diferents. La Taula 1 mostra el percentatge de la població amb rendes per sota del 50 i del 70% de la renda mediana. Per sota d'un llindar del 50% de la mediana, equivalent a 4.838,1 euros/any (805.000 pessetes), encara hi ha un 11,3% de la població catalana, mentre que per sota d'un llindar del 70 per cent de la mediana (6.773,4 euros o 1.127.000 ptes/any) un 27,1% del total.

Gràfic 2.

Funció de densitat de l'ingrés anual equivalent a Catalunya i llindar de pobresa. Dades monetàries en euros/any

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 1.

Percentatge de pobres, intensitat i severitat de la pobresa a Catalunya segons diferents llindars

Llindar (com a % de la mediana)	50%	60%	70%
Llindar de pobresa (€/any)	4.838,1	5.805,8	6.773,4
Percentatge de pobres	11,3	18,6	27,1
Intensitat	2,0	4,2	6,9
Severitat	0,5	1,3	2,4
Població pobra (en milers)	721,5	1.181,7	1.720,7

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

A més a més del percentatge de població pobra —que ens indica la proporció d'individus a la població que viuen per sota del llindar de pobresa—, la Taula 1 ofereix també els nivells d'intensitat i severitat de la pobresa mitjans pel conjunt de la població catalana. La intensitat de la pobresa depèn de la distància de les rendes dels pobres al llindar de pobresa mentre que la severitat de la pobresa, igual que l'anterior depèn de la distància al llindar de pobresa, però dóna més importància als individus més pobres. Aquests valors mitjans pel conjunt de la població serviran de referència per avaluar la situació d'intensitat i severitat relativa de la pobresa dels diferents col·lectius estudiats.¹⁹

LA POBRESA PER GRUPS D'EDAT

No tots els grups demogràfics són igualment vulnerables al problema de la pobresa. Els infants i la gent gran se situen entre els grups demogràfics més propensos a patir-ne. Els primers perquè poc o res poden fer per alterar el seu benestar econòmic, els segons perquè són dependents de rendes no laborals. En el cas de la pobresa infantil aquesta dependència és especialment important perquè la pobresa a edats joves té conseqüències molt profundes sobre les oportunitats vitals dels individus. En els últims anys, el problema de l'atur juvenil i el deteriorament del mercat de treball ha deixat els joves en un estat de semidependència.

.....
19. A l'annex metodològic es dóna el detall de com es construeixen aquests indicadors.

S'analitza a continuació, quin és el risc de pobresa monetària per als diferents grups d'edat. La Taula 2 presenta el risc de pobresa per grups d'edat, així com les taxes d'intensitat i severitat expressades en relació amb la mitjana poblacional.

Taula 2.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons grups d'edat

Grups d'edat	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Menys de 16 anys	14,2	0,6	0,5
16-29 anys	18,2	1,1	1,2
30-49 anys	12,3	0,6	0,6
50-64 anys	20,5	1,1	1,1
65 o més anys	33,3	1,8	1,8
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

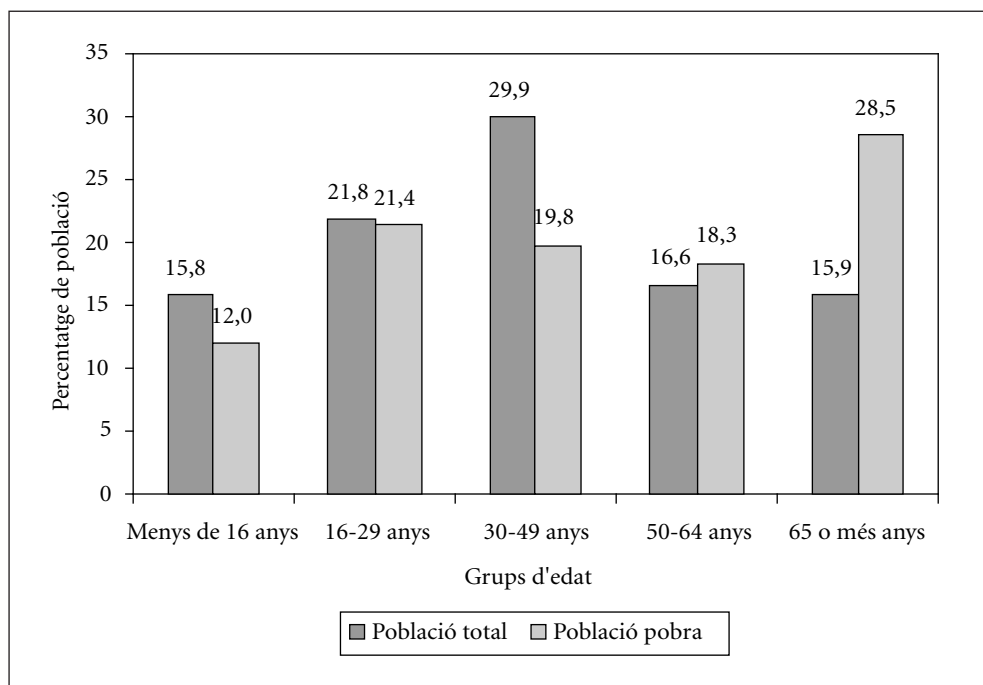
Segons les dades de renda, el grup d'edat amb un risc de pobresa més important és el de les persones grans. Més de tres de cada deu estarien en situació de pobresa amb nivells d'intensitat i severitat molt alts, un 80% per sobre la mitjana. S'observa també en el Gràfic 3 com el percentatge de persones grans que són pobres pràcticament dobla el pes poblacional d'aquest grup, de manera que el risc de pobresa a Catalunya es troba especialment associat a les llars amb persones d'edat avançada.

La població amb edats entre 50 i 64 anys, i els joves d'entre 16 i 29 anys serien grups amb una taxa similar a la mitjana (dos de cada deu, aproximadament, patiria el risc de la pobresa), mentre que els grups d'edat amb un risc més baix serien els nens i les persones entre 30 i 49 anys. La taxa de pobresa infantil és sorprenentment baixa, del 14,2%, lleugerament inferior a l'obtinguda en estudis anteriors per a l'any 1990, que utilitzaven metodologies similars.²⁰

20. Vegeu Mercader i Delicado (1998).

Gràfic 3.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons grups d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Tal com constaten estudis anteriors en l'àmbit català i espanyol, el deteriorament del mercat de treball (que s'esperaria que es reflectís amb unes taxes de pobresa més elevades entre els joves i els seus fills), no influeix negativament en l'anàlisi de pobresa per aquests grups.²¹ Sens dubte, les baixes taxes de pobresa entre aquests col·lectius no es

21. El citat estudi de Mercader i Delicado (1998) ja posava en relleu aquest resultat que contrasta amb les elevades taxes de pobresa infantil que presenten països com el Regne Unit o els Estats Units (vegeu, per exemple, les contribucions de Vleminckx i Smeeding, 2001).

poden explicar sense tenir en compte els importants canvis demogràfics dels últims anys, relacionats amb el retard en l'emancipació dels joves i els importants ajustos en la fecunditat que, a Catalunya, presenta un dels nivells més baixos del món. Tant la decisió d'emancipació com l'arribada dels fills sembla que van lligades (majoritàriament) al gaudi d'una seguretat econòmica suficient. Els resultats semblen indicar que, globalment, a Catalunya s'emancipa i té fills qui s'ho pot permetre econòmicament. L'anàlisi per tipus de llar acabarà de complementar aquestes observacions per grups d'edat.

LA POBRESA SEGONS EL SEXE I L'ESTAT CIVIL DE LA PERSONA DE REFERÈNCIA

L'examen de la vessant de pobresa entre homes i dones es pot fer des de diverses perspectives. Aquí es presenta una visió de la pobresa segons si la persona de referència és un home o una dona, de manera que no s'estan considerant totes les dones i homes, sinó només els que són persona de referència de la llar. Tal com s'assenyala en l'annex metodològic, l'anàlisi que es presenta ignora les desigualtats en el si de la parella, ja que considera la llar com un tot homogeni.

La Taula 3 mostra les taxes de pobresa de les llars on la persona de referència és un home o una dona, tenint en compte també el seu estat civil. El Gràfic 4 presenta la importància poblacional i la distribució de la població pobra per sexes. Segons el PaD al voltant d'un terç de la població catalana viu en una llar on la persona de referència és una dona (gairebé dos milions de persones). La resta, en canvi, ho fa en llars amb un home al capdavant. Tenint en compte la definició que s'ha fet servir de persona de referència, les dades indiquen que l'home segueix sent la persona que, de manera generalitzada, més guanya a la llar.

El risc de pobresa és superior en la població que viu en llars amb una dona al capdavant que la que té un home com a persona de referència. Les diferències entre sexes, de mitjana, no són però gaire importants: per sobre d'un 22% de les llars amb la persona de referència femenina serien pobres, percentatge superior, doncs, al 17% de les llars que tenen un home com a persona de referència.

Lògicament, les llars encapçalades per dones es troben sobrerrepresentades entre la població pobra catalana respecte al seu pes poblacional. Sobre la població pobra total,

Taula 3.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Segons el sexe de la persona de referència			
Home	17,0	0,9	0,8
Dona	22,1	1,2	1,2
Segons l'estat civil de la persona de referència			
Si la persona de referència és home			
Casat	15,7	0,8	0,8
Solter	23,1	1,3	1,2
Separat o divorciat	14,0	0,3	0,2
Vidu	15,5	0,5	0,3
Si la persona de referència és dona			
Casada	17,3	0,8	0,8
Soltera	26,2	1,9	2,1
Separada o divorciada	21,1	1,0	0,9
Vídua	36,7	2,1	2,1
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

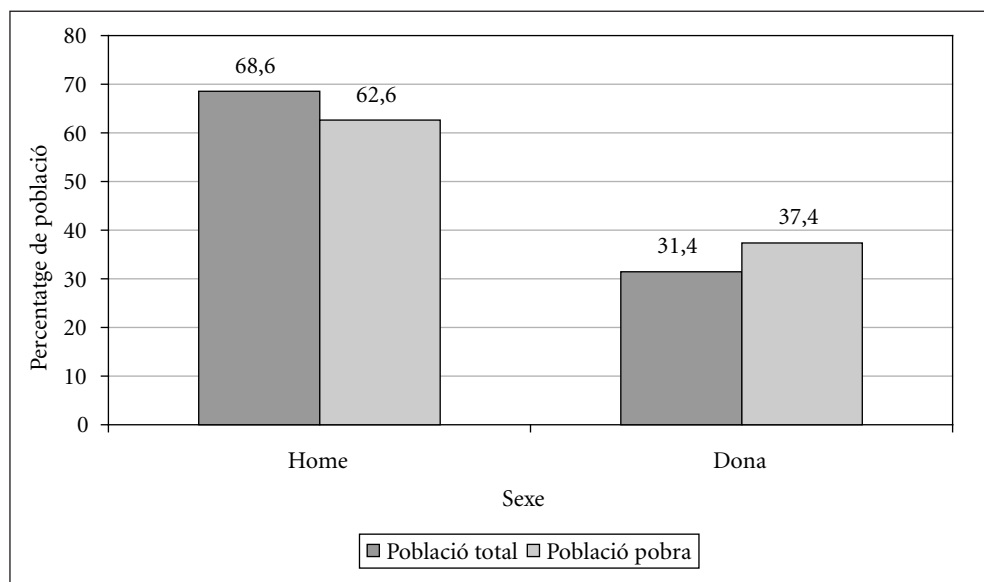
poc més d'un terç conviuria en una llar femenina, mentre que un 62,6% ho faria en llars amb un home al capdavant.

Com ja es va fer visible en anteriors estudis i es constatarà aquí també, hi ha una sèrie de característiques que diferencien les llars encapçalades per dones de les encapçalades per homes, relacionades amb la vellesa i la monoparentalitat, sovint associada a la viduïtat, el divorci i la separació.

Com es desprèn de la Taula 3, en el cas dels homes, excepte per als solters, totes les taxes de pobresa es troben per sota de la mitjana poblacional, mentre que per a les

Gràfic 4.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el sexe de la persona de referència

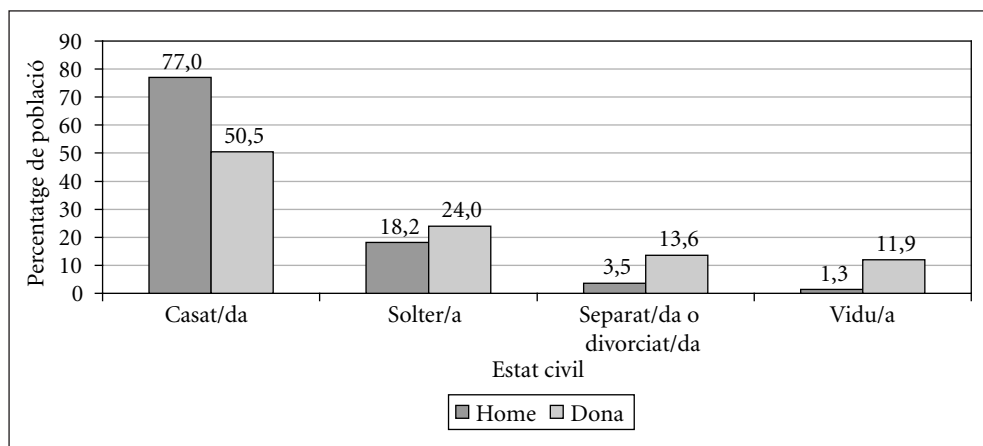
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

dones solteres i vídues, les taxes d'intensitat i severitat de la pobresa doblen les del conjunt de la població.

El Gràfic 5 mostra la distribució de la població total segons l'estat civil i el sexe de la persona de referència. Com es deriva del gràfic, quan la persona de referència és un home, aquest és, majoritàriament, casat, i en un segon nivell, però a molta distància, solter. D'acord amb el PaD, menys d'un 5% dels individus que viuen en llars encapçalades per homes, tindrien un separat, divorciat o vidu com a cap de la llar. Els percentatges en el cas de les llars encapçalades per dones es troben molt més repartits entre els diferents estats civils: dos de cada quatre individus viuria en una llar on la persona de referència és casada, una de cada quatre, soltera, i la resta separada, divorciada o vídua.

Gràfic 5.

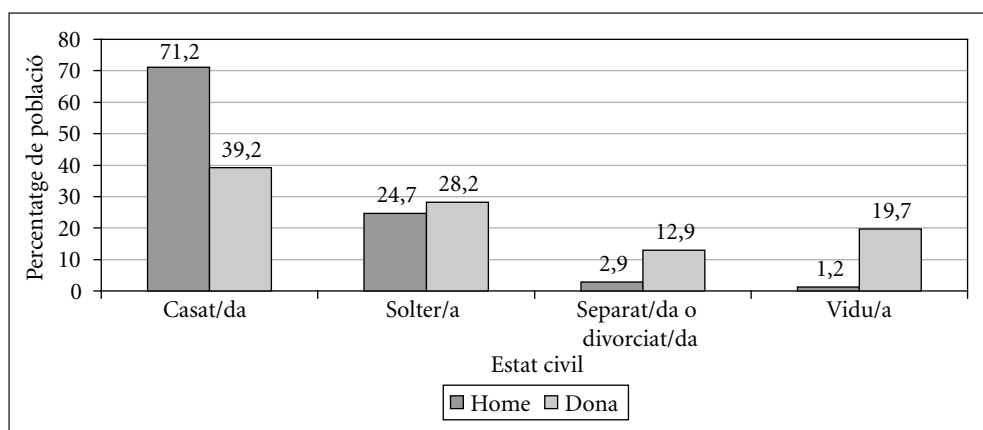
Distribució de la població total a Catalunya segons l'estat civil i el sexe de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 6.

Distribució de la població pobre a Catalunya segons l'estat civil i el sexe de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Més interessant és la diferència de perfils de les llars pobres encapçalades per homes i dones segons el seu estat civil, i així ho il·lustra el Gràfic 6. És fàcil comprovar com, quan una llar pobre és encapçalada per un home, aquest és casat en set de cada deu casos, mentre que en el cas de les dones, només seria així en quatre de cada deu. En el pol oposat, gairebé un 33% dels individus pobres que viuen en llars encapçalades per una dona, tenen una vídua, separada o divorciada com a persona de referència, percentatge que cau fins al 4% quan la persona de referència és un home. Finalment, la condició de solter/a sembla trobar-se associada al risc de pobresa per part d'ambdós sexes.

Pobresa i família

Quina és la incidència de la pobresa per diferents tipus de famílies a Catalunya? En aquests epígraf s'estudia la pobresa segons els diferents tipus de famílies i la grandària de les llars.

UN ENFOCAMENT A PARTIR DEL TIPUS DE FAMÍLIA

Per provar de respondre aquesta pregunta s'ha construït una tipologia que classifica les llars segons l'edat de la persona de referència (jove, d'edats intermèdies o persona gran), si la persona de referència viu en parella o no, i segons si a la llar hi ha nens (menors de setze anys) i joves (amb edats entre els setze i els vint-i-nou anys). A la Taula A.13 de l'annex metodològic es detalla com s'ha fet aquesta tipologia de famílies que permetrà complementar la visió demogràfica anterior.

El Gràfic 7 i la Taula 4 reflecteixen, respectivament, la importància poblacional de cada una de les categories, la seva distribució entre la població pobre i les taxes de pobresa segons les diferents tipologies de família que s'analitzen amb detall a continuació.

D'acord amb el que ja mostrava l'anàlisi per grups d'edats i com queda clarament reflectit a la Taula 4, les taxes de pobresa són més elevades en les edats avançades que en nuclis on la persona de referència està en edat activa. Gairebé una mitjana de quatre (39,3%) de cada deu individus que viuen en llars envellides són pobres. Aquestes categories es recullen als tipus de llars "10. Persona gran, nucli sense parella" i "11. Persona gran, nucli

amb parella”. Com il·lustra el Gràfic 7, el col·lectiu de persones pobres que conviuen amb una persona gran al capdavant representa 382,3 mil persones, un terç de la població pobra a Catalunya, mentre que el seu pes poblacional és de només un 15,3%. Els índexs d'intensitat i severitat de la pobresa que es presenten a la Taula 4 indiquen que les situacions de pobresa severa també són més freqüents entre la gent gran.

La majoria, un 70%, d'aquesta població pobra envellida viu en llars en les quals hi conviu una parella de pensionistes. És interessant assenyalar, però, que la taxa de pobresa més alta la tenen les famílies on la persona de referència és d'edat avançada i no viu en parella. Tant és així, que pràcticament una de cada dues persones que conviuen en aquest tipus de família serien pobres. La precarietat d'aquest grup és especialment intensa quan en aquestes llars hi conviuen varis membres; aquest grup, a més, presenta les taxes d'intensitat i severitat de pobresa monetària més altes de la societat catalana, o sigui, els més pobres d'entre els pobres es trobarien vivint en aquest tipus de llar. Pel que fa a la intensitat, la taxa és gairebé tres vegades la taxa mitjana que trobem a la població total, igual que la severitat que pràcticament triplica la del conjunt de la població. El col·lectiu de persones grans pobres que viuen sense parella està constituït per uns 116 mil individus, i el formen, en un 79,7% dels casos, una llar encapçalada per una dona l'edat mitjana de la qual és de 74 anys, i, en un 74,2% dels casos, és vídua.

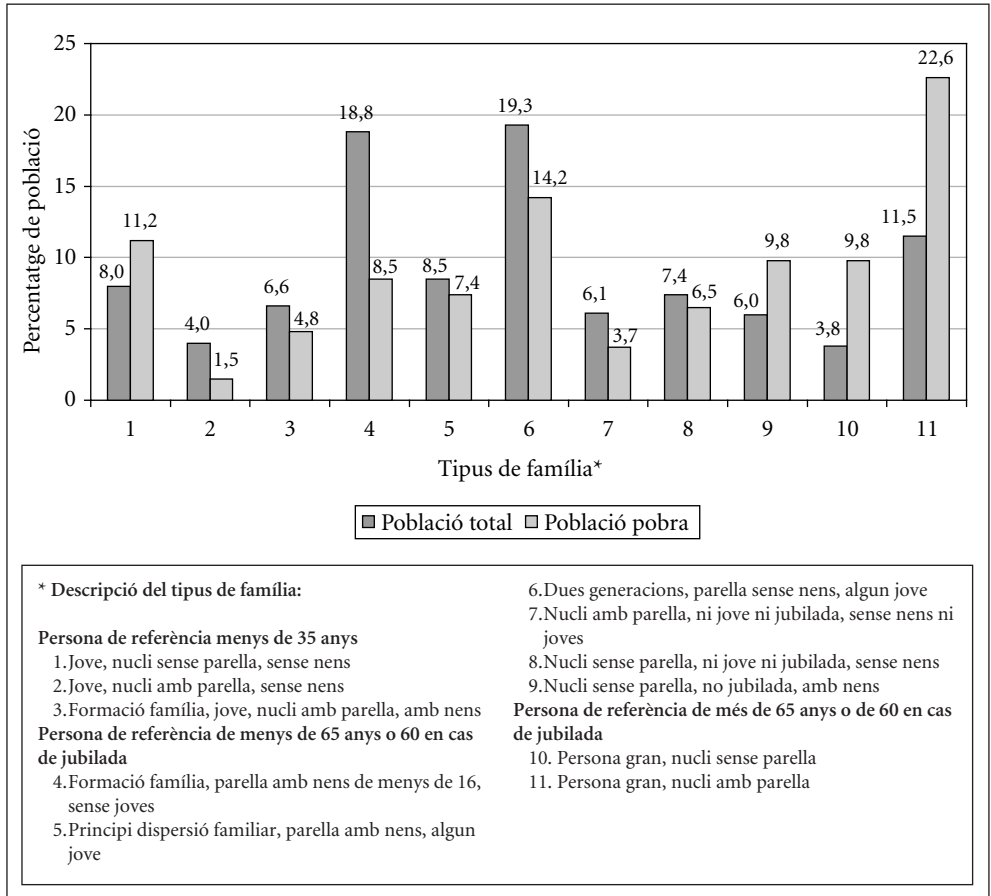
Als informes de la pobresa a Catalunya del 2001 i del 2002, ja es descrivia el col·lectiu de dones grans i soles com el tipus de pobresa estructural de Catalunya, ateses les dificultats d'aquestes persones de beneficiar-se de la millora de les condicions econòmiques. En aquest informe, de nou, es constata aquesta realitat.

Si l'evidència empírica recent tendeix a destacar la pobresa en les llars monoparentals més envellides, un segon col·lectiu amb un risc de pobresa elevat és el de llars formades per un pare o mare sol en edat activa amb algun menor a càrrec. Aquest tipus de llar es recull en la categoria “9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens”.²² Tres de cada

22. Es tracta de llars monoparentals on la persona de referència té algun menor a càrrec. Almeda (2001) destaca la importància de distingir aquest col·lectiu de llars monoparentals, de les més envellides ja que es tracta de dues realitats molt diferents.

Gràfic 7.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el tipus de família

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

deu de les persones que hi conviuen tenen recursos per sota del llindar de pobresa. La carència d'aquestes persones i, sobretot, la severitat d'aquesta pobresa dobla els nivells que corresponen a la població en el seu conjunt. Les persones que viuen en aquests nuclis representen un 9,8% del total de pobres, unes 116 mil persones.

Taula 4.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el tipus de família

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Persona de referència menys de 35 anys	17,5	1,0	0,9
1. Jove, nucli sense parella, sense nens	25,8	1,7	1,8
2. Jove, nucli amb parella, sense nens	6,8	0,2	0,2
3. Formació família, jove, nucli amb parella, amb nens	13,7	0,5	0,3
Persona de referència de menys de 65 anys o 60 en cas de jubilada	14,1	0,7	0,8
4. Formació família, parella amb nens de menys de 16, sense joves	8,4	0,3	0,2
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens de menya de 16, algun jove	16,1	0,9	0,8
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove	13,6	0,7	0,8
7. Nucli amb parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves	11,5	0,7	0,8
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens	16,3	0,8	0,8
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens	30,5	1,9	2,1
Persona de referència de més de 65 o de 60 en cas de jubilada	39,3	2,1	2,1
10. Persona gran, nucli sense parella	48,5	2,8	2,7
11. Persona gran, nucli amb parella	36,3	1,9	1,8
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

És important assenyalar que en aquest cas també hi ha, en un 69,2% dels casos, llars monoparentals amb menors que tenen una dona al capdavant majoritàriament separada, divorciada o vídua. Sovint, en un 78,0%, aquesta mare o pare amb nens conviu amb altres adults o joves a la llar.

El risc de pobresa es redueix per sota de la mitjana del conjunt de la població quan en aquest nucli no hi ha nens. La categoria “8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens” conté llars amb 2,3 adults de mitjana que, en un 63,1% dels casos, també tenen una dona al capdavant. Es tracta d’un grup poblacional heterogeni que integra,

per exemple, mares amb joves, altres relacions de parentiu més complexes o llars amb membres sense cap vincle familiar. Un 7,4% de la població catalana viuria en aquests tipus de llar que apareix subrepresentada entre els pobres en ingressos.

L'anàlisi també posa en relleu l'emergència d'un nou col·lectiu de risc: els nuclis familiars sense parella amb una persona jove al capdavant (categoria "1. Jove, nucli sense parella, sense nens"). Una de cada quatre persones que viuen en aquest tipus de llar es trobaria en situació de pobresa amb uns índexs d'intensitat i severitat de gairebé el doble de la mitjana poblacional. Aquest col·lectiu té un pes important en la població pobra, ja que en representa un 11%.

Es podria pensar que aquest col·lectiu l'integren joves que s'han emancipat però que no viuen en parella. Al cap i a la fi, són els joves els que estan patint més els efectes del deteriorament del mercat de treball. Però una anàlisi més detallada de les dades confirma que no és així. En un 89,0% dels casos aquest jove conviu amb altres adults o joves a la llar, i, en la majoria de casos, aquests adults són els seus pares i germans. No es tracta, doncs, de joves que s'han emancipat, sinó de joves que no han sortit de casa dels pares i que, dins de la llar, són els que, d'acord amb les dades analitzades, més diners guanyen. És un fet especialment punyent que una de cada quatre persones que viu en aquest tipus de llar no aconsegueixi escapar de la pobresa. Les dades semblen corroborar el que ja s'havia trobat en d'altres treballs recents pel conjunt de l'Estat: els joves que treballen juguen un paper clau en la prevenció de la pobresa en llars de baixa renda. El coixí familiar, en aquest cas des dels fills a pares i germans, sembla que seria l'estratègia de moltes famílies de baixa renda per escapar de la pobresa.²³ En qualsevol cas, caldrà aprofundir en l'anàlisi d'aquest resultat i les seves possibles implicacions.

Les parelles joves sense fills (categoria "2. Jove, nucli amb parella, sense nens") presenten la taxa de pobresa més baixa de totes les categories. Un 6,8% seria pobre, d'acord amb les estimacions fetes, el que equival a un 1,5% de la població pobra. Quan hi ha parella, si aquesta treballa, esdevé un element clau en la reducció del risc de pobresa, tal com es veu en l'anàlisi que segueix.

23. Vegeu Cantó i Mercader (2001).

Probablement un altre dels resultats més sorprenents és la taxa de pobresa de les famílies en formació, o sigui de les parelles amb nens menors de 16 anys, en la mesura que les taxes de pobresa d'aquest col·lectiu es troben per sota de la taxa mitjana de la població. Aquest és el cas de la persona de referència tant quan té una edat inferior als 35 anys com quan té més edat. Aquestes llars es recullen a la taula a les categories 3 i 4 “Formació de família”. De fet, d'acord amb els resultats obtinguts (que no es presenten a la taula), la menor taxa de pobresa d'entre tots els tipus de llars és la de les llars formades per una parella sola amb un sol nen/a menor de setze anys. Tal com ja s'assenyalava en l'epígraf anterior, aquest resultat tampoc es pot desvincular dels canvis demogràfics que han afectat les pautes d'emancipació i fecunditat dels darrers anys. Malgrat aquest baix risc de patir els efectes de la pobresa per les persones que viuen en llars en la fase de formació de família, atès l'important pes demogràfic que té aquesta categoria, un 13,3% de la població pobra pertany a aquest col·lectiu.

Els tipus de llars a les categories 5 i 6, estan constituïts majoritàriament per nuclis amb parella i fills joves, i concentren una part important de la població catalana (un 27,8%). La grandària mitjana d'aquestes llars és superior a la de la resta de grups, ja que hi conviuen una mitjana d'entre quatre i cinc persones. Aquest tipus de llars tenen un risc de pobresa per sota de la mitjana (d'un 16,1 i un 13,6%, respectivament), però ja que el seu pes poblacional és important, acaben representant més d'un 21,6% de la població pobra.

Finalment, el “Nucli amb parella, sense nens ni joves”, quan la persona de referència es troba en edat activa, recollida a la categoria 7, també mostra un risc de pobresa per sota de la mitjana poblacional. Es tractaria majoritàriament de parelles sense fills o amb fills que ja s'han emancipat.

LA POBRESA SEGONS LA GRANDÀRIA DE LA LLAR

L'anàlisi del risc de pobresa segons el nombre de membres que conviuen a la llar complementa aquesta anàlisi per categories de tipus de família. L'estudi segons la grandària de la llar revela que el risc més elevat de pobresa el pateixen les llars unipersonals i les més grans, amb sis o més membres (vegeu a continuació la Taula 5). Per a aquestes llars de grandària elevada, el risc assoleix un màxim del 45%, és a dir, gairebé la meitat

Taula 5.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la grandària de la llar

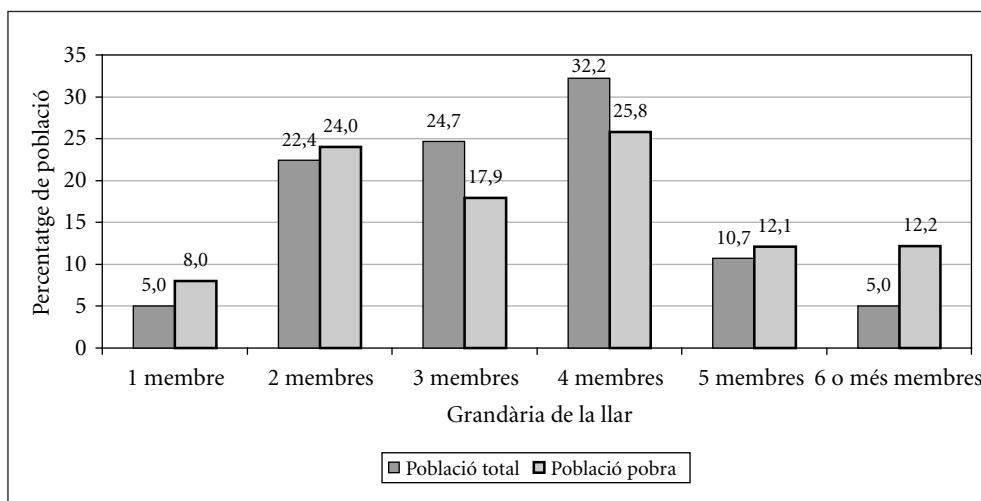
Número de membres	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
1 membre	29,9	1,4	1,2
2 membres	19,9	1,1	1,2
3 membres	13,4	0,7	0,8
4 membres	14,9	0,6	0,5
5 membres	21,0	1,3	1,4
6 o més membres	45,4	3,2	3,5
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 8.

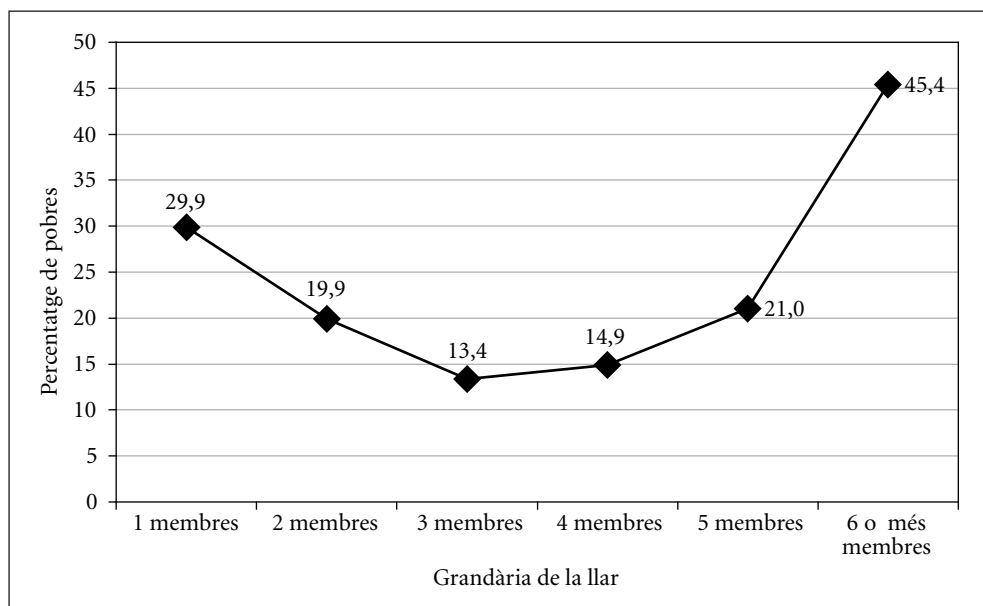
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la grandària de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 9.

Relació entre la grandària de la llar i el percentatge de pobres a Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

de la població en aquest grup se situa per sota del llindar de la pobresa. Per a les llars unipersonals, una de cada tres seria pobre. El Gràfic 8 mostra com, si bé a la població catalana només un 10% dels catalans viuen en llars unipersonals i de més de cinc membres, aquest percentatge s'eleva al 20% quan es parla de la població pobre. Cal però tenir present aquí que les llars unipersonals i en menys mesura les més nombroses, es troben subrepresentades al PaD.

Tal com il·lustra el Gràfic 9 es pot parlar d'una relació en forma de U entre pobresa i grandària de la llar: decreixent per a les llars fins a tres membres, i creixent per a les llars amb quatre individus o més. Les situacions de més intensitat i severitat també es concentren als extrems, molt especialment a partir dels cinc membres. El risc de patir pobresa severa a les llars amb més de cinc membres és 3,5 vegades el risc mitjà.

En tercer i quart lloc, i amb una proporció de pobres encara per sobre de la mitjana de la població, hi ha les llars formades per cinc i dos membres, amb taxes de pobresa del 21,0% i del 19,9%, respectivament. Les taxes de pobresa de les llars formades per tres i quatre membres són les úniques que es troben per sota de la mitjana de la població.

Tot i que el risc de pobresa es trobi especialment associat a les llars més petites i més grans, la majoria de la població pobra viu en llars de dos, tres i quatre membres. Aquests tres grups concentren el 67,7% de la població pobra total, atès el seu pes poblacional més elevat.

Pobresa i mercat de treball

En aquest epígraf s'estudia la població que viu en llars la persona de referència de les quals no està jubilada. Les llars d'estudiants no formen part d'aquest camp d'estudi. Primer s'ofereix una visió panoràmica per passar, després, a l'anàlisi més en detall del col·lectiu dels assalariats.

L'EFECTE DE L'ACTIVITAT ECONÒMICA DE LA PERSONA DE REFERÈNCIA

La Taula 6 i el Gràfic 10 ofereixen la distribució de la població total i pobra, i el risc de pobresa segons l'activitat econòmica que realitza la persona de referència, distingint entre els que treballen, els aturats, les persones en situació d'invalidesa laboral, i altres tipus d'inactius.

Quan la persona de referència de la llar està en situació d'atur, invalidesa laboral o altres situacions d'inactivitat, el risc de pobresa en les seves tres dimensions (abast, intensitat i severitat) és molt elevat, se situa a nivells que doblen els de la població en el seu conjunt. Entre tres i quatre de cada deu d'aquestes persones es trobarien en situació de pobresa. En conjunt, aquesta població comptaria amb 648 mil persones (per sobre d'un 10% del total de la població catalana). Les situacions més greus —quan la severitat dobla la mitjana de la població en el seu conjunt—, es troben en la categoria dels aturats i d'altres inactius. Els col·lectius que conviuen amb una persona de

Taula 6.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència, excepte jubilats

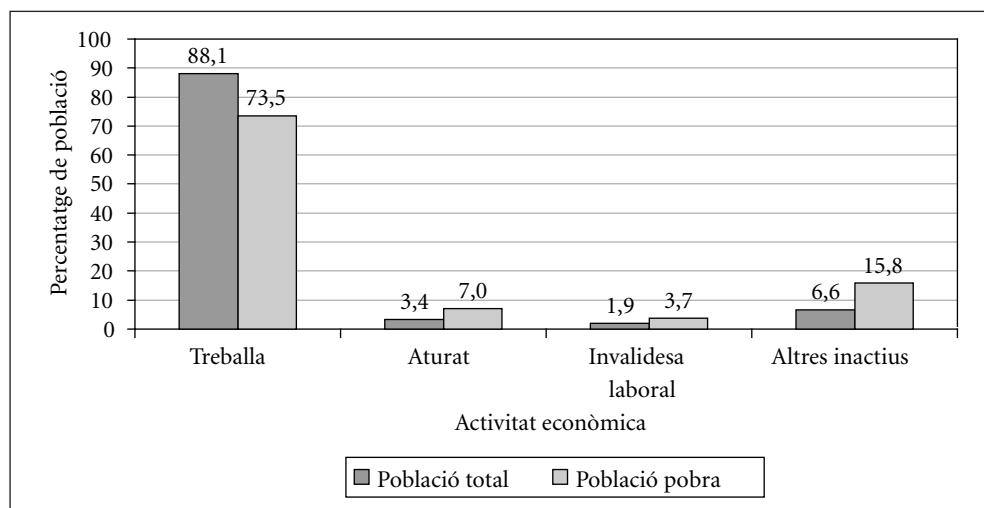
Activitat econòmica	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Treballa	12,7	0,6	0,6
Aturat	31,5	2,0	2,3
Invalidesa laboral	29,1	1,4	1,4
Activitat no econòmica (altres inactius)	36,3	2,1	2,2
Població total	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 10.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència, excepte jubilats

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

referència amb invalidesa laboral presenten uns nivells d'intensitat i severitat elevats, però lleugerament inferiors als dels aturats i altres inactius.

Amb un risc de pobresa per sota de la mitjana hi ha les llars amb una persona de referència que treballa. Quan la persona de referència treballa, entre una i dues persones de cada deu es trobarien en situació de pobresa. Malgrat tractar-se d'un grup amb un risc mitjà o baix, representa el 73,5% de la població pobra (607,5 mil individus) dins d'aquest subgrup poblacional. Són les llars amb persones que treballen i que no són capaces de superar la situació de precarietat econòmica. Aquest és un tema que s'analitzarà amb més detall en les pàgines següents.

La Taula 7 mostra la situació en relació amb la pobresa per al col·lectiu dels treballadors, distingint entre els treballadors per compte propi i els que desenvolupen una activitat per compte d'altri. Malauradament, la falta de resposta a l'enquesta pel que fa al tipus de treball realitzat és rellevant. Aquesta falta obliga a prendre amb molta precaució qualsevol conclusió que es pugui extreure d'aquesta taula.

Les taxes de pobresa a la població amb la persona de referència treballant per compte propi són significativament més baixes que les que corresponen al conjunt de la població treballant per compte d'altri. Poc més de quatre de cada cent individus que

Taula 7.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa segons la situació laboral de la persona de referència en cas de ser treballador/a

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Treballa per compte d'altri ²	12,1	0,6	0,6
Treballa per compte propi ³	4,5	0,1	0,1
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

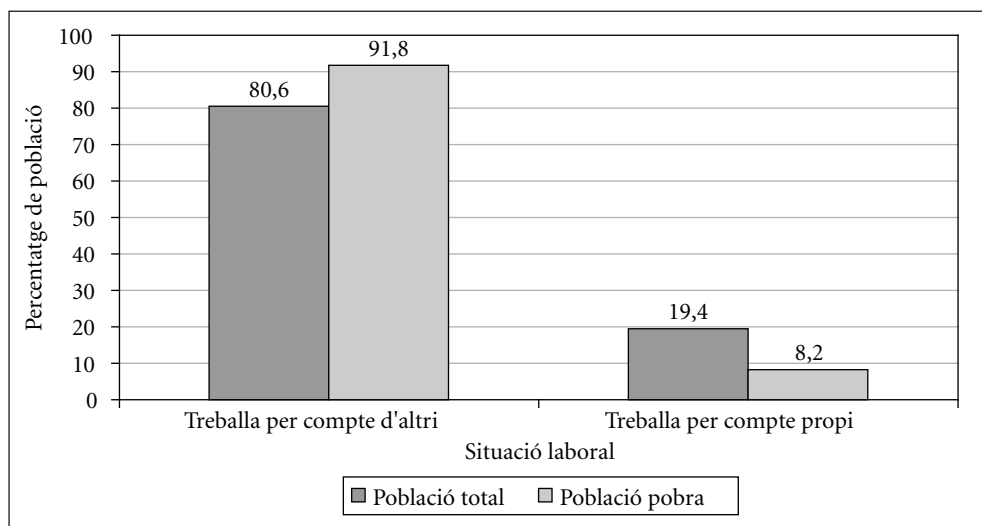
2. Inclou també 'Ajuda en el negoci familiar' i arrendataris o masovers.

3. Inclou també els cooperativistes o socis / treballadors d'una SAL o d'una SLL.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 11.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la situació laboral de la persona de referència en cas de ser treballador/a

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

viuen en llars on la persona de referència és un treballador per compte propi serien pobres a Catalunya. En la mateixa línia, les taxes d'intensitat i severitat es troben molt per sota de la mitjana de la població. Els treballadors per compte propi representen el 19,4% de la població treballadora però entre la població pobra aquest percentatge cau al 8,2%, i així ho mostra el Gràfic 11.

D'acord amb les dades disponibles es tracta, en un 50,7% dels casos, de professionals liberals. També el 71,8% dels treballadors per compte propi diuen ser propietaris o copropietaris del seu negoci i minoritàriament treballadors d'altres empreses. Un 82,9% d'aquests treballadors es constitueixen com a autònoms o paguen alguna mutualitat obligatòria i, pel que fa a la categoria professional, es tracta majoritàriament de directius o gerents d'empreses en un 33,6% dels casos, de treballadors agraris, en un 7,5%, o de treballadors qualificats del sector serveis, en un 12,7%, entre d'altres.

POBRESA SEGONS LA CONCENTRACIÓ DE PERSONES OCUPADES AL NUCLI FAMILIAR

La Taula 8 mostra el risc de pobresa segons el nombre de persones ocupades, distingint entre els nuclis familiars amb parella i els nuclis familiars sense parella, informació que complementa la de l'epígraf anterior, integrant la importància que, cada dia més, té la presència de la dona al mercat de treball. A l'hora de comptar els ocupats a cada llar només es té en compte la persona de referència i la seva eventual parella. La població jubilada està fora del camp d'estudi, excepte els menors de 60 anys.

Taula 8.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la concentració de persones ocupades al nucli principal²

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
La persona de referència viu en parella	11,9	0,6	0,5
Cap membre treballa	44,4	3,3	3,9
1 membre treballa	17,4	0,7	0,6
2 membres treballen	7,1	0,3	0,3
La persona de referència no viu en parella	23,2	1,4	1,5
No treballa	39,3	2,7	3,3
Treballa	21,0	1,2	1,2
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

2. La persona de referència té menys de 65 anys i no està jubilada ni és estudiant, o bé té menys de 60 anys en cas d'estar jubilada.

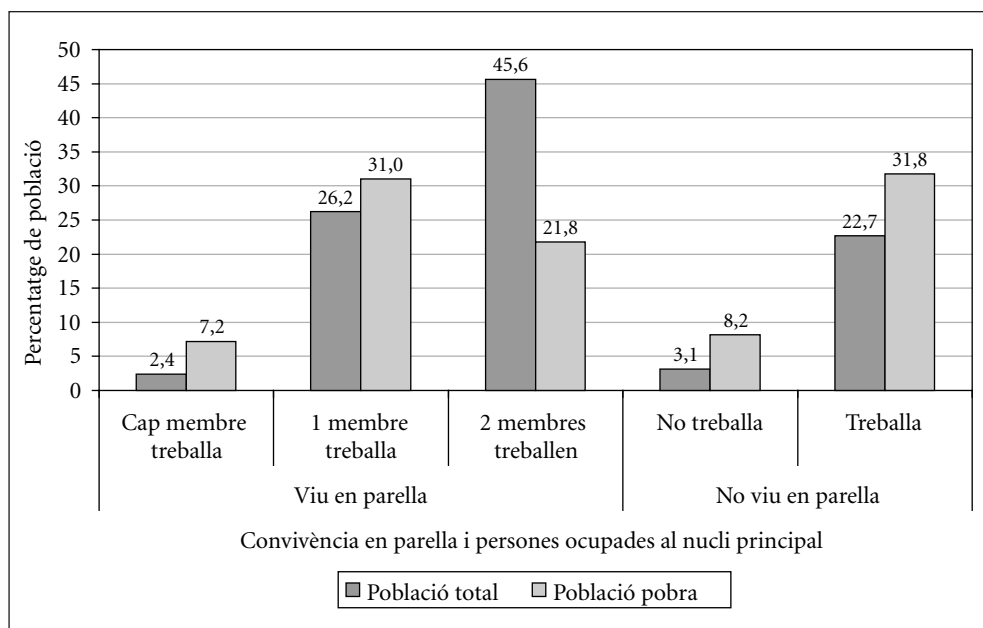
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Com era previsible, els riscos més alts de pobresa, en les seves tres dimensions d'abast, intensitat i severitat, es concentren en les llars en les quals cap membre treballa, tant si la persona de referència viu en parella com si no hi viu. El total d'individus pobres que viuen en aquest tipus de llars són uns 120.000 i representen un 15,4% de la població de pobres, tal com mostra el Gràfic 12. Es tracta de llars la persona de referència

(i l'eventual parella) de les quals està a l'atur o inactiva. Les llars amb parella on cap membre treballa apareixen en una situació lleugerament menys favorable que quan la persona que no treballa no viu en parella, tot i que estadísticament aquesta diferència no és significativa.

Gràfic 12.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la concentració de persones ocupades al nucli principal¹

1. La persona de referència té menys de 65 anys i no està jubilada ni és estudiant, o bé té menys de 60 anys en cas d'estar jubilada.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El risc de pobresa es redueix significativament quan algun membre del nucli treballa. El percentatge de pobres es divideix pràcticament per dos, mentre que la severitat de la pobresa es divideix per entre 3 i 5, segons si la persona viu en parella o no. Quan la parella treballa, el risc de pobresa és baix o molt baix, d'un 7,1%.

L'ocupació no garanteix una cobertura adequada davant del risc de pobresa econòmica. Encara que el risc de pobresa es redueixi quan augmenta el nombre de membres que treballen, el gruix de la població en situació de precarietat el constitueixen les llars amb algun ocupat. En efecte, el 94,5% de la població conviu en llars on la persona de referència està en edat activa i algun membre del nucli principal treballa, fet que no evita que gairebé un 85% de la població pobra considerada visqui en llars amb un ocupat. L'epígraf següent reflecteix que, en un context del mercat de treball de salaris baixos i precarietat en l'ocupació, tenir feina ja no constitueix sempre una garantia contra la pobresa econòmica.

És interessant destacar que, malgrat tenir un risc de pobresa relativament baix (7,1%), més d'un 21,8% de la població pobra conviu en llars amb una parella al capdavant i on tots dos membres treballen. Malgrat els esforços d'aquestes parelles per sortir de la vulnerabilitat econòmica que pateixen, l'ocupació de tots dos no és suficient per garantir-los un nivell de vida suficient, si bé aquests col·lectius són capaços de superar els problemes de pobresa severa. Com s'analitza en l'epígraf següent, la temporalitat en el contracte d'almenys un dels dos treballadors es revela com un factor clau per entendre la pobresa d'aquest col·lectiu.

POBRESA ENTRE LA POBLACIÓ ASSALARIADA

La Taula 9 mostra que no només el nombre d'ocupats és important a l'hora d'entendre el risc de pobresa. L'estabilitat de la relació amb el mercat de treball i el tipus de jornada és crucial per al col·lectiu dels assalariats, especialment quan a la llar només hi ha una persona ocupada.

Entre 3 i 4 de cada 10 de les persones que conviuen en llars amb un sol assalariat treballant amb contracte temporal o a temps parcial són pobres. El grau d'intensitat i severitat d'aquesta pobresa és notablement alt, i se situa a un nivell que dobla i triplica el del conjunt de la població. La població pobra en aquest col·lectiu és de gairebé 160 mil persones (138,7 mil amb contracte temporal i 20,6 mil amb contracte a temps parcial).

Taula 9.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el nombre d'ocupats al nucli principal, el tipus de jornada i el tipus de contracte entre la població assalariada

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
2 ocupats	5,2	0,2	0,2
Ambdós jornada completa i fixos	3,8	0,2	0,2
Ambdós fixos, un jornada completa i l'altre parcial o intermitent	4,0	0,1	0,0
Un fix i jornada completa i l'altre amb contracte temporal	7,3	0,4	0,4
Ambdós contractes temporals (ambdues jornades)	12,6	0,2	0,0
La persona de referència assalariada i la parella, compte propi	4,2	0,2	0,2
1 ocupat	18,8	1,0	1,0
Fix i jornada completa	11,5	0,4	0,3
Fix i jornada parcial	33,0	3,0	3,9
Contracte temporal (ambdues jornades)	41,4	2,7	3,0
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

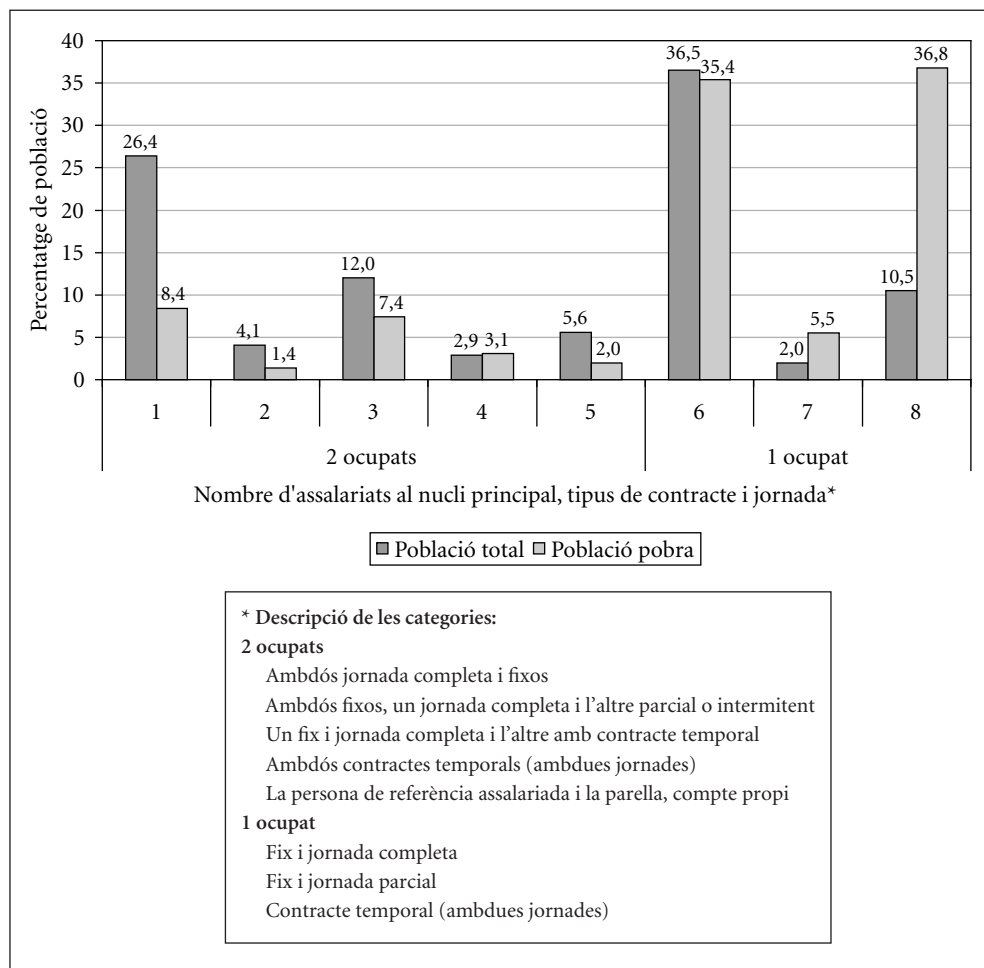
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Quan només hi ha un assalariat, però aquest treballa a jornada completa i és fix, el risc de pobresa es redueix molt sensiblement (fins a un 11,5%), així com els nivells de severitat i intensitat d'aquesta pobresa. Tanmateix, atès el pes poblacional d'aquest grup, més d'un terç de la població pobra s'integra en aquest tipus de llar (vegeu Gràfic 13).

La situació més favorable en termes de risc de pobresa és per a les persones que viuen en nuclis amb parelles on tots dos membres treballen a jornada completa i són fixos: només quatre de cada cent tindrien rendes per sota del llindar. A mesura que es deteriora el vincle amb el mercat de treball de la parella d'ocupats el risc de pobresa augmenta. Quan l'ocupació d'un membre és fixa i a jornada completa i l'altre té un contracte temporal, la precarietat creix (7 de cada 100 estarien en situació de pobresa), i quan tots dos tenen un contracte temporal 12 de cada 100 passen a estar en situació de risc.

Gràfic 13.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el nombre d'ocupats, el tipus de jornada i el tipus de contracte entre la població assalariada

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Malgrat aquest augment en la taxa de pobresa, el risc per a aquest col·lectiu segueix sent relativament baix. L'ocupació del segon membre apareix com una garantia per evitar situacions de pobresa, i, sobretot, de pobresa més severa. Els nivells de severitat i intensitat per a aquest grup són molt baixos. Tanmateix, cal recordar que, atès l'important pes poblacional de les llars amb dos ocupats, aquests col·lectius representen una part important de la pobresa a Catalunya.

D'acord amb aquesta evidència, moltes famílies aconsegueixen escapar de la pobresa monetària, i, per tant, tenir un nivell de vida mínimament acceptable perquè dediquen una part molt important del seu temps al treball remunerat.

El treball a temps parcial o el fet de desenvolupar una activitat per compte propi per part del segon ocupat dins del nucli familiar no es tradueix en un deteriorament respecte a la situació de dos assalariats, jornada completa i fixos.

POBRESA SEGONS LA CATEGORIA SOCIOPROFSSIONAL DE LA PERSONA DE REFERÈNCIA

La Taula 10 presenta el risc de pobresa segons la categoria professional de la persona de referència, distingint entre directius o gerents d'empresa, tècnics de diferents graus, treballadors de la indústria i els serveis, qualificats o no, i treballadors del sector agrari.

D'entre les persones que viuen en llars la persona de referència de les quals treballa, les que pateixen un nivell de precarietat més alt són els treballadors no qualificats de la indústria i els serveis, juntament amb els treballadors del sector agrari. Entre dos i tres persones de cada deu que formen part d'aquest col·lectiu estarien en situació de pobresa. Aquests constituïrien un 31,3% del total de la població pobra que viu en llars on la persona de referència treballa, és a dir, unes 141 mil persones (vegeu el Gràfic 14). Dels 450.200 treballadors en situació de pobresa, gairebé la meitat són treballadors qualificats de la indústria o els serveis, si bé el risc de pobresa d'aquest col·lectiu es troba entorn d'un 16%. Les taxes de pobresa per als grups de directius, tècnics i administratius, i d'altres són relativament baixes. Cal destacar la importància

Taula 10.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la categoria professional de la persona de referència

Categoria professional	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Director o gerent d'empresa	3,2	0,1	0,1
Tècnic alt (administratiu, comercial o tècnic)	1,0	0,1	0,2
Tècnic mitjà (administratiu, comercial o tècnic)	6,8	0,5	0,5
Altres administratius, comercials o encarregats	1,1	0,0	0,1
Treballador indústria qualificat	15,7	0,5	0,2
Treballador indústria no qualificat	22,8	1,4	1,4
Treballador serveis qualificat	16,5	1,0	1,0
Treballador serveis no qualificat	23,8	1,2	1,3
Treballador agrari	27,4	1,0	0,8
No classificable	13,7	0,4	0,2
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

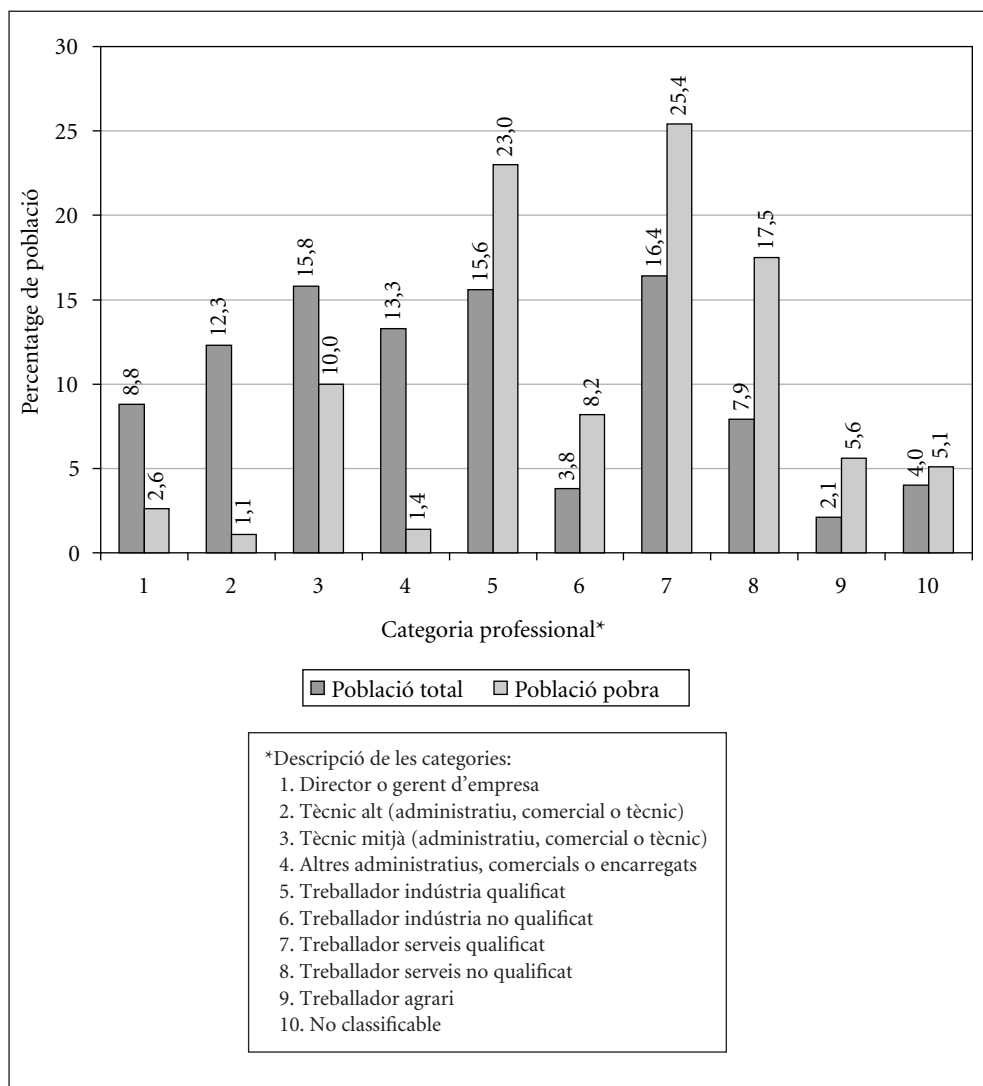
del col·lectiu de tècnics mitjans dins dels pobres, que representa un 10% d'aquesta població.

Pobresa i atur o inactivitat

Com ja s'ha constatat en l'anàlisi precedent, un dels grups de risc més afectats de pobresa és el de les llars la persona de referència de les quals està aturada o és inactiva. S'ha vist que aquest elevat risc ocorre en els períodes d'inactivitat durant els anys de vida activa, però també a la jubilació. A la Taula 11 s'estudia la pobresa durant els períodes d'inactivitat i atur, tenint en compte el tipus de prestació pública que rep la persona de referència que pertany a aquest grup. Aquesta informació es complementa amb una anàlisi de tres poblacions dins d'aquest col·lectiu. D'una banda, la situació de les persones de referència

Gràfic 14.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la categoria professional de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

que es declaren inactives o aturades però que diuen realitzar alguna feineteta. En segon lloc, l'efecte que té sobre aquestes llars que hi hagi algun altre membre que treballi. I, finalment, l'impacte de rebre més d'una prestació pública a la llar.

Alguns resultats interessants emergeixen de l'anàlisi d'aquesta Taula 11. Segons les xifres del PaD, la població que viu en llars on la persona de referència rep algun tipus

Taula 11.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el tipus de prestació que rep la persona de referència aturada o inactiva

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Segons tipus de prestació			
Atur ²	36,1	1,1	0,9
Jubilació	33,7	1,9	1,9
Viduitat	53,7	2,9	2,7
Invalidesa	42,1	2,5	2,6
PIRMI o altres ³	35,6	2,3	3,0
Altres efectes			
No rep cap prestació	32,0	1,9	1,8
La llar rep més d'una prestació ³	33,0	1,9	2,0
A la llar hi ha algun membre que treballa	28,6	1,5	1,7
La persona de referència inactiva			
Fa una feineteta	19,9	0,9	0,6
No fa cap feineteta	39,1	2,2	2,2
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

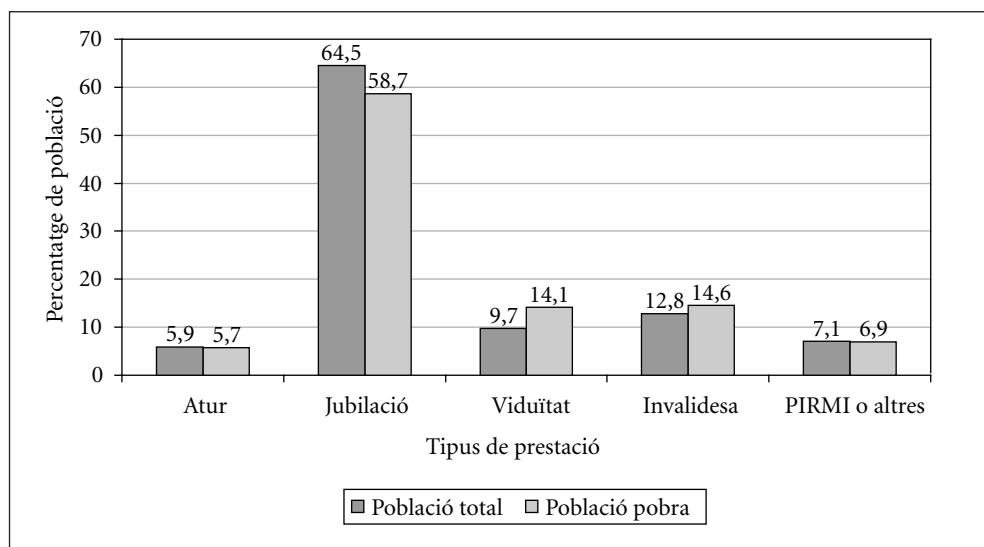
1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
2. Inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats (o prestació d'atur), i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat).
3. Inclou ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas. Si cap llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dona prioritat a la recepció de la prestació d'atur.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

de prestació pública és d'1.180.000 persones (un 18,5% de la població catalana total). Un 64,5% d'aquests són jubilats, un 12,8% rep pensions d'invalidesa, un 9,7% prestacions de viduïtat, un 5,9% prestació d'atur²⁴ i el 7,1% restant rep una prestació del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes d'Inserció (en endavant PIRMI), o altres prestacions.²⁵ El Gràfic 15 mostra aquesta distribució.

Gràfic 15.

Distribució de la població total i pobra inactiva o aturada a Catalunya segons el tipus de prestació que rep la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

24. Inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats (o prestació d'atur) i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat).

25. Inclou ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas. Si alguna llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dona prioritat a la recepció de la prestació d'atur en el còmput del tipus de prestació assignat.

Per al conjunt del col·lectiu receptor de prestacions públiques el risc de pobresa és rellevant en les seves tres dimensions, abast, intensitat i severitat. Entre quatre i cinc de cada deu persones d'aquests col·lectius estarien en situació de pobresa.

D'entre els receptors d'algun tipus de prestació pública, són els jubilats i els receptors d'una prestació d'atur els que, en el seu conjunt, estan una mica millor, ja que mostren un risc de pobresa lleugerament més baix que la resta pel que fa a les situacions de pobresa més extrema. El PaD no permet distingir entre les prestacions contributives i no contributives de vellesa i invalidesa, ni tampoc entre la prestació contributiva i l'atur assistencial per manca de suficients observacions, però de ben segur, si poguéssim distingir entre aquests tipus de prestacions identificaríem un major risc de pobresa en els col·lectius de jubilats i aturats amb una prestació de nivell més baix. Les situacions d'intensitat i severitat més greus també es donen entre els receptors d'un subsidi d'invalidesa, una pensió de viduïtat o una PIRMI.

És molt freqüent que en les llars amb una persona inactiva o aturada al capdavant s'hi rebi més d'una prestació pública. De fet segons les dades del PaD, del total de la població que conviu amb una persona de referència inactiva o aturada, un 67% viuria en llars que reben més d'una prestació. Aquesta acumulació de prestacions no sembla tenir cap efecte significatiu sobre els nivells de pobresa d'aquest col·lectiu, que mostra un risc de pobresa similar al de la mitjana d'aquest grup.

També segons el PaD, del total de la població que viu en llars amb una persona de referència inactiva o aturada, en un 36% dels casos algun membre treballa. Aquest efecte del treballador en aquestes llars sembla ser de petita magnitud pel que fa als nivells de pobresa d'aquest col·lectiu, atès que es mostra molt similar al de la mitjana del grup, si bé estadísticament és significatiu. Tal com s'assenyala en l'annex metodològic, també pot ser que estigui mal recollida la renda de les persones fora del nucli principal en aquest tipus de llar.

Igualment, el PaD ofereix informació interessant pel que fa a la població inactiva que desenvolupa algun tipus de feineta, malgrat la seva condició d'inactivitat. Un 12,8% de la població amb un inactiu al capdavant reconeix fer algun tipus de feineta, i els efectes

d'aquesta feineta es manifesten en una reducció del risc de pobresa d'aquest col·lectiu, que mostra nivells de pobresa molt similars als de la mitjana del conjunt de la població catalana, i també reduccions molt significatives sobretot pel que fa a la pobresa extrema. Aquest efecte posa en relleu la importància que el disseny de les prestacions públiques no penalitzi la participació al mercat de treball dels col·lectius d'aturats i inactius.

A Catalunya, també hi ha un grup de llars on la persona de referència és inactiva però no rep cap prestació, i on hi viuen 364 mil persones. Mostren una situació de risc també elevat, similar al de la població amb la persona de referència inactiva. Es tracta d'un grup molt heterogeni que inclouria grups amb un alt risc de pobresa, des d'aturats sense prestació, persones amb algun tipus d'invalidesa no coberta pel sistema de prestacions, fins a rendistes.

Pobresa i règim de tinença de l'habitatge

Un altre dels factors claus a l'hora d'entendre les noves formes de pobresa és el relacionat amb l'habitatge. El Gràfic 16 mostra la distribució de la població segons el règim de tinença de l'habitatge principal de la llar, distingint entre les categories de propietat —amb i sense préstecs o hipoteques—, lloguer i cessió gratuïta o semigratuïta. Com il·lustra aquest gràfic, segons el PaD, el 80,8% de la població catalana viu en llars amb règim de propietat (un 49,8% sense pagaments pendents i un 31% amb préstecs o hipoteques pendents). Gairebé un 15% hi viu en règim de lloguer, i el 4,5% restant en règim de cessió gratuïta o semigratuïta.²⁶ Aquest últim col·lectiu el configuren, en la seva majoria, llars que viuen en una casa cedida per algun familiar (pares que cedeixen segones residències als fills, per exemple).

La Taula 12 reflecteix la pobresa segons el règim de tinença de l'habitatge principal de la llar. Els resultats d'aquesta taula no donen lloc a l'ambigüitat. Tres de cada deu per-

26. Aquesta distribució és coherent amb la distribució del parc d'habitatges segons el règim de tinença provinent d'altres fonts. Per exemple, Trilla (2001) troba que el 86% dels habitatges són de propietat, mentre que el 14% són de lloguer.

Taula 12.

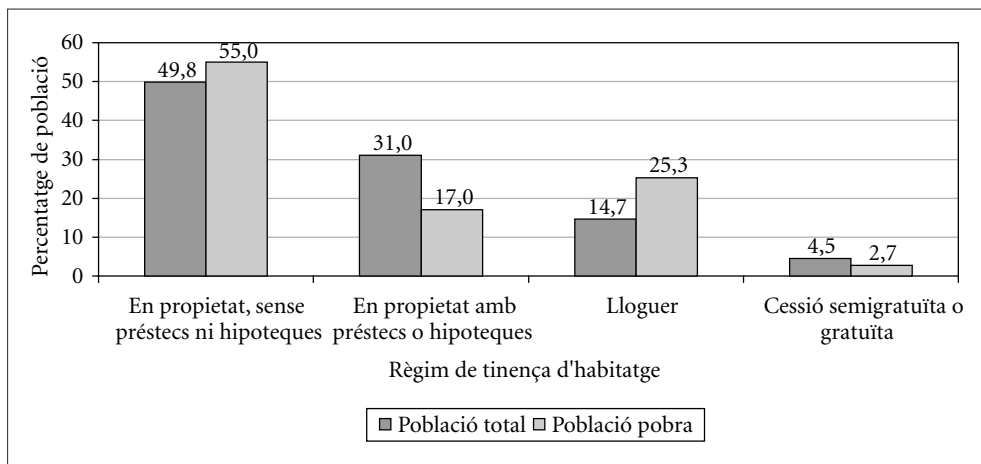
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el règim de tinença de l'habitatge principal

Règim de tinença d'habitatge	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
En propietat, sense préstecs ni hipoteques	20,5	1,0	0,9
En propietat amb préstecs o hipoteques	10,2	0,5	0,4
Lloguer	32,0	2,1	2,4
Cessió semigratuïta o gratuïta	11,1	0,6	0,7
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 16.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el règim de tinença de l'habitatge principal

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

sones en un habitatge de lloguer té rendes per sota del llindar de pobresa. La intensitat i la severitat de la pobresa d'aquest col·lectiu dobla les de la mitjana de la població. En aquest tipus de llar s'hi concentrarien uns 300 mil individus pobres, que representen una quarta part de la població pobra. Una part important dels individus que viuen de lloguer, per tant, sembla fer-ho perquè no poden comprar un habitatge.²⁷ El següent grup de risc en ordre decreixent d'importància és el dels propietaris sense préstecs ni hipoteques pendents. Dos de cada deu estarien en risc de pobresa. Aquests representen més de la meitat de la població de pobres de Catalunya. Una part important dels pobres que són propietaris sense préstecs ni hipoteques pendents són persones grans que viuen en habitatges mal adaptats o que no han gaudit d'un manteniment adequat.²⁸ D'acord amb Trilla (2001), aquesta és una de les problemàtiques importants que presenten els habitatges de propietat a finals dels anys noranta.

La situació més avantatjosa la mostren els col·lectius que han accedit a la propietat recentment i encara estan pagant préstecs i hipoteques, o bé els que es beneficien d'una cessió gratuïta o semigratuïta. En aquests grups només una de cada deu persones estaria entre els pobres, amb uns nivells d'intensitat i severitat baixos.

Val la pena assenyalar aquí que el concepte de renda emprat a l'anàlisi no té en compte els costos de l'habitatge.

Pobresa i salut

Sens dubte, l'estat de salut dels membres que formen una llar és una altra de les característiques que cal tenir en compte quan s'estudia la pobresa, i és així des d'una doble perspectiva. D'una banda, la malaltia o discapacitat d'una persona té conseqüències

27. En efecte, d'acord amb un estudi recent del Parlament Europeu (MacLennan, Stephens i Kemp, 1997) els usuaris del parc de lloguer es poden classificar en quatre grans grups, tres dels quals tindrien rendes baixes: (i) llars d'edat avançada, amb ingressos baixos, i amb condicions de l'habitatge molt desfavorables; (ii) joves solters, que conviuen amb altres persones, també amb ingressos baixos o a l'atur, i en els habitatges de pitjor qualitat; (iii) llars pobres que no poden permetre's arribar a ser propietaris, i (iv) joves amb feina, en lloguer transitori, però que, amb el temps, arribaran a ser propietaris.

28. L'edat mitjana dels individus pobres que viuen en llars de propietat és de 54 anys.

molt importants sobre les possibilitats d'aquesta i de les persones que en tenen cura d'incorporar-se plenament al mercat de treball, cosa que fa que, molt sovint, la llar depengui de rendes no salarials i de la protecció social que l'Estat del benestar els pugui proporcionar. D'altra banda, tal com apunten Gómez (1998) i Borrell i Benach (2003), les condicions de vida de la població pobra fan que aquest col·lectiu sigui més sensible a estats de salut deteriorats, perquè estan exposats a una situació global menys saludable, i perquè disposen de menys renda per cobrir necessitats bàsiques (mantenir una dieta prou rica o comprar medicaments, etc).²⁹ Normalment, les classes socials menys avantatjades treballen en ocupacions que són més propenses a factors de risc físics i psicosocials, habiten en vivendes de menys qualitat (és a dir, amb pitjors característiques i amb pitjors serveis) i, sovint, viuen en àrees on hi ha més contaminació ambiental (Davey Smith *et al.*, 1994).

Per tant, l'estat de salut i els baixos nivells de renda són dos elements que es retroalimenten formant un cercle viciós, de tal forma que les persones pobres pateixen pitjors condicions i nivells de vida que els porten a estats de salut més deteriorats i, al mateix temps, un pitjor estat de salut representa un impediment per poder sortir de la situació de pobresa.

En aquesta secció, s'analitzen les taxes de pobresa a les llars amb persones discapacitades, amb adults dependents,³⁰ i segons la percepció subjectiva de l'estat de salut de la persona de referència.

La Taula 13 presenta taxes de pobresa segons la condició de discapacitat de la persona de referència, discapacitat que pot ser física-sensorial, física-motriu, psíquica o mental. Segons es deriva dels resultats obtinguts, el percentatge d'individus pobres a les llars que tenen una persona de referència amb una discapacitat, pràcticament dobla la de la resta de la població catalana. De cada deu individus que viuen en llars on la persona de referència té una discapacitat, gairebé quatre són pobres. Dins del col·lectiu de la població pobra, aquests individus representen un 4,4% del total.

29. Aspectes que s'estudiaran en el proper apartat amb l'anàlisi de la privació a Catalunya.

30. El col·lectiu dels dependents i discapacitats només coincideix en un 38% dels casos.

Taula 13.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la condició de discapacitat de la persona de referència, la presència de membres amb alguna discapacitat o d'adults dependents a la llar

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Persona de referència			
Sense discapacitat	18,2	1,0	1,0
Amb discapacitat	35,3	1,3	1,2
Membres de la llar amb discapacitat			
Cap discapacitat	17,2	0,9	0,9
Almenys un discapacitat a la llar	32,6	1,8	1,9
Adults dependents a la llar			
Cap dependent	17,3	0,9	0,9
Almenys un adult dependent a la llar	37,0	2,1	2,2
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

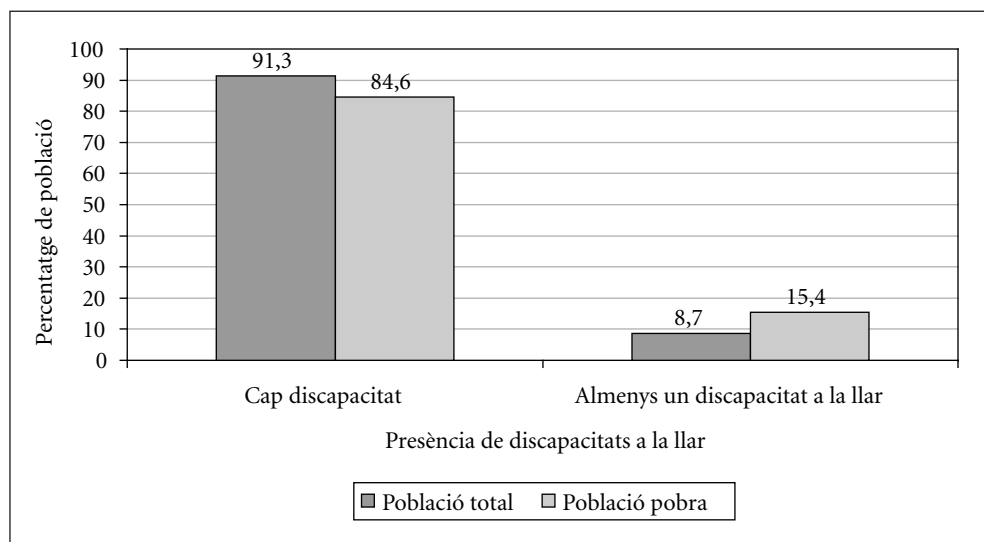
1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La mateixa taula mostra també les taxes de pobresa segons si a la llars hi ha cap discapacitat. Els percentatges a la població total són ara molt més importants. Gairebé nou de cada cent catalans viurien en una llar on algun membre pateix una discapacitat. Les taxes de pobresa, una vegada més, pràcticament es doblen quan a la llar hi ha persones amb alguna discapacitat. D'entre la població pobra, les llars amb persones discapacitades representen un 15,4%, percentatge que no arriba al 9% quan es tracta del conjunt de la població (vegeu Gràfic 17).

La mateixa Taula 13 mostra les taxes de pobresa de la població si conviu amb una persona adulta dependent. D'acord amb la informació de què es disposa, s'ha considerat com a dependent el membre de la llar adult amb dificultats per menjar sol, per caminar cent metres, per baixar o pujar escales, per moure's dins de casa, per vestir-se sol, i per

Gràfic 17.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la presència de discapacitats o no a la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

realitzar la higiene personal autònomament. Els resultats són, una vegada més, clars: el percentatge d'individus pobres es dobla amb la presència d'adults dependents a llar. Alhora, si bé els individus que viuen en llars amb adults dependents representen poc més del 6,3% de la població catalana, aquest percentatge passa al 12,7% quan es tracta de la població pobra.

Una manera alternativa d'analitzar la relació entre pobresa i salut consisteix a veure què opinen els membres de la llar del seu estat de salut, i com aquesta percepció subjectiva es relaciona amb els ingressos de la llar. Els resultats, quant a la persona de referència, mostren una relació clara i directa entre pobresa i estats de salut deteriorats, tal com es pot veure a la Taula 14.

Taula 14.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la percepció de l'estat de salut general i la condició de jubilat o no de la persona de referència

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Estat de salut			
Molt bona o bona	13,3	0,6	0,6
Regular	26,0	1,6	1,8
Molt dolenta o dolenta	42,4	2,4	2,5
Jubilats			
Molt bona o bona	24,4	1,0	0,8
Regular	42,1	2,8	3,1
Molt dolenta o dolenta	69,3	3,8	3,7
No jubilats			
Molt bona o bona	11,9	0,6	0,6
Regular	20,1	1,2	1,3
Molt dolenta o dolenta	25,7	1,5	1,8
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

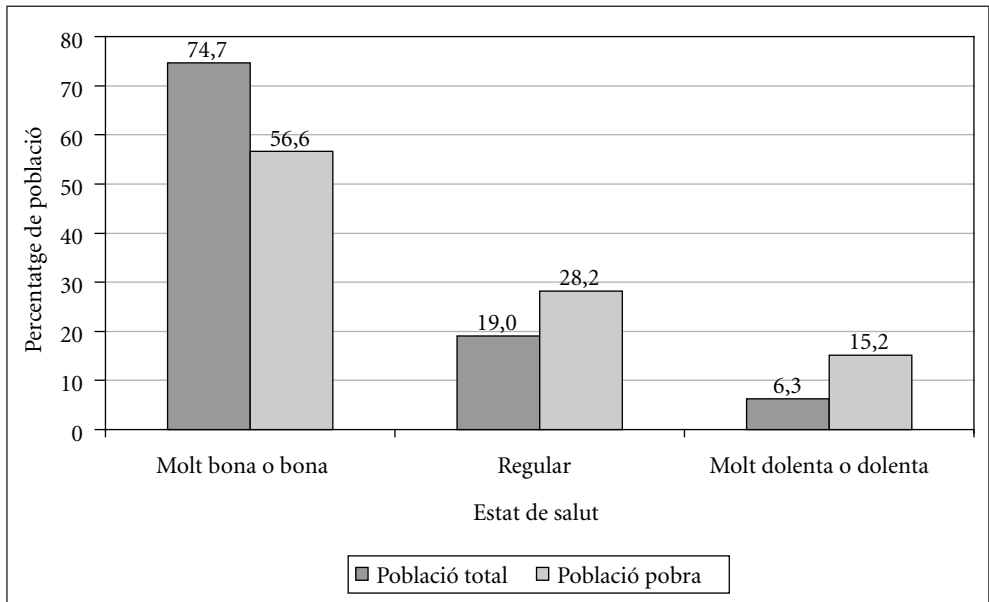
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

S'observa que quan la persona de referència de la llar diu gaudir d'un estat de salut bo o molt bo, només el 13,3% dels individus serien pobres. En l'extrem oposat, quatre de cada deu individus serien pobres quan la llar l'encapçala una persona amb un estat de salut dolent o molt dolent. Les taxes de pobresa també són força superiors a la mitjana quan es tracta d'estats de salut regulars.

El Gràfic 18 dibuixa clarament com la població pobra es troba clarament sobrerrepresentada quan es tracta d'estats de salut deteriorats. Per exemple, el percentatge d'individus pobres amb un estat de salut dolent o molt dolent és més de dues vegades el pes poblacional d'aquest grup. En total, un 43,4% de la població pobra patiria un estat de salut regular, dolent o molt dolent.

Gràfic 18.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la percepció de l'estat de salut de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'estat de salut està molt relacionat amb l'edat dels individus, fins al punt que es podria pensar que la relació negativa entre estat de salut i pobresa ve explicada, en gran part, pel major percentatge de persones grans que declaren tenir una salut dolenta o molt dolenta. Per investigar si, efectivament, la relació entre l'estat de salut i l'edat distorsiona la relació entre pobresa i estat de salut, els dos panells inferiors de la Taula 14 presenten les taxes de pobresa per als tres estats de salut considerats, segons la persona de referència estigui o no jubilada. En primer lloc, cal destacar que la relació negativa entre estat de salut i pobresa es manté. Tant per a les persones jubilades com per a les no jubilades, un millor estat de salut està relacionat amb una taxa de pobresa més baixa. Així mateix, com era previsible, les taxes de pobresa dels jubilats són molt més elevades (doblen) que les dels no jubilats amb el mateix estat de salut. Per tant, si bé

és cert que l'edat incideix en la relació entre l'estat de salut i la pobresa, aquest efecte és especialment important en les persones d'edat avançada, ja que el risc de pobresa monetària, sobretot la més extrema, està associada a les persones grans amb un estat de salut dolent o molt dolent.

Pobresa i nova immigració

Un dels nous col·lectius amb un risc més elevat de pobresa és el dels nous immigrants que ha crescut de manera important a Catalunya. La Taula 15 mostra el risc de pobresa econòmica d'aquest col·lectiu, i aquest mateix risc segons l'origen d'aquesta població immigrant, ja sigui d'Europa, o de l'Àfrica, l'Amèrica Central, del Sud o d'Àsia. El Gràfic 19 mostra també la distribució de la població total i pobra segons la condició d'immigrant de la persona de referència. Atesa la poca mostra que hi ha al PaD per aquesta anàlisi (76 observacions), només es donen els resultats de dos grups d'immigrants segons el seu origen: els procedents del continent europeu i els de fora d'aquest.

Taula 15.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons la condició d'immigrant de la persona de referència i el seu origen

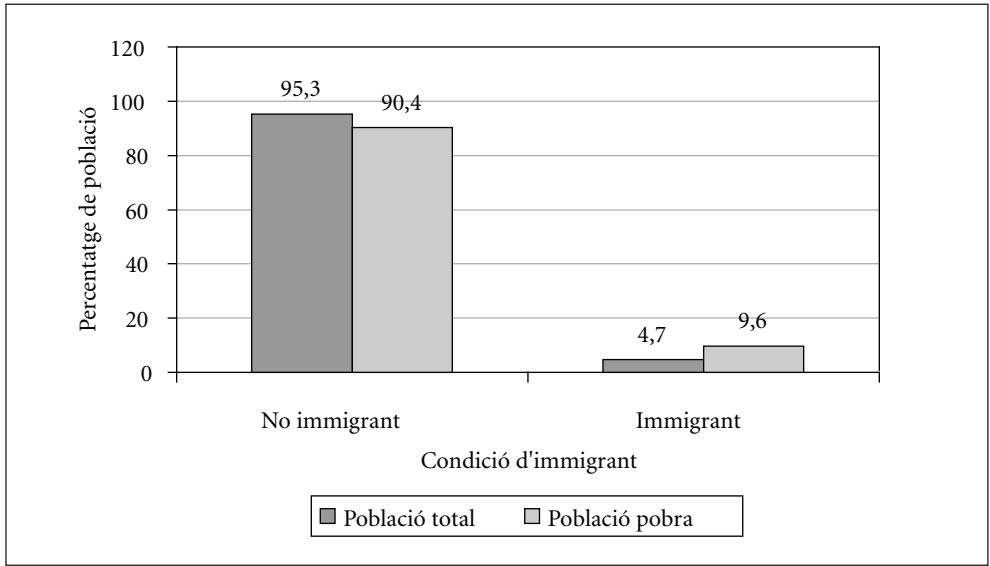
	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Persona de referència			
No immigrant	17,6	0,9	0,9
Immigrant	38,1	2,4	2,8
Segons l'origen de la població immigrada			
Europa	15,8	1,1	1,4
Amèrica del Sud, Central, Àsia o Àfrica	44,7	2,8	3,3
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 19.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la condició d'immigrant de la persona de referència

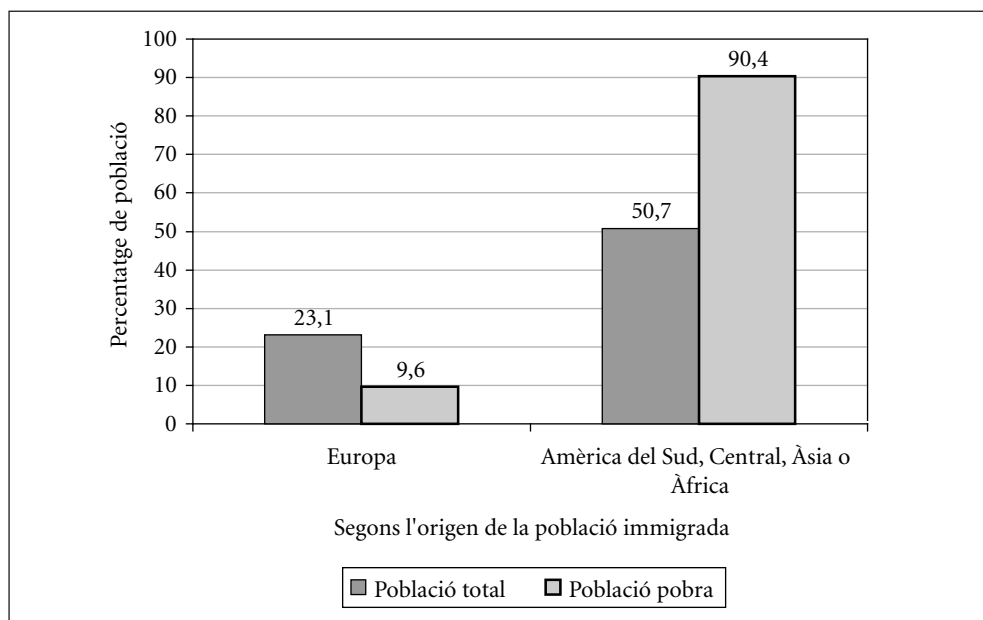

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

D'acord amb els resultats obtinguts, quatre de cada deu persones immigrants no europees es troben en situació de pobresa. La intensitat i severitat d'aquesta pobresa és igualment elevada, cosa que indica que aquest col·lectiu també està sobrerrepresentat a la pobresa extrema. La situació d'aquest col·lectiu és molt diferent segons el país d'origen. La Taula 15 reflecteix que en la pitjor situació estarien el immigrants d'origen africà, els procedents d'Amèrica del Sud, Central o d'Àsia. Els immigrants procedents d'Europa mostren una taxa de pobresa inferior a la mitjana del conjunt de Catalunya. En suma, però, el pes d'aquesta població immigrant sobre el total de pobres és d'un 9,6% (vegeu Gràfic 20).

Gràfic 20.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons l'origen de la persona de referència immigrada

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Pobresa i nivell educatiu

La formació és, sens dubte, un element clau a l'hora de garantir la igualtat d'oportunitats i combatre la pobresa econòmica. La teoria econòmica potser més influent per analitzar la relació positiva que s'observa entre el nivell educatiu i d'ingressos d'un individu és la teoria del capital humà. Aquesta prediu que els coneixements i aptituds adquirits en el procés educatiu són importants determinants del nivell de renda salarial.³¹ Per tant, cal esperar trobar una relació positiva entre el nivell d'estudis i el nivell

31. Per altra banda, una de les principals teories alternatives a la del capital humà, la teoria de la senya-

mig de renda, i per tant, una relació negativa entre un baix nivell d'estudis i el risc de pobresa, sobretot per als col·lectius les rendes salarials dels quals representen una part important de la renda familiar.³²

Ara bé, a l'hora d'analitzar la relació entre educació i pobresa a Catalunya, cal tenir ben present que el nivell educatiu dels grups d'edat més joves és substancialment més alt que el dels grups més vells. Per il·lustrar aquest canvi el Gràfic 21 dibuixa la distribució dels nivells educatius per a les persones de referència menors i majors de 40 anys (grup d'edat jove i grup d'edat gran). Els dos trets més importants d'aquest efecte de l'agrupació per edat en el nivell d'estudis són la menor proporció de persones de referència del grup jove en els dos nivells educatius inferiors (sense estudis i amb estudis primaris), i la major proporció d'aquests en el nivell d'estudis secundaris.³³

A continuació s'analitza la relació entre el nivell educatiu de la persona de referència i la pobresa. La Taula 16 plasma les taxes de pobresa segons el nivell d'estudis més elevat de la persona de referència a la llar, i el Gràfic 22, les distribucions de la població total i pobra. Els resultats no deixen lloc als dubtes: d'acord amb el que es preveia, hi ha una relació monotònica decreixent entre el nivell educatiu i el risc de pobresa. El risc de pobresa més rellevant el pateixen els individus que conviuen amb una persona de referència que no té estudis: el 44% d'aquestes persones serien pobres. La situació d'aquests és molt similar a la d'aquells que no van completar els estudis primaris. Un 36,3% de la població pobra total viu en llars la persona de referència de les quals no té la primària completa.

El percentatge de pobres es redueix a la meitat quan la persona de referència té el graduat escolar —dues de cada deu estarien en situació de pobresa en aquest cas—,

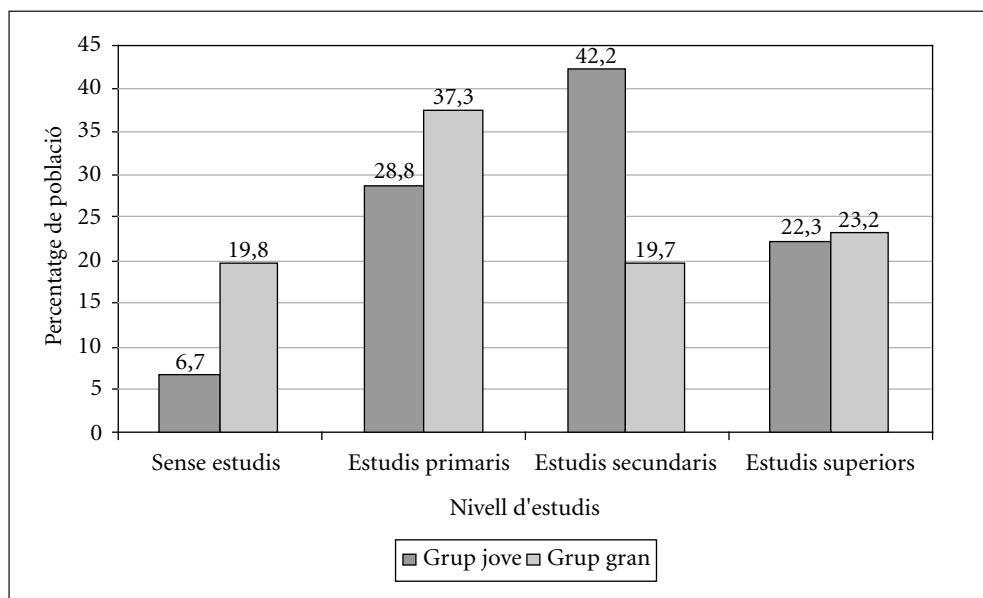
lització, prediu que són els títols obtinguts en el sistema educatiu, més que els coneixements adquirits en el procés educatiu, els que serveixen de senyal en el mercat de treball i, per tant, els que donen accés a millors carreres professionals i salaris més alts.

32. Els col·lectius que depenen principalment de les pensions de jubilació contributives també s'inclourien, ja que aquestes s'estableixen en funció de les rendes salarials que perceben quan es trobaven en actiu.

33. Aquest canvi en els nivells educatius queda també reflectit en les dades del Padró d'Habitants de 1996 contingudes a *La pobresa a Catalunya. Informe 2001*.

Gràfic 21.

Distribució de la població total a Catalunya segons el nivell d'estudis i el grup d'edat¹ de la persona de referència

1. Grup jove: persones de referència menors de 40 anys.

Grup gran: persones de referència de 40 o més anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

tot i que en aquest grup hi ha gairebé el 40% de la població pobra total (467,5 mil persones).

El risc de pobresa baixa considerablement en nivells educatius superiors al graduat escolar, tanmateix s'hi constata una bossa de pobres entre els nivells educatius més elevats. Gairebé un 24% de la població pobra té un nivell d'educació superior al graduat escolar. Fins i tot, un 9,2% del total del pobres tenen estudis universitaris.

Com s'ha apuntat més amunt, el gran canvi en el nivell educatiu de la població catalana aconsella desagregar aquesta anàlisi en dos grups d'edat: el grup jove, integrat

Taula 16.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència

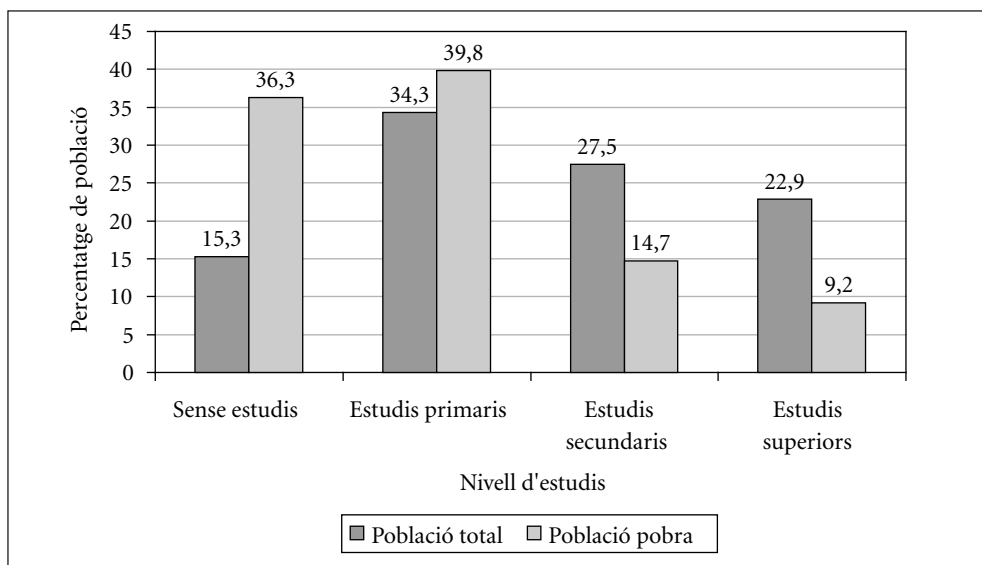
Nivell d'estudis	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Sense estudis	44,0	2,4	2,5
Estudis primaris	21,5	1,1	1,0
Estudis secundaris	9,9	0,5	0,5
Estudis superiors	7,5	0,5	0,5
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 22.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

per les persones de referència menors de 40 anys, i el grup gran, integrat per les de 40 o més anys. D'acord amb les estimacions de la Taula 17, el grup jove mostra taxes de pobresa més elevades que les del grup gran. Aquestes diferències podrien explicar-se, entre d'altres, per dos fets. Per una banda, els grups d'edat més joves es troben en una etapa més primerenca de la seva carrera laboral i, per tant, tenen rendes inferiors. Per altra banda, el mercat de treball pateix un desajust important entre l'educació dels treballadors —sobretot dels joves— i les necessitats del lloc de treball que ocupen, de la qual cosa resulten salaris més baixos per a les generacions més joves.³⁴

L'únic col·lectiu amb taxes de pobresa més altes per al grup d'edat més gran és l'integrat per persones de referència sense estudis. Això s'explica pel fet que no hi ha cap persona de les generacions joves que no sàpiga llegir ni escriure a la mostra del PaD.

Taula 17.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa¹ de la pobresa a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència i el grup d'edat²

Nivell d'estudis	Percentatge de pobres		Intensitat relativa		Severitat relativa	
	Grup jove	Grup gran	Grup jove	Grup gran	Grup jove	Grup gran
Sense estudis	26,8	47,1	1,6	2,5	2,0	2,5
Estudis primaris	22,9	20,9	1,0	1,1	0,7	1,1
Estudis secundaris	13,7	5,5	0,7	0,3	0,7	0,3
Estudis superiors	10,5	5,9	0,7	0,4	0,7	0,5
Conjunt població	18,6		1,0		1,0	

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.

2. Grup jove: persones de referència menors de 40 anys.

Grup gran: persones de referència de 40 o més anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

34. En efecte, com il·lustra el treball de J. Oliver *et al.* (2002) per al mercat de treball espanyol, el nivell educatiu —sobretot dels joves— és més elevat que les necessitats del lloc de treball que acaben ocupant. Per tant, al mercat de treball hi ha un problema de sobreeducació. Aquest 'excés educatiu' implica que

Per acabar aquesta anàlisi de la pobresa econòmica per grups poblacionals, s'ha estimat la probabilitat de pobresa a partir d'un model multivariant pròbit la variable dependent del qual és binària segons la llar sigui, o no, pobra. Les variables explicatives d'aquest model són les que s'han analitzat en aquesta secció, i inclouen la composició familiar, passant per la situació socioeconòmica de la parella, el règim de tinença de l'habitatge, si hi ha adults dependents a la llar, la condició d'immigrant, i el nivell educatiu de la persona de referència.³⁵ Els resultats d'aquesta estimació permeten confirmar tant la direcció com el significat estadístic dels efectes descrits. Per tant, els resultats examinats del risc de pobresa que pateixen els diferents col·lectius són vàlids quan es passa a una anàlisi multivariant.

Síntesi. Els grups de risc de la pobresa monetària a Catalunya

Una conclusió clara emergeix d'aquesta primera anàlisi: la pobresa econòmica té moltes cares a Catalunya. Als qui la pateixen no se'ls pot caracteritzar amb un únic perfil.

Per una banda, aquest monogràfic posa en evidència la cara més tradicional de la pobresa, associada a la vellesa i la inactivitat. Entorn d'un terç de la població catalana pobra viu en una llar on la persona de referència té més de 65 anys (o més de 60, si està jubilada). D'entre la població d'edat avançada, les situacions més greus es donen en els nuclis sense parella, en la majoria dels casos amb una dona al capdavant. D'entre la població pobra, un 13,6% viu en llars la persona de referència de les quals es troba en situació d'inactivitat (invalidesa laboral, viduïtat o d'altres), si bé està en edat activa. Conjuntament, aquests dos col·lectius representen gairebé la meitat dels pobres

la renda d'aquestes joves és inferior a la que podrien tenir si no existís el problema de la sobreeducació i, per tant, contribueix a explicar unes taxes de pobresa més altes per als més joves amb el mateix nivell d'estudis que les persones de més edat. Tanmateix, altres autors com Alba (1993) consideren que aquest excés educatiu és més aparent que real, ja que simplement reflecteix un deteriorament de la qualitat de l'educació.

35. Les variables sobre l'estat subjectiu de salut de la persona de referència, el tipus de prestacions que reben els inactius o aturats o el sexe, entre d'altres, no s'han incorporat a la regressió perquè es troben molt correlacionades amb les altres variables explicatives del model.

de Catalunya (un 42,4% del total). Es tracta de llars, en bona mesura, de persones dependents d'algun tipus de prestació pública, ja sigui d'invalidesa, viduïtat, vellesa o d'altres. L'examen per tipus de prestació que rep la persona de referència ha permès constatar que els perceptors de pensions de viduïtat, invalidesa, d'altres com la PIRMI, i en menys mesura, els perceptors de pensions de jubilació, són col·lectius amb unes taxes de pobresa monetària molt elevades.

Per altra banda, al costat d'aquesta cara més tradicional hi ha les noves formes de pobresa que afecten la població activa que pateix els efectes de l'atur i del deteriorament progressiu del mercat de treball com a mecanisme de garantia de rendes. En aquest sentit, l'anàlisi revela un risc molt elevat de pobresa monetària entre les persones en llars encapçalades per un aturat, si bé el pes poblacional d'aquest col·lectiu sobre el total de pobres és relativament més petit, d'un 5%. El gruix de la població activa en situació de pobresa és el constituït per llars en les quals hi ha algun ocupat. Més de la meitat de la població pobra a Catalunya conviu en llars on hi ha almenys una persona ocupada al nucli principal, tot i que el risc de pobresa sigui notablement més baix que la mitjana poblacional quan la persona de referència treballa. És igualment alt el risc per a les persones en llars amb una sola persona ocupada amb contracte temporal o a temps parcial. D'entre els treballadors, quan la persona de referència és un treballador o treballadora no qualificat, ja sigui a la indústria o als serveis, o un treballador agrari, el risc de pobresa monetària també se situa per sobre de la mitjana. L'ocupació de dos membres al nucli aconsegueix reduir-ne molt significativament el risc, un dels més baixos d'entre tots els grups, malgrat que gairebé un 14,4% de la població pobra a Catalunya pertany a llars on tots dos membres de la parella treballen.

Un nivell educatiu baix (primària incompleta), la presència de persones discapacitades o dependents a la llar, així com un deteriorat estat de salut de la persona de referència, agreugen de manera significativa el risc de precarietat econòmica per a les persones afectades.

Sorprèn el baix nivell de pobresa monetària entre la població infantil, situant-se molt per sota del corresponent a la mitjana poblacional. Aquest resultat pot ser un indicador del fet que a Catalunya no siguin les llars més desfavorides aquelles que, de mitjana,

tenen fills. Alternativament, pot ser que la renda monetària no estigui captant de manera adequada el nivell de vida de les famílies amb fills a càrrec. L'estudi de la privació serà interessant per aclarir aquest punt. Igualment baixes són les taxes de pobresa monetària per al conjunt de la població jove, un fet que, sens dubte, està lligat a les estratègies que les famílies tenen per tal de fer front a la precarietat del mercat de treball per als joves. Malgrat que les taxes de pobresa monetària estan per sota de la taxa mitjana, nens i joves constitueixen un terç del total de la població pobra.

Un altre dels factors de risc de pobresa monetària està lligat a la monoparentalitat. Quan tenim un nucli sense parella amb la persona de referència en edat activa i amb nens a càrrec, el risc de pobresa monetària és important. Aquest col·lectiu representa un 9,8% del total de la població pobra. Al costat d'aquest resultat, en la línia del que s'obté en països propers, es constata, per primer cop, l'emergència d'un nou col·lectiu de risc, el de les llars encapçalades per un jove que sovint conviu amb els seus pares i germans. Un 11,2% de la població pobra viuria en aquest tipus de llar, que mereix un estudi més en profunditat que el que traça aquest monogràfic.

Una altra, d'entre aquestes noves cares de la pobresa monetària, és la de la nova immigració, amb un risc de pobresa monetària que gairebé dobla el del conjunt de la població. Un 9,6% de la població pobra seria immigrant. Finalment, el risc de pobresa és sensiblement superior en aquells que lloguen l'habitatge que en els que opten per la compra o estan en situació d'accés a la propietat. En aquest darrer cas, els llogaters representen un 25,3% de la població pobra a Catalunya, mentre que el gruix de la població pobra es concentra en habitatges de propietat sense càrregues pendents.

LA PRIVACIÓ A CATALUNYA L'ANY 2000

En l'apartat anterior s'ha estudiat la pobresa monetària a Catalunya utilitzant la renda com a únic indicador del nivell de vida dels individus. Tanmateix, el nivell de renda es correspon només de forma imperfecta amb el nivell de vida en les societats contemporànies. Les decisions d'estalvi i desestalvi prèvies a l'observació de la renda corrent, i la impossibilitat d'incloure la variable riquesa en l'anàlisi poden tenir efectes

importants sobre el nivell de vida de les persones. Malgrat tot, aquests dos factors no es veuen reflectits en la renda corrent.

Aquest apartat té la intenció de complementar l'anàlisi de la pobresa monetària amb una anàlisi sobre la privació de la població a Catalunya que tingui en compte aquests elements. L'aproximació de la privació estudia les carències de la població en una sèrie d'àmbits (o dimensions) rellevants a l'hora d'estimar-ne el nivell de vida. Es passa, doncs, d'un enfocament unidimensional, basat en un sol indicador, la renda corrent, a un de multidimensional, en el qual es tenen en compte els aspectes que es consideren fonamentals per assolir un nivell de vida mínim.

Per tal d'avaluar el nivell de privació de la població catalana, s'ha tingut en compte la informació continguda en un conjunt de 22 indicadors de mancances disponibles al PaD que permeten aproximar-se al nivell de vida de les persones. Aquests indicadors es recullen a la Taula 18 on es mostra el percentatge de la població catalana afectada per cada una de les mancances. En tots els casos es tracta de situacions de mancaça degudes a la falta de mitjans econòmics. Tal com es pot observar, els indicadors s'agrupen en tres dimensions: la dimensió bàsica de consum, la dimensió bàsica d'habitatge i la dimensió secundària.

Com es desprèn de la taula, la dimensió bàsica de consum conté 8 indicadors que recullen situacions d'alimentació inadequada, falta de recursos per renovar el vestuari, problemes econòmics per comprar medicaments, o dificultats per afrontar les despeses corrents, com haver-se retardat en el pagament del lloguer, la hipoteca o algun dels rebuts de l'aigua, el gas o la llum. Un percentatge reduït però significatiu de la població viu en llars en les quals no es poden permetre menjar carn i peix setmanalment, unes 66.000 persones per al conjunt de Catalunya. Significativa també és la proporció de la població en llars que pateixen retards en el pagament de despeses bàsiques relacionades amb l'habitatge, o que declaren que comprar els medicaments receptats pel metge els suposa un esforç molt gran. Aquests percentatges de la població amb mancances s'incrementen quan es consideren altres partides de despesa com les relacionades amb el vestit i el calçat. Un 6% de la població catalana declara que no es pot permetre comprar sabates un cop l'any i entre un 11 i un 12% dels catalans no es poden permetre econòmicament comprar roba anualment.

Taula 18.

Percentatge d'individus a la població catalana afectats per tipus de manca

Tipus de manca	%
DIMENSIO BÀSICA CONSUM	
La llar no es pot permetre econòmicament comprar carn i peix setmanalment	1,04
Comprar medicaments que recepta el metge suposa un esforç molt gran per a la llar	3,58
La llar no es pot permetre econòmicament comprar roba d'abric un cop a l'any	11,07
La llar no es pot permetre econòmicament comprar roba nova cada temporada	12,85
La llar no es pot permetre econòmicament comprar sabates cada any	6,05
La llar s'ha retardat a l'hora de pagar el lloguer de l'habitatge	1,61
La llar s'ha retardat a l'hora de pagar la hipoteca	2,68
La llar s'ha retardat a l'hora de pagar els rebuts de l'aigua, el gas o el llum	6,01
DIMENSIO BÀSICA HABITATGE	
L'habitatge té una deficiència greu i la llar té moltes o força dificultats per solucionar-la amb els recursos de què disposa	7,33
A la llar hi manca aigua corrent i/o vàter i/o bany	0,40
A la llar hi ha problemes d'humitat	1,92
A la llar hi ha problemes de manca de ventilació, esquerdes a la paret, aluminosi, corcadura o altres problemes de seguretat	3,76
A la llar hi ha males instal·lacions d'aigua, gas o llum	1,99
A l'habitatge hi ha problemes de fred per mal aïllament	1,92
DIMENSIO SECUNDÀRIA	
La llar amb els ingressos que té diu que arriba a final de mes amb molta dificultat	14,24
Les despeses de l'habitatge suposen per a la llar molt d'esforç	19,71
La llar no es pot permetre econòmicament una casa confortable	8,47
La llar no es pot permetre econòmicament canviar els mobles quan es fan malbé	23,92
La llar no es pot permetre econòmicament canviar els electrodomèstics quan s'espatllen	5,34
A la llar no hi ha cap membre que disposi sempre de cotxe	2,11
La llar no es pot permetre econòmicament fer regals a amics o familiars un cop a l'any	7,61
La llar no es pot permetre econòmicament anar de vacances un cop a l'any	23,83

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per altra banda, la dimensió bàsica d'habitatge conté 6 indicadors que recullen deficiències relacionades amb les condicions i instal·lacions de l'habitatge, com tenir un habitatge amb alguna deficiència greu i tenir problemes financers per solucionar-la, patir problemes d'humitat, de fred o de seguretat, com esquerdes a la paret o aluminosi, tenir instal·lacions deficientes d'aigua, gas o llum, o no disposar d'aigua corrent, vàter o bany. Segons l'anàlisi realitzada amb el PaD, un percentatge molt reduït de

la població catalana viu encara en habitatges sense aigua corrent i/o vàter i/o bany. El pes de la població en habitatges amb problemes d'humitat, de fred, o amb males instal·lacions d'aigua, gas o llum és també reduït però significatiu, un 2% del total. Gairebé un 4% de la població viu en llars on hi manca la ventilació, hi ha esquerdes a la paret, aluminosi, corcadura o altres problemes de seguretat. Finalment, un 7,3% de la població declara viure en llars que pateixen deficiències greus en l'habitatge amb dificultats econòmiques per resoldre-les.

Finalment, la tercera dimensió de la privació estudiada és l'anomenada dimensió secundària que conté 8 indicadors. Recullen situacions de manca més generalitzades entre la població que les recollides en els indicadors de les dues dimensions bàsiques, però que corresponen a béns o activitats considerats, en la majoria d'estudis, com a necessitats que qualsevol persona s'hauria de poder permetre. En aquest sentit, cal ressaltar que les situacions de manca incloses en aquesta dimensió secundària en cap cas afecten més d'una quarta part de la població catalana. En la dimensió secundària s'inclouen indicadors com el de si la llar disposa de cotxe, si la llar es pot permetre econòmicament una casa confortable, canviar els mobles i electrodomèstics quan es fan malbé, fer regals a amics i familiars o anar de vacances un cop l'any. També es tenen en compte variables més subjectives, com el grau de dificultat amb què la llar arriba a final de mes o l'esforç que li suposen les despeses d'habitatge. Un 14% de la població a Catalunya declara arribar a final de mes amb molta dificultat. Gairebé una quarta part (un 24%) declara no poder permetre's econòmicament canviar els mobles quan es fan malbé o anar de vacances un cop l'any. Per a un 20% de la població les despeses de l'habitatge li suposen molt d'esforç.

Una anàlisi acurada de la població amb mancances (vegeu apèndix metodològic per a més detall) permet constatar que un 53,5% de la població catalana viu en llars en les quals s'hi manifesta alguna manca en algun dels àmbits considerats. Al voltant d'una quarta part de la població catalana (un 24,5%) pateix alguna situació de manca bàsica de consum, mentre que la població afectada per alguna de les mancances bàsiques d'habitatge és només d'un 9,2% i la privació secundària afecta aproximadament la meitat de la població. A més a més, un 7% dels individus que pateixen mancances ho fan en els tres àmbits de privació, el 41% en dos dels tres

àmbits i el 52% en una de les tres dimensions. Aquestes interseccions, però, no afecten totes les dimensions de la mateixa forma. Quatre de cada deu individus (39,4%) que suporten caresties en l'habitatge també en tenen en els altres dos àmbits. Aquest percentatge disminueix substancialment per aquells que en pateixen en les dimensions bàsica de consum o secundària. Per exemple, tres quartes parts dels que pateixen alguna mancança en la dimensió bàsica de consum també ho fan en un altre àmbit, mentre que els que en tenen en la dimensió secundària gairebé la meitat també en pateixen en un altre àmbit. Finalment, el 47,8% dels que experimenten caresties en la dimensió secundària només n'experimenten en aquest àmbit, mentre que aquest percentatge es redueix a menys de la meitat per als altres dos col·lectius, és a dir, els que n'experimenten en les dues dimensions bàsiques: de consum i d'habitatge. Així, les llars que suporten caresties en la dimensió bàsica tenen més possibilitats de patir-ne en els altres àmbits.

Per tal d'avaluar la privació que pateix la població, s'agrega la informació continguda en cada un dels indicadors de mancança recollits a la taula 18 en un índex. D'aquesta manera, s'obté un índex per a cada dimensió (bàsica consum, bàsica habitatge i secundària) i un de global que recull la informació dels 22 indicadors. Un cop construït aquest índex i per tal que l'anàlisi de la privació sigui coherent amb el de pobresa monetària, s'ha definit el llindar de privació de manera que s'obtingui un grup poblacional de grandària comparable al dels pobres segons el criteri de renda. El llindar de privació adoptat és el que correspon a un índex de privació global igual al 12,8 i una taxa agregada de privació d'un 18,9% de la població. El detall pel que fa a la metodologia utilitzada per mesurar la privació es troba a l'annex.

Privació i pobresa monetària

L'objectiu principal d'aquest epígraf és estudiar quina és la relació entre renda corrent i nivell de vida a Catalunya, i, d'aquesta forma, complementar l'anàlisi sobre la pobresa monetària, basada en la renda corrent. Més concretament, l'estudi se centrarà en la privació de la cua baixa de la distribució de la renda.

En primer lloc, és obligat examinar el comportament de la privació al voltant del llindar de pobresa monetària utilitzat en aquest estudi. La Taula 19 presenta el valor mitjà dels índexs de privació global, segons les tres dimensions estudiades per diferents trams de renda. Els trams de renda s'expressen en funció de la renda mediana i cal recordar aquí que el llindar de pobresa monetària s'ha establert en el 60% de la renda mediana. Les dades d'aquesta taula són prou reveladores: la població amb una renda inferior al llindar de pobresa monetària mostra uns índexs de privació molt superiors als de la mitjana poblacional per a les tres dimensions de privació considerades.

La Taula 19 mostra que els valors mitjans dels índexs de la població pobra dupliquen els del conjunt de la població. Si bé en termes generals la mitjana de l'índex global de privació decreix amb l'ingrés, la població que es troba a l'extrem més baix de la distribució (renda inferior al 40% de la mediana) no és la que mostra un índex de privació més elevat en cap de les tres dimensions considerades. El nivell de privació mitjà de la població en aquest interval és similar al dels individus que es troben just per sota del llindar. L'anàlisi de la privació en aquest punt permet il·lustrar la complementarietat entre els dos enfocaments de mesura adoptats. En termes dels índexs de privació, el tram de renda en una situació de desavantatge més gran és el de les rendes compreses entre el 40 i el 50% de la mediana, i no el de les rendes menors al 40 per cent de la

Taula 19.

Valors mitjans dels índexs de privació per trams de renda a Catalunya

Trams de renda com a % de la mediana	Població		Valors mitjans			
	Nombre d'individus	%	Índex bàsic consum	Índex bàsic habitatge	Índex secundari	Índex global
< 40	286.200	4,50	10,19	4,77	24,89	13,67
40 – 50	435.260	6,84	16,66	5,88	28,80	17,72
50 – 60	460.290	7,24	13,29	2,81	23,06	13,62
60 – 70	538.970	8,47	6,04	3,68	16,76	9,03
70 – 80	434.880	6,84	4,78	3,95	12,72	7,25
> 80	4.205.400	66,11	3,08	2,17	8,12	4,54
TOTAL	6.361.000	100,0	5,44	2,83	12,42	7,08

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

mediana. Així mateix, és interessant constatar que just per sobre del llindar de pobresa monetària hi ha una part important de la població (gairebé un milió), amb uns índexs de privació mitjana per sobre (o molt propers) dels del conjunt de la població. Aquests individus tenen rendes entre el 60 i el 70 o el 80% de la mediana.

En termes generals, si bé no hi ha evidència suficient que permeti identificar un nivell de renda com a llindar objectiu que separi els individus que presenten privació múltiple dels que estan lliures d'aquestes situacions de mancança, el llindar de pobresa monetària establert aconsegueix captar la població amb uns nivells de privació mitjans més rellevants.

Per tant, tot i que els índexs de privació augmenten quan disminueix la renda, a Catalunya les dades mostren que l'anàlisi de la privació pot resultar un complement molt valuós a l'hora d'identificar aquells individus en risc de pobresa i exclusió social. Aquest fet és, com s'argumentava al principi d'aquest apartat sobre la privació a Catalunya l'any 2000, una de les principals motivacions dels estudis multidimensionals de privació i, per tant, la seva corroboració empírica a Catalunya omple de sentit aquesta anàlisi de privació, i permet veure fins a quin punt pobresa monetària i privació duen als mateixos resultats, per exemple, en termes de col·lectius afectats.

Una visió panoràmica de la privació

Per tal de caracteritzar la privació a Catalunya, a continuació s'examina la privació que pateixen els mateixos col·lectius analitzats a l'apartat anterior. Per tant, les reflexions que es presenten tot seguit, segueixen de forma paral·lela l'anàlisi per grups poblacionals realitzada per a la pobresa monetària.

Les taules que es presenten mostren el risc de privació per als diferents grups poblacionals (el risc queda definit com el nombre d'individus en situació de privació sobre el total d'individus de cada grup, i expressat en percentatge), així com el valor mitjà dels índexs de privació dels diferents àmbits de privació (bàsica de consum, bàsica d'habitatge i secundària) i de l'índex de privació global en relació amb la mitjana

poblacional. Per tant, aquests índexs recullen el nivell relatiu de privació per cadascun dels àmbits de privació. Per una millor comoditat, també s'exposen els riscos de pobresa monetària obtinguts en l'apartat anterior de cadascun dels col·lectius estudiats. Això facilitarà la comparació dels resultats de pobresa monetària i de privació per a un col·lectiu determinat, i es faran paleses les similituds i diferències entre les dues anàlisis.

PRIVACIÓ PER GRUPS D'EDAT

A diferència de les observacions fetes en termes de renda, el risc de privació dels infants és similar al de les persones grans, i, en ambdós casos, relativament elevat tal com mostra la Taula 20. L'índex mitjà de privació global coincideix en els infants, els joves i les persones grans, i se situa 10 punts percentuals per sobre del corresponent al conjunt de la població. Tot i que aquests dos grups presenten riscos de privació molt similars, és interessant destacar que el tipus de privació que pateixen és diferent. Mentre el col·lectiu de persones grans pateix, sobretot, privació bàsica de consum, el grup integrat pels infants en pateix sobretot d'habitatge.

Taula 20.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons l'edat dels membres que componen la llar

Grups d'edat	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Menys de 16	14,2	21,5	1,0	1,2	1,1	1,1
16-29	18,2	19,3	1,0	1,1	1,1	1,1
30-49	12,3	16,2	0,8	1,1	0,9	0,9
50-64	20,5	16,1	1,1	0,8	0,9	0,9
65 o més	33,3	23,4	1,3	0,8	1,0	1,1
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per altra banda, la població amb edats compreses entre els 30 i els 64 anys suporten riscos de privació menors que se situen una mica per sota de la taxa de privació de tota la població.

De les dades de privació i de pobresa monetària, en destaca el protagonisme del grup d'infants, amb riscos més baixos de pobresa monetària, però més alts de privació. Aquest fet mostra la importància de complementar les anàlisis estàtiques de renda amb les de privació, per tal d'entendre el procés d'acumulació i erosió dels recursos al llarg del temps, i per tal d'identificar d'una manera correcta els col·lectius més vulnerables. Per la seva banda, les persones grans, tot i tenir riscos importants de privació i pobresa monetària, presenten taxes de privació molt més baixes (10 punts percentuals inferiors) que les taxes de pobresa monetària, cosa que reflecteix una situació més avantatjosa en la dimensió d'habitatge.

PRIVACIÓ SEGONS EL SEXE I L'ESTAT CIVIL DE LA PERSONA DE REFERÈNCIA

La taxa de privació de les persones que conviuen en llars encapçalades per una dona és superior a les que tenen un home al capdavant, i aquestes taxes són molt similars a les taxes de pobresa monetària tal com mostra la Taula 21.

D'altra banda, i en la línia de l'apartat anterior, les taxes de privació varien de forma important segons l'estat civil de la persona de referència. Les taxes i els nivells de privació són superiors als de la mitjana poblacional per a les persones de referència solteres, separades i divorciades, tant si es tracta de dones com si es tracta d'homes. En el cas dels homes, els casats i els vidus, especialment aquests darrers, tenen taxes de privació per sota de la mitjana poblacional, com succeïa amb les taxes de pobresa monetària. Les llars encapçalades per homes solters són les que presenten taxes de privació més altes, especialment pel que fa a la dimensió bàsica de consum, l'índex de la qual és un 50% superior al de la mitjana poblacional. Per acabar, cal afegir el cas sorprenent dels divorciats o separats, que si bé presentaven les taxes de pobresa més baixes entre els homes, tenen taxes de privació per sobre de la mitjana poblacional. D'acord amb els valors mitjans dels índexs, seria en la dimensió bàsica d'habitatge on aquest subgrup patiria nivells més alts de privació.

Taula 21.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Segons el sexe de la persona de referència						
Home	17,0	17,8	0,9	1,0	0,9	0,9
Dona	22,1	21,1	1,1	1,1	1,2	1,2
Segons l'estat civil de la persona de referència						
Si la persona de referència és home						
Casat	15,7	15,7	0,8	1,0	0,8	0,8
Solter	23,1	26,5	1,5	0,9	1,3	1,3
Separat o divorciat	14,0	22,5	1,0	1,4	1,2	1,2
Vidu	15,5	11,6	0,6	0,2	0,5	0,5
Si la persona de referència és dona						
Casada	17,3	15,2	0,8	0,8	0,9	0,9
Soltera	26,2	25,3	1,2	1,5	1,3	1,3
Separada o divorciada	21,1	25,4	1,6	1,6	1,8	1,7
Vídua	36,7	33,7	1,8	1,1	1,5	1,5
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Pel que fa a les dones, les taxes de pobresa monetària i privació són força similars, de manera que les dones casades serien les úniques amb una taxa de privació inferior a la mitjana poblacional —igual com succeeix en el cas de la pobresa monetària. A les dificultats de les dones solteres i les separades o divorciades, s'hi afegeixen les que mostren les dones vídues que són les que pateixen un risc de privació més elevat. El seu índex de privació bàsica de consum es trobaria un 80% per sobre la mitjana poblacional, i, el secundari, un 50%.

Privació i família

La composició familiar juga un paper important per determinar el nivell de vida, i, per tant, el nivell de privació de les persones. A continuació, s'analitza la privació per tipus de família. Com s'ha fet en l'estudi de la pobresa monetària, aquesta anàlisi és rellevant, atès que incorpora aspectes com les 'càrregues' familiars que tenen els diferents tipus de llar, el nombre de persones que poden estar vinculades al mercat de treball, i l'etapa de la carrera professional en la qual es troben els membres actius del nucli familiar. A continuació es completa l'anàlisi considerant la grandària de la llar.

UN ENFOCAMENT PER TIPUS DE FAMÍLIA

La Taula 22 dibuixa les taxes de privació i el valor mitjà dels índexs de privació per onze tipus de famílies diferents. En primer lloc, s'observa la privació de les llars amb una persona gran al capdavant (categories 10 i 11). D'acord amb l'anàlisi realitzada per grups d'edat, el col·lectiu de persones grans mostrava una de les taxes de pobresa monetària més marcades. La informació continguda a la Taula 22 indica clarament que aquesta conclusió s'ha de puntualitzar, ja que els riscos de privació són molt diferents si la persona gran encapçala una llar amb o sense parella. La taxa de privació de les llars encapçalades per un persona gran sense parella és la més alta entre totes les categories del cicle vital. Quatre de cada deu persones que viuen en aquest tipus de llar es troben en situació de privació. Addicionalment, tal com indica el valor mitjà dels índexs de privació en les diferents dimensions, aquest grup pateix un dels nivells relatius de privació més alts en cadascun dels àmbits de privació, especialment en el de consum. Per tant, aquest tipus de llar presenta una taxa i uns nivells de privació molt elevats.

En canvi, quan la persona de referència de la llar és una persona gran que viu amb la parella (categoria 11), el risc de privació es redueix a la meitat, i se situa just per sobre la mitjana del total de la població (19,2%). Aquesta davallada en la taxa de privació és molt més important que la reducció observada en la taxa de pobresa, i s'explica pel bon comportament dels nivells relatius de privació bàsica d'habitatge i de privació secundària. En altres paraules, tot i que les persones que conviuen en llars encapçalades per persones grans amb parella tenen unes rendes suficientment baixes com per tenir

Taula 22.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons el tipus de família

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	Pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Persona de referència menys de 35 anys						
1. Jove, nucli sense parella, sense nens	25,8	20,1	1,3	1,1	1,1	1,1
2. Jove, nucli amb parella, sense nens	6,8	13,0	0,7	0,6	0,8	0,8
3. Formació família, jove, nucli amb parella, amb nens	13,7	27,7	1,1	2,2	1,3	1,4
Persona de referència de menys de 65 anys o de 60 si jubilada						
4. Formació família, parella amb nens de menys de 16, sense joves	8,4	16,4	0,8	0,8	0,9	0,9
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens i algun jove	16,1	24,7	1,1	1,4	0,9	1,0
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove	13,6	10,9	0,6	0,8	0,8	0,7
7. Nucli amb parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves	11,5	16,4	1,1	0,8	0,8	0,9
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens	16,3	20,9	1,2	1,0	1,3	1,2
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens	30,5	22,7	1,1	1,4	1,7	1,5
Persona de referència de més de 65 o més de 60 si jubilada						
10. Persona gran, nucli sense parella	48,5	40,2	2,1	1,3	1,5	1,7
11. Persona gran, nucli amb parella	36,3	19,2	1,2	0,7	0,9	1,0
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

una taxa de pobresa monetària que duplica la taxa del conjunt de Catalunya, suporten nivells de mancances similars a la mitjana de la població catalana.

Un segon col·lectiu amb un risc de privació prominent és el de les famílies joves en formació amb nens, on la persona de referència té menys de 35 anys, i, per tant, els nens són relativament petits (categoria 3). Gairebé tres de cada deu de les persones que conviuen en aquest tipus de llar suportarien privacions o estarien privats (la taxa de privació és del 27,7%). L'elevada taxa de privació d'aquest col·lectiu contrasta amb la taxa relativament baixa de pobresa monetària. Els nivells relatius de privació en tots els àmbits de privació d'aquest grup també són elevats, sobretot en termes de

privació bàsica d'habitatge. Per tant, és un segment poblacional jove, amb càrregues familiars que disposa de la renda suficient per evitar el risc de pobresa, però no tant com per no patir carències importants, sobretot d'habitatge. Si bé caldria analitzar-los amb més detall, aquests destacats nivells de privació en la dimensió d'habitatge són certament una conseqüència dels importants costos (tant de compra com de lloguer) de l'habitatge als quals es veuen obligats a fer front les famílies joves.

Quan la persona de referència d'aquesta família en formació és major de 35 anys (categoria 4), i, segurament, es troba en una fase més madura de la carrera laboral, la taxa de privació disminueix de forma dràstica fins el 16,4%, i se situa, per tant, per sota la mitjana del conjunt de la població. Aquesta davallada important del risc de privació, que també s'observa, però en menor mesura, en termes de pobresa monetària, es veu acompanyada de nivells relatius de privació molt més baixos que els del col·lectiu anterior.³⁶ En particular, pel que fa referència a la privació bàsica d'habitatge, aquesta se situa clarament per sota la mitjana poblacional.

A l'anàlisi de la pobresa monetària es feia evident l'emergència d'un nou col·lectiu de risc format per nuclis familiars sense parella ni nens amb una persona jove al capdavant (categoria 1). L'examen de la privació corrobora la difícil situació d'aquest grup, amb una taxa de privació per sobre la mitjana catalana (del 20,1%). Els nivells relatius de privació d'aquest grup són especialment preocupants en la dimensió bàsica de consum. Cal recordar que a diferència del que es pugui pensar, aquest grup no està majoritàriament integrat per joves que s'han emancipat i que no viuen en parella, sinó per joves que encara conviuen amb altres familiars, sobretot pares i germans. Per tant, és una situació difícil, on els joves són la persona de referència de la llar, ja que la resta d'adults que hi viuen (com els seus pares) no aconsegueixen obtenir rendes superiors a la dels joves. La renda total del nucli familiar no els permet escapar de la pobresa monetària i, a més a més, pateixen nivells de privació importants en aspectes bàsics.

La situació de les parelles joves sense fills (categoria 2) és molt diferent, ja que per a aquest col·lectiu, la taxa de privació es redueix de forma substancial. De fet, les parelles joves

36. Aquesta diferència, però, només és estadísticament significativa al 10%.

sense fills presenten una de les taxes de privació més baixes de totes les categories. Atesa la baixa taxa de pobresa monetària observada en aquest tipus de llars, es pot concloure que les parelles joves sense fills constitueixen un dels grups més privilegiats, tant en termes de pobresa monetària com de privació. La composició d'aquestes parelles joves sense nens difereix de forma substancial d'aquells nuclis encapçalats per joves que conviuen amb els pares, ja que les parelles joves no pateixen la 'càrrega' que suposen els altres adults. És interessant destacar, que malgrat que aquest tipus de llars es troba en una etapa molt primerenca del cicle vital, el nivell relatiu de privació bàsica d'habitatge és molt baix. Això és, de ben segur, un indicador de la seva solvència econòmica, sobretot si treballen, i, per tant, de les escasses restriccions del crèdit que tenen.

Els nuclis familiars constituïts per una parella amb nens de menys de 16 anys i algun jove (categoria 5) mostren una taxa de privació força més elevada que la taxa mitjana poblacional. L'anàlisi dels nivells relatius de privació indica que aquest col·lectiu sofreix nivells importants de privació sobretot d'habitatge. En efecte, els índexs de privació bàsica (tant de consum com d'habitatge) es troben per sobre la mitjana poblacional, cosa que revela que els nivells relatius de privació bàsica d'aquest col·lectiu són importants, i molt superiors als del col·lectiu de parelles amb nens de menys de 16 anys sense joves. La diferència però entre les llars amb nens menors sense o amb algun jove estadísticament no és significativa.

El tipus de llar amb un menor risc de privació és l'integrat per una parella sense nens i amb algun jove (categoria 6). En aquest cas només un de cada deu individus patirien privació. Tant aquesta baixa taxa com el nivell de privació són coherents amb la relativament baixa taxa de pobresa monetària. Tot i que la grandària mitjana d'aquestes llars és superior a la de la resta de grups, la possible participació en el mercat de treball tant de la parella com d'algun jove, juntament amb l'absència de nens menors de 16 anys, contribueixen a fer que els nivells de privació siguin els més baixos de tots els grups (un 10,9%).

Els nuclis familiars integrats per una parella que no és ni jove ni jubilada sense nens ni joves (categoria 7) mostren una taxa de privació que se situa just per sota la mitjana catalana (16,4%). Si es mira quin dels diferents àmbits de privació és el responsable

d'aquesta taxa, s'observa que les mancances més importants es donen en la dimensió bàsica de consum. Tot i que la taxa de privació està per sota la mitjana poblacional, aquest resultat no deixa de ser sorprenent. Per una banda, la seva taxa de pobresa monetària és relativament baixa (11,5%), i, per l'altra, aquests nuclis familiars, composts per parelles (per tant amb la possibilitat de tenir dues persones que treballin) que s'haurien de trobar en una etapa madura de la seva vida professional (majors de 35 anys i no jubilades), no tenen 'càrregues' ni de nens ni de joves.

S'examina a continuació un dels col·lectius tradicionalment colpejats per la pobresa monetària: el de les llars monoparentals amb algun menor a càrrec (categoria 9). El risc de privació, tot i trobar-se clarament per sobre del conjunt de la població (22,7%), no és tant elevat com el seu risc de pobresa monetària, que es troba 12 punts percentuals per sobre el del conjunt de la població. Aquest quadre, però, canvia sensiblement quan es té en compte el valor mitjà dels índexs de privació en els diversos àmbits, ja que aquestes llars monoparentals mostren elevats nivells relatius de privació d'habitatge i secundària.

Finalment, la taxa de privació dels nuclis sense parella que no són ni joves ni jubilats, i que tampoc tenen cap menor a càrrec (categoria 8), és inferior (en dos punts) a la taxa de privació de les famílies monoparentals amb menors a càrrec (categoria 9). Així mateix, els nivells relatius de privació del primer grup són sensiblement menors als de les famílies monoparentals en totes les dimensions menys en la privació bàsica de consum. Quan es compara aquests dos grups, és important assenyalar que mentre els nuclis sense parella i sense menors a càrrec no pateixen greus nivells de privació d'habitatge, sí que en suporten les famílies monoparentals amb nens al seu càrrec. Cal recordar també, que la categoria 8 està formada per un grup molt heterogeni de persones: des de llars amb individus que no tenen cap parentiu, fins a fills adults que viuen amb els pares.

PRIVACIÓ SEGONS LA GRANDÀRIA DE LA LLAR

Tal com s'ha fet en l'anàlisi de la pobresa monetària, a continuació es complementa l'estudi de privació i família amb un examen segons la grandària de la llar. En termes

generals, les taxes de privació de les llars amb diferents grandàries presentades a la Taula 23 no difereixen substancialment de les de pobresa monetària de la Taula 5, i reproduïdes a la primera columna. Malgrat tot, val la pena fer dues matisacions.

Taula 23.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la grandària de la llar

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
1 membre	29,9	31,9	1,7	1,5	1,3	1,4
2 membres	19,9	19,7	1,1	1,0	1,0	1,0
3 membres	13,4	16,0	0,8	1,0	0,9	0,9
4 membres	14,9	17,3	0,8	0,9	1,0	0,9
5 membres	21,0	15,7	1,0	0,9	1,1	1,0
6 o més memb	45,4	32,5	1,8	1,3	1,4	1,5
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En primer lloc, les llars que tenen un risc més elevat de privació segueixen sent les llars amb grandàries menors i majors (és a dir, les integrades per un sol membre i les integrades per sis o més), amb taxes de privació semblants a les de pobresa monetària. Tres de cada deu persones que pertanyen a aquest tipus de llars tenen mancances prou importants com per considerar-les en situació de privació. Cal afegir que només aquests dos tipus de llars sofreixen nivells relatius de privació elevats i molt superiors a la mitjana poblacional en tots i cadascun dels àmbits de privació.

En segon lloc, la relació en forma de U entre pobresa i grandària de la llar, no es compleix en termes de privació. La relació entre el risc de privació i grandària de la llar és decreixent en gairebé totes les grandàries de llar inferiors a sis membres. És a dir, a mesura que s'incrementa la grandària de la llar la taxa de privació es redueix en les de menys de sis membres. Com s'ha esmentat, les llars amb sis o més membres mostren una taxa molt superior a tots els tipus de llar excepte a les unipersonals.

Privació i mercat de treball

Per començar s'estudia la privació de les llars on la persona de referència no està jubilada, per passar més endavant a veure els efectes de l'ocupació en el nucli principal de la llar. A continuació, s'analitza el risc de privació entre la població assalariada i, finalment, segons la categoria professional de la persona de referència.

L'EFECTE DE L'ACTIVITAT ECONÒMICA DE LA PERSONA DE REFERÈNCIA

La Taula 24 presenta la població pobre i amb privació segons l'activitat econòmica de la persona de referència, distingint entre els que treballen, els aturats, les persones en situació d'invalidesa temporal i altres inactius.

Quan la persona de referència de la llar no treballa, és a dir, està en situació d'atur, invalidesa temporal o en altres situacions d'inactivitat laboral, el risc de privació és molt alt. Entre els que no treballen, els aturats són els que s'enfronten a un risc de privació més gran. Quatre de cada deu individus que conviuen en llars on la persona de referència està a l'atur es trobarien en una situació de privació econòmica. Aquest

Taula 24.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència, excepte jubilats

Activitat econòmica	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Treballa	12,7	16,1	0,8	1,0	0,9	0,9
Aturat	31,5	40,0	2,6	1,0	1,8	1,9
Invalidesa laboral	29,1	25,3	1,8	1,9	1,5	1,6
Activitat no econòmica (altres inactius)	36,3	31,9	1,7	1,7	1,5	1,6
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

col·lectiu pateix sobretot nivells importants de privació en les dimensions bàsica de consum i secundària, però no d'habitatge. En canvi, les llars encapçalades per persones que es troben en situació d'invalidesa laboral o en altres situacions d'inactivitat laboral, sí que presenten problemes greus de privació d'habitatge, a més de mostrar-ne en les altres dues dimensions.

Les llars encapçalades per persones que treballen presenten riscos de privació que se situen just per sota del risc mitjà del conjunt de la població, amb tot, com que el seu pes poblacional és molt important, el 78,1% de la població privada no jubilada viu en aquest tipus de llars. El fet que la taxa de privació sigui més gran que la de pobresa monetària indica que, a més d'aquelles llars amb persones que treballen i que no són capaces de superar el llindar de la pobresa monetària, n'hi ha d'altres que, tot i no ser considerats pobres en renda, suporten privacions econòmiques.

D'entre les llars encapçalades per persones que treballen és interessant saber quina és la situació en termes de privació dels que ho fan per compte propi i dels que ho fan per compte d'altri (vegeu la Taula 25). Tanmateix, abans de passar a comentar l'evidència empírica per a aquests dos col·lectius cal recordar que la notable falta de resposta dins d'aquests col·lectius obliga a prendre amb molta precaució les conclusions que segueixen.

Taula 25.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la situació laboral de la persona de referència en cas de ser treballador/a

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Treballa per compte d'altri	12,1	14,4	0,7	1,1	0,8	0,8
Treballa per compte propi	4,5	13,2	0,7	0,5	0,8	0,7
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Les taxes de privació per a la població amb la persona de referència treballant per compte propi són lleugerament més baixes que les que corresponen al col·lectiu de llars encapçalades per un treballador per compte d'altri.³⁷ En qualsevol cas, d'acord amb allò esmentat anteriorment, les taxes de privació d'aquests dos col·lectius es troben per sota les de la mitjana de la població. El que resulta més significatiu és que la taxa de privació de les llars encapçalades per un treballador per compte propi és molt més elevada que la seva taxa de pobresa monetària. Malgrat això, cal destacar que el nivell relatiu de privació d'habitatge és la meitat del de la mitjana poblacional, i que els índexs globals de privació són molt similars per a totes dues situacions laborals.

PRIVACIÓ SEGONS LA CONCENTRACIÓ D'OCUPATS AL NUCLI FAMILIAR

La Taula 26 mostra el risc i els nivells relatius de privació dels diferents àmbits segons el nombre de persones ocupades al nucli principal, distingint entre famílies amb parella i sense. Recordi's que en aquesta anàlisi només es té en compte l'ocupació de la persona de referència i la seva eventual parella, i que no es considera la població jubilada o prejubilada (a partir dels 60 anys).

Les taxes de privació segueixen el mateix patró que les de pobresa monetària. Els nuclis familiars on cap membre treballa, tant si la persona de referència viu en parella com si no, presenten els riscos de privació més elevats. Per a aquestes llars, on tant la persona de referència com la parella, si n'hi ha, són aturades o inactives, els nivells relatius de privació en els tres àmbits són també els més prominents de tots els grups. En aquest sentit, cal destacar que quan la persona de referència viu en parella (i cap dels dos membres treballa) els nivells relatius més rellevants de privació es troben a la dimensió bàsica de consum (amb nivells que doblen la mitjana catalana). Ara bé, si la persona de referència no viu en parella (i no treballa), a més a més, pateix nivells de privació molt considerables (que de nou gairebé doblen la mitjana poblacional) en l'àmbit bàsic d'habitatge.

37. Noteu que la mitjana ponderada de les taxes de privació d'aquests dos col·lectius no es correspon (és inferior) a la taxa de privació que mostra la Taula 24 per al conjunt de treballadors, atès que el conjunt de llars encapçalades per individus dels quals se'n desconeix si treballen per compte d'altri o per compte propi experimenta una taxa de privació més elevada que la del conjunt de tots els treballadors.

Taula 26.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la concentració de persones ocupades al nucli principal²

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
La persona de referència viu en parella						
Cap membre treballa	44,4	32,2	2,3	1,1	1,9	1,9
1 membre treballa	17,2	20,0	1,0	0,8	1,1	1,0
2 membres treballen	7,1	14,6	0,6	1,1	0,7	0,8
La persona de referència no viu en parella						
No treballa	39,3	36,4	2,1	1,8	1,8	1,9
Treballa	21,0	19,2	1,1	1,1	1,2	1,2
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

2. La persona de referència té menys de 65 anys i no està jubilada ni és estudiant, o bé té menys de 60 anys en cas d'estar jubilada.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El risc de privació es redueix significativament quan la persona de referència treballa, però aquest és inferior al risc mitjà del conjunt de la població només quan els dos membres treballen. Per tant, l'ocupació no només no garanteix una cobertura adequada enfront del risc de pobresa monetària, sinó que tampoc representa una garantia davant del risc de privació. Atès l'important pes poblacional de les llars amb algun ocupat, el 89,5% de la població amb privació en edat activa viu en llars on almenys un dels dos membres de la parella treballa.

A l'hora d'estudiar la pobresa monetària destacàvem que un 21,8% de la població pobra en edat activa conviu en llars encapçalades per una parella, els dos membres de la qual treballen. En termes de privació, aquest percentatge s'incrementa significativament fins al punt que un 36,8% de la població catalana amb privació en edat activa viu en aquest tipus de llars.

PRIVACIÓ ENTRE LA POBLACIÓ ASSALARIADA

Tal com succeeix en el cas de la pobresa monetària, la Taula 27 mostra que el tipus de contracte laboral i de jornada de treball són elements claus per entendre millor el risc de privació. Com s'analitza a continuació amb més detall, a diferència del que succeeix per la pobresa monetària, el fet de comptar amb dos ocupats no representa una garantia davant del risc de privació si el segon perceptor treballa amb un contracte temporal.

En efecte, la presència d'un contracte temporal sembla que és sinònim de problemes importants de privació. Això es manifesta clarament als nuclis familiars en els quals

Taula 27.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons el nombre d'ocupats, tipus de jornada i contracte entre la població assalariada²

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	Pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
2 ocupats						
Ambdós jornada completa i fixos	3,8	8,4	0,3	0,8	0,5	0,5
Ambdós fixos, un jornada completa i l'altre parcial o intermitent	4,0	3,3	0,3	0,5	0,6	0,5
Un fix i jornada completa i l'altre amb contracte temporal	7,3	26,0	0,8	2,5	1,1	1,1
Ambdós contractes temporals (ambdues jornades)	12,6	27,5	0,5	4,9	0,9	1,3
La persona de referència assalariada i la parella, compte propi	4,2	6,8	0,6	0,5	0,3	0,4
1 ocupat						
Fix i jornada completa	11,5	9,9	0,6	0,6	0,8	0,7
Fix i jornada parcial	33,0	25,9	0,7	0,4	1,8	1,3
Contracte temporal (ambdues jornades)	41,4	32,5	1,6	1,9	1,7	1,7
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

2. El nombre d'ocupats només fa referència al nucli principal.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

l'únic assalariat treballa amb un contracte temporal. Tres de cada deu individus que conviuen en aquest tipus de llars patirien privació, i els nivells de privació en els tres àmbits se situarien molt per sobre dels nivells mitjans del conjunt de la població. Quan hi ha dos ocupats a la llar, i almenys un d'ells té un contracte temporal, els risc de privació també està per sobre el risc mitjà del conjunt de la població catalana. Adicionalment, aquests dos col·lectius mostren nivells molt elevats de privació bàsica d'habitatge. D'aquests, el cas més preocupant es dona quan els dos ocupats tenen un contracte temporal, ja que aquests tipus de llars no només mostren una taxa de privació superior, sinó que també pateixen nivells molt més elevats de privació bàsica d'habitatge (cinc vegades superior a la mitjana poblacional).

Un altre grup que també mostra un remarcable risc de privació és el de les llars que només compten amb una persona ocupada treballant a temps parcial. Entre dos i tres de cada deu individus que hi viuen es trobarien en situació de privació. Malgrat això, els nivells de privació tant en l'àmbit bàsic de consum com en l'àmbit bàsic d'habitatge són relativament baixos, sobretot en el segon, i només pateixen problemes importants de privació en l'àmbit secundari. És, per tant, probable que es tracti de persones de referència que es veuen obligades a participar en el mercat de treball només a temps parcial, tant si és per motius relacionats amb l'atenció a familiars, com per la impossibilitat d'accedir a un treball a jornada completa.

La presència d'un ocupat treballant a jornada completa i amb un contracte fix, garanteix en termes generals, riscos de privació relativament baixos, i sempre per sota del risc del conjunt de la població, a excepció, com ja s'ha vist, d'aquells nuclis familiars on el segon ocupat treballa amb un contracte temporal.

Finalment, tal com es fa palès en relació amb la pobresa monetària, el treball a temps parcial o el fet de desenvolupar una activitat per compte propi per part del segon ocupat no significa un deteriorament en la taxa de privació respecte a la situació on els dos assalariats treballen a jornada completa amb un contracte fix, ans el contrari. El cas de les llars amb un dels dos membres del nucli principal ocupats a temps parcial mereix un comentari addicional. S'ha dit que aquest col·lectiu mostra una taxa de privació més baixa que la del col·lectiu integrat per dos membres treballant a jornada completa

i amb contracte fix; possiblement, perquè gran part de l'escassa oferta de treballs a temps parcial els ocupen segons perceptors de renda que, en conviure amb persones de referència que obtenen rendes relativament altes, es poden permetre escollir el tipus de jornada laboral. Per tant, la seva renda resulta una aportació complementària, però no estrictament necessària perquè la llar pugui assolir un nivell de vida mínim. No obstant, aquesta evidència s'ha d'interpretar amb molta cura, ja que el nombre d'observacions mostrals d'aquest grup és relativament petit.

PRIVACIÓ SEGONS LA CATEGORIA SOCIOPROFSSIONAL DE LA PERSONA DE REFERÈNCIA

La Taula 28 reflecteix el risc i els nivells relatius de privació segons la categoria professional de la persona de referència, distingint entre directius o gerents d'empresa,

Taula 28.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la categoria professional de la persona de referència

Categoria professional	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Director o gerent d'empresa	3,2	5,6	0,2	0,5	0,4	0,4
Tècnic alt (administratiu, comercial o tècnic)	1,0	4,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Tècnic mitjà (administratiu, comercial o tècnic)	6,8	5,8	0,4	0,1	0,6	0,5
Altres administratius, comercials o encarregats	1,1	9,9	0,4	0,5	0,7	0,6
Treballador indústria qualificat	15,7	23,3	1,0	1,9	1,3	1,3
Treballador indústria no qualificat	22,8	26,5	0,8	4,2	1,1	1,4
Treballador serveis qualificat	16,5	22,4	0,8	1,3	1,0	1,0
Treballador serveis no qualificat	23,8	21,9	1,2	1,3	1,4	1,3
Treballador agrari	27,4	18,4	1,0	1,4	0,8	1,0
No classificable	13,7	12,1	0,8	0,3	0,7	0,7
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

tècnics de diferents graus, treballadors de la indústria i els serveis, qualificats o no, i treballadors del sector agrari.

D'entre les persones que viuen en llars encapçalades per una persona que treballa, els que tenen un risc més important de privació són els treballadors de la indústria i dels serveis. Entre dues i tres persones de cada deu d'aquests col·lectius estarien en situació de privació. La distància que hi ha en termes de risc de privació entre aquests treballadors i els directors, tècnics, altres administratius, comercials o encarregats és molt significativa. Aquest últim grup presenta taxes de privació que no arriben a la meitat de la taxa pel conjunt de la població catalana. La diferència en nivells de privació entre els treballadors de la indústria i els serveis i els tècnics alts o mitjans també és força gran per a tots els àmbits de privació. El grup pitjor situat és el dels treballadors de la indústria no qualificats, amb una taxa de privació del 26,5%. Aquest grup (juntament amb els treballadors de la indústria qualificats) suporta nivells particularment elevats de privació d'habitatge.

El col·lectiu dels treballadors agraris il·lustra uns nivells de privació similars a la mitjana de la població i significativament inferiors als nivells de pobresa monetària, fet que evidenciaria la impossibilitat de captar adequadament les rendes d'aquest col·lectiu.

Privació i atur o inactivitat

Com posa de manifest l'anàlisi de pobresa monetària, les llars encapçalades per una persona aturada o inactiva (ja sigui en edat activa o jubilada) presenten sistemàticament taxes de pobresa monetària molt elevades. Així mateix, l'examen precedent també constata els problemes de privació que pateixen aquests col·lectius. A continuació, i amb l'ajut de la Taula 29, s'estudia amb més detall aquest col·lectiu segons el tipus de prestació que rep la persona de referència. En primer lloc, és un imperatiu destacar que, tal com s'observa en el cas de la pobresa monetària, una gran majoria del conjunt de perceptors de prestacions públiques pateixen greus problemes de privació. D'entre tots aquests col·lectius, els jubilats són els millor situats, amb una taxa de privació que no difereix de la poblacional, i amb nivells de privació per sota la mitjana catalana en

gairebé totes les dimensions de privació. A l'altre extrem hi ha les persones de referència que reben una prestació de viduïtat. Aquest col·lectiu mostra una situació molt precària, atès que una de cada dues persones que viuen en aquest tipus de llar serien privades i tindrien un nivell mitjà de privació dues vegades superior a la mitjana del conjunt de la població. Molt precària és també la situació d'aquells que reben prestacions d'atur i d'invalidesa, sobretot pel que fa a la dimensió bàsica de consum.

Taula 29.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons el tipus de prestació que rep la persona de referència inactiva o aturada

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Segons tipus de prestació						
Atur ²	36,1	36,2	2,5	1,2	1,6	1,8
Jubilació	33,7	18,3	1,1	0,6	0,8	0,9
Viduïtat	53,7	50,7	2,5	1,9	1,9	2,1
Invalidesa	42,1	29,9	2,2	1,7	1,6	1,8
PIRMI o altres ³	35,6	30,0	1,2	1,0	1,3	1,3
Altres efectes						
No rep cap prestació	32,0	35,4	1,9	1,6	1,6	1,7
La llar rep més d'una prestació ³	33,0	23,5	1,4	0,9	1,2	1,2
A la llar hi ha algun membre que treballa	28,6	24,0	1,3	1,0	1,1	1,2
La persona de referència inactiva						
Fa una feineta	19,9	8,0	0,5	1,0	1,0	0,8
No fa cap feineta	39,1	28,3	1,6	1,1	1,2	1,3
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
2. Inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats (o prestació d'atur) i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat).
3. Inclou ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas. Si alguna llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dona prioritat a la recepció de la prestació d'atur.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Malgrat les elevades taxes de privació que configuren tots aquests grups, cal destacar que són menors que les taxes de pobresa monetària. Això significa que el precari nivell de vida d'aquestes persones no depèn únicament de la seva renda corrent, sinó que altres factors com els estalvis, en el cas d'alguns inactius, o les inversions prèvies en habitatge, en el cas dels jubilats, possiblement juguen un paper positiu a l'hora de mitigar el nivell de privació.

Com s'ha posat de manifest en l'examen de la pobresa monetària, hi ha factors que poden ajudar a mitigar les condicions de vida pobres de les persones que conviuen en els col·lectius de llars encapçalades per perceptors de prestacions públiques. En aquest sentit, el fet de comptar amb algun membre que treballi suposa una reducció important tant del risc com dels nivells de privació. Malgrat tot, el risc i els nivells de privació d'aquests col·lectius segueixen estant per sobre la mitjana poblacional. Així mateix, i a diferència de la pobresa monetària, les llars que reben més d'una prestació també veuen substancialment reduït el risc de privació respecte de les llars que no en reben cap o una, diferències estadísticament significatives. Això suggereix un possible error de mesura en la renda familiar quan a la llar hi ha més d'un perceptor de prestacions.

Tanmateix, l'element més efectiu a l'hora d'ajudar a mitigar l'elevat risc i nivells de privació d'aquests col·lectius, és el fet de realitzar alguna feineta. Efectivament, el col·lectiu de llars encapçalades per un inactiu que declara fer algun tipus de feineta és l'únic que mostra taxes de privació inferiors a la taxa mitjana del conjunt de la població catalana. En particular, el fet de fer-ne suposa una reducció de 20 punts percentuals respecte de no fer-ne cap.

Privació i règim de tinença de l'habitatge

Les condicions de l'habitatge constitueixen una de les tres dimensions de l'anàlisi de la privació. Per tant, el règim de tinença de l'habitatge és per si mateix un element clau a l'hora d'entendre millor el patró de la privació a Catalunya. No obstant, el règim de tinença de l'habitatge no només és important perquè es tracta d'un element constitutiu de l'índex de privació, sinó que en el cas de disposar d'un habitatge en propietat del

qual encara s'està pagant la hipoteca, si bé no té cap incidència directa sobre la pobresa monetària (ja que s'estima utilitzant la renda de la llar com a indicador), té un efecte molt clar sobre el nivell de vida, i, per tant, sobre la privació d'aquestes famílies. En la Taula 30, això queda perfectament reflectit en la diferència entre la taxa de privació de les llars que viuen en un habitatge en propietat sense o amb hipoteca. Els individus que viuen en un habitatge de propietat hipotecat tenen una taxa de privació força més prominent (19,4%) que els que viuen en un habitatge de propietat sense pagaments pendents (12,5%). Per veure l'efecte de la càrrega que suposa la hipoteca només cal comparar aquestes taxes de privació amb les taxes de pobresa monetària obtingudes en el primer apartat. Cal recordar que els individus sense hipoteca tenen un risc més elevat de pobresa monetària que els que encara tenen pagaments pendents. És a dir, és possible que els individus que viuen en un habitatge de propietat hipotecat tinguin un nivell mitjà de renda prou important per estar menys exposats al risc de pobresa monetària que els individus sense hipoteca, no obstant la càrrega econòmica de la hipoteca provoca, si més no en part, que el seu nivell mitjà de vida sigui inferior i que, per tant, estiguin més exposats al risc de privació.

El que no canvia en aquesta anàlisi de privació respecte de l'anàlisi de pobresa monetària és que el col·lectiu que pateix les taxes i els nivells de privació més contundents

Taula 30.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons el règim de tinença de l'habitatge principal

Règim tinença habitatge	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
En propietat, sense préstecs ni hipoteques	20,5	12,5	0,8	0,6	0,8	0,8
En propietat amb préstecs o hipoteques	10,2	19,4	0,9	0,6	1,0	1,0
Lloguer	32,0	39,5	1,7	3,3	1,7	1,9
Cessió semigratuïta o gratuïta	11,1	18,2	1,1	0,7	1,2	1,1
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

és el d'individus que viuen en un habitatge de lloguer. Aquests presenten una taxa de privació que dobla la de la mitjana poblacional, i un nivell de privació d'habitatge que triplica el de la mitjana del conjunt de la població. Malgrat que el grup de llogaters és un col·lectiu relativament heterogeni, l'elevat nivell de privació d'habitatge és la conseqüència de la interrelació de diversos factors: nivells de renda baixos, problemes per accedir al mercat del crèdit i tenir pocs incentius per condicionar, o, si més no, millorar, un habitatge que no els pertany.

Privació i salut

En l'apartat sobre la dimensió monetària de la pobresa l'estat de salut representa un factor clau a l'hora de determinar el nivell de vida dels individus, ja que pot interferir de forma important en la participació laboral tant dels malalts i discapacitats com dels que en tenen cura. Com corroboren les observacions de pobresa monetària, aquesta circumstància condueix a situacions de pobresa econòmica que, per la seva banda, poden impedir el gaudi de les condicions necessàries per evitar estats de salut deteriorats, com disposar d'un habitatge confortable, seguir una dieta equilibrada o poder comprar els medicaments necessaris. D'acord amb aquests arguments, que duen cap a un cercle viciós, juntament amb l'evidència sobre la incidència de la pobresa monetària entre els individus amb un estat de salut precari, o a les llars amb presència de discapacitats o adults dependents, s'esperaria trobar nivells de vida relativament baixos en aquestes llars.

Els resultats de la Taula 31 mostren que, efectivament, el nivell de vida d'aquests col·lectius és molt inferior al d'aquells individus que no tenen problemes greus de salut o de discapacitació. D'acord amb el primer panell de resultats de la Taula 31, les llars encapçalades per discapacitats s'enfronten a un risc de privació del 35,5%, que pràcticament duplica el risc de les llars encapçalades per una persona no discapacitada.

Per altra banda, com succeïa en el cas de la pobresa monetària, el simple fet de conviure amb un discapacitat o un adult dependent, incrementa tant el risc com els nivells de privació. El següent panell de resultats evidencia que les llars amb discapacitats tenen

Taula 31.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la condició de discapacitat de la persona de referència, i la presència de membres amb alguna discapacitat o adults dependents a la llar

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Persona de referència						
Sense discapacitat	18,2	18,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Amb discapacitat	35,3	35,5	2,0	1,2	1,8	1,8
A la llar hi ha persones amb discapacitat						
Cap discapacitat	17,2	17,8	0,9	1,0	1,0	0,9
Almenys una persona discapacitada	32,6	30,0	1,8	1,4	1,5	1,6
A la llar hi ha adults dependents						
Sense dependents	17,3	18,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Almenys un adult dependent	37,0	24,4	1,7	1,1	1,2	1,3
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: elaboració pròpia a partir del PaD 2001 sobre una mostra de 1.730 llars.

nivells de privació especialment elevats en l'àmbit bàsic de consum (un 80% per sobre de la mitjana poblacional).

Finalment, d'acord amb les taxes de privació segons l'estat de salut subjectiu de la persona de referència que presenta la Taula 32, la relació entre l'estat de salut i el risc de privació és negativa. És a dir, tant el risc com els nivells de privació són molt menors en aquells individus que conviuen en llars on la persona de referència gaudeix d'una molt bona salut, que en aquelles altres llars on la salut de la persona de referència és dolenta o molt dolenta.

Com ja s'ha comentat en l'apartat anterior, l'estat de salut d'una persona està molt lligat a la seva edat. En la present anàlisi també s'ha volgut fer l'exercici de comparar

Taula 32.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la percepció subjectiva de l'estat de salut i la condició de jubilat o no de la persona de referència

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Conjunt població						
Molt bona o bona	13,3	14,1	0,7	1,0	0,8	0,8
Regular	26,0	25,6	1,3	1,0	1,2	1,2
Molt dolenta o dolenta	42,4	35,6	2,1	0,9	1,8	1,8
Població jubilada						
Molt bona o bona	24,4	14,2	0,8	0,6	0,7	0,7
Regular	42,1	25,7	1,3	0,9	1,0	1,1
Molt dolenta o dolenta	69,3	46,5	2,6	1,0	1,9	2,0
Població no jubilada						
Molt bona o bona	11,9	14,1	0,7	1,1	0,8	0,8
Regular	20,1	25,5	1,3	1,0	1,2	1,2
Molt dolenta o dolenta	25,7	28,9	1,8	0,8	1,7	1,6
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

les taxes de privació distingint entre la població jubilada i la que no ho està. Com es pot comprovar, la relació entre estats de salut deteriorats i privació es manté tant per la població jubilada com per la que no ho està. Amb tot, hi ha diferències de nivell importants, ja que els jubilats amb un estat de salut dolent o molt dolent tenen moltes més privacions que els individus amb el mateix estat de salut, però que encara no s'han jubilat. Tant és així que pràcticament un de cada dos individus jubilats amb una salut dolenta o molt dolenta es trobarien en situació de privació, amb taxes de privació a nivell bàsic de consum de 2,6 vegades les del conjunt de la població.

Privació i nova immigració

En la Taula 33 el col·lectiu dels nous immigrants té un risc de privació que dobla el de la població no immigrant. Entre quatre i cinc de cada deu immigrants, doncs, es trobarien en una situació de privació alarmant, sobretot pel que respecte a l'habitatge. Igual com passava a la pobresa monetària, l'origen dels immigrants és rellevant a l'hora de determinar-ne el risc de privació. Els millor situats són els immigrants europeus, amb una taxa de privació del 27%. Per interpretar correctament aquest risc de privació cal tenir present que aquest està integrat per dos col·lectius ben diferents: els individus més benestants que provenen d'algun país membre de la Unió Europea, Suïssa i Noruega, i els que provenen d'altres països europeus, amb nivells de vida, generalment, molt inferiors. El pes relatiu d'aquest segon grup, juntament a les seva situació molt més precària, fa que aquest col·lectiu tingui una taxa de privació mitjana per sobre de la del conjunt de Catalunya.

Els immigrants que provenen de l'Amèrica del Sud o Central, Àsia o Àfrica, mostren una taxa de privació molt superior a la dels immigrants europeus, segons la qual,

Taula 33.

Percentatge de població pobre i amb privació i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons la condició d'immigrant de la persona de referència i el seu origen

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índex			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Persona de referència						
No immigrant	17,6	17,6	1,0	0,9	1,0	1,0
Immigrant	38,1	44,0	1,7	4,0	1,5	1,8
Segons l'origen de la població immigrada						
Europa	15,8	26,9	1,7	4,1	1,1	1,6
Amèrica del Sud, Central, Àsia o Àfrica	44,7	49,2	1,7	4,0	1,6	1,9
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

pràcticament un de cada dos immigrants estaria en situació de privació. Possiblement el que esdevé més preocupant és la situació d'aquests individus respecte a l'habitatge, doncs el valor mitjà de l'índex de privació d'habitatge quadruplica l'índex mitjà del conjunt de la població.

Privació i nivell educatiu

De l'anàlisi prèvia entre educació i pobresa monetària se'n deriva que la formació constitueix un factor important per entendre el patró del nivell de vida a Catalunya. Tanmateix, l'educació no només contribueix a millorar el nivell de vida en la mesura que proporciona més ingressos, sinó que també té un segon efecte directe sobre el nivell de vida dels individus. Els individus més formats tenen menys dificultats en una societat moderna i desenvolupada, caracteritzada per elevats fluxos d'informació i institucions complexes que, tot i que ajuden a estructurar la societat, requereixen del ciutadà una certa habilitat per assolir un bon nivell de vida.

Com en l'examen de la pobresa monetària, a continuació s'observa la relació entre l'educació i la privació tenint en compte el nivell d'estudis de la persona de referència de la llar, distingint entre els menors i els majors de 40 anys. La Taula 34 recull la informació rellevant per analitzar la relació entre la privació i el nivell d'estudis de la persona de referència de la llar. Les taxes de privació corroboren la principal conclusió de l'examen de la pobresa monetària: hi ha una relació decreixent entre el nivell educatiu i el risc de privació.

Com era previsible, el grup que mostra problemes de privació més greus és el de les llars encapçalades per persones sense cap títol, és a dir, els que no saben ni llegir ni escriure, els que tot i no haver cursat estudis saben llegir i escriure, i els que no han finalitzat l'educació primària. El grup integrat per persones amb graduat escolar encara pateix taxes de privació lleugerament superiors a la mitjana poblacional. Per tant, els estudis secundaris de grau mitjà representen el punt de tall entre aquells que pateixen riscos de privació per sobre i per sota la mitjana catalana. D'entre els col·lectius amb riscos de privació inferiors a la mitjana catalana, els més ben posicionats són els que han cursat educació superior, amb una taxa de privació del 9%.

Taula 34.

Percentatge de població pobre i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència i segons el grup d'edat²

Nivell d'estudis	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Conjunt població						
Sense estudis	44,0	40,4	2,2	1,5	1,9	1,9
Estudis primaris	21,5	19,9	1,1	1,0	1,1	1,1
Estudis secundaris	9,9	13,7	0,7	1,0	0,8	0,8
Estudis superiors	7,5	9,0	0,4	0,7	0,5	0,5
Grup jove						
Sense estudis	26,8	46,1	2,7	2,2	2,3	2,4
Estudis primaris	22,9	34,3	1,6	1,4	1,6	1,6
Estudis secundaris	13,7	19,3	0,9	1,3	1,0	1,0
Estudis superiors	10,5	5,3	0,3	0,5	0,4	0,4
Grup gran						
Sense estudis	47,1	39,4	2,1	1,4	1,8	1,8
Estudis primaris	20,9	14,1	0,9	0,8	0,9	0,9
Estudis secundaris	5,5	7,5	0,4	0,8	0,6	0,6
Estudis superiors	5,9	10,8	0,5	0,7	0,6	0,6
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

2. Grup jove: persones de referència menors de 40 anys.

Grup gran: persones de referència de 40 o més anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Els dos últims panells de la Taula 34 il·lustren el risc i els índexs relatius de privació dels dos grups d'edat considerats en l'estudi de la pobresa monetària. D'acord amb els resultats, el grup jove mostra taxes i nivells de privació més elevats que el grup gran. Per tant, les llars encapçalades per persones de referència sense estudis menors de 40 anys (és a dir, que pertanyen al grup d'edat jove) són les que afronten el risc i els nivells de privació més greus.

Finalment cal concloure que les observacions entorn de la privació per grups poblacionals es veuen corroborades per una anàlisi de regressió multivariant. En particular, s'ha estimat la probabilitat de privació a partir d'un model pròbit, amb les mateixes variables explicatives que les utilitzades per a l'examen multivariant de la pobresa monetària, i quatre regressions per mínims quadrats ordinaris, on les variables dependents han estat els nivells de privació de cadascun dels àmbits de privació, i el nivell de privació global. La conclusió és que els principals resultats d'aquest segon apartat sobre la privació dels diferents col·lectius són vàlids en una anàlisi multivariant.

Síntesi. Els grups de risc de la privació a Catalunya

L'anàlisi de la privació a Catalunya ha permès constatar que una part significativa de la població pateix mancances, tant si és en la dimensió bàsica de consum, en la d'habitatge o en la dimensió secundària. Per exemple, un 7,3% de la població declara viure en llars que pateixen deficiències greus en l'habitatge amb dificultats econòmiques per resoldre-les, o un 14% diu que arriba a final de mes amb molta dificultat.

Per grups poblacionals, la cara més tradicional de la pobresa monetària, vinculada a la inactivitat i a la vellesa, tampoc escapa de la privació, si bé amb algunes diferències. El nivell mitjà de privació de la població d'edats avançades és significativament més baix que el risc de pobresa monetària. Entorn d'un 20% de la població catalana que pateix privació viu en una llar on la persona de referència té més de 65 anys (o més de 60 si està jubilada). Dins del col·lectiu de la gent gran, però, les diferències de privació són notables, segons si la persona gran viu en un nucli amb parella o sense. Mentre que les persones grans amb un nucli sense parella pateixen un risc de privació molt alt, que afecta especialment la dimensió bàsica de consum, quan la persona gran conviu amb parella els seus nivells de privació són molt similars a la mitjana. Contrastant amb els resultats de pobresa monetària, s'observa que el col·lectiu de la gent gran apareix amb tanta privació com el de la població dels infants o la dels joves en el seu conjunt.

Per altra banda, un 14,4% de la població privada en edat activa viu en llars on la persona de referència no està jubilada, però es troba en situació d'inactivitat (invalidesa

laboral, viduïtat o d'altres). Aquest col·lectiu també pateix un risc de privació elevat. Conjuntament, el col·lectiu de la gent gran i el de la població en edat activa, però en situació d'inactivitat, representen gairebé un terç de la població en risc de privació a Catalunya (un 29,5% del total). L'examen sobre el tipus de prestació que rep la persona de referència ha permès constatar que els perceptors de pensions de viduïtat, d'invalidesa, o d'altres com la PIRMI, són els col·lectius amb unes taxes de privació més prominents, mentre que els perceptors de pensions de jubilació mostren un risc mitjà molt proper al del conjunt de la població, i significativament més baix en la dimensió d'habitatge.

Per altra banda, la població amb privacions que conviu amb una persona de referència laboralment activa constitueix un 64,1% del total. S'ha constatat un risc de privació alt per al col·lectiu de persones en llars encapçalades per un aturat amb un risc de privació és elevat, sobretot en la dimensió bàsica de consum i en la dimensió secundària i més reduït en la dimensió bàsica d'habitatge. Tal com s'afirmava en el cas de la pobresa monetària, el gruix de la població activa en situació de privació és el constituït per llars en les quals hi ha algun ocupat. Gairebé un 90% de la població amb privació en edat activa a Catalunya conviu en llars en les quals almenys hi ha un ocupat. De fet, la privació apareix molt més associada a la temporalitat en l'ocupació que la pobresa monetària. El risc de privació és més gran quan la persona de referència treballa amb un contracte temporal o a temps parcial, però la situació no millora gaire en termes de privació quan a la llar hi ha dos ocupats, tots dos amb un contracte temporal. La privació en la dimensió bàsica d'habitatge de les persones en una llar on tots dos membres de la parella treballen amb un contracte temporal és cinc vegades superior a la mitjana. Malgrat els esforços de moltes parelles, si la precarietat en l'ocupació els permet escapar de la pobresa monetària, no els permet d'evitar nivells elevats de privació.

De nou, un nivell educatiu baix (primària incompleta), la presència de persones discapacitades o adults dependents a la llar o bé un deteriorat estat de salut de la persona de referència, empitjoren de manera molt important el risc de privació econòmica d'aquestes llars, tal com succeïa en el cas de la pobresa monetària.

Una cara nova de la privació és la de la pobresa que afecta les llars en formació, quan la persona de referència té menys de trenta-cinc anys. Aquesta nova cara està vinculada a la 'càrrega' que representen els nens i els joves per a les famílies. Si bé les famílies en formació sembla que poden garantir un nivell mínim de recursos corrents, en termes de privació sobretot pel que fa referència a les condicions de l'habitatge, se situarien entre els grups amb un risc més elevat.

En canvi, hi ha una part important de les famílies monoparentals que, malgrat mostrar un risc elevat de pobresa monetària, aconsegueixen reduir molt sensiblement el risc de privació. Tot i això, els nivells de privació en la dimensió bàsica d'habitatge i secundària són elevats en el cas de les llars monoparentals amb menors a càrrec.

Els indicadors de pobresa i privació tampoc coincideixen per als treballadors agraris. Els nivells de privació d'aquest col·lectiu se situen per sota dels nivells mitjans, a diferència d'allò que passava amb la pobresa monetària. Les dificultats per mesurar acuradament les rendes d'aquests grups a l'enquesta podrien explicar aquestes diferències.

La població immigrant extraeuropea mostra un risc de privació que gairebé dobla el del conjunt de la població. Igualment, el risc de privació és sensiblement superior per a aquells que estan en situació d'accés a la propietat o que lloguen l'habitatge. En aquest darrer cas, els llogaters representen un 30,9% de la població privada, un percentatge similar al corresponent a la població amb privació que es concentra en habitatges de propietat sense càrregues pendents.

CONCLUSIONS I REFLEXIONS FINALS

Tal com s'anunciava a la introducció d'aquest treball, el principal objectiu al llarg d'aquestes pàgines ha estat contribuir a un millor coneixement de les realitats actuals de la pobresa i l'exclusió social a Catalunya. A través, fonamentalment, de l'estudi de la dimensió econòmica d'aquests fenòmens, s'ha ofert una descripció exhaustiva dels recursos i les condicions de vida de la població més desafavorida a Catalunya l'any 2001 a partir de les microdades que ofereix el PaD.

Una de les principals conclusions del treball és que els qui pateixen pobresa monetària i privació a Catalunya no es poden caracteritzar a partir d'un únic perfil, sinó que són fenòmens complexos, associats a un conjunt també complex de situacions i circumstàncies.

Per una banda, l'anàlisi evidencia la cara de la pobresa potser més tradicional, associada a la vellesa i la inactivitat. Conjuntament, aquests dos col·lectius representen gairebé la meitat dels pobres, segons els ingressos, a Catalunya. D'entre els individus amb privació, el pes d'aquest grup es redueix a un terç, ja que té un risc mitjà de privació inferior al risc de pobresa monetària. Pel que fa als nivells de privació, s'ha detectat que són especialment elevats en les persones grans que viuen en un nucli sense parella (vídues en un 71,8% dels casos), especialment en la dimensió bàsica de consum, i en les persones de referència en edat activa que es declaren inactives o en situació d'incapacitat. Per altra banda, les persones grans que viuen en parella i els perceptors de pensions de jubilació mostren uns nivells de privació, especialment en la dimensió bàsica d'habitatge, per sota dels de la mitjana poblacional.

El fet que el col·lectiu de persones grans i inactives estigui integrat en bona mesura per persones dependents d'algun tipus de prestació pública, tant si és de vellesa, invalidesa, viduïtat com d'altres, fa pensar que les prestacions mínimes i assistencials del sistema de garantia de rendes són insuficients; no només perquè les prestacions actuals no permeten una correcta participació social de bona part d'aquest col·lectiu (entre tres i quatre de cada deu persones dins d'aquest grup patirien els efectes de la pobresa monetària) sinó, i encara és més greu, perquè una part no pot escapar de la pobresa més absoluta, lligada a la privació en la dimensió bàsica de consum.

Al costat d'aquesta cara de la pobresa lligada a la vellesa i a la inactivitat, hi ha les noves formes de pobresa que afecten la població activa que arrossega els efectes de l'atur i del progressiu deteriorament del mercat de treball com a mecanisme de garantia de rendes. En aquest sentit, s'ha constatat un risc molt alt de pobresa monetària, i sobretot de privació en la dimensió bàsica de consum (i també secundària) en les persones que viuen en llars encapçalades per un aturat, el pes dels quals, sobre el total, és relativament reduït, però els efectes d'aquesta pobresa severs. Novament, es posa

de manifest la inadequada protecció que ofereix el sistema de garantia de rendes a la població aturada a Catalunya.

Si aquesta població inactiva té la possibilitat de vincular-se al mercat de treball de manera informal, aconseguix reduir de manera significativa la seva precarietat de recursos i els seus nivells de privació. El resultat indicaria la importància del fet que els sistemes de garantia de rendes s'estableixin de manera que no es penalitzi l'esforç personal i els possibles vincles amb el mercat de treball.

La pobresa monetària i la privació no només afecten la gent gran, els inactius o els aturats. Els resultats mostren que, si bé el risc de pobresa i privació es redueix de manera significativa quan algú al nucli de la llar treballa, el gruix de la població que pateix la pobresa i, encara més, la privació és el constituït per les persones que conviuen en llars on algú al nucli treballa. L'anàlisi ha permès associar la precarietat en l'ocupació amb el risc de pobresa i privació. El risc de pobresa, i especialment el risc de privació, és elevat quan al nucli només hi ha un ocupat i aquest treballa amb un contracte temporal o a temps parcial. Quan al nucli hi ha dos ocupats, i tots dos treballen de manera precària, tot i que aconseguixen reduir sensiblement el risc de pobresa monetària, es constata que sofreixen uns nivells de privació, sobretot pel que fa a la dimensió bàsica d'habitatge, molt elevats. Malgrat els esforços de moltes parelles per escapar de la vulnerabilitat econòmica, la precarietat en l'ocupació no els permet l'accés a un habitatge digne.

D'entre els treballadors, quan la persona de referència és un treballador o treballadora no qualificat, tant si és a la indústria com als serveis, el risc de pobresa monetària i privació també se situa per sobre de la mitjana.

L'examen de les condicions de vida ha permès corroborar una cara nova de la privació que no s'observa per a la pobresa monetària i que afecta les llars en formació més joves. Encara que les famílies més joves en formació sembla que són capaces de garantir un nivell mínim de recursos corrents, en termes de privació, sobretot pel que fa referència a les condicions de l'habitatge, se situarien entre els grups en pitjor situació. Les famílies monoparentals amb menors dibuixen també un risc elevat de pobresa monetària

i uns nivells de privació per sobre de la mitjana. En conjunt, si l'anàlisi en termes de pobresa monetària situava les persones grans en clar desavantatge, quan s'observen les condicions de vida, els nivells de privació per a la gent gran són equivalents als dels grups dels infants o els joves.

Finalment, aquest treball també ha confirmat que un nivell educatiu baix (primària incompleta), la presència de persones discapacitades o dependents a la llar, així com un deteriorat estat de salut de la persona de referència, agreugen de manera significativa el risc de precarietat econòmica i de privació de les persones afectades. Igualment, el risc de pobresa i sobretot de privació és més alt per aquells que lloguen l'habitatge, i per a la població immigrant no europea.

S'han anat remarcant al llarg d'aquest monogràfic algunes de les limitacions que caldrà subsanar en futurs estudis. Tanmateix, es confia que aquest treball posi en evidència de manera prou contundent les realitats de pobresa i exclusió social a Catalunya i la necessitat d'una acció pública molt més decidida de cara a combatre aquestes situacions. S'és conscient, però, que les recomanacions polítiques no són senzilles.

Al llarg d'aquest treball s'ha recalcat la necessitat d'una adequada política de garantia de rendes. L'anàlisi fa ben palesa la importància que tenen les polítiques laborals, les familiars, les d'habitatge, les de salut, les d'educació o d'immigració, en l'establiment d'allò que hauria de ser una estratègia integral per combatre la pobresa i l'exclusió social a Catalunya.

ANNEX METODOLÒGIC

Aquest annex té per objectiu presentar de forma sintètica les opcions conceptuals i metodològiques adoptades en aquest estudi i presentar les dades microeconòmiques utilitzades per avaluar la pobresa a Catalunya. En la primera part, es descriu des d'una perspectiva conceptual la complementarietat entre les dues aproximacions a la mesura de la pobresa que s'empren en aquest monogràfic: la de la pobresa monetària i la de la privació. En una segona part, es presenten els continguts del PaD, la font de dades microeconòmiques en la qual es basa aquest treball. Atès que es tracta d'una nova base de dades i que és una de les primeres vegades que s'utilitza, s'ha cregut oportú aprofundir en el seu abast i limitacions per a l'estudi de la pobresa a Catalunya. Finalment, en la tercera part es detalla la metodologia utilitzada en l'anàlisi de la pobresa monetària i la privació.

Pobresa monetària i privació: dues perspectives complementàries per a l'estudi de la pobresa a Catalunya

A pesar de la importància que tenen les xifres de pobresa en el debat públic, el concepte de pobresa, pràcticament com qualsevol concepte de naturalesa social, està subjecte a ambigüitats i confusions. Si una cosa queda clara de la recerca empírica sobre la mesura de la pobresa és que no hi ha una manera “correcta” o única de mesurar aquest fenomen. Qualsevol aproximació empírica a la mesura de la pobresa comporta un conjunt de decisions metodològiques i conceptuals que duen inevitablement a l'adopció de judicis de valor. Aquestes tries, si bé permeten mesurar el concepte, allunyen sovint el consens necessari pel que fa als resultats o conclusions de l'anàlisi.

Sen (1976) distingeix dues fases fonamentals a l'hora de mesurar la pobresa: la de la identificació i la de l'agregació. La identificació consisteix a delimitar, per a una població determinada, qui és pobre i qui no ho és. Aquesta fase demana, entre altres aspectes, l'establiment d'un llindar de pobresa o d'un indicador de benestar. L'agregació, en canvi, resumeix, sovint a través d'un índex, el nivell de pobresa d'una determinada societat. Si durant els anys setanta i vuitanta, el problema de l'agregació va centrar

bona part dels esforços dels investigadors en aquest camp, i avui es coneixen prou bé les propietats dels diferents índexs i instruments disponibles per dur a terme l'agregació, més recentment, els esforços sobre la mesura s'estan concentrant en la correcta identificació de la població de risc. Aquest darrer tema ha centrat i centra l'esforç de molts investigadors socials.

De manera generalitzada, i a causa probablement de la influència que la Unió Europea ha tingut en l'elaboració de xifres de pobresa en les últimes dècades, el concepte de pobresa s'ha identificat amb el de pobresa relativa mesurada en una sola dimensió, la dels recursos econòmics, normalment a través dels ingressos monetaris. Ja l'any 1975 el Consell Europeu de Ministres considera en situació de pobresa aquells "individus i famílies els recursos dels quals són tan minsos que no els permeten compartir les formes de vida mínimament acceptables a l'estat membre on viuen". D'acord amb aquesta definició, la majoria d'estudis publicats durant els anys vuitanta i noranta per Eurostat es fonamenten en una visió relativa de la pobresa: consideren que una persona és pobra quan la seva renda 'ajustada o equivalent' està per sota del 50% de la renda mitjana de l'estat en què viu.³⁸

Malgrat la importància que l'aproximació monetària té en els estudis de pobresa, aquest enfocament unidimensional i relatiu ha estat objecte de moltes crítiques, sobretot per part d'aquells que veuen la pobresa, no tant com la manca de recursos corrents, sinó com la impossibilitat de compartir un nivell de vida digne en una determinada societat. En els últims anys hi ha hagut un canvi important en l'orientació dels estudis de pobresa, cap a una voluntat d'integrar la multidimensionalitat del fenomen i identificar-ne els processos que estan al darrere de la seva emergència i agreujament. També s'ha produït un canvi terminològic, de la "pobresa" s'ha passat a dir-ne "exclusió social". En el conjunt d'indicadors socials que la Unió Europea ha posat en marxa recentment per a l'avaluació i seguiment dels diferents plans nacionals per a la inclusió social es manifesta aquest canvi d'èmfasi. Si bé els indicadors de pobresa monetària juguen un paper central com a indicadors de risc de pobresa i exclusió, el conjunt

38. D'aquestes primeres anàlisis, el treball d'O'Higgins i Jenkins (1989) n'és una bona mostra.

d'indicadors socials és molt més ampli i integra aspectes relacionats amb l'ocupació, l'atur, l'educació, la salut i l'habitatge entre d'altres.³⁹

Una crítica fonamental a l'enfocament basat només en la renda rau en les limitacions que presenta com a única eina de mesura del benestar econòmic. De fet, la renda només és una *proxy* imperfecta del nivell de vida, ja que persones amb els mateixos recursos corrents poden gaudir, a la pràctica, de nivells de vida molt diferents. Això ha portat a una prolífica literatura amb aproximacions complementàries a la de la renda entre les quals caldria destacar la de la privació. Segons aquesta perspectiva, el concepte de pobresa consistiria en una situació de carestia en una sèrie d'àmbits com el de l'alimentació o el consum d'altres béns bàsics, les condicions de l'habitatge o qualsevol altra àrea que es consideri rellevant en cada societat i moment. Segons l'aproximació de la privació, es tracta d'identificar com a pobres o amb privació aquells que, a causa de la insuficiència de recursos, mostren una acumulació de mancances en aspectes considerats fonamentals en la determinació del nivell de vida d'una societat.

En el treball pioner de Townsend (1979), aquest autor analitza 'estils de vida' al Regne Unit i desenvolupa una sèrie d'indicadors de privació objectiva, és a dir, estudia si les famílies presenten mancances a les llars en les quals viuen i si poden participar en activitats on la majoria de la població participa. En el seu treball original, Townsend s'aproxima a l'anàlisi de les condicions 'objectives' de privació relativa a través de la definició de l'estil de vida compartit o aprovat de manera generalitzada per cada societat, i estudia si hi ha un punt en l'escala de la distribució de recursos per sota del qual les famílies tenen cada vegada més dificultats per compartir els costums, les activitats i les dietes d'aquest estil de vida. Ateses les dificultats que empíricament s'han trobat per establir aquest punt de tall a l'escala de renda, les anàlisis posteriors de privació com la de Nolan i Whelan (1996), i molts d'altres, s'han centrat en l'aprofundiment de la relació entre privació i pobresa monetària, integrant la mateixa privació com a element constitutiu del benestar econòmic a l'hora de determinar la condició de pobre.

39. Vegeu http://www.europa.eu.int/comm/employment_social. En aquesta pàgina web es poden consultar els diferents documents i indicadors elaborats com a part de l'estratègia de coordinació oberta i impulsada per a la construcció de l'Europa Social.

Els estudis sobre renda i privació posen de manifest que la relació empírica entre aquests conceptes és molt menor del que a priori s'hauria pogut anticipar. Una bona part de les persones, que s'identifiquen com a pobres d'acord amb la renda, no experimenten privació, ja que l'ús de la renda com a únic indicador de benestar seria problemàtic. La identificació de pobres amb els individus que pateixen privació també és problemàtica perquè una proporció important dels individus amb privació no se situa a la cua baixa de la distribució de la renda. El fet és que el nivell de vida està condicionat no només pels recursos corrents, sinó per un concepte més ampli i proper al de la renda permanent que incorporaria els estalvis així com altres actius, i els béns i serveis públics.

Si bé el nivell de renda d'un individu condiciona o determina el seu grau de privació, hi ha arguments de pes per pensar que individus que gaudeixen de la mateixa renda pateixen graus de privació diferents. En altres paraules, per una sèrie de raons, que s'addueixen tot seguit, el nivell de renda es correspon només de forma imperfecta amb el nivell de vida en les societats contemporànies. Els dos arguments més importants estan relacionats amb les decisions d'estalvi i desestalvi prèvies a l'observació de la renda corrent, i amb la impossibilitat d'incloure la variable riquesa en l'anàlisi.

En primer lloc, la utilització de la renda anual no permet tenir en compte les pautes d'estalvi i desestalvi seguides pels individus en els períodes previs al cobert per l'enquesta. L'estalvi o desestalvi acumulat certament condiciona de forma important la capacitat de consum corrent i, per tant, influeix sobre el nivell de vida dels individus. En conseqüència, persones amb un mateix nivell de renda corrent poden tenir nivells de vida diferents, o en altres paraules, graus de privació diferents.

En segon lloc, quan s'utilitza la variable renda no es té en compte la riquesa dels individus. Aquesta constitueix una font addicional de recursos i una garantia que facilita l'accés al crèdit, i, per tant, condiciona les pautes d'estalvi i desestalvi. Tant la riquesa com l'accés al crèdit que aquesta facilita, estan molt més vinculades a certes inversions o consums (com la inversió en habitatge o l'adquisició d'equipament per a la llar) que a la renda corrent. Per tant, hi ha elements importants que determinen el nivell de vida individual que no estan estretament vinculats al nivell de renda corrent dels individus, però que sí que es tenen en compte a l'hora de mesurar la privació.

Altres consideracions també juguen un paper afí a l'hora d'explicar el grau de dissociació entre la renda corrent i el nivell de vida dels individus. Per una banda cal tenir en compte els problemes de subestimació de rendes no homogènia que presenten la majoria de bases de dades. Com que la subestimació de la renda no afecta de la mateixa manera tots els col·lectius, les dades de renda poden conduir a errors a l'hora d'avaluar la situació econòmica de determinats grups poblacionals. Addicionalment, la dificultat per avaluar correctament les diferents necessitats dels individus que pertanyen a diferents llars no permet estimar de forma inequívoca els recursos necessaris per assolir un cert benestar econòmic. Per altra banda, l'exclusió d'una sèrie de components no monetaris del nivell de vida pot ser important a l'hora d'avaluar el nivell de vida de certs col·lectius. Aquests components no monetaris inclouen, entre d'altres, les retribucions en espècie relacionades amb el treball, la producció, per exemple agrícola, dedicada a l'autoconsum, la propietat, sobretot de l'habitatge, o les prestacions no monetàries que resulten de la utilització dels serveis públics i comunitaris.

Malgrat les crítiques que ha rebut l'ingrés com a aproximació al nivell de vida de les persones, alguns autors com Atkinson (1989) n'han reivindicat l'ús en les anàlisis de pobresa des d'una perspectiva diferent, la dels drets socials. En la societat actual, cal garantir el dret de qualsevol persona a un mínim de recursos, com a condició necessària per a la participació social. Des d'aquesta perspectiva, la població que no és capaç d'assolir un mínim de recursos ha de ser motiu de preocupació social, independentment d'altres qüestions.

Aquestes observacions porten a considerar l'estudi de la pobresa a Catalunya no només des de la perspectiva dels ingressos, sinó també a partir de l'aproximació de la privació. L'objectiu és el de mesurar la pobresa des d'aquestes dues vessants: la dels ingressos i la de la privació. Per una banda, l'anàlisi dels ingressos permet aprofundir en una de les dimensions claus de la pobresa, la pobresa monetària, i determinar quina és la població que a Catalunya no assoleix un nivell mínim d'ingrés. Per altra banda, i tal com mostra l'evidència empírica, les aportacions de l'enfocament de la privació a l'hora d'identificar les llars i persones en situació de pobresa i exclusió social, són importants, ja que la mesura de la privació permet incorporar la multidimensionalitat de la pobresa a l'anàlisi. Els resultats de la introducció d'aquesta multidimensionalitat

demanen un salt cap a l'estudi dels processos d'acumulació i erosió dels recursos de les llars i les persones, i cap a una comprensió més àmplia de les dinàmiques de pobresa i exclusió social. L'examen de la privació també està relacionat amb el de les capacitats i funcionaments referits per Sen (1980, 1983, 1999). Sen defensa la mesura del nivell de vida en termes de capacitats. És la capacitat de funcionar el més proper al benestar social. L'anàlisi de la pobresa hauria de ser sensible a les diferències que per raó d'edat, de sexe o d'incapacitat, per exemple, fan que determinades persones, encara que tinguin el mateix nivell de recursos, es trobin en situacions clarament desavantatjoses per a la consecució dels seus fins.

En aquest monogràfic només es prova d'oferir una primera descripció dels col·lectius en situació de risc de pobresa monetària i de risc de privació. S'espera poder aprofundir en una identificació més adient del col·lectiu de pobres a Catalunya en futurs monogràfics, combinant la informació dels ingressos amb els de la privació tal com ho fan, oficialment, a Euskadi o Irlanda.⁴⁰

El PaD: nova font de microdades per a l'estudi de la pobresa a Catalunya

QUÈ ÉS EL PAD?⁴¹

El PaD és l'abreviatura del Panel de Desigualtats Socials de Catalunya, creat per l'Observatori de les Desigualtats Socials de la Fundació Jaume Bofill⁴² amb l'objectiu d'aportar nova informació que permeti a investigadors i agents socials conèixer millor quins són els mecanismes que generen la desigualtat a Catalunya. El PaD se centra, entre altres coses, en qüestions relacionades amb l'educació, l'habitatge, la salut, el treball, els ingressos o la distribució de responsabilitats dins d'una llar. El PaD pregunta

40. Vegeu Layte *et al.* (2000) o Sanzo (2000). També Lollivier i Verger (1997).

41. Nota de l'editor: Tot i que el PaD es descriu àmpliament a l'inici d'aquesta publicació, ens ha semblat pertinent reproduir una valoració externa i rigorosa de qui ha fet ús de les dades del PaD i n'exposa tant el potencial com les limitacions.

42. Per a més informació vegeu www.obdesigualtats.org o www.fbofill.org

sobre les oportunitats i limitacions dels catalans a l'hora de trobar feina, de tenir els recursos necessaris per viure, de gaudir de bona salut, de poder tenir cura dels fills o altres membres de la llar, de disposar d'atenció mèdica, etc. Es tracta, per tant, d'una base de dades extraordinàriament rica en informació, pensada i dissenyada per facilitar la investigació social a Catalunya.

Un dels aspectes destacables del PaD és el fet que recull molta informació dels membres de la llar, i no només de l'informant principal com acostuma a passar en aquest tipus de base de dades. D'aquesta manera, el PaD permet la investigació sobre aquells que normalment no són persona de referència, com ara els joves o els discapacitats. En concret, el PaD inclou quatre tipus de qüestionari: un per a l'informant principal, un per a la parella de l'informant principal, un qüestionari individual i un de *proxy*. L'informant principal és la persona de la llar que respon a totes les preguntes del qüestionari, tant les que fan referència a la seva persona com al conjunt de la llar. És el que, per exemple, informa del règim de tinença de l'habitatge, de la presència d'infants a la llar, del nombre de membres o de si la llar es pot permetre econòmicament un determinat bé. El qüestionari de la parella de l'informant principal i l'individual són molt similars, i inclouen només informació personal, com ara el nivell d'estudis més

Taula A.1.

Composició de la mostra del PaD 2001 segons tipus de qüestionari

Composició de la mostra del PaD 2001	
Nombre de llars a la mostra	1.991
Qüestionaris d'informant principal	1.991
Qüestionaris de parella de l'informant principal	1.188
Qüestionaris individuals	801
Qüestionaris <i>proxy</i>	609
Nens menors de 16 anys	868
Individus que no col·laboren	300
Nombre d'individus a la mostra	5.757

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

elevat aconseguit, el sou mensual o la percepció de l'estat de salut. Quan un dels membres no es troba present a la llar en el moment de l'entrevista, s'utilitza el qüestionari *proxy*, mitjançant el qual algun altre membre respon a algunes preguntes en nom de la persona absent. La Taula A.1 d'aquest annex presenta el nombre de qüestionaris que inclou el PaD 2001 i el total de la mostra.

Un altre aspecte important del PaD és que recull molta informació sobre diferents aspectes de la vida dels individus que, fins a l'arribada del PaD, no eren presents a la societat catalana d'una forma consistent. Com es detalla més endavant, a l'epígraf sobre la metodologia emprada per a l'anàlisi de la privació d'aquest annex, aquesta informació inclou elements objectius —com les condicions i l'equipament de la llar o el fet d'haver-se retardat en el pagament d'algun rebut— i valoracions subjectives —com la percepció individual sobre la dificultat per arribar a final de mes o per satisfer certes necessitats—. A més, el PaD proporciona informació sobre si la llar prefereix no tenir un determinat bé, o no el té perquè no se'l pot permetre econòmicament.⁴³ Aquesta informació, com s'argumenta al principi de l'anàlisi de privació, esdevé crucial per distingir entre la població que pateix privació i la que no en pateix. Per tant, el PaD brinda una oportunitat única per avaluar el nivell de vida dels individus que fins ara no estava a l'abast dels investigadors. Cal advertir que el PaD ofereix més possibilitats en l'estudi de l'exclusió social que les que s'han explotat en aquest monogràfic. En particular, el PaD ofereix dades de gran interès en relació amb la importància de la xarxa familiar i social i amb la participació política de les persones, informació que no s'examinarà, si bé constituiria un bon complement d'aquest estudi, d'orientació més econòmica.

Com indica el seu nom, el PaD és un panel, o sigui que l'enquesta es realitza cada any sobre les mateixes famílies, cosa que permet no només conèixer què succeeix en un moment concret, sinó també fer un seguiment de les trajectòries vitals dels individus.⁴⁴

43. Aquesta informació sí que està disponible, si més no de forma parcial, al Panel de Llars de la Unió Europea (PHOGUE). Aquesta enquesta, però, no és representativa per a Catalunya, sinó només per a Espanya i per als altres països que hi participen.

44. La Fundació Jaume Bofill té el compromís de garantir el projecte del PaD com a mínim durant quatre onades, del 2001 al 2005.

Tant és així, que l'objectiu del PaD és continuar entrevistant aquells membres que deixen la llar, per exemple, per formar-ne una de nova. Aquesta perspectiva longitudinal permet introduir en anàlisis futures l'estudi de la dinàmica de la pobresa. Tal com posa de manifest la recerca empírica, és tracta d'un aspecte clau en aquest camp, ja que una bona part de la població identificada com a pobra segons el seu nivell d'ingressos només pateix una situació de pobresa transitòria. La fotografia estàtica de la pobresa tendeix a sobrerrepresentar aquells col·lectius que experimenten una pobresa de més llarga durada.⁴⁵ A més a més, les dades longitudinals possibiliten la investigació dels efectes que tenen sobre la pobresa els canvis claus en la vida de les persones, com són les transicions de l'ocupació a l'atur, el cas de divorci o separació, el moment de l'emancipació dels joves o l'arribada dels fills.

Aquesta anàlisi longitudinal, però, haurà d'esperar almenys un any, ja que requereix informació —per a dos o més períodes— que encara no està a l'abast dels investigadors. Per tant, els resultats deriven de les dades de la primera onada (de tall transversal), de les entrevistes realitzades entre l'octubre del 2001 i el juny del 2002.

LA REPRESENTATIVITAT POBLACIONAL DE LA MOSTRA DEL PAD

Atès que fa poc que s'utilitza el PaD, ha calgut fer una anàlisi molt acurada de l'abast i les limitacions d'aquesta nova font d'informació a Catalunya.

Mostreig i factors d'elevació de la mostra

El disseny de la mostra és polietàpic, i combina el mostreig estratificat, el basat en conglomerats i el sistemàtic. Es va fixar en 2.000 el nombre de llars per entrevistar. Per tal de garantir la representativitat territorial a nivell provincial es van definir quatre estrats bàsics, un per a cada província. Es va fer una primera assignació no proporcional d'elements de la mostra a cada estrat: 800 llars per a Barcelona i 400 per als altres tres estrats. La província de Barcelona es va dividir en tres estrats, Barcelona ciutat, regió

45. Vegeu Cantó *et al.* (2002).

metropolitana i comarques centrals, i es va fer una distribució proporcional de llars que calia entrevistar entre aquestes tres zones. Per tant, és com si es treballés amb sis estrats i amb una assignació no proporcional.

Cadascun d'aquests sis estrats es va dividir en tres subestrats segons la grandària del municipi (es van fer cinc trams: menor de 5.000, entre 5.000 i 20.000, de 20.000 a 100.000, de 100.000 a 500.000, i més gran de 500.000 habitants). Així, es van definir divuit estrats (no totes les grandàries de municipi estan presents en cadascun dels sis estrats originals).

La manera com es van seleccionar les llars dins de cadascun dels divuit estrats va ser mitjançant una tria prèvia d'algunes seccions censals de l'estrat, que funcionen com a conglomerats de llars. El 1996 a Catalunya hi havia 5.186 seccions censals amb, com a màxim, 2.500 persones (870 llars aproximadament) en cada una. Per raons d'eficiència en el treball de camp, es va fixar en 10 el nombre idoni de llars a entrevistar per secció censal. Això vol dir que es van haver de seleccionar prop de 200 seccions censals (finalment se'n van seleccionar 203).

Es van ordenar les seccions censals de cada un dels divuit estrats segons el percentatge de classe. Cada estrat es va dividir per la meitat segons aquesta ordenació, que va donar lloc a un total de trenta-sis estrats que intenten reflectir la variabilitat segons el territori, la grandària del municipi i les característiques sociològiques. Dins de cada nou estrat es van ordenar les seccions censals segons el percentatge de persones inactives, i es va fer un mostreig sistemàtic de les seccions censals corresponents a cada un dels trenta-sis estrats.

Una vegada triats els conglomerats (seccions censals) on s'haurien de seleccionar les llars, dins de cadascun es van escollir de forma aleatòria 80 adreces. Els enquestadors havien de captar 10 llars per secció censal. No es van seguir rutes ni cap mètode sistemàtic, ja que es considerava que l'elecció feta fins aleshores era vàlida per a tots els membres de la secció censal. Quan una llar seleccionada originalment no vol col·laborar, l'enquestador ho intenta amb una altra de la llista de 80 adreces.

Per tal de garantir la representativitat de la mostra s'ha construït un factor d'elevació poblacional. Si s'estudia el disseny de la mostra s'observa que l'assignació de llars entrevistades a cadascun dels trenta-sis estrats no ha estat feta de forma proporcional (en cas de fer-ho als estrats que formen Barcelona capital i la regió metropolitana els haurien correspost més llars). Per tant, hi ha llars de la mostra final que representen un nombre diferent de llars poblacionals. Per tal de garantir la representativitat de la mostra s'ha d'assignar a cada llar mostral el que s'anomena factor d'elevació poblacional. El factor d'elevació d'una llar és el nombre de llars poblacionals representades per aquesta unitat mostral i és el pes que la llar tindrà a l'hora de fer qualsevol càlcul estadístic amb la mostra. Aquest factor es corregeix pel factor disseny de la mostra.⁴⁶ A més a més, aquest pes s'ha reescalat de manera que la població total es correspongui amb la del Cens de l'any 2001, és a dir, 6.361 milers de persones.

Estructura de la població al PaD i a altres fonts estadístiques

Per tal de comprovar la fiabilitat de la mostra del PaD per a l'estudi de la pobresa a Catalunya, s'ha considerat necessari establir una sèrie de primeres comparacions entre les dades del PaD i les provinents de fonts externes, particularment del Cens de Població i de l'Enquesta de Població Activa per a Catalunya (en endavant, EPA), per tal de veure els desajustos d'estructura de la població, entre aquesta nova font i les citades. En particular, s'ha establert una simple comparació de l'estructura de la població per grups d'edats, grandària de la llar i relació amb l'activitat econòmica (només per la població major de setze anys).

Abans de passar a comentar els resultats d'aquestes taules, cal assenyalar que la mostra del PaD és només representativa dels individus que viuen en llars privades, deixant

46. En un mostreig aleatori simple, on es trien amb equiprobabilitat n individus dins d'una població de mida N , cada cas mostral representa el mateix nombre d'individus poblacionals: N/n . Per tant, cada element de la mostra tindrà un factor d'elevació igual a N/n . En general, per a dissenys mostrals més complexos, el factor d'elevació de cada element de la mostra és l'invers a la probabilitat que l'element mostral tenia de formar part de la mostra. Aleshores, en un mostreig estratificat com el que ens ocupa, amb trenta-sis estrats, el factor d'elevació d'una llar mostral és el quocient del nombre de llars que, a la població, pertanyen al seu estrat, partit pel nombre de llars mostrals que comparteixen estrat amb ell.

de banda, pel seu propi disseny, a les persones que viuen en institucions, al carrer o no tenen residència estable.⁴⁷ De fet, els impulsors del PaD són molt conscients que aquesta font de dades no permet l'anàlisi de les situacions de pobresa més extrema. Caldrà tenir en compte, doncs, que aquesta enquesta, com totes les que habitualment s'utilitzen en aquest tipus d'estudis, deixa fora del seu àmbit de cobertura una part de la població catalana que, en molts casos, és la més afectada pels nous fenòmens d'exclusió social. Dades no oficials afirmen que a Catalunya hi podria haver fins a 8.000 individus sense sostre⁴⁸ i 34.594 persones que viuen en allotjaments col·lectius. Deixar de banda aquests grups de risc és, sens dubte, una limitació d'aquest estudi, que caldrà tenir present per complementar els resultats amb els que provenen d'estudis específics sobre aquests col·lectius exclosos.

Pel que fa a l'estructura per edats de la població, el PaD és molt similar al Cens de l'any 2001. Les diferències percentuals més importants es donen a la població d'edats entre els 60 i 79 anys, que es trobaria infrarepresentada al PaD, gairebé un 9% (vegeu Taula A.2 d'aquest annex metodològic) i els nens i joves fins a 19 anys que es trobarien sobrerrepresentats en un 6%. Els percentatges per a la resta de grups d'edat varien com a màxim un 3% respecte al Cens, percentatge que no representa cap biaix important a l'anàlisi.

Gens sorprenents són els resultats de la Taula A.3 que exposem a continuació, en la qual s'observa una infravaloració de llars amb un sol membre (el PaD recolliria un 67% de la població total en aquest grup) i de les llars amb grandària relativament elevada (sis o més membres), tot i que les diferències en aquest cas no arriben al 7%. Aquest biaix és comú en les enquestes com el PaD, la britànica o l'espanyola (EPF). Per altra banda, s'hi troben sobrerrepresentades, sobretot, les llars de dos i de quatre membres (ambdues en 11 punts percentuals respecte al Cens).

47. Si bé en el PaD es fa un esforç per captar llars on altres membres que en depenen viuen fora, tant si és en una residència per a la gent gran, un pis d'estudiants, un hospital, un centre de menors, una presó o altres institucions, aquesta informació no s'ha tingut en compte en aquest treball.

48. En aquest sentit Baquer (1999), en un estudi sobre els sense sostre a la ciutat de Barcelona, argumenta que el nombre de persones sense llar ateses va augmentar de 1.529 l'any 1993, a 1.931 l'any 1996. Així mateix, el nombre d'estades en centres d'atenció primària va passar de 23.000 a 56.000, en aquests mateixos anys.

Taula A.2.

Estructura per edats de la població catalana l'any 2001. Comparació entre el PaD i les dades del Cens de Població

Edats	PaD (en milers)	Idescat (en milers)	PaD/Idescat (en %)
0-19 anys	1.256	1.218	103,1
20-39 anys	2.005	2.069	96,9
40-59 anys	1.651	1.658	99,6
60-79 anys	1.043	1.139	91,6
80 i més anys	265	258	102,7

Font: Web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i PaD 2001.

Taula A.3.

Dimensió de les llars catalanes l'any 2001. Comparació entre el PaD i les dades del Cens de Població

Membres	PaD (en milers)	Idescat (en milers)	PaD/Idescat (en %)
1	338	500	67,6
2	723	651	111,1
3	558	520	107,3
4	515	463	111,2
5	141	137	102,9
6 o més	57	61	93,4

Font: Web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i PaD 2001.

Els resultats no són molt satisfactoris pel que fa a l'activitat socioeconòmica de la població, atès que les diferències entre fonts són importants sobretot pel que fa referència als aturats, que apareixen infrarepresentats a la mostra de 17 punts percentuals respecte a l'EPA (vegeu Taula A.4). Per grups d'edat (Taula A.5), els problemes de subestimació més greus són entre els aturats més joves (de 16 a 19 anys), ja que el PaD només recolliria el 33% d'aquesta població. La falta de col·laboració d'alguns joves a

l'enquesta, com es comenta més endavant, és una possible causa d'aquest biaix. Els aturats majors de 20 anys també estarien infrarepresentats al PaD amb un màxim de 9 punts percentuals en relació amb l'EPA pel grup de 25 a 54 anys. Igualment, si bé la població global dels inactius al PaD seria un 89% de la registrada a l'EPA, la Taula A.6 mostra com les persones classificades en 'Altres situacions d'inactivitat' (mestresses de casa, estudiants, rendistes, etc.) al PaD són molt més freqüents que a l'EPA. Cal recordar aquí que aquests són també biaixos típics en aquest tipus d'enquestes.

Taula A.4.

Població de més de 16 anys a Catalunya segons la seva relació amb l'activitat econòmica l'any 2001. Comparació entre el PaD i l'Enquesta de Població Activa (INE)

Activitat econòmica	PaD (en milers)	EPA (en milers)	PaD/EPA (en %)
Ocupats	2.868	2.765	103,7
Aturats	237	288	82,3
Inactius	1.991	2.233	89,2
Total	5.096	5.286	96,4

Font: Web de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i PaD 2001.

Taula A.5.

Població aturada a Catalunya segons grups d'edat l'any 2001. Comparació entre el PaD i l'Enquesta de Població Activa (INE)¹

	De 16 a 19 anys	De 20 a 24 anys	De 25 a 54 anys	Més de 54 anys
PaD (en milers)	9	42	148	19
EPA (en milers)	27	44	163	19
PaD/EPA (en %)	33,3	95,5	90,8	100,0

1. No inclou els aturats que busquen la primera feina atès que l'EPA no els inclou en aquesta informació.

Font: Web de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i PaD 2001.

Taula A.6.

Inactius a Catalunya segons la situació d'inactivitat l'any 2001. Comparació entre el PaD i l'Enquesta de Població Activa (INE)

	Estudiant	Jubilat o pensionista	Es dedica a la llar	Incapacitat permanent	Altres
PaD (en milers)	336	913	518	93	131
EPA (en milers)	317	1006	692	147	70
PaD/EPA (en %)	106,0	90,8	74,9	63,3	187,1

Font: Web de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i PaD 2001.

Si a primer cop d'ull aquests desajustos poden semblar importants, l'evidència empírica mostra que són similars als d'altres comparacions semblants amb enquestes com el Panel de Llars de la Unió Europea (PHOGUE) o l'Enquesta de Pressupostos Familiars (EPF).⁴⁹ En definitiva, una primera anàlisi de la representativitat poblacional del PaD 2001 permet constatar que aquesta s'assembla a la que presenten enquestes d'aquesta naturalesa en l'àmbit espanyol o europeu.

Falta de resposta al PaD

Un segon problema del PaD és la falta de resposta parcial, és a dir, quan la llar col·labora en el Panel, però la mostra no inclou tota la informació que hauria de contenir per aquesta llar, tant si és perquè algunes variables concretes no es contesten com perquè alguns individus de la llar seleccionada no col·laboren.

Tal com passa en les enquestes d'aquesta naturalesa, la falta de resposta individual és la conseqüència del fet que no tots els individus que pertanyen a llars que col·laboren, responen al qüestionari individual, ja sigui perquè decideixen no fer-ho deliberadament o perquè no hi són en el moment de l'entrevista.

.....
 49. Vegeu Andrés i Mercader (2001), Alegre *et al.* (2001), i Sanz (1995) per a la comparació detallada d'aquestes dues enquestes amb fonts externes.

Més concretament, tal com s'esmentava, la mostra del PaD 2001 conté 5.757 individus que conviuen en 1.991 llars. D'aquests 5.757 individus, 609 contesten a través d'un qüestionari *proxy* (un 10,6% del total). Per aquests individus només es disposa d'informació parcial. Es coneix, per exemple, si treballen, però se'n desconeix la situació laboral, el tipus de contracte que tenen, o l'ofici. Un problema més greu que el dels individus *proxy* és el dels individus majors de 16 anys dels quals no hi ha cap informació perquè han decidit no col·laborar. Aquest problema afecta 270 adults.⁵⁰ Tot això fa que per a un 15,7% de la mostra d'individus majors de 16 anys hi hagi informació incompleta en els qüestionaris individuals, ja sigui parcial o total. A aquests casos, s'hi afegeix també el problema d'aquells individus que, tot i col·laborar-hi, decideixen no respondre a algunes de les preguntes del qüestionari.

Una primera anàlisi de la falta de resposta individual revela que la majoria de les persones de la llar que no col·laboren són els joves o els avis molt grans. En aquest últim cas, a causa de la impossibilitat de moltes d'aquestes persones grans per contestar cap qüestionari.

D'altra banda, la falta de resposta parcial també afecta variables concretes com les d'ingrés o de privació, que també poden ser importants per a alguns col·lectius, especialment els situats als extrems de la distribució de la renda.

Cal tenir en compte que l'anàlisi no corregeix el problema de falta de resposta. Les estimacions que es presenten, doncs, no tenen en compte les observacions amb informació no disponible.⁵¹ A més, ja s'assenyala en el text aquells casos en què s'espera que la falta de resposta introdueixi un biaix més important. Cal poder aprofundir i tractar més acuradament aquest problema en futurs treballs.

50. També hi ha 30 casos de persones que no col·laboren de les quals desconeixem l'edat.

51. S'ha inclòs al peu de les diferents taules que s'han elaborat a l'annex estadístic la importància de la falta de resposta en cada cas, per tal que el lector tingui en compte la importància dels possibles biaixos que aquesta pot causar (recordem que podeu consultar l'annex estadístic d'aquest estudi a: <http://www.obrasocial.caixacatalunya.es> o a <http://www.obdesigualtats.org>).

De cara a l'efecte global que la falta de resposta pot tenir sobre els resultats, si bé és un problema important, no afecta de forma substancial el monogràfic. Això és gràcies al fet que aquest estudi està molt centrat en l'anàlisi del conjunt de la llar, i en les característiques de la persona de referència de la llar, de qui generalment se'n té la informació completa.

LA PROBLEMÀTICA ASSOCIADA ALS INGRESSOS AL PAD 2001

La primera onada del PaD conté informació força completa dels ingressos disponibles corrents de la llar l'any 2000, cosa que facilita l'anàlisi de la pobresa monetària a Catalunya. La informació sobre ingressos del PaD es pot agrupar en la recollida a nivell individual i de llar. D'una banda, la matriu de dades inclou allò que en el qüestionari consta com a 'ingrés mensual net', que seria el conjunt de rendes que l'individu ingressa procedent de qualsevol tipus de font de renda (treball, prestacions públiques, capital mobiliari i immobiliari, i altres ingressos regulars i irregulars). Aquest ingrés mensual seria net de pagaments a compte de l'IRPF i cotitzacions a la Seguretat Social. A nivell individual també s'afegeixen, de manera més detallada, els ingressos mensuals i anuals procedents del treball (per compte propi i d'altri). L'enquesta també fa un esforç important d'inclusió dels ingressos procedents d'activitats laborals secundàries. D'altra banda, l'enquesta dona informació sobre 'l'ingrés anual' que rep la llar en el seu conjunt.⁵² Aquesta informació es desglossa a la Taula A.7.

Malauradament, la informació sobre els ingressos és una informació més nominal que real en aquesta primera onada del PaD. La recollida de la informació va anar acompanyada d'una certa confusió per part dels enquestadors a l'hora d'omplir els qüestionaris (les preguntes d'ingrés es podien respondre en milers o milions), cosa que va resultar en un nombre exageradament alt de valors extrems. És per això que bona part de la feina

52. A l'enquesta, aquesta variable d'ingrés anual pel que fa al conjunt de la llar s'anomena 'ingrés anual brut'. Tanmateix, es creu que en el context institucional català el concepte d'ingressos que la gent coneix no és el de la remuneració bruta, sinó el dels ingressos nets de pagaments a compte de l'IRPF i cotitzacions a la Seguretat Social. Per tant, cal defensar que, malgrat la terminologia emprada en el qüestionari, al darrere d'aquest ingrés anual hi tindriem un concepte més proper a l'ingrés net que al brut.

Taula A.7.

Informació sobre ingressos als qüestionaris del PaD 2001¹

A. Informació ingressos corrents individuals
1. Tota la població major de 16 anys Ingressos mensuals nets
2. Assalariats, ajuda familiar o masover Sou net al mes (inclòs als qüestionaris proxys) Sou brut anual Sous bruts i nets procedents de segones i terceres feines
3. Treballadors per compte propi o cooperativistes Sou net al mes Beneficis anuals nets sense considerar el total del sou
4. Aturats No es té el valor de la prestació però se sap si rep prestació d'atur
5. Inactius Només coneixem si l'inactiu, rep prestació de jubilació rep prestació d'invalidesa rep prestació de viduïtat rep prestació del Programa Interdepartamental de Rendes Mímines d'Inserció (PIRMI) rep altres tipus de subsidis o ajuts rep una beca
6. Població que es declara inactiva, si realitzen algun tipus de feineteta Sou net al mes Sou brut anual
7. Llars amb nens en edat escolar Import mensual o anual de beques o ajuts per estudiar
B. Informació ingressos corrents de la llar
Ingressos anuals bruts de la llar

1. Els qüestionaris *proxy* no inclouen aquesta informació.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

abans de fer l'estimació de la pobresa, ha consistit a estudiar les diferents distribucions de la renda que apareixen a l'enquesta, per tal de treballar en la més adequada.

Els problemes més greus en la recollida de la informació s'han detectat en la variable 'ingrés mensual net', contestada a nivell individual. Aquest fet ha portat a decidir no utilitzar-la per a les estimacions de pobresa fins que es disposi de la segona onada del panel, i se'n pugui contrastar el contingut i eliminar-ne els possibles problemes de mesura. Una primera exploració de la informació sobre rendes del treball assalariat va ser molt més satisfactòria.

Afortunadament, aquest problema va ser molt menor en el cas de la variable 'ingrés anual' recollida a nivell de la llar i, per tant, s'ha basat l'anàlisi en aquesta variable. Cal tenir en compte que, per la mateixa naturalesa d'aquesta pregunta —es tracta de la renda agregada per totes les fonts i tots els membres de la llar l'últim any—, resulta sovint una subestimació de la renda verdadera de la llar. Pot ser perquè l'informant principal no sigui capaç de tenir en compte tots els components de la renda i n'obviï (deliberadament o no) alguns. Pot ser també perquè la persona informant no conegui amb detall les rendes de tots els membres. És probable, a més, que la subestimació creixi amb la grandària de la llar.⁵³

Com ja s'ha assenyalat, els problemes de falta de resposta parcial afecten les variables d'ingrés i el cas de l'ingrés anual de la llar no és una excepció. Del total de 1.991 llars que hi ha a la mostra, 1.209 responen a la pregunta en milers o milions, 593 llars no donen la resposta exacta sinó l'interval en el qual es troba la seva renda i, finalment, 189 llars no donen cap informació.

Pel que fa a les 593 observacions que responen a la variable en interval, s'ha imputat el punt mig de l'interval.⁵⁴ Amb tot, s'ha ajustat la imputació per aquells casos en què

53. En principi, la informació recollida a nivell individual hauria de ser més acurada que la recollida a nivell de la llar. L'experiència suggereix que quan els ingressos es recullen com un agregat de fonts i rendes, aquesta és només una aproximació imperfecta als vertaders valors d'ingrés.

54. Val a dir que els intervals en aquesta variable al PaD són relativament petits, de 3.000 euros.

la suma de les rendes del treball declarades era superior a l'ingrés anual declarat, com una millor manera d'aproximar-se al vertader valor de la renda anual de la llar.

S'han deixat de banda les 189 llars de les quals no s'ha aconseguit cap informació, ja que en aquestes llars calia un treball molt més ambiciós. La falta de resposta en la declaració dels ingressos és més freqüent en determinats col·lectius com el dels treballadors per compte propi, agricultors o perceptors de rendes del capital, no només per la propensió que poden tenir aquests col·lectius a amagar una part de la renda que guanyen, sinó per la mateixa dificultat que comporta l'estimació dels seus ingressos. És probable, també, que una part d'aquesta població es centri a les cues de la distribució, cosa que fa difícil de preveure el possible biaix sobre les estimacions de pobresa que representa aquesta omissió. S'espera que en futurs treballs es puguin corregir i quantificar aquests biaixos.

Finalment, en un acte de prudència, s'ha decidit basar l'anàlisi en la mostra del PaD que s'obté després de podar el 2% de la població en els extrems de la distribució de la renda. L'examen que es presenta, per tant, no està basat en les 1.991 observacions del PaD original, sinó en 1.730 observacions de llars i 4.995 d'individus. La tècnica de poda és útil per tal de fer que els càlculs estadístics siguin més robustos (menys sensibles) a la presència de valors atípics a les dades mostrals. Les dades atípiques apareixen per múltiples causes (errors de mesura o de transcripció, existència d'individus que realment tenen poc a veure amb la resta de la mostra, etc.), i poden arribar a fer que els resultats de les anàlisis estadístiques siguin poc representatives de la població estudiada. Per tant, l'esmentat mecanisme de poda és adient per mitigar-ne els efectes.

Opcions metodològiques adoptades a l'anàlisi

Un cop descrit el que es pretén mesurar i la informació disponible per fer-ho, cal abordar, a continuació, la descripció dels detalls pel que fa a les metodologies d'anàlisi de la pobresa monetària, primer, i de l'anàlisi de la privació, després. També es presenten, al final, els grups poblacionals emprats per caracteritzar els col·lectius de risc, i el perfil de la pobresa i la privació a Catalunya.

METODOLOGIA EMPRADA PER A L'ANÀLISI DE LA POBRESA MONETÀRIA

La mesura de la pobresa monetària no és tampoc una tasca senzilla. Encara que es restringeixi l'atenció a la dimensió dels ingressos, hi ha tota una sèrie de qüestions metodològiques importants que cal resoldre en la mesura de la pobresa monetària que són de màxima rellevància empírica, per bé que aquest treball no aprofundirà en aquests temes. Aquestes qüestions inclouen l'elecció d'un llindar de pobresa, de la unitat d'anàlisi perceptora de renda, de l'escala d'equivalència, i la unitat de ponderació del període de referència en el qual es mesuren els ingressos, o la definició mateixa d'ingrés.⁵⁵

En aquest monogràfic s'ha optat per un enfocament molt pragmàtic a l'hora de mesurar la pobresa monetària. Les decisions metodològiques es fonamenten, en bona part, en les directrius que recentment ha fixat la Comissió Europea en l'establiment d'un conjunt d'indicadors socials per a l'avaluació de la pobresa i l'exclusió social als diferents països europeus, basades en el treball a fons d'un grup d'experts en aquest camp d'estudi.⁵⁶

L'examen de la pobresa monetària se centra únicament en la dimensió relativa de la pobresa. Es consideren pobres aquelles persones que conviuen en llars amb una renda equivalent disponible inferior a un llindar de pobresa igual al 60% de la renda mediana.

La unitat d'anàlisi en la qual es fonamenta l'estudi és la llar que, segons el PaD, és la persona o el conjunt de persones que comparteixen un allotjament per viure-hi (mínim sis mesos, excloent estudiants en període de vacances) o que comparteixen un menjar al dia i que tenen l'habitatge com la seva residència única o principal. Es

55. Per a una discussió general d'aquestes qüestions i les seves implicacions empíriques en el context de les comparacions entre països vegeu, per exemple, Atkinson *et al.* (1993) o Mercader (1993). Per una anàlisi de la sensibilitat en la composició de la pobresa en la tria de l'escala d'equivalència vegeu, també, Duclos i Mercader (1999).

56. Vegeu Atkinson *et al.* (2002).

considera que tots els individus, nens, adults, o gent gran, dins d'una mateixa llar comparteixen la renda conjunta de la llar i gaudeixen del mateix nivell de benestar econòmic.⁵⁷ Aquest benestar econòmic no només depèn de la renda total de la llar sinó també de les necessitats d'aquesta llar. Per tal d'ajustar la renda familiar a les necessitats de les llars s'utilitza l'escala d'equivalència anomenada de l'OCDE (Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic) modificada. Segons aquesta escala d'equivalència, les necessitats de la llar augmenten amb el nombre d'infants (menors de 14 anys) i d'adults d'acord amb la següent relació:

$$E_h = 1 + 0,5 \cdot (A_h - 1) + 0,3 \cdot C_h$$

on E_h és el nombre d'adults equivalents, A_h és el número d'adults i C_h és el nombre de menors de 14 anys a la llar h . Es tracta d'una escala d'equivalència molt emprada actualment en el context internacional per la seva simplicitat, i perquè es troba a mig camí de bona part de les escales d'equivalència existents. A partir de la renda i del nombre d'adults equivalents de cada llar, s'estima la renda equivalent de la llar, com el quocient entre la renda familiar i el nombre d'adults equivalents, E_h .

D'acord amb aquestes hipòtesis, a Catalunya el llindar de pobresa corresponent per a una llar formada per un sol adult seria, l'any 2000, de 5.805,8 euros/any (966.000 pessetes/any). Es tracta d'una xifra molt propera al Salari Mínim Interprofessional (en endavant SMI) vigent aquest mateix any (d'un total de 5.947,2 euros). A la Taula A.8 d'aquest annex es detalla el valor del llindar de pobresa per famílies amb diferents grandàries i composicions d'acord amb l'escala d'equivalència emprada.

Es considera que un individu és pobre quan viu en una llar amb una renda equivalent inferior al llindar de pobresa que li correspon segons la seva composició. La distribució personal (que no familiar) de la renda amb què es treballa s'elabora reponderant cada llar pel nombre d'individus que hi ha, atès que interessa el nombre de persones que pateixen la pobresa i no el nombre de llars.

57. Caldrà tenir en compte que com que l'estudi es basa en la llar, l'anàlisi que es presenta amaga les dificultats que tenen certs col·lectius com els joves o les dones a la societat actual.

Taula A.8.**Llindars de pobresa segons grandària i composició de la llar a Catalunya**

Composició de la llar	Nombre d'adults equivalent	Llindar de pobresa (€/any)
Llar unipersonal	1	5.805,8
Un adult amb 1 nen	1,3	7.547,5
Parella d'adults	1,5	8.708,7
Parella d'adults amb 1 nen	1,8	10.450,4
Parella d'adults amb 2 nens	2,1	12.192,2
Parella d'adults amb 3 nens	2,4	13.933,9
Parella d'adults amb 1 nen i un adult	2,3	13.353,3

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Així, el risc de pobresa monetària es mesura a partir de la renda de la llar, ajustada a través de l'escala de l'OCDE modificada. Cada llar rep un pes igual al nombre de membres que hi ha. El risc de pobresa monetària s'estableix a partir d'un llindar relatiu igual al 60% de la renda equivalent mediana a Catalunya. Les decisions metodològiques segueixen els indicadors de nivell 1 establerts per la Unió Europea.

Com ja s'ha assenyalat en l'epígraf anterior, les observacions es basen en l'ingrés disponible net, mesurat a partir de l'ingrés anual de la llar en la matriu de dades del PaD. El concepte de renda utilitzat que aproxima aquesta variable és el de renda disponible anual, que inclou els sous i salaris, tant del treball per compte d'altri com el corresponent a compte propi, les rendes del capital mobiliari i immobiliari i les transferències regulars, tant si són públiques com privades. Aquestes quantitats apareixen netes d'impostos⁵⁸ i cotitzacions a la Seguretat Social.

En aquest treball no s'examina tota una part de l'enquesta que fa referència a les despeses associades al cost de l'habitatge principal. Com és ben sabut, en els últims anys han

58. Més exactament, les diferents fonts de renda apareixen netes de les retencions corresponents a l'IRPF.

augmentat considerablement els costos associats a l'habitatge principal, que són una part cada cop més important del pressupost familiar. Tal com argumenten Atkinson i Cazes (1990), si les despeses associades a l'habitatge principal es consideren una part exògena del pressupost familiar, té sentit considerar els recursos (de renda o despesa) nets d'aquestes despeses.

Pel que fa a l'índex de pobresa, avui hi ha un ventall molt ampli d'índexs de pobresa, d'entre els quals es pot triar a l'hora de quantificar el fenomen. La recerca acadèmica en aquest camp ha estat, a més, molt prolífera aquests últims anys, cosa que fa que avui es coneguin bé les propietats de cada un d'aquests índexs.⁵⁹ Aquest estudi se centrarà únicament en tres d'aquestes mesures: el percentatge de pobres, H, el desnivell de la pobresa (o *poverty-gap*), PG, i l'índex de Foster-Greer-Thorbecke de paràmetre 2. El motiu pel qual s'han triat és que cada un mesura aspectes diferents de la pobresa: l'abast (o magnitud), la intensitat i la severitat del fenomen.⁶⁰ De fet, aquests tres índexs pertanyen a la família dels índexs de $FGT\alpha$ descomposables de forma additiva. Sigui (x_1, x_2, \dots, x_n) una distribució de la renda sobre la qual mesurar la pobresa, on x_i representa la renda de l'individu i , i z el llindar de pobresa. La família dels índexs de $FGT\alpha$ té la fórmula analítica següent:

$$FGT_{\alpha} = \frac{1}{n} \cdot \sum_q \frac{(z - x_i)^{\alpha}}{z}$$

on el sumatori \sum_q fa referència a la població per sota del llindar de pobresa.

Per un valor d' α igual a 0 (zero) hi ha l'índex més simple, i també el més utilitzat a la pràctica, el percentatge de pobres, que dóna la proporció de la població amb un nivell de renda inferior al llindar de pobresa. Aquest índex mesura l'abast o magni-

59. Per a una revisió d'aquests índexs vegeu, per exemple, Foster (1984). Vegeu també Sen (1976) i Atkinson (1987). Els índexs de pobresa també es presenten amb detall en el treball pioner a l'Estat de Ruiz-Castillo (1987).

60. S'ha seguit en aquest punt el treball de Ravallion (1992).

tud del fenomen de la pobresa o, altrament dit, risc de pobresa. Si la principal virtut d'aquest és la seva simplicitat, presenta el problema (entre d'altres) de ser insensible a la intensitat de la pobresa, és a dir, si algun pobre esdevé sobtadament més pobre, el percentatge de pobres no s'altera.

Una millor mesura de la intensitat de la pobresa és l'anomenat desnivell de la pobresa (o *poverty-gap* en anglès), basat en el dèficit agregat de pobresa, que depèn de la distància entre les rendes dels pobres i el llindar de pobresa i que, adequadament normalitzat, correspon al FGT per un valor d' $\alpha = 1$.

Un dels problemes que planteja aquest índex és que no és una bona mesura de la severitat de la pobresa, perquè no té en compte la desigualtat de la renda entre els pobres: l'índex no varia si es transfereix renda d'un individu pobre a un no tan pobre (però que roman pobre després de la transferència). Un índex que sí té en compte la severitat de la pobresa és el de FGT per un valor d' $\alpha = 2$, i ho fa ponderant les distàncies de pobresa per elles mateixes, donant així un pes més elevat als pobres amb rendes més allunyades del llindar de pobresa.

METODOLOGIA EMPRADA PER A L'ANÀLISI DE LA PRIVACIÓ

Les decisions metodològiques a prendre per poder portar a terme l'anàlisi de la privació no estan exemptes d'un cert grau de subjectivitat. En primer lloc, cal definir les dimensions per mesurar la privació i seleccionar els indicadors que integraran cadascuna d'aquestes dimensions. Els problemes i les consideracions que cal tenir presents a l'hora de seleccionar els indicadors són diversos, i alguns d'ells són de difícil solució. Òbviament la primera qüestió que cal adreçar és quins són els aspectes o elements que s'haurien de tenir presents per tal de mesurar adequadament les diverses facetes o cares de la privació. Mack i Lansley (1985), en un estudi ja clàssic realitzat per al Regne Unit, adopten un enfocament "consensual" per determinar la llista d'indicadors. D'aquesta manera, aquests dos autors observen aquells elements que una àmplia majoria de la població té com a necessitats. Amb el temps, l'estudi de Mack i Lansley s'ha convertit en un punt de referència per a estudis posteriors, ja que aquests últims no han disposat de la informació per poder determinar els diferents elements considerats 'necessitats'

—i en aquest sentit, aquest estudi no és una excepció. Per tant, la llista d'indicadors proposada per Mack i Lansley ha exercit una influència important sobre els estudis europeus que s'han dedicat a analitzar la privació, de manera que els estudis de privació desenvolupats a partir de la segona meitat de la dècada dels vuitanta mostren un fort consens pel que fa al conjunt d'indicadors utilitzats.

La voluntarietat o impossibilitat econòmica d'una situació de manca és un aspecte fonamental que cal tenir en compte a l'hora de definir els indicadors de privació. Certes situacions de manca es donen de forma voluntària i responen als gustos i les preferències dels individus. Per exemple, un dels indicadors tradicionalment utilitzats de privació bàsica fa referència a la possibilitat de comprar carn i peix amb certa freqüència. Els individus vegetarians, és a dir, aquells que per raons de gustos o conviccions no mengen ni carn ni peix, declararien no comprar aquests productes bàsics, i si no es té en compte que aquesta decisió no és la causa d'una restricció econòmica, sinó que és el resultat de les seves preferències, s'estaran identificant com a individus amb privació de forma errònia. Per tant, és imprescindible definir els indicadors de privació en termes de la impossibilitat econòmica per part dels individus d'adquirir un cert bé o servei o de realitzar alguna acció —informació que inclou el PaD.

Respectant, en la mesura del que ha estat possible, els treballs sobre la matèria, per estudiar la privació a Catalunya s'agrupen els indicadors que han estat àmpliament utilitzats als estudis previs en tres grans dimensions, la dimensió bàsica de consum, la dimensió bàsica d'habitatge i la dimensió secundària, d'acord amb els dos criteris següents:

1. En primer lloc, s'han inclòs aquells béns i situacions que es pot considerar que formen part de les necessitats bàsiques i que la majoria de la població a Catalunya pot cobrir, com alimentar-se adequadament, comprar roba nova o sabates de tant en tant, disposar de serveis fonamentals a la llar, tenir bany i vàter, o tenir bones instal·lacions d'aigua, gas o llum, etc. Ja que algunes d'aquestes necessitats tenen un caràcter més vinculat al consum i d'altres estan més relacionades amb decisions d'inversió vinculades a l'habitatge, s'ha distingit entre una dimensió bàsica de consum i una dimensió bàsica d'habitatge.

2. En segon lloc, s'han considerat altres béns (i situacions) de possessió menys generalitzada, i potser no considerats tan necessaris, però la carència dels quals és la causa de la manca de recursos per obtenir-los i, per tant, no és fruit de l'elecció personal o d'un determinat estil de vida. Aquests béns i situacions s'han englobat en una dimensió denominada secundària, i inclouen aspectes com no poder canviar els mobles o els electrodomèstics quan es fan malbé, no poder disposar de cotxe o no poder anar de vacances un cop l'any.

Com es veurà més endavant, aquestes tres dimensions recullen àrees de privació diferenciades, en el sentit que els individus que mostren graus considerables de privació en cadascuna de les tres dimensions pertanyen a grups poblacionals no necessàriament coincidents. La informació del PaD 2001 permet considerar els aspectes més importants que normalment s'utilitzen en la literatura econòmica per mesurar la privació.⁶¹

Tal com mostra la Taula 18 de l'apartat sobre privació, la dimensió bàsica de consum conté 8 indicadors que recullen situacions d'alimentació inadequada, falta de recursos per renovar el vestuari, problemes econòmics per comprar medicaments, o dificultats per afrontar les despeses corrents, com haver-se retardat en el pagament del lloguer, la hipoteca o algun dels rebuts de l'aigua, el gas o la llum.

Un percentatge reduït però significatiu de la població viu en llars en les quals no es poden permetre menjar carn i peix setmanalment, unes 66.000 persones per al conjunt de Catalunya. Significativa també és la proporció de la població en llars que pateixen retards en el pagament de despeses bàsiques relacionades amb l'habitatge, o que declaren que comprar els medicaments receptats pel metge els suposa un esforç molt gran. Aquests percentatges de la població amb mancances s'incrementen quan es consideren altres partides de despesa com les relacionades amb el vestit i el calçat. Un 6% de la població catalana declara que no es pot permetre comprar sabates un cop l'any i entre un 11 i un 12% dels catalans no es poden permetre econòmicament comprar roba anualment.

61. Vegeu Nolan i Whelan (1996), i Martínez i Ruiz-Huerta (1999).

Per altra banda, la dimensió bàsica d'habitatge conté sis indicadors que recullen deficiències relacionades amb les condicions i instal·lacions de l'habitatge, com tenir un habitatge amb alguna deficiència greu i tenir problemes financers per solucionar-la, patir problemes d'humitat, de fred o de seguretat, com esquerdes a la paret o aluminosi, tenir instal·lacions deficientes d'aigua, gas o llum, o no disposar d'aigua corrent, vàter o bany.

Segons l'anàlisi realitzada amb el PaD, un percentatge molt reduït de la població catalana viu encara en habitatges sense aigua corrent i/o vàter i/o bany. El pes de la població en habitatges amb problemes d'humitats, de fred, o amb males instal·lacions d'aigua, gas o llum és també reduït però significatiu, un 2% del total. Gairebé un 4% de la població viu en llars on hi manca la ventilació, hi ha esquerdes a la paret, aluminosi, corcadura o altres problemes de seguretat. També, un 7,3% de la població declara viure en llars que pateixen deficiències greus en l'habitatge amb dificultats econòmiques per resoldre-les.

Finalment, la tercera dimensió de la privació estudiada és l'anomenada dimensió secundària que conté vuit indicadors. Recullen situacions de mancança més generalitzades entre la població que les recollides en els indicadors de les dues dimensions bàsiques, però que corresponen a béns o activitats considerats, en la majoria d'estudis, com a necessitats que qualsevol persona s'hauria de poder permetre. En aquest sentit, cal ressaltar que les situacions de mancança incloses en aquesta dimensió secundària en cap cas afecten més d'una quarta part de la població catalana.

En la dimensió secundària s'inclouen indicadors tals com el de si la llar disposa de cotxe, si la llar es pot permetre econòmicament una casa confortable, canviar els mobles i electrodomèstics quan es fan malbé, fer regals a amics i familiars o anar de vacances un cop l'any. També es tenen en compte variables més subjectives, com el grau de dificultat amb què la llar arriba a final de mes o l'esforç que li suposen les despeses d'habitatge.

Un 14% de la població a Catalunya declara arribar a final de mes amb molta dificultat. Gairebé una quarta part (un 24%) declara no poder permetre's econòmicament canviar els mobles quan es fan malbé o anar de vacances un cop l'any. Per a un 20% de la població les despeses de l'habitatge li suposen molt d'esforç.

Per tal d'analitzar la rellevància de les tres dimensions, a continuació s'estudia l'acumulació de mancances, per a cada una de les dimensions i entre dimensions.

La Taula A.9 mostra la distribució de la població catalana segons el nombre de mancances per cadascuna de les tres dimensions de la privació, així com per les tres dimensions considerades conjuntament. Com es desprèn de la distribució mostrada en l'última columna de la taula, un 53,5% de la població catalana viu en llars en les quals s'hi manifesta alguna mancança en algun dels àmbits considerats (el 46,5% restant no pateix cap situació de mancança).

Taula A.9.

Percentatge de població afectada per tipus de mancança segons nombre de mancances

Nombre de mancances	Dimensió bàsica consum		Dimensió bàsica habitatge		Dimensió secundària		Totes les dimensions	
	%	% acumulat	%	% acumulat	%	% acumulat	%	% acumulat
Més de 10	-		-		-		1,16	1,16
10	-		-		-		0,47	1,63
9	-		-		-		1,00	2,63
8	-		-		-		1,18	3,81
7	-		-		0,18	0,18	1,97	5,78
6	0,16	0,16	-		1,64	1,82	2,67	8,45
5	0,76	0,92	0,08	0,08	2,45	4,27	3,74	12,19
4	1,11	2,03	0,96	1,04	3,23	7,50	5,37	17,56
3	3,47	5,50	1,30	2,34	8,65	16,15	7,03	24,59
2	6,27	11,77	2,31	4,65	10,09	26,24	10,39	34,98
1	12,76	24,53	4,57	9,22	22,82	49,06	18,56	53,54
0	75,48	100,00	90,79	100,00	50,94	100,00	46,46	100,00
TOTAL	100,00		100,00		100,00		100,00	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Segons dimensions, al voltant d'una quarta part de la població catalana (un 24,5%) pateix alguna situació de mancança bàsica de consum. En canvi, la població afectada per alguna de les mancances bàsiques d'habitatge és només d'un 9,2%. Finalment,

pel que fa a l'àmbit de privació secundària, aproximadament la meitat de la població experimenta alguna situació de manca.

Com era previsible, les dues dimensions bàsiques de la privació, que recullen els aspectes més fonamentals de la privació, afecten una part més petita de la població que la dimensió secundària de privació, que té en compte elements no tan necessaris.

Fins ara s'ha analitzat l'acumulació de mancances dins d'un mateix àmbit. Cal tenir present també els individus amb alguna manca en diferents àmbits. És a dir, és important conèixer fins a quin punt els individus que pateixen alguna carestia en una de les dimensions també en suporten en d'altres, o si pel contrari, els individus que pateixen mancances en una dimensió no en sofreixen en d'altres.

Una primera anàlisi agregada de correlacions simples entre les diferents dimensions indica que hi ha una relació positiva entre les tres dimensions, però que aquesta no és particularment forta.⁶² Això suggereix que hi ha un grup de persones que acumulen mancances en més d'una dimensió. El detall de la Taula A.10 i el Gràfic A.1 d'aquest annex revela que només el 7% dels individus que pateixen mancances ho fan en els tres àmbits de privació, el 41% en dos dels tres àmbits i el 52% en una de les tres dimensions. Aquestes interseccions, però, no afecten totes les dimensions de la mateixa manera. Quatre de cada deu individus (39,4%) que suporten caresties en l'habitatge també en tenen en els altres dos àmbits. Aquest percentatge disminueix substancialment per aquells que en pateixen en les dimensions bàsica de consum o secundària. Per exemple, tres quartes parts dels que pateixen alguna manca en la dimensió bàsica de consum també ho fan en un altre àmbit, mentre que els que en tenen en la dimensió

62. Les dues àrees més relacionades són la bàsica de consum i la secundària, amb un coeficient de correlació (r) del 0,64, mentre que la dimensió bàsica d'habitatge mostra un vincle molt més feble amb les altres dues dimensions —amb coeficients de correlació respectivament del 0,15 i 0,27 amb les dues altres dimensions (bàsica de consum i secundària). Pel que fa referència a la relació entre cadascun d'aquests tres àmbits i l'índex global, la dimensió secundària és la que mostra una relació més forta ($r = 0,91$); relació molt similar a la de la privació global i la dimensió bàsica de consum ($r = 0,82$). Finalment, i com es pot deduir de les correlacions anteriors, la dimensió bàsica d'habitatge és la que té un grau d'associació més feble amb la privació global ($r = 0,50$).

secundària gairebé la meitat també en pateixen en un altre àmbit. Finalment, el 47,8% dels que experimenten caresties en la dimensió secundària només n'experimenten en aquest àmbit, mentre que aquest percentatge es redueix a menys de la meitat per als altres dos col·lectius, és a dir, els que n'experimenten en les dues dimensions bàsiques: de consum i d'habitatge.

Per tant, patir carències en un dels àmbits d'alguna forma condiona la possibilitat que l'individu en pateixi en més d'un àmbit. En particular, els que en suporten en

Taula A.10.

Distribució de la població amb alguna mancança a Catalunya

	Nombre d'individus	%
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	6,8
Amb alguna mancança en 2 dimensions	1.400.000	41,1
Amb alguna mancança en només 1 dimensió	1.774.800	52,1
Total	3.405.400	100,00

Amb alguna mancança bàsica de consum	1.559.900	100,00
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	14,8
Amb alguna mancança en 2 dimensions	1.173.300	75,2
Amb alguna mancança només en aquesta dimensió	156.000	10,0

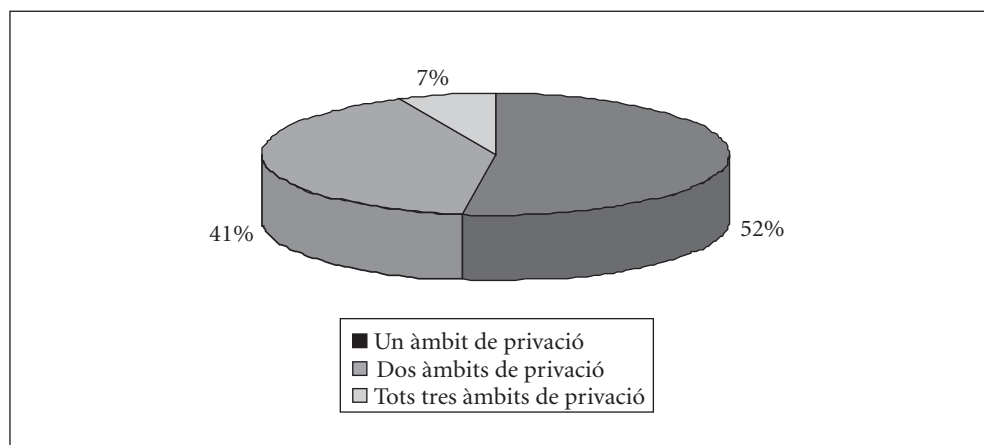
Amb alguna mancança bàsica d'habitatge	585.900	100,0
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	39,4
Amb alguna mancança en 2 dimensions	227.900	38,9
Amb alguna mancança en només aquesta dimensió	127.400	21,7

Amb alguna mancança secundària	3.120.800	100,00
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	7,4
Amb alguna mancança en 2 dimensions	1.398.800	44,8
Amb alguna mancança en només aquesta dimensió	1.491.400	47,8

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic A.1.

Distribució de la població amb mancances segons el nombre de dimensions on en pateixen

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

la dimensió bàsica d'habitatge tenen més possibilitats de patir-ne també en altres àmbits, mentre que els que en sofreixen en la dimensió secundària són els que menys possibilitats tenen de patir-ne simultàniament en altres àmbits.

Des d'un punt de vista metodològic, cal destacar que, tal com s'apuntava a l'hora de definir les tres dimensions de la privació, aquestes diferències posen de manifest que els tres àmbits (i per tant, els índexs de privació que se'n deriven) mesuren aspectes diferents del nivell de vida, no necessàriament influïts pels mateixos factors.

En segon lloc, i una vegada definides les dimensions rellevants, cal construir un índex de privació per a cadascuna de les dimensions, que sintetitzi de forma satisfactòria, el nivell de privació de cada individu. En altres paraules, cal establir un mecanisme que permeti agregar la informació continguda en cadascun dels indicadors per a cada una de les dimensions rellevants. D'aquesta forma s'obté un índex que mesura la privació en cada una de les dimensions per a cada individu.

L'índex de privació per a una determinada dimensió, P_d , s'ha construït com la suma ponderada i normalitzada a 100 dels valors que prenen els diferents indicadors de manca per a cada dimensió d (o àmbit) per a cada individu. És a dir:

$$P_d = \frac{\sum_{i=1}^n I_i p_i}{\sum_{i=1}^n p_i} \cdot 100$$

on I_i és una variable dicòtoma que pren el valor 1 quan la llar no posseeix el bé i -èssim i el valor 0 en cas contrari, i p_i és la proporció de persones que no pateix privació en aquest àmbit. La utilització d'aquestes ponderacions (p_i) permet donar una major importància a aquells indicadors per als quals hi ha una major proporció de llars que no mostra privació. És a dir, ajuda a atorgar un major pes a aquelles situacions de privació més minoritàries. El valor d'aquest índex es pot interpretar com el percentatge de privació experimentat per un individu en relació amb el valor teòric màxim, que s'assoliria si l'individu patís privació en totes les situacions de manca considerades per calcular l'índex.

L'índex de privació global s'elabora de manera semblant, agregant els 22 indicadors de manca que conjuntament integren les tres dimensions de privació.

La Taula A.11 d'aquest annex complementa la informació de la Taula A.10 mostrant els valors dels índexs mitjans de privació calculats d'acord amb la metodologia presentada. Més concretament, la taula mostra el nivell relatiu de privació (en relació amb la mitjana) de la població que pateix algun tipus de carestia en els diferents àmbits. D'entre els individus que en suporten en més d'un àmbit, cal destacar que la majoria ho fan en les dimensions de consum i secundària (una tercera part dels individus que pateixen alguna manca). En els altres col·lectius les combinacions són molt més reduïdes. Els que en sofreixen en els àmbits d'habitatge i secundària representen el 6,6% dels individus amb alguna manca, mentre que només el 0,04% en pateixen en les dues dimensions bàsiques de consum i habitatge. Això indica que els que en suporten en aquests dos àmbits, també en tenen en la dimensió secundària, cosa que denota la diferent naturalesa de les dimensions de privació estudiades.

Taula A.11.

Distribució de la població amb alguna mancança i quocients mitjans relatius dels índexs de privació¹ a Catalunya

Alguna mancança en les següents dimensions	Població total		Valors mitjans relatius dels índexs			
	Individus	%	Global	Bàsic consum	Bàsic habitatge	Secundari
Almenys una mancança en cada dimensió	230.600	6,77	4,94	5,39	11,15	3,54
Bàsica de consum i habitatge*	1.200	0,04	1,29	2,28	5,61	-
Bàsica de consum i secundària	1.172.100	34,42	2,61	4,02	-	2,44
Bàsica de habitatge i secundària	226.700	6,66	2,54	-	11,16	2,11
Bàsica de consum	156.000	4,58	0,74	2,58	-	-
Bàsica d'habitatge	127.400	3,74	1,13	-	9,83	-
Secundària	1.491.400	43,80	0,88	-	-	1,48
Total individus amb alguna mancança	3.405.400	100,00	1,9	1,9	1,9	1,9

* Aquest subgrup només conté una observació.

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans pel conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per tant, una de les conclusions importants que es deriva de la taula és que els individus que arrossegueu mancances en més d'un àmbit, normalment, tenen nivells de privació superiors en cadascun dels àmbits afectats. Per exemple, un quocient mitjà global de 4,94 indica que aquelles persones que presenten alguna mancança en cada una de les dimensions tenen un índex de privació que quintuplica el valor de l'índex global del conjunt de la població.

També cal tenir en compte que el nivell relatiu de privació dels individus que només suporten caresties en la dimensió secundària és de l'1,5% respecte a la privació mitjana en aquest àmbit, mentre que si, a més a més de mancances en la dimensió secundària, també en sofreixen en alguna de les dimensions bàsiques, la privació mitjana relativa es dobla. Alhora, si els individus estan subjectes a mancances en els tres àmbits, el nivell de privació secundària és 3,5 vegades superior al nivell mitjà de privació secundària.

Per tant, i en termes generals, els individus que en tenen en més d'un àmbit no només es troben en pitjors condicions a causa d'aquesta acumulació de caresties en diferents àmbits, sinó que també carreguen amb nivells de privació més elevats en cadascun dels àmbits de privació.

Finalment, l'última decisió metodològica que cal tenir present fa referència al llindar de privació que ha de permetre distingir la població que pateix privació de la que no en pateix. D'acord amb la literatura econòmica internacional i per tal que l'anàlisi de la privació sigui coherent amb el de pobresa monetària, s'ha definit el llindar de manera que s'obtingui un grup de grandària comparable al dels pobres segons el criteri de renda. El llindar de privació adoptat és el que correspon a un índex de privació global igual al 12,8 i una taxa agregada de privació d'un 18,9% de la població.

LA CONSTRUCCIÓ DELS GRUPS POBLACIONALS

Tal com ja s'ha assenyalat, un dels objectius principals consisteix a identificar els grups en situació de risc de pobresa i privació, per a això, s'han construït una sèrie de grups poblacionals d'interès a partir de la informació del PaD. La Taula A.12 que segueix recull els grups dels quals es descriuen els nivells de pobresa i de privació. El detall referit a la construcció d'aquests grups s'inclou al Requadre A.1.

Com es pot comprovar, molts d'aquests grups han estat creats entorn del concepte de persona de referència de la llar. S'ha identificat a la persona de referència de la llar com qui té els ingressos mensuals més elevats, sense tenir en compte el seu parentiu amb la resta de membres de la llar, el seu sexe o la seva edat. No es tracta, doncs, del tradicional pare cap de família ni tampoc d'allò que l'enquesta considera informant principal, tot i que en bona part dels casos coincideixen, bé amb la parella o bé amb l'informant principal.⁶³ Altres estimacions tenen en compte el nucli familiar, tant si està format per un únic individu —la persona de referència—, o per dos —la persona de referència i la seva parella.

.....
63. Només en casos excepcionals (quan a la llar tots els membres guanyen el mateix o quan ningú de la llar dona informació pel que fa a l'ingrés mensual net) s'ha escollit a l'informant principal com a persona de referència.

Taula A.12.

Grups poblacionals utilitzats per a l'anàlisi de la pobresa monetària i la privació a Catalunya

Grups poblacionals
<p>A. Característiques demogràfiques</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grups segons l'edat de tots els membres de la llar 2. Sexe i estat civil de la persona de referència 4. Tipus de família 5. Grandària de la llar
<p>B. Mercat de treball</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència 2. Situació laboral (treballadors per compte propi o per compte d'altri) 3. Nombre d'ocupats dins del nucli principal de la llar 4. Tipus de contracte i jornada laboral entre la població assalariada al nucli principal 5. Categoria professional de la persona de referència
<p>C. Inactivitat o atur</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tipus de prestació que rep la persona de referència 2. Altres efectes: presència d'un treballador o d'altres membres perceptors de prestacions 3. L'efecte de la realització d'una feineteta quan la persona de referència és inactiva
<p>D. Règim de tinença de l'habitatge</p>
<p>E. Salut</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. La persona de referència té alguna discapacitat 2. Presència de discapacitats o adults dependents a la llar 3. Percepció subjectiva de l'estat de salut de la persona de referència
<p>F. Immigració</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Condició d'immigrant de la persona de referència 2. Origen de la persona de referència immigrada
<p>G. Estudis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nivell d'estudis de la persona de referència 2. Nivell d'estudis de la persona de referència segons el grup d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula A.13.

Detall dels trets demogràfics que caracteritzen la tipologia de família utilitzada

	1	2	3	4	5	6	7
Persona de referència menys de 35 anys							
1. Jove, nucli sense parella, sense nens	x				y	Y	
2. Jove, nucli amb parella, sense nens	x				y	y	x
3. Jove, nucli amb parella, amb nens	x			x		y	x
Persona de referència de menys de 65 anys o menys de 60 en cas de jubilada							
4. Formació família, parella amb nens de menys de 16, sense joves		x		x		y	x
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens de menys de 16, algun jove	y	x		x	x	y	x
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove	y	x			x	y	x
7. Nucli amb Parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves		x				y	x
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens		x			y	y	
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens	y	x		x	y	y	
Persona de referència de més de 65 o més de 60 en cas de jubilada							
10. Persona gran, nucli sense parella			x		y	y	
11. Persona gran, nucli amb parella			x	y	y	y	x

Segons l'edat de la persona de referència:

- (1) Menor de 35 anys
- (2) Menor de 65 anys o 60 en cas de jubilat
- (3) Més de 65 anys o més de 60 en cas de jubilat

Segons els membres de la llar:

- (4) Presència de nens
- (5) Presència de joves (fora del nucli)
- (6) Presència d'altres adults (fora del nucli)
- (7) Presència de parella

Nota: x fa referència a una característica que és obligatòria en determinat tipus de llar, mentre que y denota una característica que pot ser que es compleixi i pot ser que no. Per exemple, a les llars on la persona de referència és jove i viu amb parella amb nens pot ser que hi visquin també altres adults.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Requadre A.1

Detall sobre la construcció dels grups poblacionals emprats a l'anàlisi

A. Característiques demogràfiques

Grups d'edat: edat de tots els individus de la llar calculada a partir de la data de naixement i del dia de l'entrevista. Es distingeix entre els menors de 16 anys, els joves a partir dels 16 anys i fins a 29 anys, els intervals d'edat entre 30 i 49, entre 50 i 64, i a partir de 65 anys.

Sexe i estat civil: només es consideren aquestes característiques per a la persona de referència. En relació a la variable estat civil, es distingeix entre casats/des, solters/res, separats/des legalment o divorciats/des i vidus/es.

Tipus de família: es considera l'edat de la persona de referència i la presència d'altres membres a la llar —distingint entre parella, nens, joves i altres adults. Es té en compte la variable parentiu per identificar la parella, i l'edat dels membres per separar els nens dels joves i dels altres adults (vegeu Taula A.13).

Grandària de la llar: nombre de membres a la llar. Es consideren totes les llars de sis membres o més, conjuntament.⁶⁴

B. Mercat de treball**Relació amb l'activitat econòmica habitual de la persona de referència:**

Treballador: es considera que una persona treballa quan declara que treballa a jornada completa, a temps parcial o de forma variable i intermitent respecte a la jornada.

.....
64. No es tenen en compte els membres de la llar que no hi viuen però que en podrien dependre econòmicament com ara avis que són en una residència per a la gent gran o fills estudiant fora de la ciutat on viuen els pares.

Aturat: declara que no treballa però busca feina —sigui aquesta la primera feina, o no.

Invalidesa permanent: la persona de referència diu tenir una invalidesa laboral.

Altres inactius: inclou les categories ‘Mestressa de casa o s’ocupa de les tasques de la llar’, ‘Estudiant’, ‘Rendista’ o ‘Altres situacions d’inactivitat’.

Segons la situació laboral de la persona de referència:

Treballador per compte d’altri: agrupa ‘Assalariat’, ‘Ajuda familiar’, ‘Arrendatari o masover’.

Treballador per compte propi: inclou ‘Empresari, autònom, professional’, ‘Cooperativista o treballador d’una SAL o d’una SLL’.

Segons la concentració de l’ocupació dins del nucli familiar: Només es té en compte el treball de la persona de referència i la seva eventual parella, i s’utilitza la informació anterior referent a la situació laboral.

Segons el tipus de contracte i jornada de la població assalariada: (de nou es té en compte només la persona de referència i la seva eventual parella):

Fix: si l’individu diu que és funcionari o té un contracte indefinit.

Temporal: contractes de pràctiques, d’aprenentatge, d’obra i servei, d’interinitat o eventuais, entre d’altres.

Jornada completa

Jornada parcial: parcial, variable o intermitent.

Segons la categoria professional: s’utilitza la informació tal i com es presenta al PaD, però s’agrupen les categories ‘Altres administratius o treballadors no manuals’, ‘Comercials’ i ‘Encarregats’ en un mateix grup.

C. Inactivitat o atur

Tipus de prestació:

Prestació d'atur: inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat)

Pensió de jubilació

Pensió d'invalidesa

Pensió de viduïtat

PIRMI o altres: inclou la prestació del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes d'Inserció, els ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas.⁶⁵

Altres efectes:

No rebre cap prestació: es consideren només aquelles llars on explícitament la persona de referència aturada o inactiva fa constar que no rep cap prestació o pensió.

La llar rep més d'una prestació: es tenen en compte aquelles llars on altres membres inactius o aturats de la llar fan constar que reben algun tipus de pensió o prestació (es consideren les mateixes prestacions que anteriorment).

A la llar hi ha algun membre que treballa: les estimacions es fan per aquelles llars on algun dels seus membres treballa, tant si és a jornada completa, parcial o intermitent.

La persona de referència fa alguna feineta: només es consideren les llars on la persona de referència és inactiva, i segons si declara fer 'alguna feineta' o no.

D. Règim de tinença de l'habitatge

La informació del PaD ha estat resumida en les següents categories:

En propietat sense préstecs ni hipoteques: inclou 'Propietat totalment pagada',

65. Si alguna llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dona prioritat a la recepció de la prestació d'atur.

‘Propietat per herència o donació total de l’habitatge’, ‘Propietat per herència o donació parcial de l’habitatge’ i ‘Altres tipus de propietat’.

En propietat amb préstecs o hipoteques: ‘Propietat amb pagaments pendents (hipoteca)’.

Lloguer: inclou ‘Lloguer amb contracte a terminis’, ‘Lloguer amb contracte indefinit’, ‘Subarrendament’ i ‘Altres tipus de lloguer’.

Cessió semigratuïta o gratuïta : agrupa ‘Cedit semigratuïtament’, ‘Cedit gratuïtament per un familiar que no viu a la llar’, ‘Cedit gratuïtament per l’empresa on treballa un membre de la llar’, ‘Cedit gratuïtament per algun organisme o institució’ i ‘Altres tipus de cessió gratuïta’.

E. Estat de salut

La persona de referència té alguna discapacitat: es considera que la persona de referència té alguna discapacitat si a la fitxa familiar s’hi fa constar que té una discapacitat ‘Física sensorial’, ‘Física motriu’, ‘Psíquica’, una ‘Malatia mental’ o ‘Altres’.

Presència de discapacitats o adults dependents a la llar:

A la llar hi ha almenys una persona discapacitada: es té en compte la mateixa informació que anteriorment, però per a tots els membres de la llar.

A la llar hi ha almenys un adult dependent: es considera una persona com adult dependent si ella mateixa o algun dels membres respon afirmativament que té ‘Dificultats per menjar sol’, ‘Dificultats per caminar cent metres’, ‘Dificultats per baixar o pujar escales’, ‘Dificultats per moure’s dins de casa’, ‘Dificultats per vestir-se sol’ i/o ‘Dificultats per realitzar la higiene personal autònomament’.

La percepció subjectiva de l’estat de salut de la persona de referència: les cinc categories que consten al PaD s’agrupen en tres: ‘Salut molt bona’ i ‘Salut bona’, ‘Salut regular’, ‘Salut dolenta’ i ‘Salut molt dolenta’. La mateixa anàlisi es fa tenint en compte la condició de jubilat de la persona de referència.

F. Immigració

Segons la condició d'immigrant de la persona de referència: es consideren immigrants tots els individus que fan constar un país de naixement diferent a l'Estat espanyol.

Segons l'origen de la població immigrada⁶⁶:

Europa: inclou Estats membre de la Unió Europea i resta del continent europeu.

Àfrica, Àsia, Àmerica Central o del Sud

G. Estudis

Segons el nivell d'estudis aconseguit per la persona de referència:

Sense estudis: inclou les categories 'No sap llegir ni escriure', 'No ha cursat estudis però sap llegir i escriure' i 'Primària incompleta (certificat d'escolaritat)'.
Estudis primaris: agrupa 'Primària completa (graduat escolar)', 'Comerç o estudis mercantils (graduat escolar)' i 'EGB o Batxillerat elemental (graduat escolar)'.

Estudis secundaris: 'FP1 o oficial industrial', 'FP2 o pèrit mercantil o mestre industrial', 'BUP o Batxillerat superior', 'COU', 'Educació secundària obligatòria (ESO)', 'Cicles formatius de grau mitjà', 'Cicles formatius de grau superior' i 'Batxillerat post-obligatori LOGSE'.

Estudis superiors: 'Diplomatura universitària, arquitectura o enginyeria tècnica', 'Llicenciatura universitària, arquitectura o enginyeria' i 'Doctorat, estudis de postgrau, màster, MIR o similar'.

Segons el nivell d'estudis i el grup d'edat:

S'agrupen els individus segons si pertanyen a un 'grup d'edat jove' (tenen menys de 40 anys) o un 'grup d'edat gran' (40 o més anys).

66. No hi ha observacions ni d'Austràlia ni d'Amèrica del Nord.

Bibliografia

ADELANTADO, J. (coord.) (2000). *Cambios en el Estado del Bienestar*. Icaria, Antrazyt, Economía, Universitat Autònoma de Barcelona.

AJENJO, M i BLANES, A. (1999). “La població de Catalunya”, a *Informe per a la Catalunya del 2000*. Fundació Jaume Bofill. Ed. Mediterrània, Barcelona.

ALBA, A. (1993). “Mismatch in the Spanish labour market: Overeducation?”, a *Journal of Human Resources*, 24 (2), p. 259-78.

ALMEDA, E. (2001). “Les famílies monoparentals i les ruptures matrimonials”, a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*, Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 120-143.

ALEGRE, J; ARCARONS, J; CALONGE, S. i MANRESA, A. (2001). “El método de fusión Estadística: una aplicación entre la encuesta de presupuestos familiares (EPP90) y una muestra de declarantes del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas (IRPF90)”, a *Desigualdad, redistribución y bienestar: una aproximación a partir de la microsimulación de reformas fiscales*, Labeaga i Mercader (coord.). Instituto de Estudios Fiscales, Madrid.

ANDRÉS, L. i MERCADER, M. (2001). “Sobre la fiabilidad de los datos de renta en el Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE, 1994)”, a *Revista Estadística Española*, n. 148, vol. 43, juliol-desembre. Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

ATKINSON, A. B. (1987). “On the measurement of poverty”, a *Econometrica*, vol. 55, p. 794-764.

ATKINSON, A. B. (1989). *Poverty and Social Security*. Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf.

ATKINSON, A. B. i CAZES, S. (1990). “Measures de la pauvreté et politiques sociales”, a *Observations et Diagnostiques Economiques*. Revue de l’OFCE, n. 33, p. 105-130.

ATKINSON, A. B. (1998). *Poverty in Europe*. Yrjö Jahnsson Lectures, Blackwell Publishers.

ATKINSON, A. B; GARDINER, K; LECHÈNE, V. i SUTHERLAND, H. (1993). “Comparing low incomes in France and the United Kingdom: evidence form household expenditure surveys”, a *Microsimulation Unit Discussion Paper Series*, n. 1. Departement of Applied Economics, University of Cambridge.

ATKINSON, T; CANTILLON, B; MARLIER, B. i NOLAN, B. (2002). *Social Indicators. The EU and Social Inclusion*. Oxford University Press, Oxford.

BAQUER, B. (1999). “El col·lectiu dels sense sostre a Barcelona: algunes possibles respostes”, a *Les desigualtats socials a Catalunya*. Ed. Mediterrània, Polítiques 24. Barcelona, p. 381-399.

BORRELL, C. i BENACH J. (2003). *Les Desigualtats en la Salut a Catalunya*. Ed. Mediterrània, Polítiques 35. Barcelona.

CANTÓ, O. i MERCADER, M. (2000). *La pobreza infantil en España: alcance, evolución y duración*, Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, n. 66. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Comité Español UNICEF.

CANTÓ, O. i MERCADER, M. (2001). “Young people leaving home: the impact on poverty in Spain” a *The Dynamics of Child Poverty in Industrialised Countries*. Editat per Bruce Bradbury, Stephen Jenkins i John Micklewright. Cambridge University Press, p. 215-235.

CANTÓ, O. i MERCADER, M. (2001). “Pobreza y familia: ¿son los jóvenes una carga o una ayuda?”, a *Papeles de Economía Española*, n. 88, p.151-165, Madrid.

CANTÓ, O; DEL RÍO, C. i GRADÍN, C. (2002). “La evolución de la pobreza estática y dinámica en España en el período 1985-1995”, a *Papeles de Trabajo*, n. 24. Instituto de Estudios Fiscales, Madrid.

CAPELLADES, J. i FARRÉ, M. (2001). “Evolució de la nupcialitat i la fecunditat”, a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*. Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 25-59.

CÀRITAS DIOCESANA (1983). *Un aspecte de la marginació a casa nostra: els beneficiaris del FAS*. Diòcesis de Barcelona, Barcelona.

CÀRITAS DIOCESANA (1985). *La cara amagada de l'atur*. Diòcesis de Barcelona, Barcelona.

CARRASQUER, P. i ROMERO, A. (1999). “El treball i l'ocupació a Catalunya”, a *Informe per a la Catalunya del 2000*. Jordi Sànchez (coord.). Ed. Mediterrània, Barcelona.

COWELL, F. A. i VICTORIA-FESER, M. P. (1996). “Poverty Measurement with Contaminated Data: A Robust Approach”, a *European Economic Review*, vol. 4, p. 1761-1771.

DAVEY-SMITH, G; BLANE, D. i BARTLEY, M. (1994). “Explanations for socio-economic differentials in mortality. Evidence from Britain and elsewhere”, a *European Journal of Public Health*, 4, p. 131-44.

DEL RÍO, C. i RUIZ-CASTILLO, J. (1997). “TIP's for poverty analysis. The case of Spain, 1980-81 to 1990-91”, a *Investigaciones económicas*, XXV (1), p. 63-91.

Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme de la Generalitat de Catalunya. Gabinet de Comunicació, Oficina de Premsa: www.gencat.es/dict/premsa/9_afers_lab/text_afers03/contract.pdf

DUCLOS, J. Y. i MERCADER, M. (1999). "Household needs and poverty: with application to Spain and the UK", a *The Review of Income and Wealth*, Sèrie 45, núm. 1, març, p. 77-98.

EDIS (1996). *Las condiciones de vida de la población pobre en la Diócesis de Barcelona*. Fundación Foessa, Sèrie Pobreza 15, Madrid.

EDIS (1998). *Las condiciones de vida de la población pobre en España. Informe General*. Fundación Foessa, Colección de Estudios.

ESPING-ANDERSEN, G. (1993). *Los tres mundos del Estado del bienestar*. Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana.

EUROSTAT (2003). "Poverty and Social exclusion in the EU after Leaken-part I", a *Statistics in Focus: Population and Social Conditions*, Theme 3-8.

FOSTER, J. E. (1984). "On economic poverty: a survey of aggregate measures", a *Advances in Econometrics*, vol. 3, p. 215-251.

GARCÍA-SERRANO, C; Malo, M. A. i Toharia, L. (2001). *La pobreza en España. Un análisis crítico basado en el Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE)*. Colección de Estudios, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

GÓMEZ, E. (1998). "Descripción analítica de la población pobre", a *Las condiciones de vida de la población pobre en España. Informe general*. Fundación Foessa, Colección de Estudios, p. 301-356.

Institut d'Estadística de Catalunya, Estadística Bàsica de Catalunya. Demografia, economia i qualitat de vida: www.idescat.es

Instituto Nacional de Estadística, INEbase. Mercado de Trabajo. Indicadores sociales: www.ine.es

LAPARRA, M.; AGUILAR, M; LIBERAL, B; PÉREZ, B. i CORERA, C. (2002). "El impacto de las rentas mínimas en el espacio social de la exclusión social a partir del caso de Navarra", a *Pobreza y exclusión: la última red de protección social*, Luis Moreno (comp.), CSIC Politeya, Madrid.

LAYTE, B; NOLAN, B. i WHELAN, C. T. (2000). "Targeting Poverty: Lessons from monitoring Ireland's National Antipoverty Strategy", a *Journal of Social Policy*, 29, p. 553-575.

Levy, H. i Mercader, M. (2001). "Eficacia y eficiencia de los subsidios asistenciales en la lucha contra la

pobreza en España. El sistema actual y alternativas de reforma basadas en el establecimiento de una Renta Mínima Garantizada”, a *Políticas públicas y redistribución de la renta*. Fundación BBVA, de propera aparició. Disponible com a document de treball del Departament d’Economia Aplicada, Universitat Autònoma de Barcelona: <http://www.eco.uab.es>

LOLLIVIER, S. i VERGER, D. (1997). “Pauvreté existence, monétaire ou subjective sont distinctes”, a *Économie et Statistique*, 308-9-10, p. 113-142.

MACK, J. i LANSLEY, S. (1985). *Poor Britain*. Allen and Unwin, Londres.

MACLENNAN, D; STEPHENS M. i KEMP, P. (1997). *La Politique du Logement dans les États Membres de l’Union Européenne*. Parlament Europeu, Direcció General d’Estudis, Luxemburg.

MARTÍNEZ, R; RUIZ-HUERTA, J. i AYALA L. (1998). “Desigualdad y pobreza en la OCDE: una comparación de diez países”, a *Economiaz*, n. 40, primer cuatrimestre, p. 42-67.

MARTÍNEZ, R. i RUIZ-HUERTA, J. (1999). “Algunas reflexiones sobre la medición de la Pobreza. Una aplicación al caso español”, a *III Simposio sobre Igualdad y Distribución de la Renta y la Riqueza*. J. M. Maravall (ed.) Fundación Argentaria, Madrid.

MASATS, M. (1996). “La distribució social de la renda”, a *Nota d’Economia*, n. 56. Departament d’Economia i Finances, Generalitat de Catalunya.

MERCADER, M. (2001). “El coixí familiar: Una peça clau en la lluita contra la pobresa i l’exclusió social a Catalunya”, a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*. Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 76-89.

MERCADER, M. (1993). “Bajos niveles de renta en España y una comparación con el Reino Unido y Francia”, a *La distribución de la renta*, vol. II. I Simposium sobre Igualdad y Distribución de la Renta y la Riqueza. Fundación Argentaria, p. 137-149.

MERCADER, M. i DELICADO, P. (1998). “La dimensió econòmica de la pobresa a Catalunya, 1973-1990”, a *Les desigualtats socials a Catalunya*. Mediterrània, Polítics 24, p. 261-311. Barcelona.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES (2002). *Plan Nacional para la Inclusión Social en el Reino de España*. juny 2001-juny 2003, Madrid.

MINISTERIO DE FOMENTO, Información estadística. Boletín núm. 34.3, 17/09/2003: www.mfom.es

NAVARRO, V. i QUIROGA, À. (2003). “La protecció social en España y su desconvergencia con la Unión Europea”. Informe preparat per al seminari ‘La convergencia social de España con la Unión Europea’, Universidad

INTERNACIONAL MENÉNDEZ Y PELAYO, Santander, 1-5 de setembre 2003. També a www.vnavarro.org

NAVARRO V. (2003). *L'Estat del Benestar a Catalunya*. Manuscrit: www.vnavarro.org

NOLAN, B. i WHELAN, C.T. (1996). *Resources, Deprivation and Poverty*. Clarendon Press, Oxford.

O'HIGGINS, M. i JENKINS, S. (1989), *Poverty in Europe: Estimates for 1975, 1980 and 1985*. Article presentat a Eurostat conference, Noordwijk.

OLIVER, J.; PUJOLAR, D. i col·laboradors (2001). *La Pobresa a Catalunya. Informe 2001*. Fundació Un Sol Món, Caixa Catalunya, Barcelona.

OBSERVATORIO PERMANENTE DE LA INMIGRACIÓN. Delegación del Gobierno para la Extranjería y la Inmigración. Ministerio del Interior. Anuario Estadístico de Extranjería (1996-2002): www.mir.es/dgei

OLIVER, J.; PUJOLAR, D. i col·laboradors (2003): *La Pobresa a Catalunya. Informe 2002*. Fundació Un Sol Món, Caixa Catalunya, Barcelona.

OLIVER, J; RAYMOND, J. L; Mañé, F. i Sala, H. (2002). "Educación Formal y Demanda de Cualificación de la mano de Obra en España. Una Visión a Largo Plazo", a *Document d'Economia Industrial*, n. 14, Centre d'Economia Industrial, Barcelona.

RAVALLION, M. (1992). *Poverty Comparisons. A Guide to Concepts and Methods*. The World Bank, Washington, D.C.

ROIGÉ, X. (2001) "Canvis en la família i relacions generacionals" a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*, Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 60-75.

RUIZ-CASTILLO, J. (1987). *La medición de la pobreza y de la desigualdad en España, 1980-81*. Estudios Económicos, Banco de España, n. 42.

SANZ, B. (1995). "La articulación macro-micro en el sector hogares: de la Encuesta de Presupuestos Familiares a la Contabilidad Nacional", a *Papeles de Trabajo*, n. 27/95, Instituto de Estudios Fiscales.

SANZO, L. (2000). *La pobreza en la Comunidad Autónoma de Euskadi*, Mimeo.

SANZO, L. (2002). *La política de lucha contra la pobreza en Euskadi, Contenido y resultados*, treball presentat en el II Simposio de la Red Renta Básica, Vitoria-Gasteiz.

SEN, A. (1976). "Poverty: An ordinal approach to measurement", a *Econometrica*, vol. 44, n. 2, p. 219-231.

SEN, A. (1980). "Equality of what?", a *Tanner Lectures on Human Values*. S. McMurrin (ed.). Cambridge University Press.

SEN, A. (1983). "Poor, relatively speaking", a *Oxford Economic Papers*, n. 35.

Sen, A. (1999). *Commodities and Capabilities*. Oxford University Press, Oxford India Paperbacks.

TOWNSEND, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Penguin Books, Harmondsworth.

TRILLA, C. (2001). *La Política d'Habitatge en una Perspectiva Europea Comparada*. Col·lecció Estudis Socials, n. 9. Fundació La Caixa, Barcelona.

VAN DEN BOSCH, K; CALLAN, T; ESTIVILL, J; HAUSMAN, P; JEANDIDIER, B; MUFFELS, R. i YFANTOPOULOS, J. (1993). "A comparison of poverty in seven European countries and regions using subjective and relative measures", a *Journal of Population Economics*, vol. 6, p. 235-259.

VLEMINCKX, K. i SMEEDING (Ed.) (2001). *Child well-being, child poverty and child policy in modern nations*. The Policy Press, Bristol.

2 Les desigualtats socials i la salut a Catalunya

Cristina Sánchez Miret

Abstract

La qualitat de vida que proporciona l'Estat del benestar als ciutadans és un tema de vital importància per a les societats en el seu conjunt, però especialment ho és per als membres que la componen. En aquestes pàgines ens centrarem en la vida quotidiana dels ciutadans de Catalunya, atès que les dades del PaD de Catalunya ens diuen com viuen, què els agrada, què els falta i quins problemes tenen. Al qüestionari del PaD no es demana als enquestats quina opinió els mereix l'Estat del benestar ni com els afecten les polítiques públiques o la seva absència. Se'ls demana què està passant a les seves vides i a la de les seves famílies i, per tant, tenim una radiografia molt acurada del que suposa viure a Catalunya per a cada un dels grups socials. És a partir de l'anàlisi d'aquesta situació que queda clar quines són les mancances de l'Estat del benestar a Catalunya, en quins camps cal actuar i quins efectes tenen sobre els ciutadans els tipus d'actuacions que es duen a terme.

Índex

Introducció	163
L'estat de salut percebut i la satisfacció amb la salut	164
El tipus de cobertura sanitària	169
L'esforç econòmic que suposa la compra de serveis i medicaments	172
La cura de persones grans o malaltes	174
Conclusions	178
Bibliografia	181

INTRODUCCIÓ¹

El que omple de contingut el concepte de desigualtat social és la diferència d'accés que trobem, entre els ciutadans d'una mateixa comunitat, en quantitat i qualitat, als recursos i béns socials. La desigualtat social no és un fenomen modern, ha existit sempre. El que va variant és el grau en què es presenta, i el tipus de recursos i béns socials de què parlem, atès que cada societat i moment històric té com a referent uns mínims acceptables de condicions i qualitat de vida. Són aquells col·lectius amb més poder econòmic, polític, social i cultural els que gaudiran de més oportunitats, i aquestes es traduiran en condicions de vida millors. Aquests privilegis d'uns sobre els altres, és evident que actuen negativament sobre els grups socials més desfavorits però també, encara que sempre resulta més difícil d'acceptar, actuen negativament en el desenvolupament de la societat com a conjunt. Malgrat aquesta constatació de la manca d'igualtat social i els prejudicis que suposa, les desigualtats segueixen existint, i fins i tot tendeixen a créixer, tant perquè són la base sobre la qual es recolza el nostre model de societat com perquè se n'emascara l'existència.²

1. Aquest article ha estat publicat anteriorment per la Diputació de Barcelona (vegeu Navarro, V. 2003).

2. Els grups dominants en tots els àmbits socials tendeixen a fer un discurs de legitimació de les desigualtats amagant-ne la causa social, i fonamentant-les en la dimensió de diferència individual producte de l'esforç, la sort, el caràcter, la intel·ligència, etc.

En aquest article ens acostarem a una part de les desigualtats socials a Catalunya, les relacionades amb la salut, bàsicament a partir de cinc preguntes del PaD de Catalunya: l'estat de salut percebut, la satisfacció amb aquesta que té cadascú, el tipus de cobertura sanitària, l'esforç que suposa per a la llar la compra dels medicaments que recepta el metge i la cura de persones grans o malaltes. Analitzarem les dades observant quines desigualtats hi ha i com afecten els diferents col·lectius socials: les dones i els homes, els joves i els vells, els immigrants i els nascuts a Catalunya, la classe mitjana i la classe treballadora.

Abans, però, cal tenir molt present la interrelació entre els diferents factors d'explicació, encara que nosaltres parlem dels col·lectius per separat. Els homes i les dones, els joves i els vells, no només són això, els ciutadans tenim alhora un sexe, una edat, un origen geogràfic i una classe social, i és a partir de totes aquestes dimensions que s'explica la nostra vida quotidiana —condicions de vida, béns, usos, valors i costums— i la posició que ocupem en la societat. Així, doncs, no té les mateixes oportunitats o la mateixa qualitat de vida una dona que un home, però també hi ha diferències entre una dona de classe mitjana assalariada i una de classe treballadora.

L'ESTAT DE SALUT PERCEBUT I LA SATISFACCIÓ AMB LA SALUT

L'estat de salut percebut i la satisfacció amb aquesta són dues maneres diferents d'aproximar-se a la valoració que fan els entrevistats de la seva salut. Els dos casos són indicadors subjectius de salut, però es diferencien en el fet que el primer avalua l'estat de salut i el segon ens informa sobre com viu aquest estat de salut l'entrevistat. Evidentment els dos indicadors estan estretament relacionats, però mostren algunes diferències prou interessants: els dos indicadors segueixen la mateixa tendència però el de satisfacció accentua més els trets característics dels diferents col·lectius de població. Comencem per l'estat de salut percebut.

La resposta dels ciutadans de Catalunya a l'estat de salut percebut és força bona. Per una mica més de la meitat de la població l'estat de salut és bo (52,4%); i aproximadament per a 1 de cada 5 la salut és “molt bona” (19,1%) i “regular” (20,7%). Els entrevistats

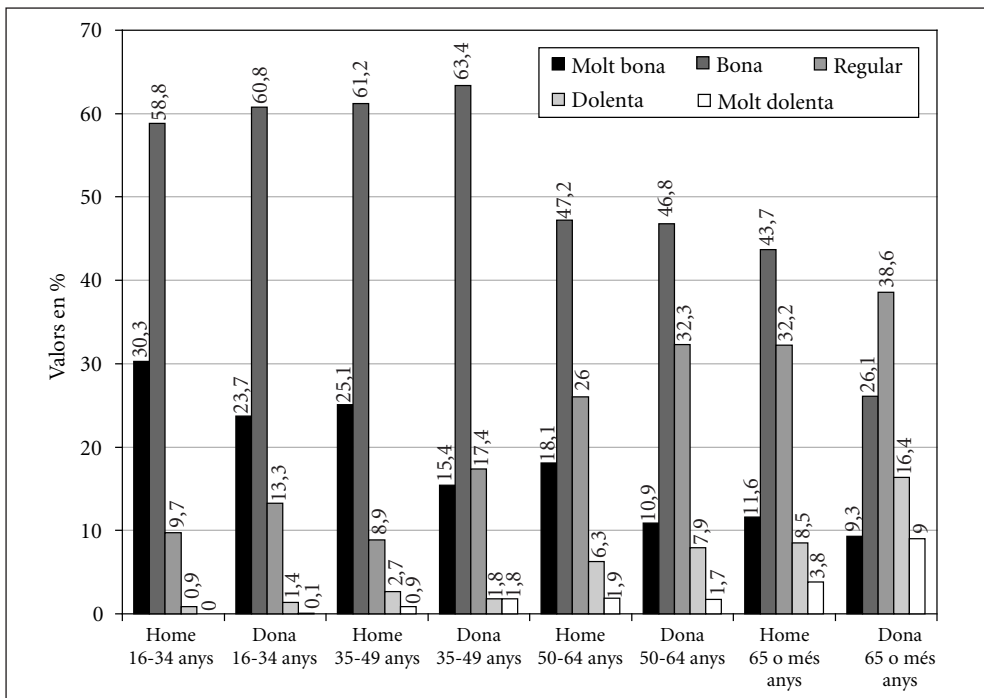
que qualifiquen la seva salut de “dolenta” o “molt dolenta” no arriben a 1 de cada 10 (5,1% i 2,1% respectivament).

Són les dones les que tenen un estat de salut percebut pitjor, i es caracteritzen per les respostes negatives: “regular” (23,9%), “dolent” (6,1%) i “molt dolent” (2,8%). En canvi, els homes es caracteritzen per contestar que tenen una salut “molt bona” (23,1%).

Per edat, la norma genèrica és que a més edat pitjor és l'estat de salut percebut, i en els diferents grups d'edat les diferències entre els sexes es mantenen en el mateix sentit (Gràfic 1).

Gràfic 1.

Estat de salut percebut, per sexe i grups d'edat

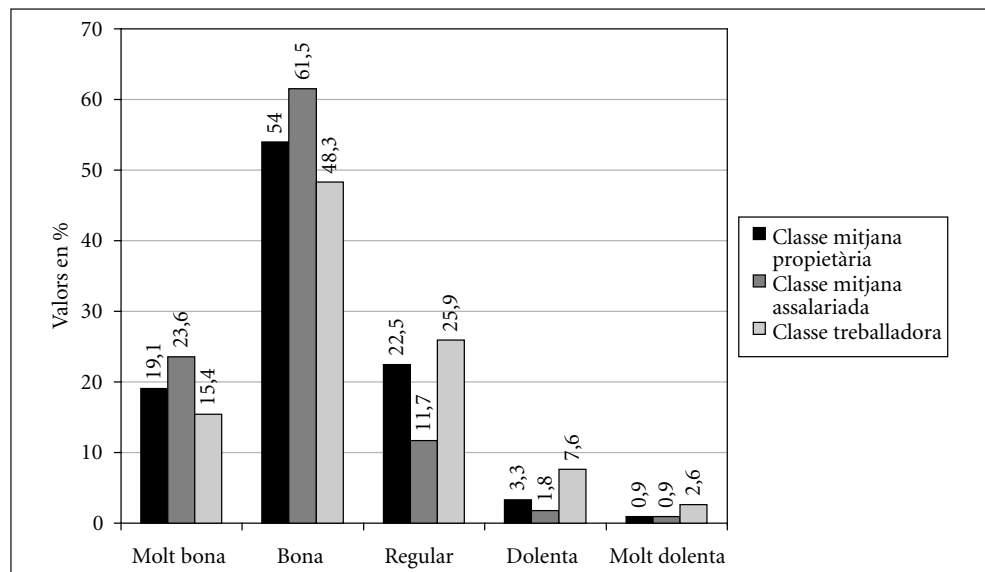
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Com més alt és el nivell educatiu millor és l'estat de salut percebut. Així, doncs, són els que tenen estudis secundaris i universitaris els que tenen una freqüència més alta de respostes positives: els que tenen estudis secundaris responen amb un 23,3% “molt bona”, i amb un 60,6% “bona”; i els que tenen estudis universitaris en un 29,4% “molt bona”, i en un 61,4% “bona”. El tipus de resposta que dona la població segons el nivell educatiu està molt influïda per l'edat del grup i, alhora, per la classe social.

És la classe mitjana assalariada —que té el percentatge més alt de titulats universitaris— la que, en comparació a les altres classes, té un estat de salut millor: apareixen com a significatives per al grup les categories de resposta “molt bona” (23,6%) i “bona” (61,55%). En canvi, per a la classe treballadora la situació és molt diferent. Malgrat que la categoria de resposta majoritària segueix sent la de “bona” (48,3%), aquesta ja no arriba ni a la meitat del grup i apareixen com a significatives les categories de “dolenta” (25,9%) i “molt dolenta” (7,6%) (Gràfic 2).

Gràfic 2.

Estat de salut percebut, per classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En resposta a la pregunta de com valora la seva salut en una escala de 0 a 10, on 10 representa la total satisfacció amb la salut, la mitjana dels catalans és força alta: 7,47. La resposta majoritària és “bé” (47,3%), seguida de “molt bé” (28,3%), de “regular” (17,4%), de “malament” (4%) i de “molt malament” (2,3%). Malgrat aquesta resposta de conjunt positiva, hi ha diferències prou significatives per sexe i edat. Les respostes que caracteritzen les dones en comparació als homes són les negatives: “regular” (20%) i “molt malament” (3,1%); en canvi, els homes responen amb molta més freqüència “molt bé” (31%).

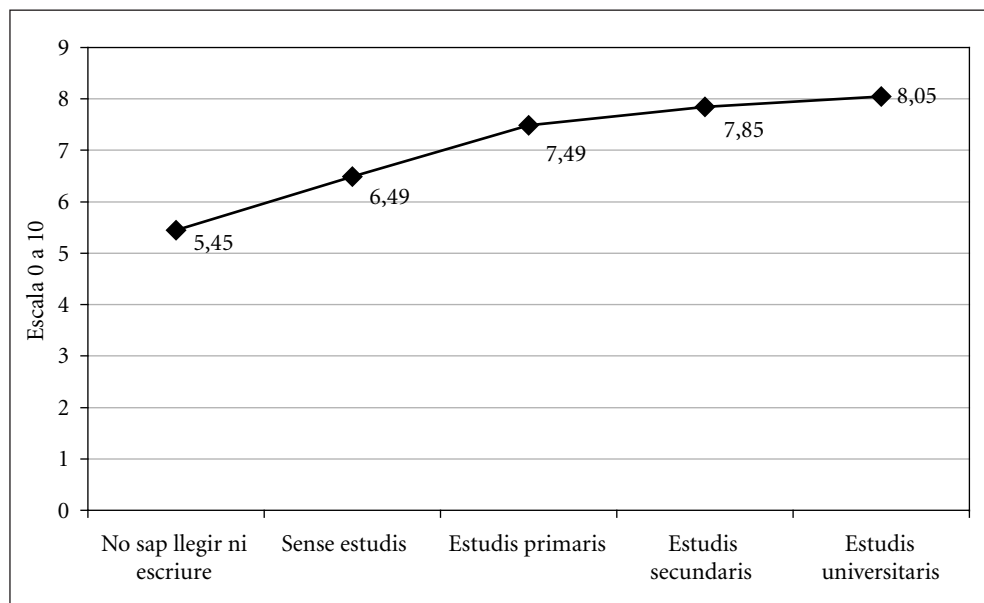
La insatisfacció amb la salut creix a mesura que augmenta l’edat: els més grans de 65 anys es caracteritzen per la categoria de resposta “molt malament” (6,4% que representa el 55% d’aquest tipus de resposta), “malament” (7,8%, que representa el 39,3% d’aquests tipus de resposta) i “regular” (29,7%); els de 50 a 64 anys es caracteritzen per la resposta “regular” (23,1%), els de 35 a 49 per la categoria “bé” (55,9%), i els de 25 a 34 i els menors de 25 per la resposta “molt bé” (36,6% i 41,9% respectivament). Per origen geogràfic, els nascuts a la resta de l’Estat espanyol són els que més es caracteritzen per una valoració negativa de la seva salut: “molt malament” (5,7%), “malament” (7,4%) i “regular” (22,4%); i els nascuts en un altre país per la resposta més positiva “molt bé” (36,8%). Dades del tot influïdes per la diferència d’edats entre els dos col·lectius.

Per nivell d’estudis, a mesura que aquest augmenta millor és la puntuació que de la seva salut fan els entrevistats (Gràfic 3), pensem però que el nivell educatiu està directament relacionat amb l’edat —només les generacions més joves tenen índexs significatius d’estudis universitaris—, i amb la classe social.

El col·lectiu de ciutadans que no sap llegir ni escriure es caracteritza per les opcions de resposta “molt malament” (15,5%), “malament” (16,4%) i “regular” (36,5%), és a dir, que gairebé el 70% del col·lectiu no està content amb la seva salut. Els que no tenen estudis però saben llegir i escriure, els caracteritzen les mateixes opcions de resposta, però ara els que no estan satisfets no arriben al 50% del grup: “molt malament” (7,3%), “malament” (9,4%) i “regular” (27,8%). Els que tenen estudis primaris es caracteritzen per la resposta “regular” (19,8%); els que tenen estudis secundaris per

Gràfic 3.

Valoració de l'estat de salut, per nivell d'estudis (mitjana)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

la resposta “molt bé” (33,5%); i els que en tenen d'universitaris per les respostes “molt bé” (35%) i bé (56%).

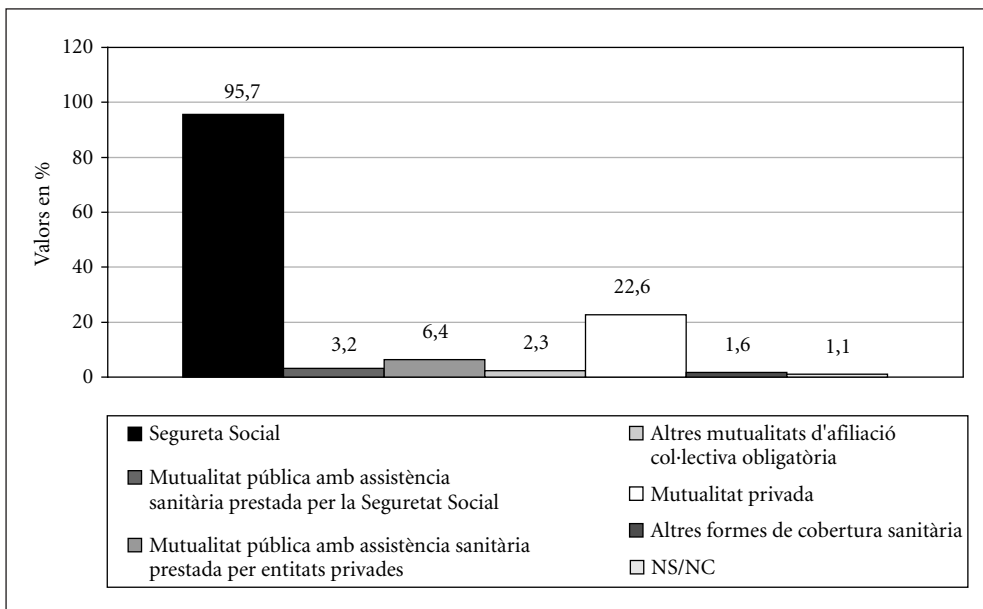
Per classe social, és la classe treballadora la que es mostra menys satisfeta amb la seva salut: “molt malament” (3,7%), “malament” (5%) i “regular” (21%); i la classe mitjana assalariada la que es mostra més satisfeta: “bé” (54%) i “molt bé” (33%).

L'anàlisi per territori no és significativa en aquest cas, tret a la província de Girona que és on menys responen “molt malament” els entrevistats (0,5%); i per nombre d'habitants del municipi, només s'ha de comentar que els de 100.000 a 499.999 habitants tenen un percentatge de resposta significativament més alt a la categoria “malament” (6,2%).

EL TIPUS DE COBERTURA SANITÀRIA

El sistema sanitari públic és el pilar fonamental de la cobertura sanitària de les llars catalanes: el 95,7% de les llars tenen cobertura pública de la Seguretat Social,³ el 2,3% pertanyen a altres mutualitats d'afiliació col·lectiva obligatòria, l'1,6% respon que gaudeix d'altres formes de cobertura sanitària, i no saben quina cobertura tenen l'1,1% de les llars. Però alhora el 22,6% de les llars declaren que tenen assistència sanitària d'una mutualitat privada (Gràfic 4). Anem a veure qui són.

Gràfic 4.
Cobertura sanitària dels membres de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

.....
3. El 6,4% de les llars pertanyen a una mutualitat pública amb assistència sanitària prestada per una entitat privada.

La presència de les diferents formes de cobertura sanitària varia en el territori. D'una banda, la província de Lleida té percentatges més alts de mutualitat privada, i la de Tarragona altres mutualitats d'afiliació col·lectiva obligatòria; tot al contrari de la província de Barcelona que se situa per sota de la mitjana en aquests tipus de mutualitat. Girona és la que més fidelment manté el perfil de cobertura sanitària del conjunt de Catalunya.

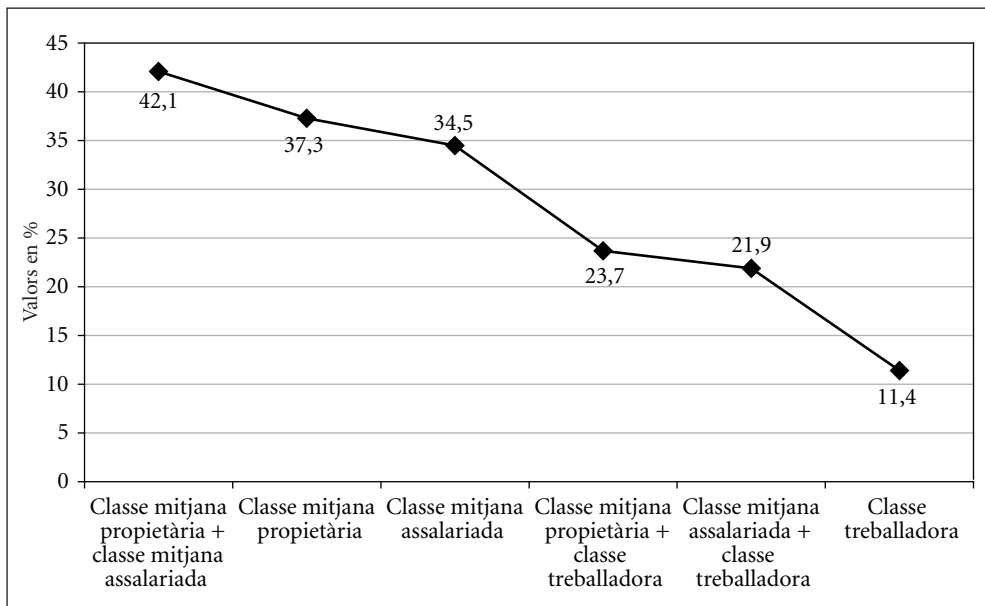
D'altra banda, segons el nombre d'habitants del municipi de residència també trobem diferències importants. Barcelona ciutat es caracteritza per la mutualitat pública amb assistència sanitària prestada per entitats privades (10,4%). A l'altre extrem trobem els municipis de 2.000 a 9.999 habitants, que es caracteritzen per les altres mutualitats d'afiliació col·lectiva obligatòria (3,8%, el 23% d'aquesta modalitat es dona a les llars de municipis amb aquest nombre d'habitants), i per altres formes de cobertura sanitària (3,3%, el 31% del total d'aquesta modalitat). Els municipis de 10.000 a 49.999 habitants es caracteritzen per la mutualitat privada (26,3%), i per estar per sota de la mitjana de Catalunya en les mutualitats públiques amb assistència sanitària prestada per entitats privades (4%). Els municipis de 50.000 a 99.999 habitants estan subrepresentats, és a dir, tenen menys casos en comparació a la resta de tipus de municipi en la mutualitat privada (17,7%), i els de 100.000 a 499.999 habitants estan subrepresentats en les mutualitats públiques amb assistència sanitària tant de la Seguretat Social (1,3), com d'entitats privades (3,4%), i també de les mutualitats privades (18,1%).

Aquesta primera visió de les diferències en el territori s'explica perquè les classes socials no es reparteixen de la mateixa manera en el territori català, i alhora per les diferències entre grups socials dins d'una mateixa classe. Per exemple, la singularitat de Barcelona ve donada per un percentatge més alt de classe mitjana assalariada, i per un perfil més jove i amb un nivell educatiu més alt de la població. Les mutualitats públiques amb assistència sanitària privada són un tipus de cobertura que està molt lligada als funcionaris; i és a les grans ciutats de Catalunya, i especialment a Barcelona, on hi ha una concentració més alta del sector dels serveis i de llocs de treball de les administracions públiques. D'altra banda, és als municipis més petits on trobem un percentatge més alt de classe mitjana propietària, però especialment dels propietaris agraris i ramaders.

Segons la classe social de l'entrevistat, és a dir amb dades individuals, la mutualitat privada és característica de la classe mitjana propietària (32,4%) i de la classe mitjana assalariada (32%), però en aquest darrer cas comparteix protagonisme amb les mutualitats públiques amb assistència sanitària prestada per entitats privades (11,4%) i per les altres mutualitats d'afiliació col·lectiva obligatòria (3,3%). La classe treballadora té una freqüència significativament molt per sota de la mitjana en totes aquelles formes de cobertura sanitària que no són la Seguretat Social. Els immigrants nascuts en un altre país, malgrat que la resposta majoritària que donen és la Seguretat Social (94,4%), es caracteritzen com a col·lectiu per la resposta “no ho sap” (7,1%), i per la resposta “altres formes de cobertura sanitària” (3,8%), que és on s'agrupen totes les respostes que no s'han pogut classificar.

Gràfic 5.

Llars amb mutualitat privada, per classe social

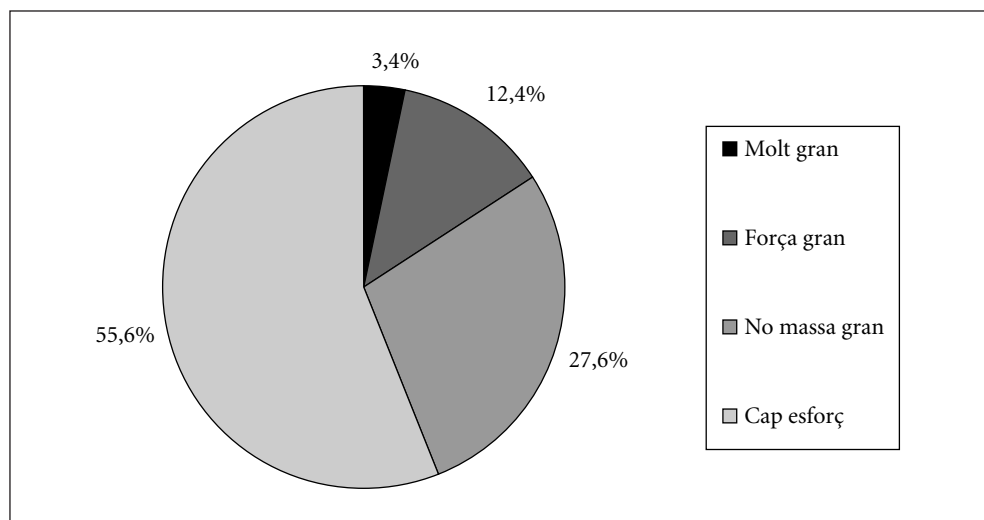
Font: Elaboració pròpia amb dades de llar del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'ESFORÇ ECONÒMIC QUE SUPOSA LA COMPRA DE SERVEIS I MEDICAMENTS

Un altre aspecte molt important de les llars de Catalunya, no només per a la seva salut sinó també per a la seva economia, és que la compra de remeis i medicaments que els recepta el metge els suposa un esforç econòmic. Per al 43,4% de les llars els suposa un esforç, encara que de diferent grau: per al 27,6% és un esforç “no massa gran”, per al 12,4% és “força gran” i pel 3,4% és “molt gran”. A la resta de llars (55,6%) no els suposa cap esforç (Gràfic 6).

Gràfic 6.

Esforç econòmic de les llars per la compra de medicaments

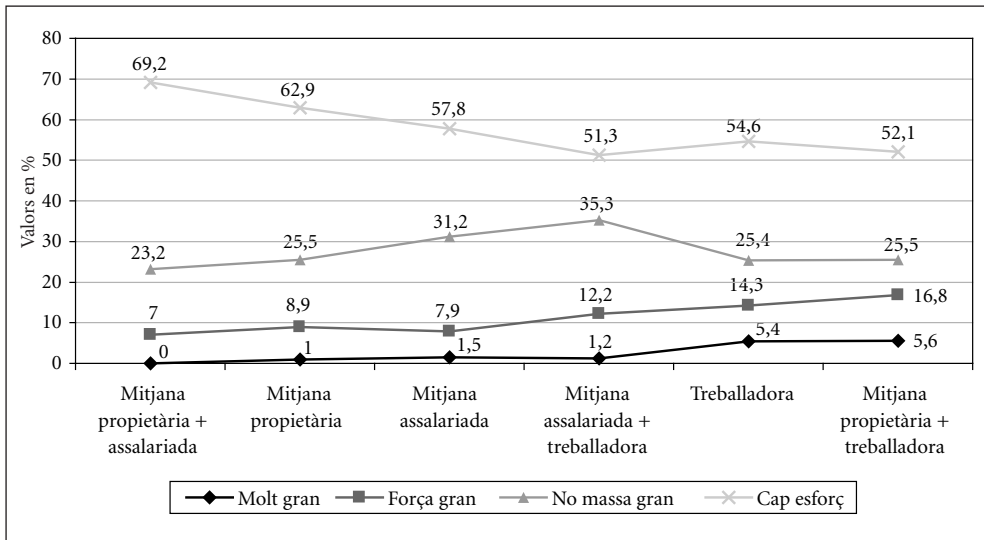
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En aquest cas, l'edat avançada dels individus juga a favor de la inexistència d'esforç, atès que no han de pagar els medicaments receptats. Són els més grans de 65 anys els que presenten una situació millor, sense que això vulgui dir que a cap d'aquestes llars no els suposa un esforç (una de cada 4). Per exemple, les llars unipersonals que estan

formades majoritàriament per dones vídues grans, en el 65,6% dels casos declaren que no els suposa cap esforç. En canvi, a 1 de cada 5 llars extenses —nucli més altres parents— diuen que l’esforç és “força gran” (20%).

Per classe social, és la classe treballadora la més perjudicada: les llars de classe treballadora es caracteritzen, en comparació a la resta, per respondre que és un esforç “molt gran” (5,4%), i per estar per sobre de la mitjana en “força gran” (14,3%). En canvi, en les llars de classe mitjana assalariada i classe treballadora,⁴ la resposta que és diferent és la de “no massa gran” (35,3%), que està 8 punts per sobre de la mitjana, i que denota una situació millor. De fet, per ingressos, les categories de resposta més negatives s’associen a les llars amb ingressos més baixos (Gràfic 7).

Gràfic 7.
Esforç econòmic de les llars per la compra de medicaments, segons classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

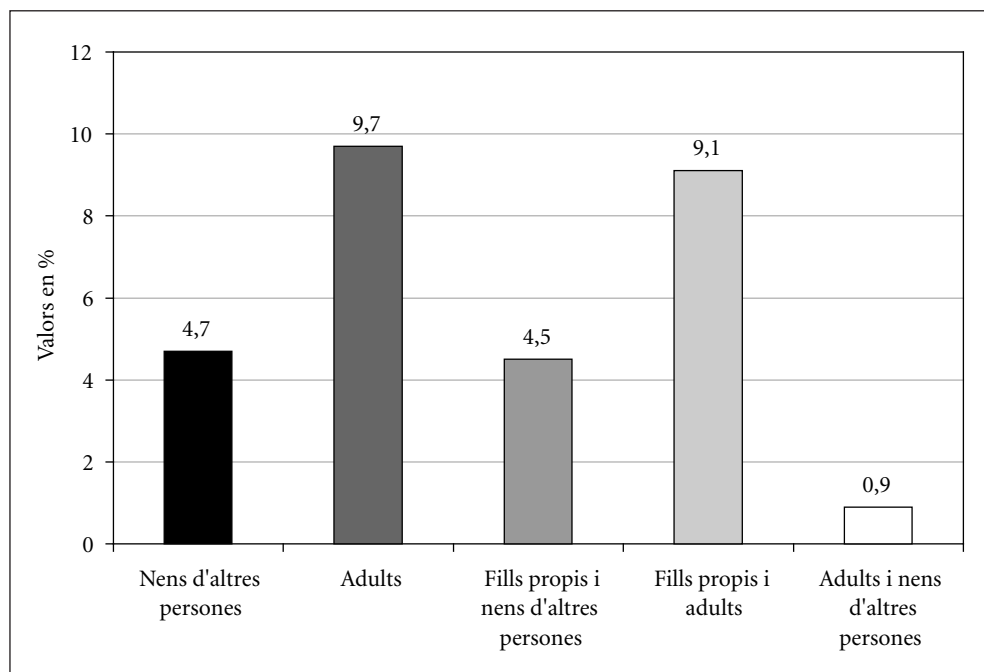
4. La classe social de la llar assenyalada la posició de classe del nucli de la llar, en els casos en què la classe social dels dos membres no coincideix, apareix la classe social dels dos membres de la parella, per exemple: classe mitjana propietària i classe treballadora.

LA CURA DE PERSONES GRANS O MALALTES

El 6% de les llars tenen algun membre amb dificultats per menjar, desplaçar-se, vestir-se o realitzar la seva higiene personal. D'aquestes llars, la majoria tenen només un membre amb dificultats per desenvolupar les tasques de la vida quotidiana (88,9%), però també hi ha força llars d'aquestes amb dos membres amb dificultats (7,8%), i fins i tot n'hi ha en les quals els membres són tres (1,7%). En la majoria de llars la persona sense autonomia és la mare d'un dels dos membres de la parella nucli de la llar (29%), seguit en nombre de casos per un dels dos membres de la parella nucli de la llar: per la dona (21,6%) i per l'home (17,6%). Després se situa la categoria de resposta "fills i

Gràfic 8.

Llars que tenen cura de nens i/o d'adults

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

filles” (16,1%), seguida de la del pare d’un dels dos membres de la parella nucli de la llar (8,5%). També hi ha un 7,2% de casos de persones amb altres parentius.

Des del punt de vista territorial, la diferència més significativa és que a la província de Tarragona gairebé es dobla el percentatge de llars amb algun membre amb dificultats per desenvolupar la seva vida quotidiana.

Les llars amb un nivell educatiu d’estudis primaris són les que tenen el percentatge més alt de llars (9,9%) amb algun membre amb dificultats per desenvolupar les tasques habituals de la vida quotidiana. Per classe social, disminueix significativament el nombre de llars a la classe mitjana assalariada (3%).

Però tenir cura de les persones va més enllà de la llar, com mostra el Gràfic 8.

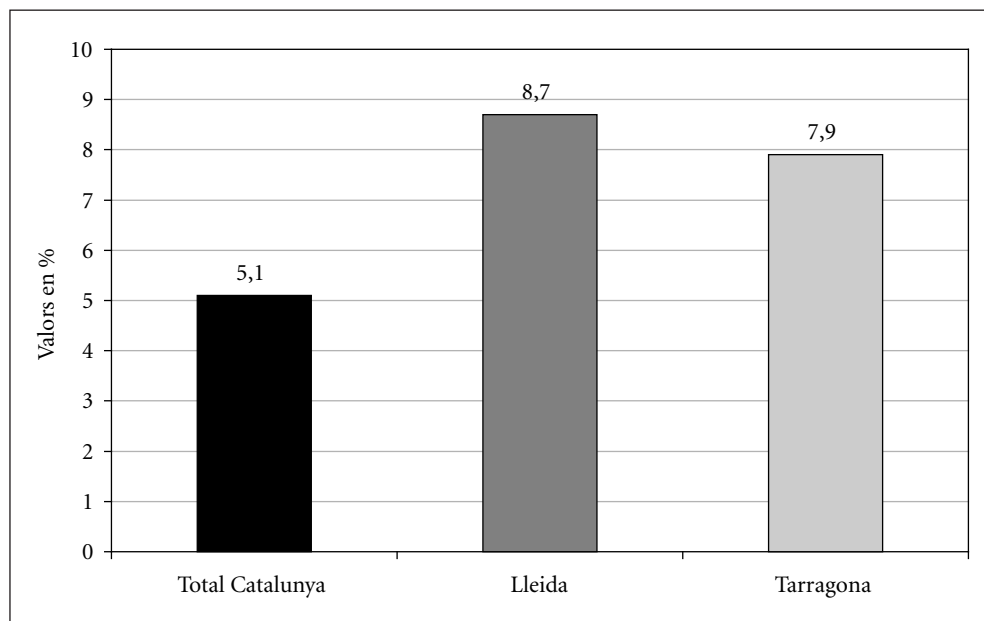
Anem a veure les xifres tenint en compte també els adults dels quals es té cura i que no viuen a la llar. Malgrat que les llars sense adults al seu càrrec són majoritàries (93,3%), a Catalunya actualment hi ha un 4,2% de llars amb un adult al seu càrrec, i amb més d’un adult el 0,9%. Aquest tipus de llars no estan igualment repartides per tot el territori. Els municipis de menys de 2.000 habitants es caracteritzen, comparativament parlant, per aquest tipus de llars: amb un adult al seu càrrec (8%), i també les províncies de Lleida (8,7%) i Tarragona (7,9%) (Gràfic 9).

Per classe social, és la classe mitjana assalariada la que menys adults cuida, i en canvi la classe mitjana propietària es caracteritza per un adult al seu càrrec (6,3%), i la classe treballadora per més d’un adult (1,4%).

Com a contesta a la pregunta d’on viuen aquests adults que cuida, ens responen majoritàriament “fora de la llar de l’entrevistat” (52,8%), seguit de la resposta “a la mateixa llar” (43,4%), “uns a la mateixa llar i uns altres a una altra llar” (1,7%), i “no sap / no contesta” (2,1%). Pel que fa al percentatge d’hores que es dediquen a tenir cura d’aquests adults la resposta “no sé” és molt alta (20%), segurament perquè les necessitats fluctuen, i perquè no és una feina que es faci amb un horari predeterminat. La situació és molt variada, però la majoria de casos se situen per igual en els inter-

Gràfic 9.

Llars amb adults al seu càrrec

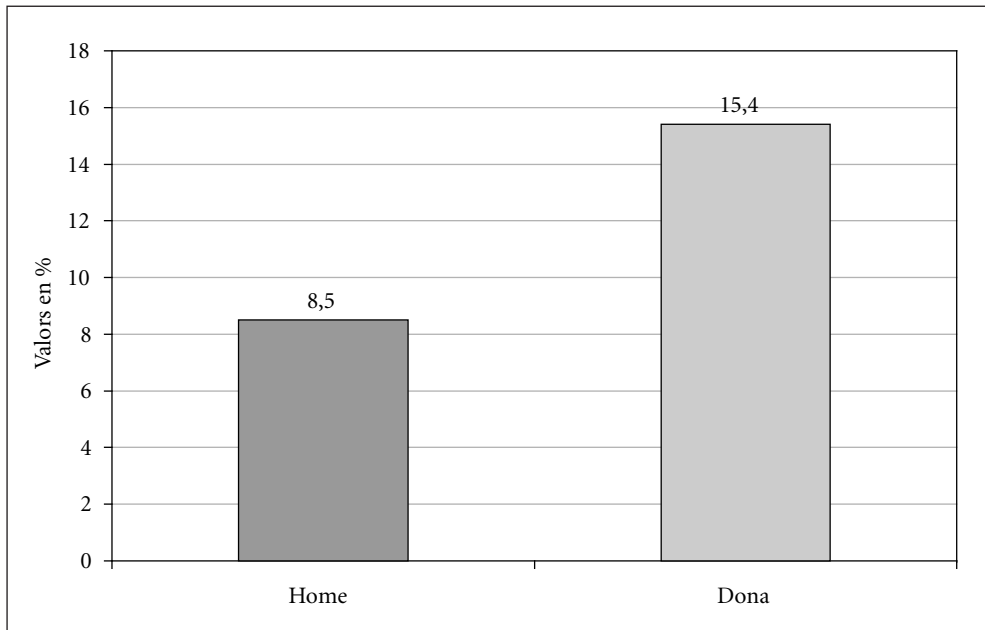
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

vals fins a 2 hores, de 5 a 10 i de 10 a 20 hores amb aproximadament un 16% en cada cas. Cal assenyalar que segons els estudis dels entrevistats, en el nivell educatiu més baix —sense estudis (56,9%)—, el més habitual és que aquestes persones dependents visquin a la mateixa llar, i entre els que tenen un nivell educatiu universitari que ho facin en una altra llar (82,1%).

Alhora, en resposta a la pregunta de si té cura o ha tingut cura d'alguna persona hospitalitzada en els darrers 12 mesos, el 12,3% dels entrevistats respon que sí. El percentatge de les dones (15,4%) és el doble que el dels homes (8,5%) (Gràfic 9), i són els més grans (més de 65 anys) els que menys ho han fet (9,3%).

Gràfic 9.

Cura de persones hospitalitzades en el darrer any, per sexe de qui s'ha responsabilitzat de la cura

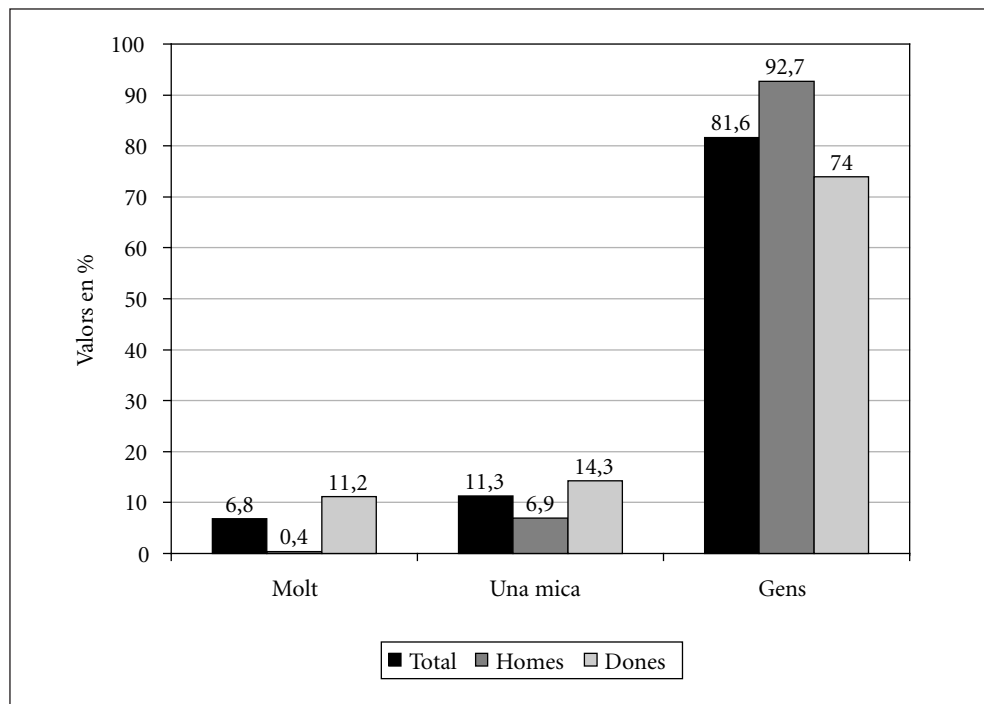

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Tenir cura dels adults dependents té efectes importants en el benestar de la llar, especialment en les respostes de les dones. Per exemple, dificulta millorar la situació laboral: “sí, molt” 6,8%, “sí, una mica” 11,3%. Per classe social no hi ha diferències significatives, però sí que n’hi ha per sexe. Són també les dones les que responen en més casos que tenen dificultats, malgrat que tant per homes (92,7%) com per dones (74%) són majoritaris els que diuen que no. El 14,3% de les dones tenen una mica de dificultat per millorar la situació laboral i dels homes només el 6,9%. També hi ha un 11,2% de dones que tenen moltes dificultats per millorar la situació laboral i dels homes només el 0,4% (Gràfic 10).

Gràfic 10.

Cura de persones adultes i dificultats per millorar la situació laboral, per sexe

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

CONCLUSIONS

Les dades del PaD de Catalunya demostren clarament que la qualitat de vida de la població catalana no és la mateixa per a tots els ciutadans, i que les diferències entre el benestar dels ciutadans s'explica per les seves característiques socials; de manera que el que es posa de relleu no és pas que un ciutadà sigui diferent d'un altre, sinó que els ciutadans conviuen en una situació de desigualtat social sobre la qual l'Estat ha d'actuar. No és altre que aquest el paper de l'Estat del benestar: reduir la desigualtat

social proporcionant a tots els ciutadans les mateixes oportunitats no només legals, sinó també de fet o de resultats. Hem vist que els eixos socials que ens expliquen les desigualtats a Catalunya actualment són bàsicament la classe social, el sexe, l'edat i l'origen geogràfic.⁵

Per acabar cal que tornem a parlar de quin és el paper de l'Estat i quines són les polítiques públiques necessàries per reduir, si no es poden fer desaparèixer, aquestes desigualtats.

Pel que fa a la cobertura sanitària i al fet que la classe mitjana contracta cobertura sanitària privada paral·lela a la pública, no podem caure en explicacions simplistes —no saben en què gastar-se els diners o ho fan com a element de distinció—, o funcionals per al sistema —permet que funcioni millor el sistema perquè no usen els serveis públics i, per tant, en redueixen els costos. Sinó que hauríem de reflexionar sobre el que té aquest comportament de crítica implícita al funcionament del sistema públic: prou conegudes són les llistes d'espera, el temps programat per a les visites, les diferències entre zones

5. Segur que el lector trobarà a faltar en aquest resum el nivell educatiu i el nivell econòmic, factors que han aparegut al llarg de l'explicació. No és pas que els obviem sinó que atès que aquests factors de desigualtat tenen un referent de classe social, és més a través d'aquesta última que s'explica la desigualtat que no pas directament per ells, malgrat que també hi contribueixen. Intentarem posar un exemple entenedor: tenir una titulació universitària és un bé social molt preuat però la posició social de la persona que té aquesta titulació depèn del tipus de feina que acaba exercint en el mercat laboral. El títol universitari dóna més oportunitats de tenir una bona feina (tècnic alt, directiu, etc.), però si aquesta no s'aconsegueix, la nostra posició social, malgrat tenir un títol, serà del nivell que determini la feina que fem, per exemple, treballador de la cadena d'una empresa de cotxes. Alhora, respecte del nivell econòmic cal dir que és evident que determina les possibilitats que tenim d'adquirir béns socials de tota mena, però els mecanismes socials que estableixen la desigualtat d'oportunitats són molt més complexos que tot això. Per exemple, el nivell econòmic de les persones i del conjunt de la llar possibilita unes determinades actuacions en el camp de la salut però no sempre es duen a terme (mútues privades, medicina alternativa, etc.), i això sí que està relacionat amb la classe social de les persones i de les llars. No podem dir però, que el nivell econòmic no estigui alhora relacionat amb la classe social, i de fet la classe mitjana en el seu conjunt té un nivell econòmic més alt que la classe treballadora, però determinats estrats de la classe mitjana disposen de menys diners que altres estrats de la classe treballadora; i en canvi, les pautes de “en què gasten els diners” segueixen essent de classe, és a dir que són diferents (és el cas de tenir o no contractada una mútua privada o un altre tipus de cobertura sanitària a més a més de la pública).

i centres de la xarxa pública, i la definició restringida d'aspectes de salut que cobreix. És necessari que s'ampliïn les prestacions del Servei Nacional de Salut, i es promogui la utilització d'aquest servei per part de totes les classes socials, perquè així es garanteix que el servei públic de salut tingui més importància política i més finançament.

Així mateix hem vist com entre els immigrants és característic el desconeixement de quin tipus de cobertura sanitària tenen. Calen, doncs, polítiques que afavoreixin la integració i el ple coneixement dels immigrants del sistema sociosanitari del nostre país, que és el seu d'acollida.

Alhora les dades també ens mostren com a una bona part de les llars catalanes els suposa un esforç pagar els medicaments i remeis que els recepta el metge, especialment a la classe treballadora i a les que tenen els ingressos més baixos, cosa que no passa amb les llars de jubilats per tenir-ho com a prestació per part del Servei Nacional de Salut. Cal que aquesta sigui, però, una prestació estesa a tota la població, o si més no a aquells col·lectius de risc, perquè de la mateixa manera que l'atenció és universal també ho ha de ser el tractament en tots els seus aspectes, perquè si no les oportunitats de guarir-se són molt desiguals per als diferents col·lectius socials.

Si parlem ara de l'atenció als dependents (persones grans o malaltes que veuen reduïda la seva autonomia quotidiana momentàniament o permanentment), el que les dades posen de manifest és que aquesta és una realitat que, atès el grau d'envelliment de la població catalana, cada vegada anirà més en augment, i que de moment la responsabilitat de tenir-ne cura recau en la família. Bé, de fet, dir-ho així és un eufemisme, perquè la realitat és que recau en les dones, és a dir, mares, esposes i filles —però també parentes més llunyanes— dels malalts que han d'adaptar la seva vida a tenir cura dels altres, fins i tot deixar la feina. Es necessiten polítiques públiques que facilitin la conciliació entre les responsabilitats laborals i familiars, però han de ser polítiques que tinguin en compte les desigualtats entre els sexes i articulin mesures d'igualtat de gènere, perquè sinó contribuiran a reproduir el problema. Aquesta situació pot canviar molt segons les polítiques públiques que s'apliquin, o en la seva absència passar a ser un element més que augmenta el conjunt de desigualtats socials que afecten les dones.

Alhora, en l'atenció als adults es posa de manifest que la problemàtica es distribueix diferentment en el territori i afecta més unes províncies determinades, Lleida i Tarragona, i d'altra banda els municipis més petits independentment de la província. Caldria, doncs, que les polítiques públiques tinguessin en compte les particularitats territorials tant com les de gènere o classe social, per tal que els serveis estiguessin disponibles allà on hi ha col·lectius que els necessitin.

Per acabar només dir que l'estat de salut està directament relacionat amb la qualitat de vida de què gaudeix una persona, i que per aconseguir nivells de salut millors i iguals per a la població cal contemplar en el seu conjunt la vida dels ciutadans.⁶ És a dir, la salut es veu influïda pel tipus de treball que tenim i, sobretot, per les condicions en què realitzem aquest treball, per les possibilitats que tenim d'aconseguir un habitatge digne, per les oportunitats que tenen els nostres fills de rebre una bona educació i els vells de tenir una vida autònoma. I, per descomptat, també es veu influïda per la importància que dóna l'Estat a la salut i a la qualitat de vida de la població, i per les polítiques públiques que porta a terme per tenir un bon sistema sanitari que faci que la salut dels ciutadans no depengui del nivell econòmic que aquests tinguin, de la quantitat d'informació de què disposin o siguin capaços de processar, del sexe i/o edat que tinguin, de si acaben o no d'arribar a Catalunya i en quines condicions ho han fet, i en definitiva de la seva classe social que encara avui en dia està relacionada amb pautes de mortalitat diferencial.

Bibliografia

ADELANTADO, J. (coord.) (2000). *Cambios en el Estado del Bienestar. Políticas sociales y desigualdades en España*. Barcelona, Icaria.

BORRELL, C.; BENACH, J. (coords.) (2003). *Les desigualtats en la salut a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània. Col. Polítiques, 35.

6. L'Organització Mundial de la Salut defineix la salut com el benestar físic, psíquic i social complet, i considera que les desigualtats són diferències innecessàries, evitables i injustes.

Fundació Jaume Bofill (1999). *Les desigualtats socials a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània. Col. Polítics, 24.

GOMÀ, R.; SUBIRATS, J. (coord.) (1998). *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Madrid, Ariel Ciencia Política.

MIGUÉLEZ, F.; GARCÍA, T.; REBOLLO, O.; SÁNCHEZ, C.; ROMERO, A. (1997). *Desigualtat i canvi. L'estructura social contemporània*. Barcelona, Proa.

NAVARRO, V. (2002) *Bienestar insuficiente, democracia incompleta. Sobre lo que no se habla en nuestro país*. Barcelona, Anagrama.

NAVARRO, V. (ed.) (2002). *The Political Economy of Social Inequalities. Consequences for Health and Quality of Life*. Nova York, Baywood Publishing Company Inc.

NAVARRO, V. (coord.) (2003). *L'Estat del benestar a Catalunya*. Diputació de Barcelona.

SÁNCHEZ, J. (coord.) (1999). *Informe per a la Catalunya del 2000. Societat, Economia, Política i Cultura*. Barcelona, Mediterrània.

SÁNCHEZ, C. (2003). *Les desigualtats a Catalunya a partir de les dades de l'Enquesta Panel de Desigualtats de Catalunya 2001-2002. Avanç primers resultats*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill. (Inèdit)

WILKINSON, R. G. (1996). *Unhealthy Societies. The Afflictions of Inequality*. Londres, Routledge.

3 Una visió de la joventut a Catalunya

Pau Miret Gamundi

Abstract

Des d'una perspectiva biogràfica, la joventut és una etapa vital que transcorre entre la infantesa i el món adult. Delimitar-la en un interval d'edats no és tasca fàcil i a les estadístiques oficials no és estrany veure ballar aquest rang d'edats en funció del moment històric en què s'han publicat. En el cas que ens ocupa s'ha considerat que la joventut comença als quinze anys i es perllonga fins als quaranta. Aquests són els i les joves que es fotografien amb tot luxe de detalls, a partir de les dades del PaD (2001-2002).

Altres preguntes a les que s'intenta donar resposta fan referència al procés d'emancipació dels joves, analitzant les variables que hi intervenen. En tercer lloc, aprofitant la informació retrospectiva de les generacions més grans de la mostra, es reconstrueixen algunes dimensions de la seva joventut, com la transició de deixar l'escola, inserir-se en el mercat de treball o formar una parella. Finalment, s'explota una succinta informació disponible sobre els fills i filles dels entrevistats i algunes qüestions sobre habitatge.

Índex

Presentació	187
Joves i joventut: construcció de l'objecte d'estudi	188
Descripció dels joves: les variables independents o factors explicatius	192
· El sexe, l'edat, la província de residència, la grandària del municipi i el lloc de naixement	192
· El nivell d'instrucció	195
· La inserció al mercat de treball	197
· La distribució de la renda	203
Característiques de l'emancipació familiar a Catalunya l'any 2001	207
· Primer pas: l'edat	210
· Segon pas: el lloc de naixement	210
· Tercer pas: el sexe	214
· Quart pas: el nivell d'instrucció	216
· Cinquè pas: estar estudiant	217
· Sisè pas: la grandària del municipi de residència	218
Deixar l'escola, començar a treballar	219
· Deixar l'escola	221
· Entrar a treballar	227
Al voltant de l'informant principal al PaD	232
· Formació de la parella	233
· Fills a casa, fills emancipats	236
· L'habitatge dels joves	237
Conclusions	240
Annex estadístic	243
Bibliografia	245

PRESENTACIÓ

Aquest informe és una de les mirades parcials encarregades per la Fundació Jaume Bofill que centra la seva atenció sobre la joventut en particular. Però la joventut és, certament, un concepte multidimensional, tan ampli que pot ser tractat des de diverses perspectives, si s'aprofiten totes les possibilitats que ofereix el PaD. De fet, al concepte de joventut se n'hi associen molts d'altres, com poden ser l'educació, el treball o la família, que segurament seran tractats més en profunditat en altres estudis realitzats amb aquesta font de dades.

Per començar, es farà un prolegomen sobre què s'entén per joventut, per continuar amb una descripció dels i de les joves a Catalunya l'any 2001 a la llum del PaD¹. En una tercera part, es delimitaran les característiques que feien que uns joves estiguessin emancipats i uns altres no. Finalment, es presentaran alguns indicadors que han permès reconstruir la informació retrospectiva, defensant la seva utilitat i evidenciant els seus problemes.

1. El treball de camp de la primera onada del PaD abraça des de setembre de 2001 fins a juny de 2002: en conseqüència, es considerarà l'any 2001 com a data de referència del PaD. Tractant-se d'una base de dades que de moment només abraça una onada, la informació proveïda és forçosament transversal, amb algunes excepcions en què la informació retrospectiva ha possibilitat una anàlisi biogràfica.

El treball que aquí es presenta sobre el PaD és responsabilitat plena del seu autor, Pau Miret Gamundi, investigador del Centre d'Estudis Demogràfics de Barcelona, especialista en temes sobre l'emancipació juvenil en aquesta institució.

S'ha fet ús de les tècniques estadístiques necessàries per treballar amb una mostra com la que es té entre mans; es recomana, però, a qui no hi estigui versat, que en prescindeixi, que oblidí els instruments i es quedi només amb la substància de l'anàlisi.

JOVES I JOVENTUT: CONSTRUCCIÓ DE L'OBJECTE D'ESTUDI

La joventut es defineix com un procés progressiu d'acumulació de mitjans per accedir a la vida adulta, procurant-se una llar independent, una autonomia financera i unes relacions personals diferents a les de la família d'origen (Gil Calvo, 1985 i 2001; Garrido i Requena, 1996). En altres paraules, el concepte de joventut té tres dimensions ineludibles, a saber, llar, feina i família. En efecte, mentre que ser jove és qüestió d'edat (i per ser-ho, segons la majoria de les definicions *oficials*, només cal tenir entre 15 i 30 anys), la joventut és un procés vers l'emancipació i l'autonomia familiar (Casal *et al.*, 2003). Aquí es té la intenció de tractar no només sobre els joves, sinó més específicament sobre la joventut, una etapa vital que es va perdent pas a pas, a mesura que es van adquirint les característiques que conformen el món adult; un procés quasi sempre vitalment irreversible i sovint inevitable.

Un dels aspectes fonamentals que delimiten la joventut és la dependència familiar, és a dir, conviure *encara* amb els pares; deixar enrere la joventut suposa començar a viure *pel teu compte*. Aquesta primera onada del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD), proporciona majoritàriament informació sobre un instant en el temps (amb l'excepció d'algunes preguntes retrospectives, que més endavant es descobriran), per aquest motiu no és possible saber quan algú va deixar de viure amb els seus pares, sinó només si un individu estava convivint l'any 2001 si més no amb un dels seus pares o si, pel contrari, no vivia amb cap dels dos (Gràfic 1).

D'aquesta manera, pot comprovar-se que la proporció de població que no convivia

ni amb el pare ni amb la mare era insignificant entre els i les menors de 15 anys, i que les diferències més importants es trobaven entre els 15 i els 39 anys, de manera que, mentre que als 15-19 anys un 95% dels catalans i catalanes convivia almenys amb un dels pares, als 35-39 anys estaven en aquesta situació de convivència un 15% de la població de Catalunya, sense apreciar-se diferències significatives entre els 35-39 i els 55-59 anys (Gràfic 1). En conseqüència, els llindars d'edat que cal considerar en l'anàlisi de l'emancipació residencial a Catalunya, és a dir, en el fet de viure *per compte propi*, van dels 15 als 39 anys, tot i que els processos més substancials es circumscriuen dins el rang d'edats dels 20 als 35 anys.

Amb tot, com que es tracta d'una font de dades transversal, no és possible conèixer sense dubte si s'havia produït realment un procés d'emancipació de la família de procedència, ja que es podria donar el cas que (1) els pares, malauradament, fossin morts (i aquest era el motiu dramàtic per no viure amb ells), o podia ocórrer que (2) entre els que vivien amb els pares s'incloués gent que d'antuvi havia deixat la llar paterna però que hi havia retornat, o bé podia ser que, (3) en realitat, haguessin estat els pares els que van anar a viure amb els seus fills, quan aquests ja estaven emancipats. Aquestes són unes primeres limitacions d'aquesta investigació, tot i que s'assumirà que aquestes possibilitats gairebé no van tenir efecte sobre els indicadors que es presenten.

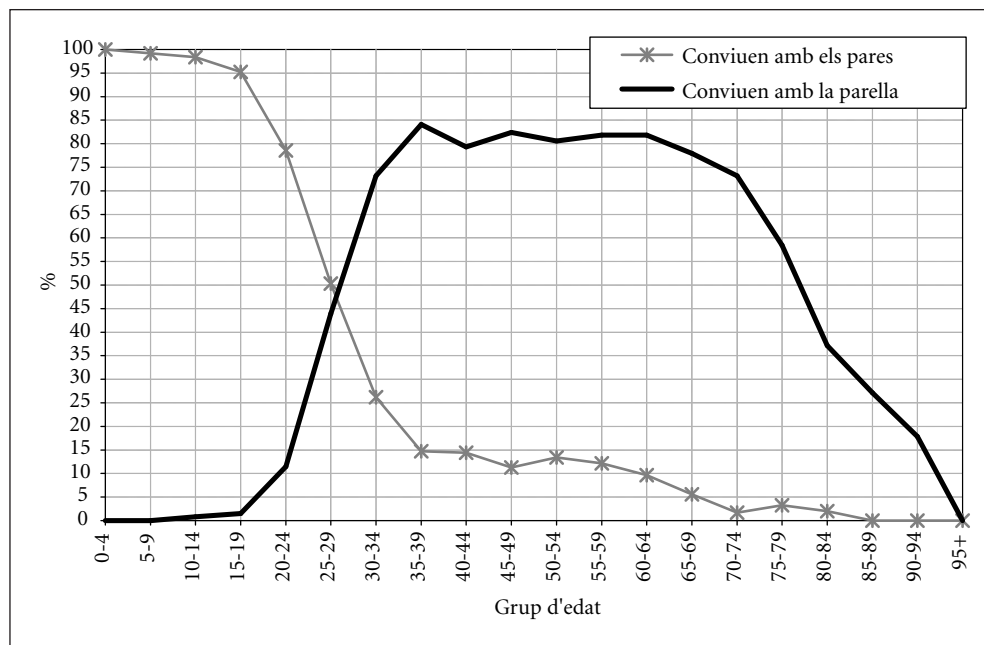
Una altra dimensió que es tindrà en compte per destriar operativament el concepte de joventut és la convivència en parella (Gràfic 1): la constitució d'un nucli familiar implica deixar de formar part del nucli d'origen, malgrat que en alguns casos pugui no suposar la formació d'una llar independent a la dels pares.² A Catalunya, en l'any 2001, entre els menors de 15 anys ningú no convivia amb la seva parella, i ho feia molt poca gent amb menys de 20 anys (en concret, un 1,5% als 15-19 anys), però a partir de la vintena d'aniversaris, la proporció de població amb parella era més elevat com major era el grup d'edat considerat, fins a abastar un màxim del 84% als 35-39 anys, una cota similar fins als 60-65 anys (Gràfic 1). Utilitzant com a llicència analítica imaginar

2. En el mateix sentit, també caldria haver considerat els nuclis familiars monoparentals, els quals constitueixen un nucli familiar independent del de procedència, tanmateix el seu baix nombre ha fet desistir d'aquesta possibilitat.

una grup fictici que, al llarg del seu curs vital, hagués mostrat les proporcions per edat de població convivint amb parella que mostra el Gràfic 1, es podria concloure que el rang d'edats sensibles a l'inici d'una parella era a la Catalunya del 2001 dels 20 als 39 anys (com efectivament és el cas: vegeu Miret, 2003).

Gràfic 1.

Proporció de persones segons grups quinquennals d'edat que conviuen amb els pares i proporció dels que conviuen amb la seva parella

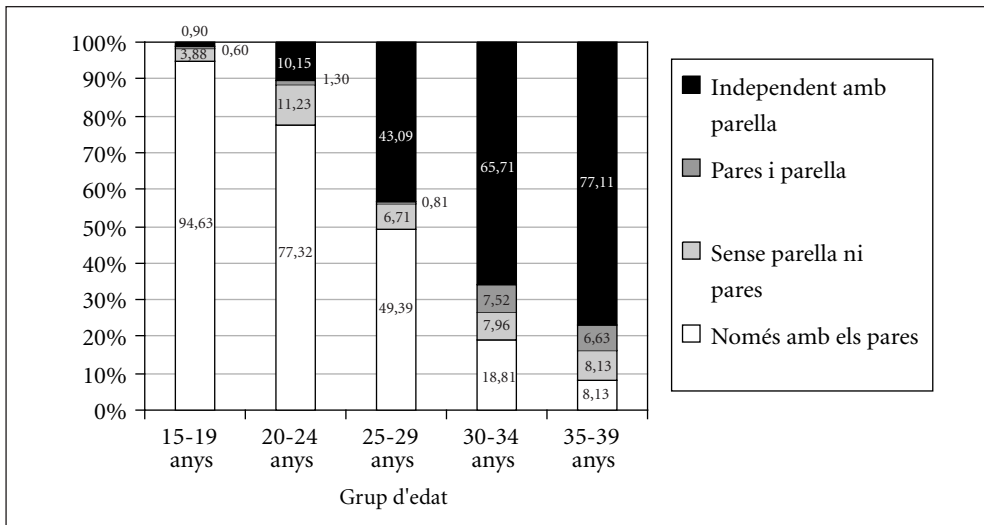
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En definitiva, afegint el fet de no conviure amb els pares amb el de cohabitar amb la parella, la finestra d'observació que interessa per analitzar la joventut abasta des dels 15 fins als 39 anys, motiu pel qual aquest serà el rang d'edats seleccionats com *els i les joves* a efectes d'aquesta investigació. Certament, entre el rang d'edats 15-39, les dues situacions de convivència més habituals eren o bé conviure només amb els pares o

només amb la parella, sense barrejar pares i parella en una mateixa llar (Gràfic 2): es tracta del que s'anomena família nuclear. No obstant això, les altres dues possibles situacions de convivència no eren insignificants: per una part, viure independentment dels pares però fora d'una unió (és a dir, sol o en un grup de persones no emparentades)

Gràfic 2.

Classificació de la població de 15 a 39 anys per grups quinquennals d'edat segons situació de convivència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

involucrava un 4% de la població de 15-19 anys, un 11% als 20-24 anys i a un 7-8% entre els 25 i els 39 anys; i, per altra part, conuiu amb la parella i els pares (formant una llar extensa) afectava des de l'1% entre els menors de 30 anys fins a un 7% més enllà d'aquesta edat. En conclusió, als 35-39 anys, entre els adults joves, del 15% que conviuen amb els seus pares, es pot estimar que la meitat residien també amb la seva parella, i del 15% que no conviuen amb la seva parella, es pot estimar que la meitat vivien per compte propi.

En resum, s'analitzarà la població de 15 fins a 39 anys (ambdós inclosos), i es definirà operativament la joventut com aquella situació de convivència amb els pares i sense viure amb una parella. Quines característiques tenien aquests individus respecte als que ja no convivia amb els pares o havien format una unió? Aquesta és la pregunta d'investigació que, per començar, es vol contestar per a la Catalunya de 2001 amb les dades del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD).

DESCRIPCIÓ DELS JOVES: LES VARIABLES INDEPENDENTS O FACTORS EXPLICATIUS

Les característiques que es poden utilitzar en la definició de joventut, vénen determinades per la base de dades posada a la nostra disposició pel PaD. En aquest apartat es presenten quins són els possibles factors per delimitar la joventut amb tota la informació que ens proporciona aquesta font. La mostra de joves del PaD es compon de 2.017 catalans i catalanes d'entre 15 i 39 anys, 1.012 homes i 1.005 dones.

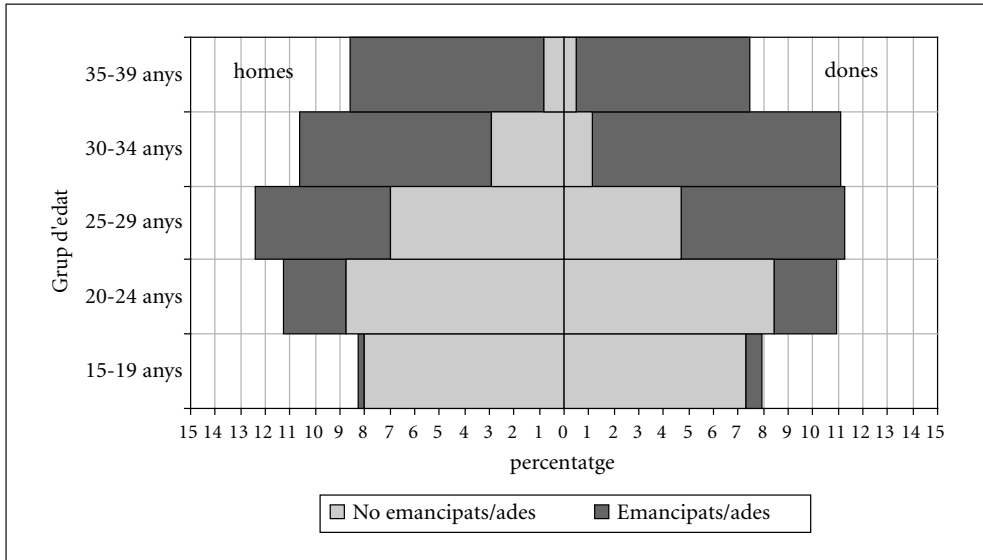
El sexe, l'edat, la província de residència, la grandària del municipi i el lloc de naixement

La piràmide del Gràfic 3 presenta l'estructura per sexe i edat de la població jove. En la piràmide s'ha dividit els emancipats dels que no ho estan (segons la definició presentada en l'apartat anterior), i a primer cop d'ull, abans d'entrar en una anàlisi més aprofundida, es veu com tant el sexe com l'edat són variables decisives en la delimitació de la joventut, ja que, per una part, els homes estan proporcionalment menys emancipats que les dones (dins d'un mateix grup d'edat), i, per l'altra, com més jove s'és, menor grau d'autonomia familiar es té; la primera conclusió podria ser un efecte de calendari (els homes s'emancipen més tard) i la segona conclusió és, certament, un reflex obvi de les pautes biogràfiques (com més gran et fas, major és la tendència a emancipar-te).

A més del sexe i l'edat, es poden copsar gràcies al PaD tres variables de tipus geogràfic o espacial, a saber, la província de residència, la grandària municipal (vegeu Taula 1) i el lloc de naixement.

Gràfic 3.

Piràmide de població entre 15 i 39 anys segons si s'estava o no emancipat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El PaD té una selecció de la mostra a escala provincial no proporcional, de manera que les províncies de Girona, Lleida i Tarragona van ser voluntàriament sobrerepresentades; per aquest motiu, es fa necessari ponderar les dades mitjançant uns pesos que reequilibrin la mostra segons la distribució real de la població a Catalunya. Per això, un 40% dels joves de la mostra residien a la província de Barcelona, i el 60% restant es repartien en parts similars en les altres tres províncies. Un cop aplicada la ponderació corresponent obtenim els valors que es mostren en una segona columna a la Taula 1: els joves residents a la província de Barcelona representaven en realitat un 76% dels joves catalans, un 9% els entrevistats a Girona, el mateix percentatge els de Tarragona i un 5% els de Lleida. Cal remarcar que tots els estadístics descriptius que es presenten en aquest informe han estat degudament ponderats. A la Taula 1 també es presenta la diferència entre el nombre d'individus de la mostra del PaD i a quants representaven.

Taula 1.

Grandària de la mostra (n) dels joves (15-39 anys) en el PaD segons província de residència i número d'habitants al municipi de residència

	Província de residència								
	Barcelona		Girona		Lleida		Tarragona		grandària
	mostra	ponderat	mostra	ponderat	mostra	ponderat	mostra	ponderat	ponderat
Grandària municipal									%
Menys de 2.000 h.	8	16	48	21	92	30	53	26	4,49
De 2.000 a 9.999 h.	98	185	108	47	104	33	106	51	15,24
De 10.000 a 49.999 h.	209	395	214	95	47	15	113	54	26,97
De 50.000 a 99.999 h.	107	203	43	19			58	27	12,01
De 100.000 a 499.999 h.	174	331			122	37	73	35	19,44
1.000.000 h. o més	240	453							21,85
TOTAL	836	1.583	413	182	365	115	403	193	
%	41,45	76,36	20,48	8,78	18,10	5,55	19,98	9,31	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Una tercera variable relacionada amb el territori que serà considerada, és el lloc de naixement del jovent català: en concret, l'any 2001, un 85% de la població d'entre 15 i 39 anys havia nascut a Catalunya, un 8% a Espanya i un 7% fora d'Espanya.

A més del sexe, de l'edat i de les tres variables geogràfiques que s'acaben de presentar, se'n van utilitzar d'altres que, a escala individual, indicaven el nivell d'instrucció més alt assolit, si s'estava o no estudiant, l'activitat laboral i els ingressos personals. En total, nou variables conformen els possibles factors explicatius de la joventut a Catalunya l'any 2001, que en aquest apartat només es pretén descriure, però que en el següent s'utilitzaran com a peces en el trencaclosques del concepte de joventut a Catalunya a trenc d'alba del segle XXI.

El nivell d'instrucció

El nivell d'instrucció, malauradament, és desconegut per a part de la mostra del PaD, especialment entre la població més jove, problema que afecta de manera molt similar ambdós sexes (Gràfic 4): així, aquesta manca d'informació respecte al grau educatiu afecta un 25% dins el grup de 15-19 anys, el 10% en el de 20-24 anys i poc més del 5% per als de 25 o més anys.³

És obvi que tothom amb més de 15 anys de vida ha disposat de temps suficient per fer-se amb un títol educatiu, ni que sigui de primària, sempre i quan, és cert, el temps de formació s'hagi desenvolupat com un procés continu i sense interrupcions; en conseqüència, no tenir estudis formals pot ser utilitzat com a indicador de fracàs escolar: així, el 5-10% de joves sense estudis pot ser considerat com la cota de fracàs escolar entre els joves a Catalunya l'any 2001, un percentatge que no s'havia reduït en els darrers anys, ja que afectava de manera similar tots els grups d'edat analitzats (Gràfic 4).⁴

En general, però, no tenir estudis era una situació molt minoritària. Així, als 15-19 anys, la majoria tenien estudis secundaris (un 65%), al voltant d'un 25% de la població havia assolit una educació primària, i fins i tot un 2% dels homes i un 4% de les dones de 15-19 anys tenien estudis universitaris; es percep així, ja entre els més joves, el major grau educatiu de les dones respecte als homes.⁵

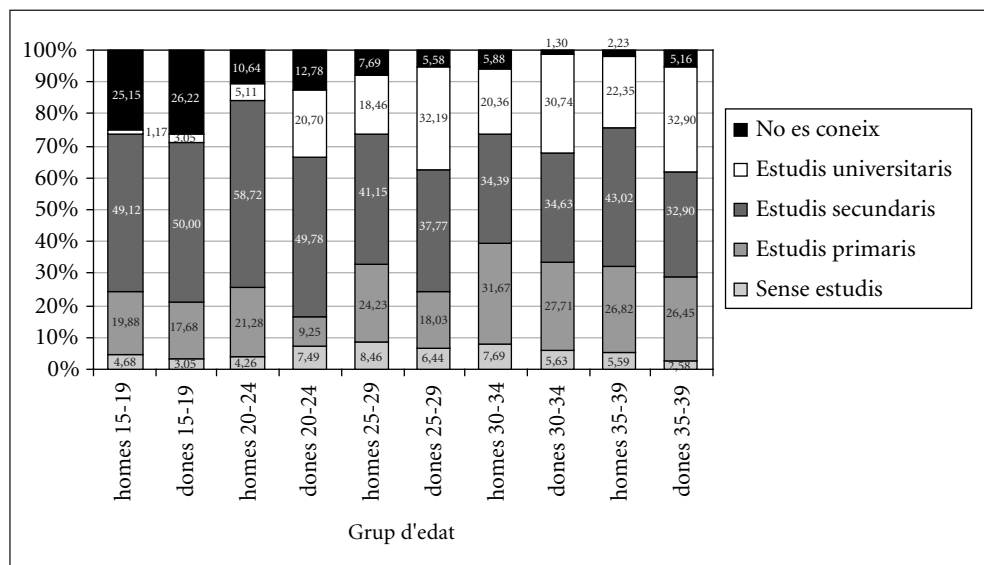
3. En els percentatges que s'exposaran a continuació no seran considerats els casos en què no es precisa el grau educatiu.

4. Tanmateix, en comparar aquests nivells de joves sense estudis a Catalunya amb les dades del Cens de població de 2001 (Taula A.1, annex estadístic), es comprova que el fracàs escolar està una mica sobreestimat amb el PaD, ja que en realitat abraçava entre un 2 i un 4% de la població jove.

5. En comparar aquestes dades amb les del Cens de 2001, el nivell d'instrucció als 15-19 anys apareix un xic sobreestimat amb el PaD, ja que, segons la informació censal (vegeu Taula A.1, annex estadístic), l'educació primària obligatòria apareix com la més comuna per a aquest grup d'edat (44% dels homes i 42% de les dones l'havien assolit als 15-19 anys), seguida de la primària incompleta (31% i 27% respectivament). Per altra part, l'educació secundària (batxillerat o formació professional) abastà un 21% dels barons i un 28% de les dones. Finalment, pràcticament ningú als 15-19 anys quedà registrat amb una educació universitària.

Gràfic 4.

Joves segons sexe, grup d'edat i nivell d'instrucció

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Tot i que els estudis de secundària eren els més habituals per a ambdós sexes (el 65% dels homes i el 60% de les dones de 20-24 anys tenien una educació mitjana), també per al grup d'edat 20-24, mentre que el segon nivell d'instrucció en importància per als barons d'aquesta edat eren els estudis primaris (24%), per a les dones eren els estudis universitaris (24% de les de 20-24 anys tenien estudis superiors); complementàriament, dins aquest grup d'edat, el tercer grau educatiu més comú entre els homes eren els estudis universitaris (6%), i per a les dones els primaris (11%).⁶

6. Segons el Cens de 2001, certament, la secundària era el nivell d'instrucció més habitual als 20-24 anys, tot i que els percentatges són més baixos que els registrats amb el PaD, en concret, d'un 43% per als homes i d'un 47% per a les dones (Taula A.1, annex estadístic). Molts, tanmateix, semblaven aturats al nivell de la primària, ja fos incompleta (12% dels homes, 8% de les dones) o finalitzada, ja fos l'EGB o l'ESO, tal i com es registrarà per a un 31% dels homes i per a un 23% de les dones. Finalment, havien assolit ja un grau universitari un 11% dels homes i un 20% de les dones de 20-24 anys.

Com es podia esperar, a major edat, major proporció de població jove amb estudis universitaris, però, mentre que la màxima proporció entre els homes arribava a poc més del 20%, entre les dones era del 35%: quasi quinze punts percentuals de diferència entre sexes; tanmateix, cal apuntar que aquests percentatges d'universitaris amagaven una divisió de gènere respecte a l'elecció entre carreres de tres anys o de més temps: per als joves universitaris majors de 30 anys, mentre que entre els homes un 30% tenia una diplomatura o enginyeria tècnica i un 70% tenia una llicenciatura o enginyeria superior, entre les dones aquestes proporcions eren respectivament del 40 i del 60%, és a dir, amb una major importància per a elles que per a ells del primer cicle universitari sobre el segon.⁷

La inserció al mercat de treball

El treball és l'altre gran eix sobre el qual gira el concepte de joventut: la inserció en el mercat laboral és una transició que entronca la joventut amb el món adult. D'antuvi, l'etapa de formació o bé era inexistent o bé precedia la feina, tanmateix, en l'actualitat, els joves catalans sovint combinen l'educació amb el treball. A la Taula 2 es mostra com es reflecteixen aquestes dues variables per als diferents grups d'edat analitzats. Un altre cop, un primer problema amb el qual cal enfrontar-se és la manca d'informació que tenim en analitzar la variable, en especial entre els més joves: sabem si estudien o no, i la seva situació d'activitat en el 73% de la població de 15-19 anys, per a un 88% en el grup d'edat de 20-24 anys i d'un 92% del de 25-29 anys, i és necessari esperar a observar la població de 30-39 anys per tenir una informació gairebé completa de si

7. L'accés cada cop major a la universitat queda reflectit amb claredat amb les dades censals, ja que si als 35-39 anys un 18% dels homes i un 23% de les dones havien assolit un títol universitari, aquest percentatge era major com més jove era el grup d'edat considerat: als 30-34 anys era d'un 20% i 27% per homes i dones respectivament, i als 25-29 anys d'un 21% i 32% respectivament. Sens dubte, l'efecte de la caiguda en la natalitat de les generacions més joves està sent en part compensada amb un increment en l'accés a l'educació universitària. Per altra part, l'elecció diferencial per gènere entre diplomatura i llicenciatura també queda confirmada amb les dades censals, tot i que la distància no és tan forta com l'estimada pel PaD (vegeu Taula A.1, annex estadístic).

Taula 2.

Joves segons relació amb els estudis, per grup d'edat i situació d'activitat

	Grup d'edat	Ocupats (%)	Inactius (%)	Total (%) ¹
No estudien	15-19 anys	14,33	4,18	21,79
	20-24 anys	38,96	3,25	50,00
	25-29 anys	66,40	7,33	79,63
	30-34 anys	67,41	11,09	84,70
	35-39 anys	76,74	8,16	88,52
Estudien	15-19 anys	3,58	48,06	51,64
	20-24 anys	14,72	21,00	37,66
	25-29 anys	9,78	2,65	12,83
	30-34 anys	8,65	1,55	10,64
	35-39 anys	7,55	0,00	7,55
Total	15-19 anys	17,91	52,24	73,43
	20-24 anys	53,68	24,24	87,66
	25-29 anys	76,17	9,98	92,46
	30-34 anys	76,05	12,64	95,34
	35-39 anys	84,29	8,16	96,07

1. Aquests totals indiquen el percentatge de casos de cada grup d'edat i la seva relació amb els estudis dels quals es disposa d'informació.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

estan estudiant i de la situació d'activitat (en concret, per aquestes edats, es té per un xic més del 95% dels individus).⁸

En l'aspecte de l'activitat laboral, com es podia esperar, com major era el grup d'edat considerat, menor era la proporció dels que tenien l'estudi com a única activitat, registrant-se un 50% en el grup d'edat 15-19 anys, un 40% als 20-24 anys i al voltant del 10% més enllà dels 25 anys; certament, l'etapa de formació està encara molt lligada a l'edat.⁹ Així, per exemple, els de 15-19 anys eren pràcticament tots o bé estudiants

8. També aquí, i ja en el Gràfic 5, no han estat considerats els individus dels quals es mancava d'informació.

9. La Taula A.2 de l'annex estadístic ens mostra les proporcions d'estudiants segons el Cens de 2001 a

Taula 3.

Ingressos mensuals mitjans (en pessetes) dels joves segons grup d'edat i sexe

HOMES	15-19 anys	20-24 anys	25-29 anys	30-34 anys	35-39 anys
n (amb informació)	105	153	149	153	137
% casos perduts	39,66	37,04	33,18	25,00	18,45
Mitjana	76.439	124.397	211.189	265.834	298.952
Error (95%)	29.851	27.453	36.242	39.741	46.363
Desviació típica	156.060	173.251	225.707	250.803	276.868
DONES	15-19 anys	20-24 anys	25-29 anys	30-34 anys	35-39 anys
n (amb informació)	111	160	162	179	147
% casos perduts	37,64	31,91	24,65	13,11	14,04
Mitjana	53.410	113.329	206.498	223.438	214.905
Error (95%)	23.884	28.668	39.042	38.050	39.213
Desviació típica	128.383	185.015	253.534	259.729	242.569

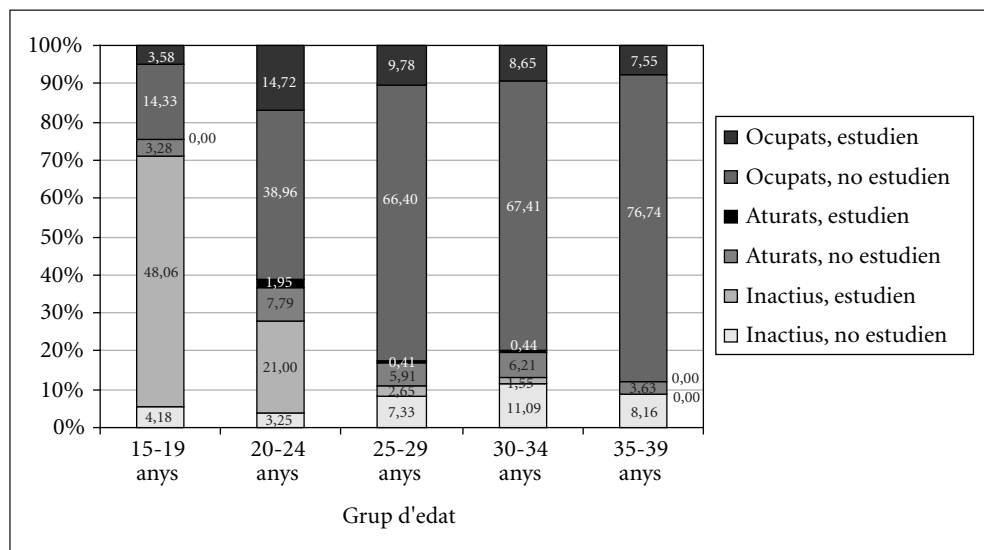
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

o bé ocupats en estat pur, ja que quasi tothom que a aquesta edat estava estudiant es declarà inactiu, i els que no estaven estudiant es van declarar actius (Gràfic 5). Però aquesta dicotomia tan clara es trencava per a la població de 20-24 anys: certament, entre els que no estudiaven, o bé s'estava ocupat o bé aturat (eren, doncs, actius), però pràcticament la meitat entre els que estaven estudiant es trobaven alhora treballant. Certament, com ja s'havia fet notar en altres estudis (per exemple, Garrido i Requena, 1996), molts joves avui en dia combinen estudis i feina. Finalment, més enllà dels 25 anys la pràctica totalitat dels joves no estaven estudiant i es trobaven dins del mercat de treball i amb feina, tot i que un important 6% estava a l'atur i un significatiu 10% combinava treball i formació (Gràfic 5).

Catalunya per grups d'edat, confirmant-se així les dades descobertes amb el PaD: als 15-19 anys, un 62% dels homes i un 70% de les dones eren exclusivament estudiants, percentatges que als 20-24 anys eren respectivament de 22% i 27%, als 25-29 anys del 5% per ambdós sexes, i més enllà dels 30 anys ho eren al voltant de l'1%.

Gràfic 5.

Situació d'activitat dels joves segons grup d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

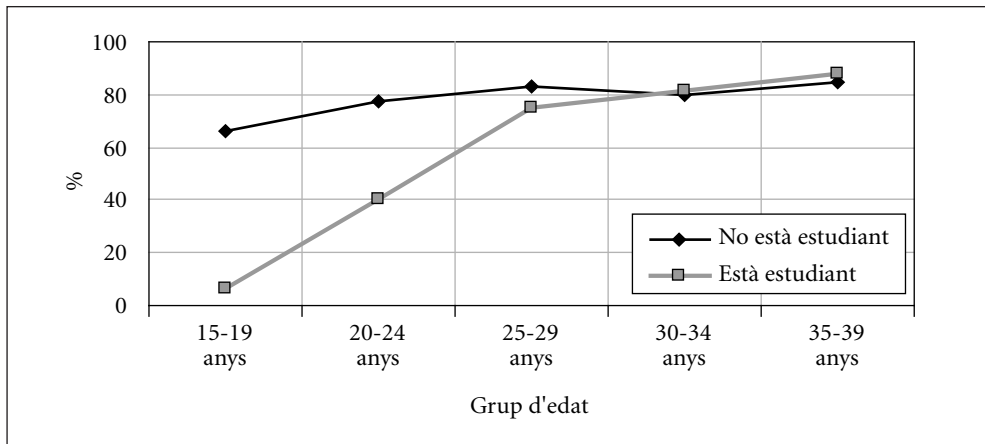
Una sentència que va tenir cert ressò a finals dels setanta fou aquella que predicava que la universitat era una *fàbrica d'aturats* (Martín Moreno i de Miguel, 1979); la forta entrada a la universitat havia produït que els títols aconseguits en aquesta institució no trobessin el seu reflex en el mercat de treball. Es tenen amb el PaD totes les variables necessàries per contrastar aquesta hipòtesi entre els joves catalans, ja que es disposa del nivell d'instrucció i de la situació d'activitat dels individus, a més de la seva edat, sexe i de si es trobava estudiant o no en el moment de l'enquesta.

El disseny de l'anàlisi és senzill, ja que només cal controlar sexe i edat a l'hora d'esbrinar si estar estudiant o no i el nivell d'instrucció assolit tenen un efecte significatiu sobre la probabilitat d'estar ocupat a Catalunya l'any 2001. Les variables de control són necessàries, ja que el fet d'estar ocupat està, òbviament, molt influenciat per l'edat (com major és aquesta, major la probabilitat d'estar treballant) i pel sexe (per les divisions

de gènere presents a la societat catalana). Tanmateix, en construir un model explicatiu de la probabilitat d'estar ocupat, la variable més explicativa és si l'individu es troba o no escolaritzat: així, mentre que la probabilitat de tenir feina era d'un 80% si una persona no estava estudiant, era d'un 40% si estudiava. En definitiva, encara hi havia una forta implantació del model en què se separava el treball i els estudis.

Gràfic 6.

Probabilitat d'estar ocupat per grup d'edat i relació amb els estudis

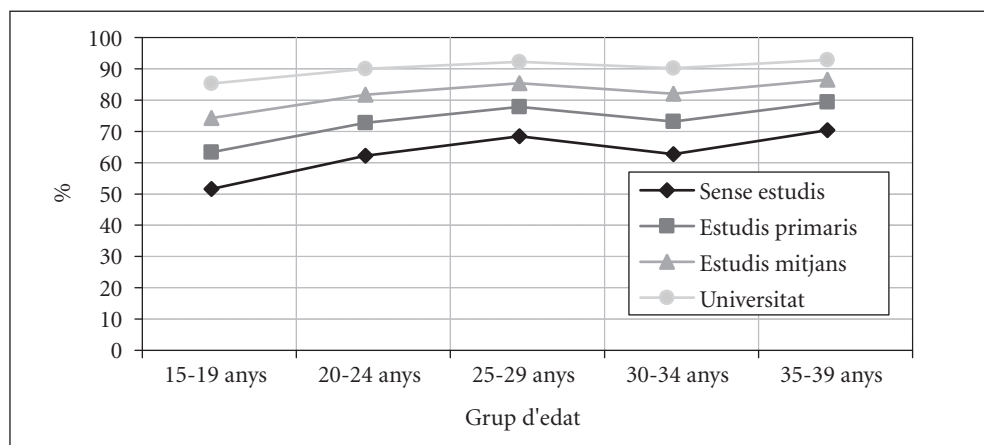

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 4.

Però aquesta realitat tan contundent depèn, en gran mesura, de l'edat considerada, ja que és més acusada com menor és el grup d'edat, i deixa de tenir presència per als majors de 25 anys (Gràfic 6): així, la probabilitat d'estar ocupat per a un jove de 15-19 anys era del 7% si encara estava estudiant, però del 66% si havia acabat els estudis, i als 20-24 anys aquests percentatges foren del 40% i del 78% respectivament; en contrast, a partir dels 25 anys, el fet d'estar o no escolaritzat no influïa per a res en la probabilitat de tenir feina. En definitiva, els estudis suposaven un clar retard en l'entrada al mercat de treball, tot i que no una intensitat final diferent (tal i com es pot comprovar amb altres fonts: vegeu Miret, 2004).

Gràfic 7.

Probabilitat d'estar ocupat de la població que ha finalitzat els estudis per grup d'edat i nivell d'instrucció

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 4.

La següent variable a considerar és el nivell d'instrucció, per a la qual apareix un model que senyala clarament que a major grau educatiu, major probabilitat d'estar treballant (Gràfic 7), de manera que un nivell d'instrucció superior suposava una probabilitat d'estar ocupat onze punts percentuals superior a la del nivell d'instrucció immediatament anterior; queda, doncs, desmentida plenament la hipòtesi que un nivell d'instrucció universitari suposa un major atur. Un altre tema seria, però, si la feina responia al tipus de preparació de l'universitari, punt que no podem respondre amb aquesta anàlisi.

Finalment, cal preguntar-se si es van donar en aquest sentit models específics per gènere. De fet, aquesta variable sorgeix amb força, ja que el fet de ser dona suposava una probabilitat menor de tenir feina, un cop havien estat controlades les variables degudes a l'edat, al fet d'estar estudiant i al nivell d'estudis, de manera que mentre un home universitari que hagués acabat d'estudiar tenia una probabilitat d'un 95% d'estar treballant, independentment de la seva edat, per a la dona amb les mateixes característiques la probabilitat era deu punts percentuals més baixa (Gràfic 8).

La distribució de la renda

Tot i que l'activitat laboral és una dimensió important del concepte de joventut, aquesta variable ha estat substituïda o combinada en alguns estudis per la dels ingressos (molt especialment, en l'àmbit de l'economia: vegeu, per exemple, Toharia *et al.*, 2001), atès que és la renda personal la que situa un individu en una escala de major a menor autonomia econòmica. Malauradament, per a aquesta variable hi ha un volum important de casos sense informació: un 30% de la mostra d'individus d'entre 15 i 39 anys no aporten la seva renda mensual, percentatge al qual cal afegir un 5% que afirmen desconeixer-la. Per reduir aquest percentatge, s'assumirà que qui no va explicitar la seva renda individual, si era inactiu, no ingressava diners a casa.

Amb aquest supòsit, a la Taula 3, s'ofereix l'estimació dels ingressos mitjans dels joves segons grups d'edat i sexe, així com l'error mostral associat a aquest estadístic i la desviació típica. Com es pot observar, la mitjana d'ingressos és major com més gran és el grup d'edat considerat, i també és superior per als homes que per a les dones: així, mentre que els barons de 15-19 anys van tenir l'any 2000 una renda mensual mitjana de 76.439 pessetes, per als de 35-39 anys va ser de 298.952 pessetes; i per a les dones, els ingressos mensuals mitjans per als grups d'edat 15-19 a 35-39 anys van oscil·lar des de les 23.884 pessetes per a les més joves fins a les 214.905 pessetes per a les més grans.¹⁰ Però la dispersió (mesurada a través de la desviació típica) també va ser molt elevada, així com l'error estadístic; punts que indiquen, per una part, que la desigualtat sobre els ingressos dels joves era molt àmplia (per a un grup d'edat i sexe determinat), i que l'interval de confiança al voltant de la mitjana d'ingressos era preocupant per la seva amplitud.¹¹

Un cop fetes totes aquestes apreciacions, es pot procedir a representar la distribució de renda dels joves catalans mitjançant un diagrama de caixa, un gràfic que mostra els

10. Per al càlcul d'aquests estadístics, s'ha considerat la renda agrupada en intervals, i s'han elaborat a partir de la marca de classe o punt mitjà de l'interval.

11. L'interval de confiança s'obté sumant i restant l'error a la mitjana calculada. Així, per exemple, per a les dones de 15-19 anys, tenint en compte l'error estadístic, els ingressos mitjans oscil·laven entre 29.526 i 77.293 pessetes.

Taula 4.

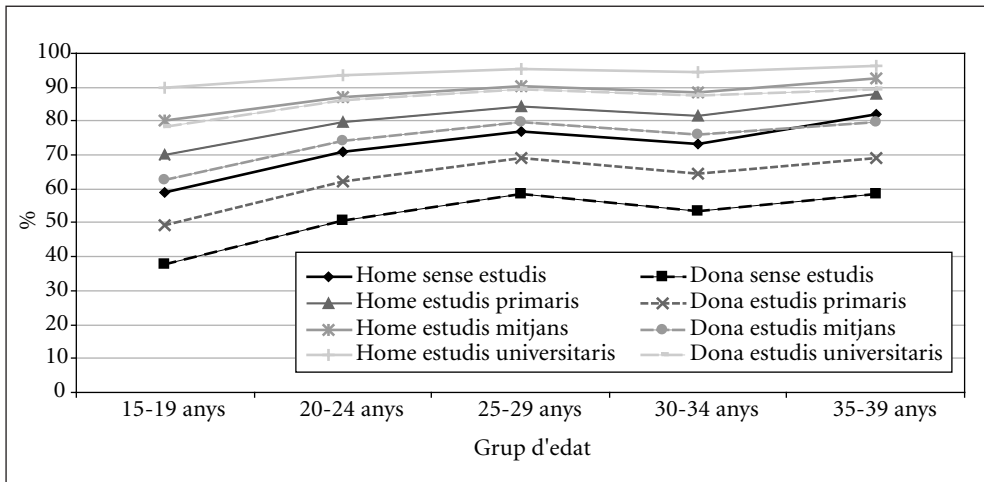
Model explicatiu per etapes de la probabilitat d'estar ocupat: segons escolarització, edat, nivell d'instrucció, i sexe

	1r pas		2n pas		3r pas		4r pas	
	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.
Escolarització								
No està estudiant	0,00	ref.	0,00	ref.	0,00	ref.	0,00	ref.
Està estudiant	-1,85	0,000	-3,32	0,000	-3,64	0,000	-4,01	0,000
No se sap	-0,09	0,918	-0,03	0,863	-0,49	0,980	-1,72	0,284
Grup d'edat								
15-19 anys			0,00	ref.	0,00	ref.	0,00	ref.
20-24 anys			0,57	0,057	0,43	0,137	0,53	0,077
25-29 anys			0,94	0,002	0,71	0,023	0,84	0,008
30-34 anys			0,69	0,027	0,46	0,130	0,64	0,046
35-39 anys			1,06	0,000	0,80	0,006	1,15	0,000
Interacció estar estudiant amb grup d'edat								
20-24 anys			1,67	0,001	1,60	0,003	1,48	0,008
25-29 anys			2,81	0,000	2,68	0,000	2,52	0,000
30-34 anys			3,44	0,000	3,47	0,000	3,29	0,000
35-39 anys			3,60	0,000	3,41	0,000	3,14	0,000
Nivell d'instrucció								
Sense estudis					0,00	ref.	0,00	ref.
Primaris					0,48	0,001	0,47	0,001
Secundaris					1,00	0,000	1,02	0,000
Universitaris					1,70	0,000	1,80	0,000
Especial					0,38	0,407	0,09	0,570
No se sap					1,16	0,655	0,71	0,587
Sexe								
Home							0,00	ref.
Dona							-0,88	0,000
Interacció sexe amb escolarització								
Està estudiant							0,95	0,023
No se sap							21,75	0,999
Interacció SEXE (dona) amb grup d'edat 35-39 anys								
CONSTANT	1,46	0,000	0,68	0,003	0,06	0,996	0,37	0,440
-2 log versemblança		1992		1809		1759		1711
Millora punts percentuals				9,22		2,74		2,74

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 8.

Probabilitat d'estar ocupat de la població que ja ha finalitzat els estudis per edat, nivell d'instrucció i sexe

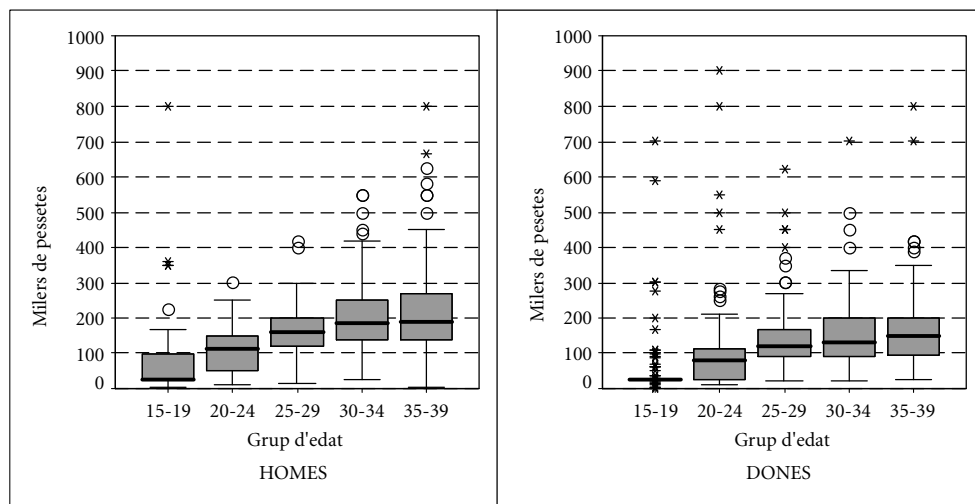
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 4.

anomenats cinc números resum d'una distribució, dividint aquesta en quatre segments (amb un 25% de casos a cadascun d'ells): així, la línia horitzontal més baixa presenta el mínim, la caixa dibuixa de baix a dalt els tres quartils (el 25% o quartil primer, el 50% o quartil segon o mediana, i el 75% o tercer quartil) i, finalment, la línia vertical superior indica el màxim de la distribució; a més, es mostren els valors atípics (senyalats amb un cercle), que apunten aquells casos clarament fora de la distribució central, i els valors extrems (senyalats amb un asterisc), que col·loquen els valors abruptament externs a la distribució.

El Gràfic 9 representa la distribució de la renda segons grup d'edat i sexe, i es comprova que, com ja s'havia anotat, per una part, (1) a major edat, majors ingressos i que, per altra part, (2) els homes, dins un mateix grup d'edat, tenen uns ingressos superiors a les dones. També es pot observar que, sense considerar els valors de la gent que té una

Gràfic 9.

Distribució de la renda segons grup d'edat i sexe

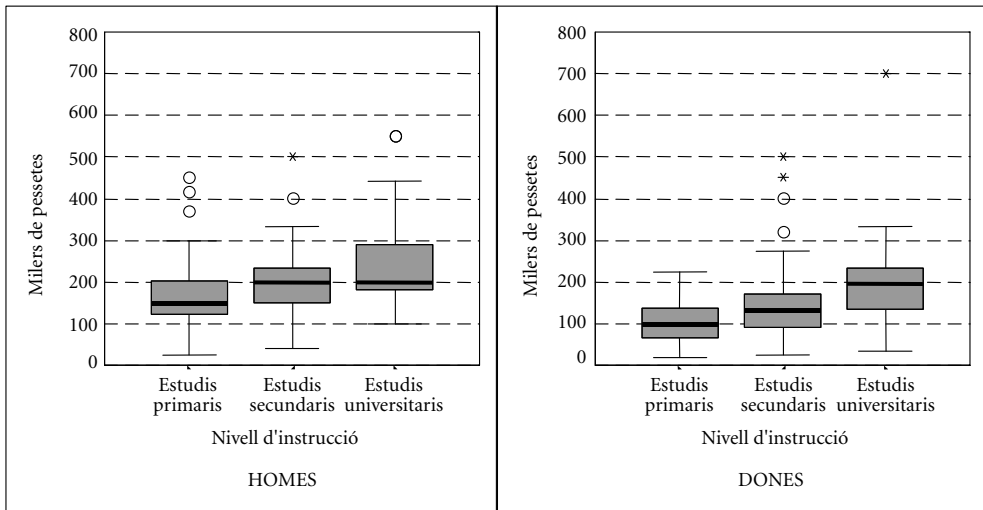
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

renda atípicament o extremadament per sobre dels seus companys, com major és el grup d'edat, major és la diferència que es dona en la distribució d'ingressos.

Aquesta anàlisi s'ha fet també per als grups d'edat 30-34 anys segons nivell d'instrucció, per esbrinar si es pot considerar que un major grau d'instrucció suposa una major renda (Gràfic 10), i, eliminant d'aquesta submostra a qui no té renda en absolut, es pot concloure que a major nivell d'estudis, major renda, però també major desigualtat entre els components d'un determinat grup d'instrucció. A més, un altre cop s'evidencia que la variable gènere influencia per si mateixa la distribució de renda, ja que per a un mateix nivell d'instrucció, les dones tenen una renda inferior als homes.

Gràfic 10.

Distribució de la renda per a la població de 30-34 anys segons nivell d'instrucció i sexe

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

CARACTERÍSTIQUES DE L'EMANCIPACIÓ FAMILIAR A CATALUNYA L'ANY 2001

No totes les característiques apuntades per definir la joventut tenien la mateixa importància, i fins i tot n'hi ha algunes de les quals es pot prescindir. Es proposa aquí utilitzar la tècnica de la regressió logística (Jovell, 1995)¹² per destriar el gra de la palla. La variable dependent és estar emancipat familiarment, és a dir, residir en una llar independent a la dels pares o conviure amb la teva parella (independentment de si els pares també viuen amb tu). Es tracta que les variables independents descrites en l'apartat anterior indiquin la seva posició com a factors explicatius d'aquest objecte d'estudi.

12. Aquesta mateixa tècnica és la que s'ha utilitzat en l'anàlisi de la relació entre nivell d'instrucció i ocupació, tot i que s'ha considerat més convenient presentar-la aquí.

A la Taula 5 s'ofereixen els sis passos realitzats en la construcció d'aquest model explicatiu de la joventut a Catalunya l'any 2001; cada pas es correspon amb la introducció d'una variable independent significativa per a la comprensió de l'objecte d'estudi; començant per l'edat (1r pas), passant pel lloc de naixement (2n), el sexe (3r), el nivell d'instrucció (4rt), si s'està o no cursant estudis (5è), i finalment el número d'habitants del municipi de residència (6è). El model busca expressar la probabilitat d'un individu d'entre 15 i 39 anys que no està convivint amb els seus pares o que ha constituït una unió conjugal (fos matrimoni o unió consensual), estimant uns paràmetres que descriuen l'efecte de cada variable independent o factor explicatiu sobre la variable dependent o objecte d'estudi.¹³

L'objecte d'estudi, com s'havia comentat, és una variable binària, que indica si s'està o no emancipat familiarment. Per altra part, els factors explicatius poden ser o bé variables numèriques o bé categòriques. En el primer cas, una variable numèrica, el model informa de quant canvia la variable dependent per cada unitat en què canvia la independent; en el segon, una variable categòrica, el model exposa la diferència de cada categoria de la variable independent respecte a una categoria de referència. Aquestes consideracions tècniques, que poden semblar a primer cop d'ull un mica obtuses, s'aniran presentant i posant a la pràctica a continuació amb la meta final, cal recordar, de delimitar al màxim el concepte de joventut, en el cas concret de Catalunya, l'any 2001.

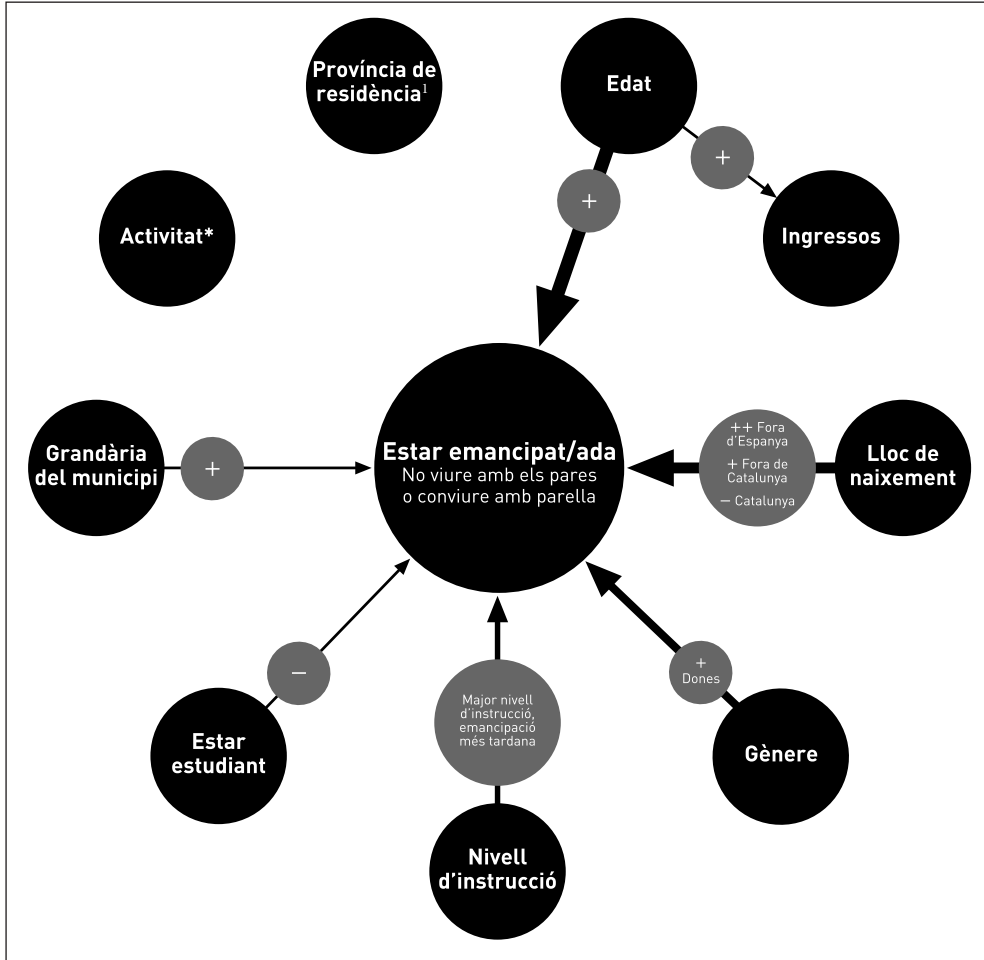
Per començar, hi ha dues variables que no tenen raó de ser en el model, ja que no ajuden en res a distingir els que estaven emancipats dels que no ho estaven; aquestes

13. La significació dels paràmetres s'ofereix al costat d'aquests, abastant des d'un nivell de significació estadística del 99% (quan el valor que mostra la columna corresponent és menor de 0,01), passant per un del 95% (amb un valor menor de 0,05) fins a un nivell de significació del 90% (menor de 0,10); quan el valor és superior a 0,10 es pot concloure que l'estimació d'un paràmetre no és significativament diferent a aquell amb el qual el comparem.

La forma d'esbrinar fins a quin punt aquesta variable ens ajuda a comprendre les característiques de la joventut és mitjançant el valor obtingut per menys dues vegades el logaritme de la versemblança (vegeu a la Taula 5, el valor de $-2 \log. versemblança$), valor que cal anar progressivament disminuint de forma que es vagi perfilant un model explicatiu cada cop més adient: la perfecció en aquest sentit s'abastaria si aquest valor fos igual a zero, cosa que significaria que s'estava en posició d'afirmar exactament si algú estava o no emancipat en funció dels trets recollits en el model.

Gràfic 11.

Diagrama del model explicatiu de l'emancipació a Catalunya, 2001²

1. La província de residència i l'activitat desenvolupada no estan relacionades amb el fet d'estar o no emancipat.

2. A major gruix de fletxa, major nivell de relació.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

dues variables que es rebutgen d'entrada són la província de residència i la situació d'activitat laboral. És a dir, amb les dades del PaD, s'afirma que en la situació d'emancipació familiar dels joves catalans, per una part, la divisió administrativa provincial no hi tenia res a veure, i, per altra part, que estar ocupat, aturat o inactiu no era un tret característic en l'emancipació juvenil. Tots els altres factors explicatius sí que ajuden a emmarcar la joventut a Catalunya, tot i que uns més que d'altres.

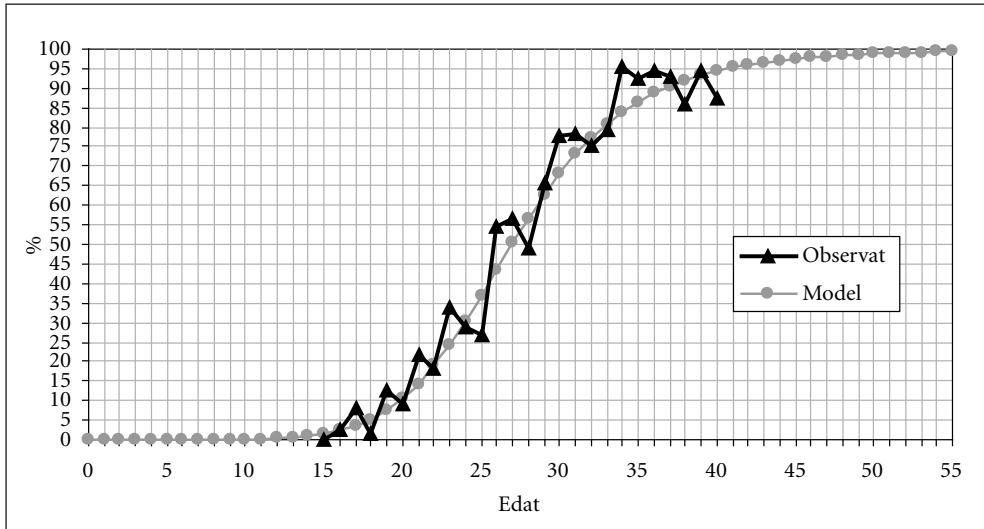
Primer pas: l'edat

El model de joventut construït situa l'edat com la variable més important per definir aquest concepte: la probabilitat d'estar emancipat familiarment segueix la pauta per edat clàssica de la distribució logística (Gràfic 12),¹⁴ amb una proporció mínima d'1,3% emancipats als 15 anys, i que arriba a un 95% d'emancipats al voltant dels 40 anys, proporció que podem considerar com a nivell de l'emancipació definitiva a Catalunya. En definitiva, com es podia suposar, la joventut té com a component fonamental ser jove d'edat, i a mesura que ets menys jove, augmenten les teves probabilitats d'estar emancipat o, segons la definició donada, de viure en una llar separada de la dels pares o convivint amb la teva parella. Amb aquesta distribució es pot comprovar que a Catalunya l'any 2001, als 23 anys, un 25% de la població estava ja familiarment emancipada, els 27 anys és l'edat en què ho estaven la meitat i els 32 anys aquella en què ja no residien amb els pares o havien format parella un 75% de la població catalana.

Segon pas: el lloc de naixement

Però aquesta pauta per edat canviava molt segons on s'hagués nascut (Gràfic 13). Si només considerem els nascuts a Catalunya (la immensa majoria, un 85% dels joves) es pot comprovar que l'edat mínima de l'emancipació no eren els 15 ni els 16 anys (en què pràcticament ningú vivia emancipat familiarment), sinó més aviat calia situar-la

14. El gràfic representa el percentatge per edat d'emancipats registrats i el deduït segons el model construït.

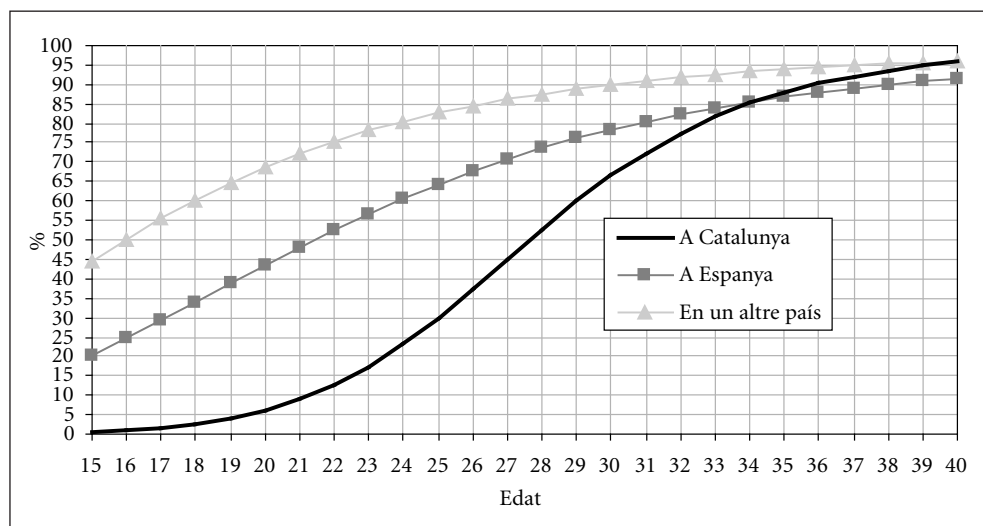
Gràfic 12.**Proporció de població emancipada per edat**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 5.

als 18 anys. De fet, si s'havia observat entre aquestes edats més joves un percentatge d'emancipats més elevat, era per la contribució que a aquest indicador li va fer l'alt nivell d'emancipació de la població nascuda a Espanya (fora de Catalunya) i, encara més, de la nascuda fora d'Espanya. Aquestes proporcions probablement les van causar processos paral·lels d'emancipació i migració, malgrat que aquest fenomen no es pot comprovar amb les dades transversals del PaD. En general, la pauta d'emancipació dels individus nascuts a Catalunya respecte al total de residents al país, era un any més tardana entre els més joves i mig any més retardada entre els de major edat: així, per observar un 25% d'emancipats calia arribar als 24 anys d'edat, als 27,5 anys per veure un 50% dels joves emancipats i als 31,5 anys per copsar que un 75% estaven ja emancipats; la intensitat final de l'emancipació, però, mesurada als 40 anys, continuava sent del 95%, de manera que s'estima que un 5% dels joves catalans mai s'emancipaven del nucli familiar de procedència.

Gràfic 13.

Proporció de població emancipada per edat i lloc de naixement

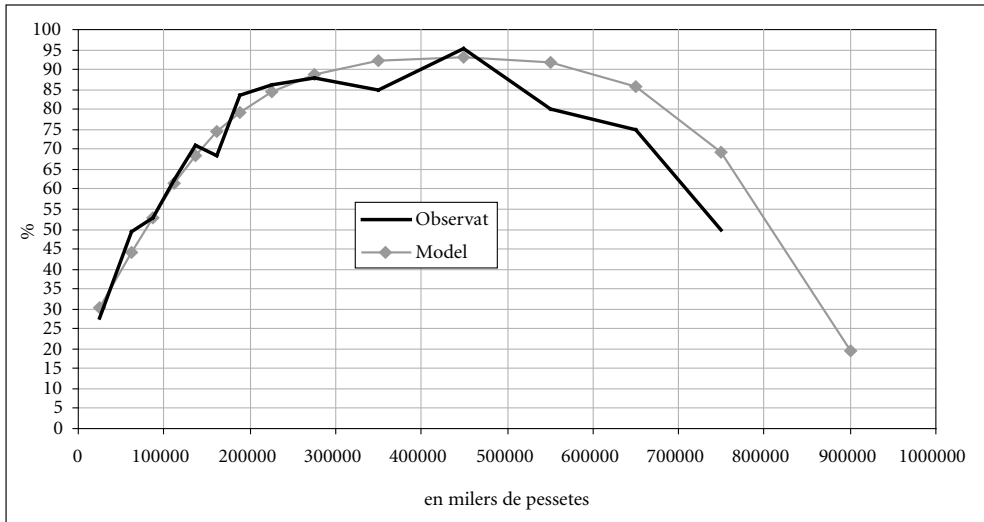

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 5.

La tercera variable que cal analitzar és la referent a la renda personal. La relació entre els ingressos i la probabilitat d'estar emancipat té forma d'*U* invertida (Gràfic 14)¹⁵: la probabilitat d'estar emancipat era major quant més es guanyava, amb un màxim per sobre del 90% de probabilitat si la renda mensual era d'entre les 350.000 i les 550.000 pessetes, punt a partir del qual la probabilitat disminuïa.¹⁶ Òbviament, la zona de la distribució que més interessa és la inicial, ja que són molt pocs els joves que perceben més de 350.000 pessetes mensuals! En conclusió, uns ingressos majors suposaven una probabilitat major d'estar emancipat; una afirmació que no sobta gaire el sentit comú. Podem fer un petit experiment (virtual) per esbrinar la probabilitat d'estar emancipat

15. Es tracta, doncs, d'una paràbola, que pot ser descrita amb la renda i la renda al quadrat.

16. Qui amb una renda superior a cinc centes mil pessetes mensuals no s'emancipava era perquè hi havia algun tipus de vincle amb els pares molt difícil de destruir.

Gràfic 14.**Proporció de població emancipada segons ingressos**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

segons les circumstàncies conjunturals de l'any 2001: així, amb una renda de 120.000 pessetes mensuals (que era el quartil primer entre els homes de 25-29 anys i el quartil segon entre les dones dins del mateix grup d'edat), la probabilitat d'estar emancipat era d'un 64%; si augmentava la renda fins a 160.000 pessetes mensuals (el quartil segon entre els homes de 25-29 anys i el tercer entre les dones del mateix grup d'edat), la probabilitat augmentava fins a un 75%, i si es cobraven 200.000 pessetes (renda que com a mínim tenien un 25% dels homes de 25-29 anys més rics) la probabilitat s'incrementava fins a un 80%.

No es pot, tècnicament, utilitzar com a variables independents l'edat i la renda alhora, ja que els ingressos estan corelacionats amb l'edat, és a dir, com s'ha vist en l'apartat anterior, a major edat, ingressos més elevats.¹⁷ Tècnicament, en conseqüència, cal seleccionar una de les dues variables: s'ha escollit l'edat, que té els avantatges que pot

ser capturada de manera més simple.¹⁸ A més, l'edat es presta menys a la imprecisió o a la no contestació per part dels entrevistats que la renda.

També s'ha comprovat que, en contra d'allò que es podria intuir, la renda no pot ser substituïda per la variable de la relació amb l'activitat laboral, ja que en comparar els ocupats amb els aturats o els inactius i el seu efecte sobre l'emancipació juvenil, cap categoria apareix amb una probabilitat d'estar emancipat estadísticament diferent a les altres. Per aquest motiu, la variable referida a la relació amb l'activitat no està inclosa en el model explicatiu, ja que la relació amb l'activitat del jove no serveix per avaluar el seu nivell d'emancipació.

Tercer pas: el sexe

La següent variable a introduir en el model explicatiu és el sexe (Taula 5): les dones joves, independentment de la seva edat i lloc de naixement tenien una probabilitat d'estar emancipades significativament superior a la dels homes. Els paràmetres estimats a la Taula 5 exposen la diferència en la relació entre aquells que estan emancipats i aquells que no ho estan, aïllant l'efecte de cada variable independent, és a dir, un cop controlades les altres variables independents incloses en el model. Així, ser dona suposa que aquesta relació d'emancipació és el doble que la dels homes, amb independència del valor de les altres variables.

17. La coeficient r de *Pearson* entre les dues variables és de 0,5; valor que en ciències socials pot ser considerat com molt alt. Cal anotar, per arrodonir la justificació de la decisió de no incloure la renda, que si el model inclou alhora l'edat i els ingressos, aquests últims deixen de ser estadísticament significatius per a l'explicació de la joventut.

18. Ja que mentre que només és necessari utilitzar el logaritme de l'edat com a variable independent, per a introduir la renda en el model és necessari utilitzar els milers de pessetes que es guanyen i el quadrat d'aquesta quantitat; només així s'observa la pauta dibuixada en el Gràfic 14.

Taula 5.
Model explicatiu de la joventut a Catalunya 2001

	1r pas		2n pas		3r pas		4t pas		5è pas		6è pas	
	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.
Logaritme de l'EDAT	7,43	0,000	8,46	0,000	8,59	0,000	6,52	0,000	6,41	0,000	6,63	0,000
LLOC DE NAIXEMENT												
Catalunya			0,00	ref.	0,00	ref.	0,00	ref.			0,00	ref.
Espanya			16,39	0,000	16,03	0,000	15,00	0,001	15,13	0,001	16,50	0,000
Altres països			18,45	0,000	19,09	0,000	21,11	0,000	20,59	0,000	20,67	0,000
No se sap			14,74	0,195	14,75	0,186	13,83	0,206	12,48	0,251	12,25	0,284
INTERACCIONS EDAT AMB LLOC DE NAIXEMENT												
Catalunya			0,00		0,00	ref.	0,00	ref.			0,00	ref.
Espanya			-4,65	0,001	-4,54	0,001	-4,19	0,002	-4,22	0,002	-4,63	0,001
Altres països			-4,98	0,000	-5,17	0,000	-5,76	0,001	-5,61	0,001	-5,66	0,000
No se sap			-4,63	0,182	-4,63	0,173	-4,42	0,184	-4,04	0,222	-3,99	0,246
SEXE												
Homes					0,00	ref.	1,00	ref.	1,00	0,00	0,00	ref.
Dones					0,61	0,000	1,83	0,000	2,02	0,000	2,02	0,000
NIVELL D'INSTRUCCIÓ												
Sense estudis							0,00	ref.			0,00	ref.
Primaris							-0,15	0,370	-0,14	0,370	-0,19	0,388
Secundaris							-10,34	0,000	-8,75	0,001	-8,78	0,001
Universitaris							-21,05	0,000	-20,29	0,000	-21,17	0,000
No se sap							-2,40	0,000	-2,33	0,000	-2,43	0,000
INTERACCIONS DE L'EDAT AMB:												
Estudis Secundaris							3,08	0,000	2,63	0,001	2,61	0,001
Estudis Universitaris							6,11	0,000	5,92	0,000	6,15	0,000
ESCOLARITZACIÓ												
No estudia									0,00	ref.	0,00	ref.
Està estudiant									-0,53	0,002	0,59	0,001
No se sap									-0,10	0,768	-0,19	0,873
HABITANTS DEL MUNICIPI DE RESIDÈNCIA												
Menys de 2.000 habitants											0,00	ref.
De 2.000 a 9.999 habitants											0,62	0,107
De 10.000 a 49.999 habitants											0,58	0,091
De 50.000 a 99.999 habitants											0,90	0,024
De 100.000 a 499.999 habitants											0,53	0,108
1.000.000 o més											1,32	0,000
CONSTANT	-24,47	0,000	-28,08	0,000	-28,80	0,000	-21,61	0,000	-21,21	0,000	-22,58	0,000
-2 log. de la versemblança					1,679	1,656					1,516	
Millora (absoluta)					108	23					21	
Millora (%)					6,02	1,37					6,59	
												1,39

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Quart pas: el nivell d'instrucció

Això es pot comprovar en introduir com a variable independent el nivell d'instrucció (Gràfic 15, 5è pas, a la Taula 5). Així, per exemple, si comparem els i les joves sense estudis, la pauta per edat de la proporció d'emancipades és clarament superior al dels barons (amb una diferència per a les edats centrals de quinze punts percentuals), de manera que, per observar una mateixa proporció de població que no conviu amb els seus pares o que ho fa amb la seva parella entre aquells i aquelles que no tenen estudis, calia comparar els homes amb les dones dos o tres anys més joves.

El nivell d'instrucció assolit provoca una pauta diferencial per edat en la probabilitat d'estar emancipat familiarment (Gràfic 10), influïnt de la mateixa forma en homes que en dones. La pauta per edat era pràcticament idèntica per a tots aquells que disposaven com a màxim d'educació primària (que constituïa la categoria de referència), és a dir, entre qui no havia finalitzat uns estudis bàsics i qui sí que ho havia fet però s'havia quedat amb aquest nivell d'estudis.¹⁹

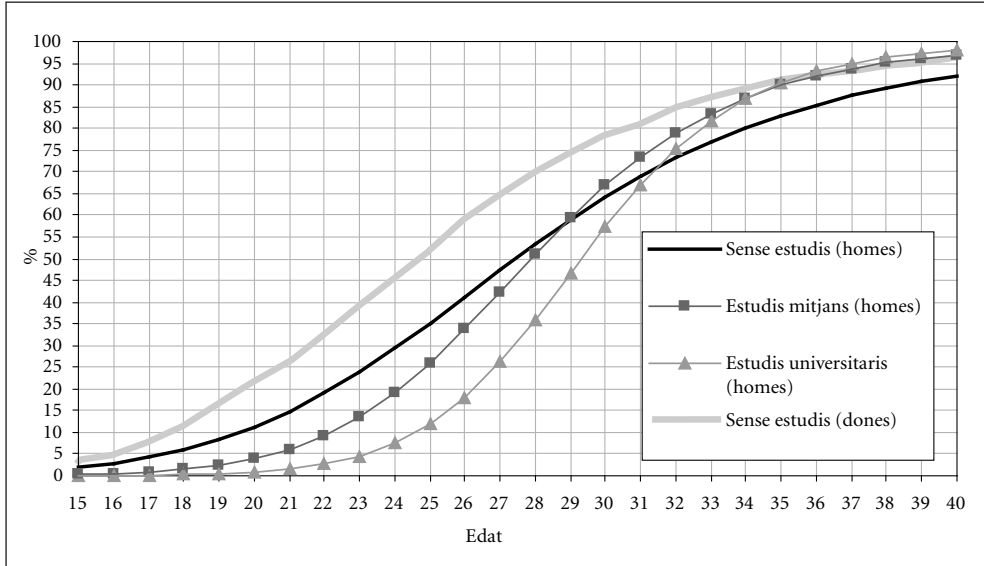
Tanmateix, la forma de la pauta per edat en la proporció d'emancipats no era la mateixa si es tenia un títol d'estudis mitjans. En comparació amb els que tenien com a màxim una educació primària, els estudis secundaris suposaven una probabilitat menor d'estar emancipats si es tenia menys de 29 anys, però la probabilitat d'estar emancipat era major si s'havia ja sobrepassat aquesta edat. També tenir estudis universitaris implicava una emancipació notablement més tardana, ja que les proporcions d'emancipats eren inferiors als de com a màxim primària fins als 32 anys, i igualaven als dels estudis secundaris només més enllà dels 34 anys (Gràfic 10).

Sens dubte, tenir estudis comportava una menor emancipació com més jove s'era, tot i que a edats menys joves podia inferir-se una recuperació de l'emancipació per als de major nivell d'instrucció; en definitiva, s'aprecia que el nivell d'instrucció molt

19. Com es pot comprovar al 4rt pas de la Taula 5 no hi ha diferència significativa entre el nivell d'emancipació de la gent sense estudis i aquells amb estudis primaris (la significació és major a 0,10).

Gràfic 15.

Proporció de població emancipada segons edat, sexe i nivell d'instrucció

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 5.

probablement provocava un endarreriment de l'emancipació, un retard del moment de deixar de viure amb els pares.²⁰

Cinquè pas: estar estudiant

Aquesta realitat de l'educació adquireix major protagonisme en introduir-se la següent variable independent en el model explicatiu, a saber, si s'estava o no estudiant en el moment de l'enquesta (Taula 5, cinquè pas): en efecte, la probabilitat d'estar emanci-

.....
 20. Un tret cultural del sud d'Europa, ja que al nord o centre Europa és comú deixar de viure amb els pares quan s'inicia l'educació universitària.

pat si algú estava cursant estudis era un 60% la d'algú que no ho estava. En conclusió, no només l'educació endarrerix l'emancipació, sinó que l'escolarització és un fort entrebanc a la mateixa.

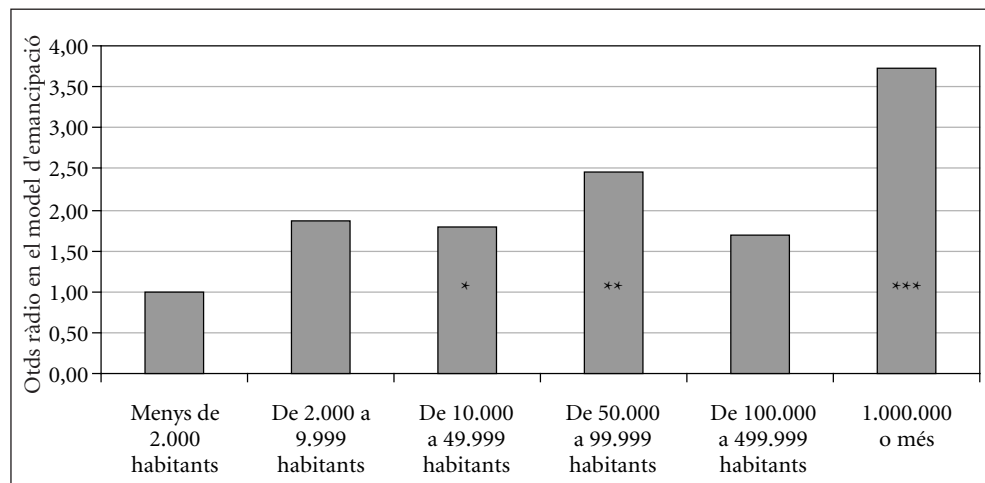
Sisè pas: la grandària del municipi de residència

Aquest recorregut per les característiques de la joventut s'acaba amb la darrera variable independent utilitzada, la grandària del municipi de residència (Taula 5, sisè pas). En general, un municipi més gran suposava una probabilitat major d'estar emancipat, tot i que aquest efecte només s'observava amb suficient significació estadística per als municipis majors d'un milió d'habitants (Gràfic 16).

En definitiva, el model construït és el que es pot veure esquemàticament al Gràfic 11, i en tota la seva amplitud matemàtica a la Taula 5.

Gràfic 16.

Probabilitat d'estar emancipat segons grandària del municipi¹

1. Coeficients que expressen la probabilitat d'estar emancipat. Vegeu Taula 5.

* significatiu al 90%, ** significatiu al 95%, *** significatiu al 99%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 5.

DEIXAR L'ESCOLA, COMENÇAR A TREBALLAR

Com que al PaD es recull l'edat en què es va acabar l'escola i l'edat en què es va començar a treballar, és possible estimar les pautes per aquests dos fenòmens tan lligats a la transició entre la joventut i el món adult. D'aquesta manera, es pot reconstruir la memòria de les generacions presents a Catalunya l'any 2001 en referència a la sortida de l'escola —sempre i quan, òbviament, alguna vegada s'hi hagués entrat—, i respecte a la inserció al mercat laboral, en cas d'haver-hi treballat fora de l'àmbit domèstic o reproductiu alguna vegada a la vida.

Per situar les generacions en el seu marc històric, es presenta un diagrama de Lexis (Gràfic 17), amb les tres perspectives temporals en què estan emmarcades les persones que en breu explicaran un aspecte de la seva història escolar i laboral, a saber: (1) la perspectiva de l'edat, (2) la de l'any en què vivien i (3) la de la generació²¹ a la qual pertanyen. Així, (1) l'eix horitzontal del diagrama ofereix l'edat, marcada des del naixement (edat 0) fins al 75è aniversari, en talls cada cinc anys que es perllonguen d'esquerra a dreta en el gràfic; (2) a l'eix vertical tenim l'any natural dins del continu històric, que en el Gràfic 17 comença l'any 1921 i acaba en el moment en què foren recollides les dades del PaD, l'any 2001 (els anys són senyalats amb línies de baix a dalt); i, finalment, (3) les línies diagonals delimiten les generacions, des del moment en què van néixer (quan el rellotge del curs vital es va posar a edat zero), i marcant tots els aniversaris cada cinc anys com a recordatori de l'edat que tenien a cada moment temporal.²²

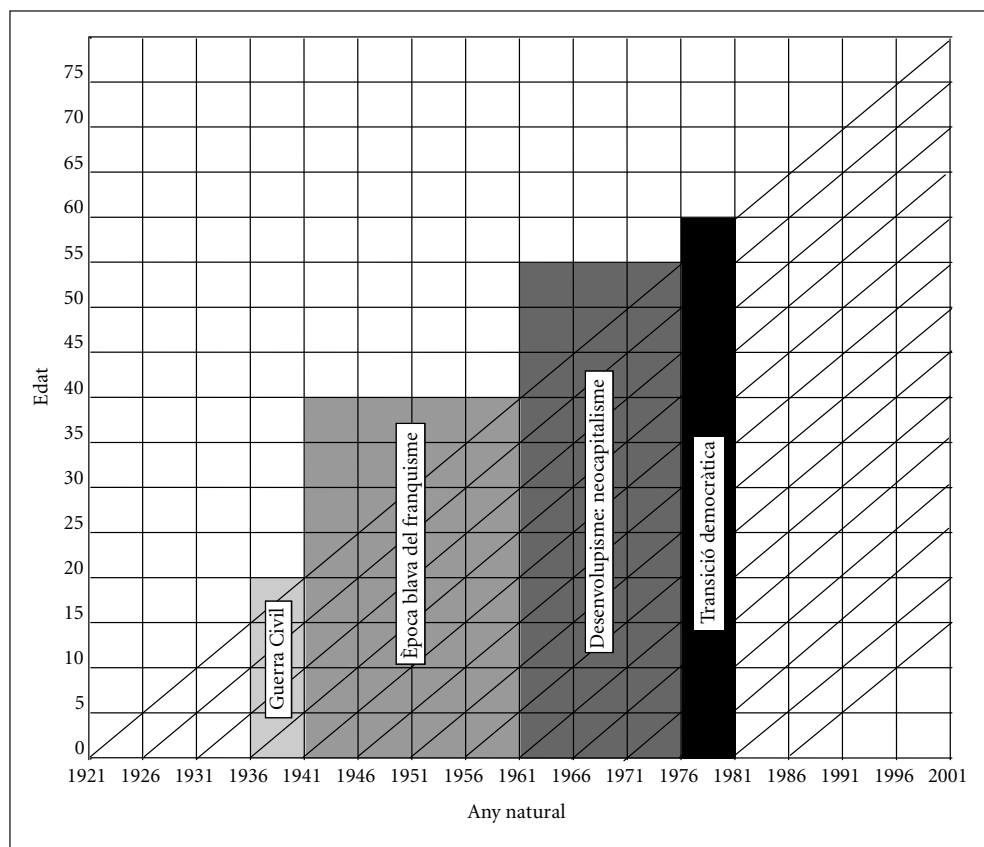
No totes les generacions van ser joves en les mateixes circumstàncies: per exemple, els nascuts l'any 1921 van complir el 15è aniversari l'any 1936 (només cal resseguir el punt on es creua la línia diagonal corresponent a la seva generació —que comença l'any 1921— amb la línia horitzontal corresponent a l'edat 15, i mirar a quin moment correspon amb la línia vertical), un any marcat per l'esclat de la Guerra Civil espa-

21. En anàlisi demogràfica, s'entén com a generació l'any de naixement d'una persona, de manera que tothom que va néixer en un any natural determinat comparteix una mateixa generació amb els seus congèneres. La generació així considerada també se la coneix com a *cohort de naixement*.

22. Per a qualsevol dubte sobre la interpretació del gràfic es recomana consultar Leguina, 1981, p. 26 i seg.

Gràfic 17.

Diagrama de Lexis que mostra les trajectòries biogràfiques de les generacions

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 5.

nyola; i quan finalitzà el conflicte bèl·lic tenien 20 anys, i en la llarga postguerra que aleshores es va iniciar van cremar els seus ser joves, i van complir 25 anys el 1946 i 30 anys el 1951, període històric que habitualment s'anomena *l'època blava* dins del règim franquista. En contrast, els nascuts entre 1941 i 1945 van centrar el seu periple per la joventut coincidint amb el desenvolupament industrial dels anys seixanta, i amb els canvis culturals que s'albiraven en aquesta època; sens dubte, van ser joves d'un altra

manera. Una joventut que segurament va ser molt diferent a la dels nascuts l'any 1961, que van complir 15 anys coincidint amb la mort de Franco i l'inici de la transició cap a la democràcia política, i que en fer 20 anys van tenir la possibilitat de votar en unes eleccions que van portar al poder el PSOE a l'Estat espanyol, hègira política sota la qual van viure a nivell estatal durant tot el seu període juvenil. Certament, són tres exemples de circumstàncies vitals ben diferents.

En aquest apartat es tractarà de dues dimensions respecte a la transició que suposa passar de la joventut al món adult, a saber, deixar l'escola i entrar al mercat laboral. Les generacions analitzades seran les nascudes amb posterioritat a l'any 1921, ja que així ho permet la informació retrospectiva que es pot obtenir amb la primera onada del PaD. S'estudiarà la població catalana segons el grup quinquennal de generacions al qual pertany i el seu sexe. La tècnica que s'utilitzarà serà la taula de vida, amb la qual, per a una base estàndard de 100 persones nascudes durant un mateix període temporal, es construeix, per una part, (1) una taula amb les probabilitats per edat de deixar l'escola i, per altra, (2) una altra taula amb les probabilitats d'aconseguir una primera feina: són, en el primer cas, els i les *supervivents* que encara anaven a l'escola a una edat donada, i, en el segon cas, són els i les que, a una determinada edat, mai no havien tingut una feina (vegeu Leguina, 1981, p. 72-77).

Deixar l'escola

Cal recordar, però, que no es pregunta sobre el moment en què per primera vegada es van abandonar els estudis (pregunta amb la qual es podria construir amb propietat una taula de supervivència), sinó quan, si una persona no estava estudiant l'any 2001, va deixar per darrer cop d'estudiar. Així, no es pot descartar que part dels que aleshores es trobaven estudiant, especialment entre les generacions més antigues, hi haguessin tornat després de deixar d'estudiar quan eren joves: per això, les corbes que exposen les pautes de sortida del sistema educatiu formal poden estar un xic sobreestimades.²³

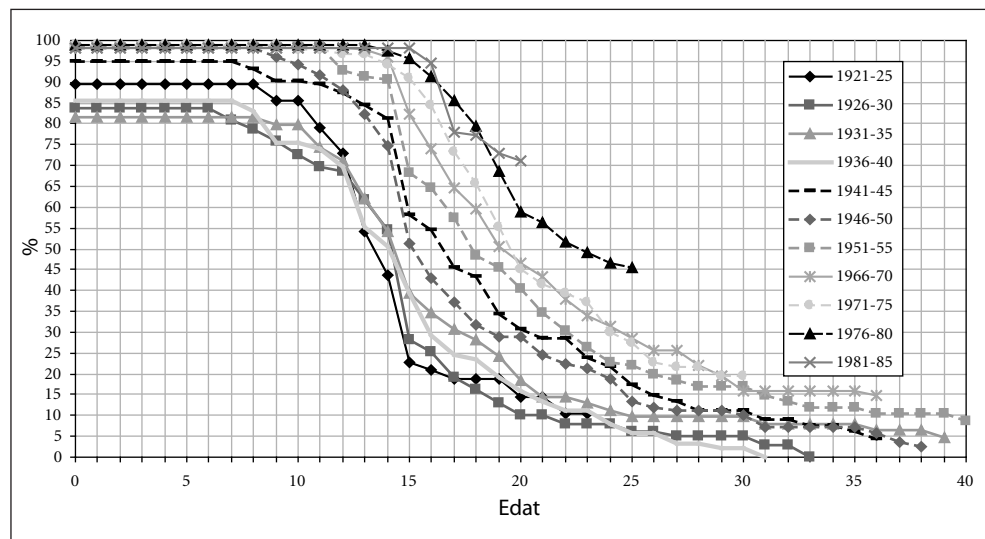
23. Es poden comparar aquestes dades amb el percentatge de població només estudiant segons el Cens de 2001, que es presenta a la Taula A.2 de l'annex estadístic.

Es dibuixa així, en el cas de l'escolarització, una línia que assenyalava la proporció de persones que encara anaven a l'escola a cada edat, des dels 0 fins als 40 anys, o l'edat a què havien arribat quan es va fer l'enquesta, ja que al 2001 només tenien com a mínim 40 anys les generacions nascudes abans de 1960 (Gràfic 18 per als homes i 19 per a les dones).

No totes les generacions parteixen de la totalitat dels seus efectius, ja que alguns mai no van estar escolaritzats: a ells i elles no se'ls va donar l'oportunitat de deixar l'escola, ja que no van entrar-hi, motiu pel qual van tenir una joventut en cert sentit escapçada. Així, no tots els grups de generació i sexe van iniciar el seu camí formatiu amb un 100% dels seu components (vegeu Gràfics 18 i 19), sinó que una part important de les cohorts de naixement més antigues no van tenir accés al sistema educatiu: com va ser el cas d'un 10% de les generacions 1921-25, un 16% de les generacions masculines 1926-30, i un 23% de les femenines nascudes al mateix període; o entre les generacions

Gràfic 18.

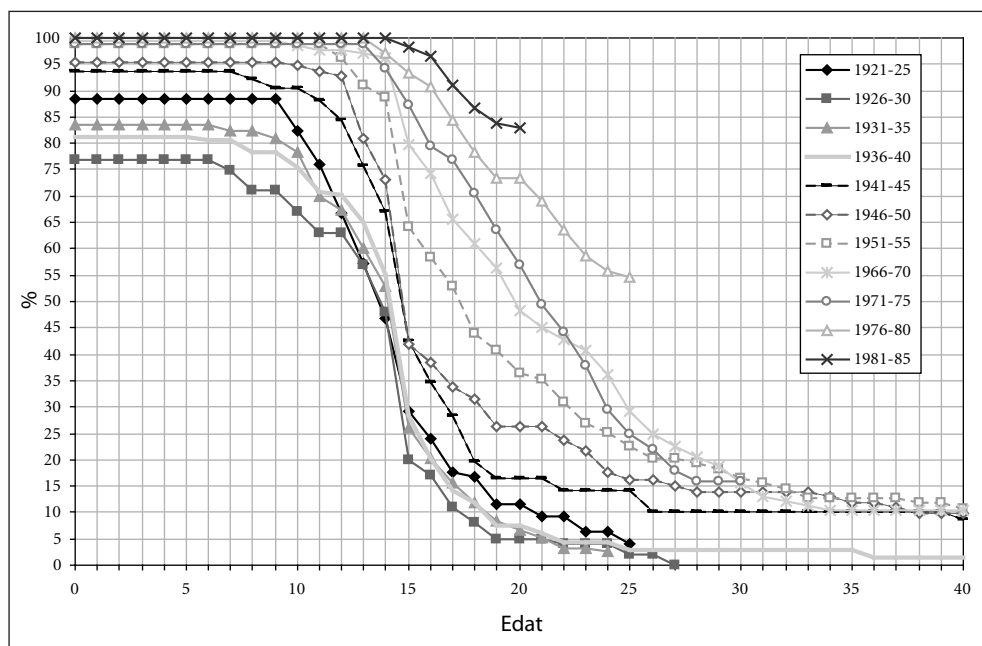
Proporció d'homes encara a l'escola segons edat i grup de generacions

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 19.

Proporció de dones encara a l'escola segons edat i grup de generacions

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

1931-35, a un 19% dels homes i a un 16% de les dones se'ls va negar el dret d'anar a l'escola. Trepitjar una escola, si més no durant la infantesa, va ser amb el pas del temps cada cop més habitual, de manera que només un 5% de les generacions 1941-45 mai no van anar a l'escola, i aquesta situació educativa pràcticament va desaparèixer per als homes nascuts de 1945 en endavant, i per a les dones nascudes amb posterioritat a 1950: entre ells i elles, tothom va anar a escola alguna vegada a la vida.

Una dimensió de la joventut és la que té a veure amb l'escolarització, ja que abandonar l'educació és una de les transicions que porten cap al món adult. Per a les generacions més antigues utilitzades, aquest procés tenia una primera fase entre els 10 i els 15 anys

(Gràfics 18 i 19), període vital en el qual es produïa una caiguda en l'escolarització d'entre cinquanta i seixanta punts percentuals. Aquest és un indicador clar de fins a quin punt, per aquestes generacions catalanes, la joventut va ser un període de vida en gran part coincident amb l'adolescència, i va anar poc més enllà.

Aquesta diferència entre els escolaritzats als 10 anys i als 15 anys va disminuir substancialment per a les generacions 1941-50, que van viure l'etapa vital al final de l'època blava del franquisme; molt més amb les generacions 1951-55, que van veure com augmentaven els seus anys d'escola alhora que històricament tenia lloc el *desenvolupisme* de principis dels anys seixanta, i va desaparèixer per a les generacions posteriors, que es van beneficiar de la posada en marxa del sistema de l'Educació General Bàsica (EGB), dins de la Llei general d'educació del 1970: per als nascuts amb posterioritat a 1955, deixar l'escola abans dels 14 anys era una il·legalitat; per a ells i per a elles, el procés de deixar l'escola tindria lloc sempre dels 15 anys en endavant, però aquesta no havia estat, ni de bon tros, la situació habitual entre els joves catalans, sinó que era una autèntica novetat històrica.

Evidentment, com més jove era un generació menor era la pauta susceptible de ser analitzada: en efecte, els joves tenien menys història recorreguda per contar. Així, per al grup de generacions més joves observat (els nascuts durant el període 1981-85, que tenien 15-19 anys en el moment de l'enquesta), només podem abastar la seva història educativa fins al límit dels 20 anys, sempre i quan se suposi que els congèneres més joves (que tot just havien complert els 15 anys aleshores) es comportessin com els que eren més grans (que n'havien complert 19). Podem afirmar així, com s'acaba de comentar, que la pràctica totalitat van ser escolaritzats (tot i que hi ha un 2% dels barons que no ho va ser), que ningú va deixar l'escola abans dels 15 anys (com era preceptiu legalment), i que el període d'escolarització va ser clarament superior per a les dones que per als homes: així, tot i que als 16 anys un 95% d'ambdós sexes continuava a l'escola, als 17 anys hi continuava un 78% dels nois però un 91% de les noies, als 18 anys aquest percentatge era respectivament de 77% i 87%, als 19 anys de 73% i 84% i, fins on es pot albirar per a la generació 1981-85, als 20 anys, mentre que un 71% dels homes nascuts en el primer quinquenni de la dècada dels vuitanta seguien escolaritzats, ho estaven un 83% de les dones; deu punts percentuals que informen d'una important

diferència de gènere a favor de les dones joves respecte a la seva inversió en formació en comparació amb la masculina.²⁴

Al grup de generacions 1976-80 el podem seguir fins als 25 anys, i podem apreciar com el degoteig de l'escola va començar més tard que per a les generacions anteriors, però abans que per a les generacions posteriors: les generacions més joves clarament estudiaven més que les més grans, però menys que les més joves. Així, als 25 anys, els homes nascuts al 1976-80 estaven estudiant quinze punts percentuals més que els nascuts cinc anys abans, i encara més categòrica era la diferència percentual de les dones, que assolía els vint-i-cinc punts percentuals de diferència. Les mateixes generacions 1976-80, als 20 anys, continuaven estudiant una proporció deu punts menor que les generacions cinc anys més joves. A més, es mantenia la diferència de deu punts percentuals en el percentatge de encara escolaritzats entre homes i dones: així, als 25 anys, mentre que seguïen estudiant un 45% d'ells, ho feien un 55% d'elles.²⁵

La sortida de l'escola de les generacions 1971-75 va ser també clarament més primerenca que per a les generacions cinc anys més joves, que acaba de ser descrita. S'ha pogut reconstruir la seva pauta educativa fins al llindar dels 30 anys, edat en la qual, segons aquestes dades, encara anaven a l'escola un 19% dels homes i un 16% de les dones;²⁶ la major inversió educativa de les dones respecte als homes, en conseqüència, encara no s'havia posat en marxa. Els nascuts el 1971-75, considerat en el seu conjunt, van començar a deixar l'escola a partir dels 14 anys, acabada l'escolarització aleshores obligatòria (l'EGB), però als 17 anys, en el límit del final de l'educació secundària,

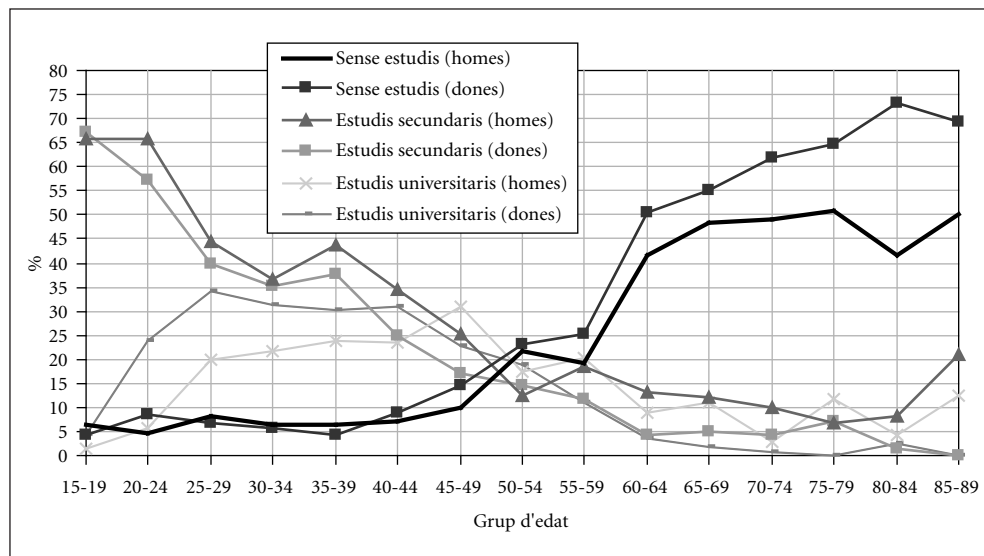
24. Acaben de fer-se públics els primers resultats definitius del Cens de població de 2001, una operació estadística molt propera en el temps amb la que s'està analitzant. Segons aquestes dades (Taula A.2, annex estadístic), als 15-19 anys, un 62% dels homes i un 70% de les dones residents a Catalunya estaven només estudiant (fora, doncs, del mercat de treball). A aquests percentatges caldria afegir-hi els de qui es trobava alhora treballant i estudiant, classificats ara per ara en el Cens només com a ocupats. Tot i així, es reflecteix novament amb les dades censals aquesta diferència de deu punts percentuals entre sexes.

25. Tot i que, a més d'estudiar, podien estar també treballant, aquests percentatges semblen força elevats. Malgrat tot, segons el Cens de 2001, als 20-25 anys, es registra un 26% dels homes i un 30% de les dones que encara estaven estudiant com a única activitat.

26. Segons el Cens de 2001, eren estudiants a temps complet (sense estar dins del mercat de treball) un 8,5% dels homes i un 9% de les dones.

Gràfic 20.

Nivell d'instrucció segons grup de generacions i sexe

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

estaven encara estudiant 3 de cada 4 catalans i catalanes, i als 23 anys, habitualment frontera final de l'educació universitària, encara estaven dins el sistema educatiu poc més del 35%. La pauta d'escolarització per a les generacions 1966-70 va ser molt similar a aquesta darrera, de manera que es pot parlar d'una pauta comuna per a les generacions catalanes 1961-70.

L'extensió de l'escolarització es va veure finalment reflectit en un cada cop més elevat nivell d'instrucció per a les generacions (Gràfic 20). En efecte, que a major edat correspongui un nivell d'instrucció menor només té com a explicació l'accés molt més restringit de les generacions més antigues al sistema d'educació formal respecte a les generacions més joves. També s'observa una clara discriminació per gènere entre les generacions més antigues, ja que els percentatges de sense estudis són substancialment més elevats entre les dones que entre els homes: així, mentre que la meitat dels barons

entre els 65 i 90 anys no havien assolit cap grau educatiu, aquest indicador arribava a un 50% per a les dones de 60-64, i anava augmentant cinc punts percentuals a mesura que es considerava un grup d'edat cinc anys més gran, fins a assolir un 70% per a les majors de 80 anys (Gràfic 20).

També en els nivells d'instrucció més enllà de la primària es constata aquesta tendència, tot i que s'inverteix la causada pel gènere. Entre els 15 i els 35 anys, com major és el grup d'edat, major la proporció de població amb estudis universitaris (naturalment, és un efecte de l'edat, ja que han tingut més temps per acabar-los). Aquests percentatges assoleixen un màxim entre els 25 i els 45 anys (generacions 1956-75), d'un 25% per als homes i un 30% per a les dones, i inicien un descens a partir dels 50 anys que situa el nivell d'universitaris més enllà dels 60 anys en un 10% per als homes i un 5% per a les dones.

En definitiva, com més antiga era una generació, menys temps havia estat escolaritzada, és a dir, més aviat havia abandonat el sistema educatiu; i mentre que entre les generacions més contemporànies la dona havia passat molts més anys a l'escola que l'home, entre les més antigues es va donar la situació oposada.

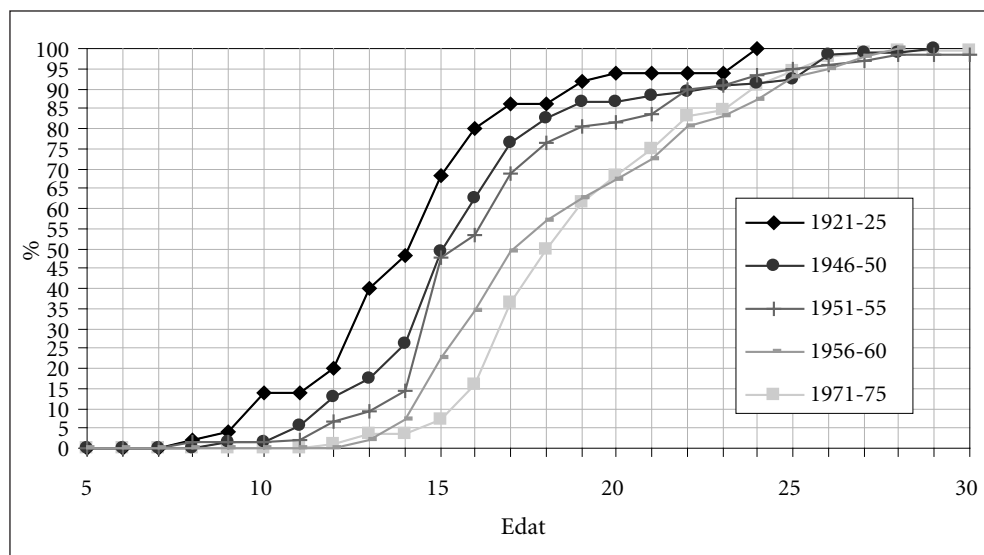
Entrar a treballar

Amb la informació del PaD també es pot formar una idea força precisa d'un altra dimensió del pas de la joventut al món adult, a saber, l'entrada en el mercat de treball a través de la primera ocupació. Els Gràfics 21 i 22 presenten el percentatge acumulat per edat d'homes i dones respectivament que han aconseguit una primera feina.

Es perfilen tres grans grups de generacions masculines respecte a la pauta d'entrada al mercat de treball: la dels nascuts entre 1921 i 1945, la dels nascuts entre aquest darrer any i el 1950, i els nascuts amb posterioritat a 1950. El Gràfic 21 mostra aquestes pautes diferencials per a les generacions més representatives de cadascuna, i s'observa una incorporació al mercat de treball cada cop més tardana, fenomen que suposava perllongar l'etapa vital de la joventut. En efecte, entre les generacions més antigues, un

Gràfic 21.

Proporció acumulada d'homes algun cop ocupats, per grups de generacions

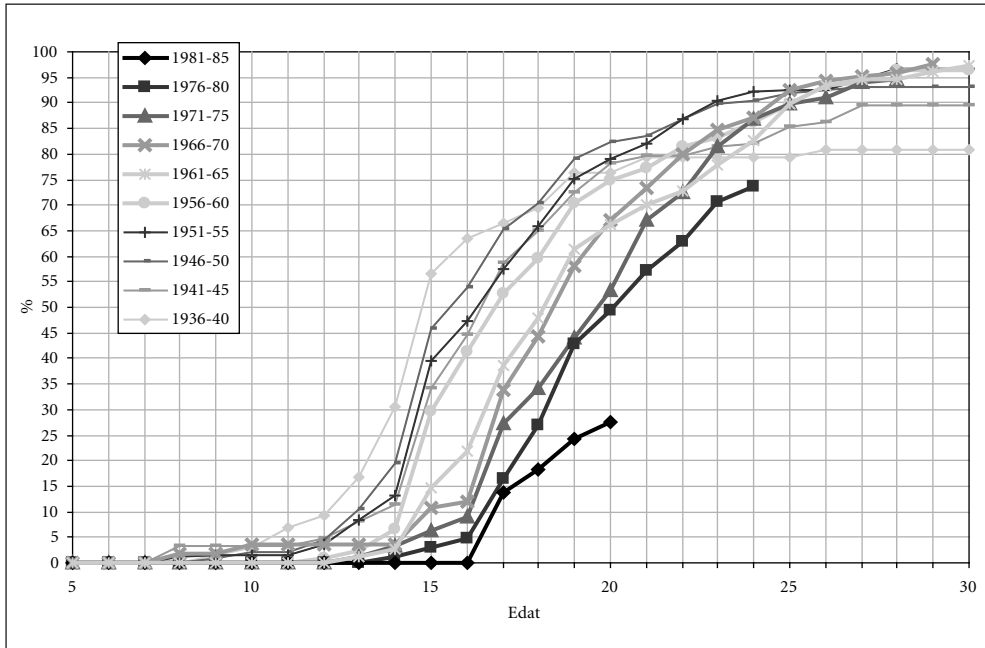
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

15% assegurava que ja havia entrat al mercat de treball quan tenia 10 o 11 anys (una entrada molt precoç amb els estàndards actuals); percentatge que s'assolia als 13 anys per a les generacions 1946-50, als 14 per a les de 1951-55, i als 16 anys per als nascuts el 1971-75. Així també, mentre que la meitat de les generacions 1921-25 treballaven als 14 anys, va ser als 15 anys quan van abastar aquesta cota els nascuts al 1946-55, als 17 anys els de les generacions 1956-60, i als 18 anys els nascuts el 1971-75. I així podem veure el desplaçament de tota la corba que representa la freqüència acumulada dels homes algun cop al mercat de treball. En totes les pautes es constata una entrada al mercat de treball relativament primerenca, una més habitual (sempre en relació al total de la generació) i una de tardana.

Les pautes femenines d'entrada al mercat de treball s'agrupen en tres conjunts generacionals (Gràfic 22): (1) des de les més antigues (nascudes l'any 1925) fins a la

Gràfic 22.

Proporció acumulada de dones algun cop ocupades, per grups de generacions

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

generació de 1940, (2) les cohorts de naixement de 1941-60, i (3) les nascudes amb posterioritat a 1960 (en lloc de dues bibliografies, com assenyala Luis Garrido en el seu llibre (1992), se'n troben tres).

Les dones nascudes entre 1925 i el final de la Guerra Civil (1939) van entrar molt aviat a treballar (en comparació amb les més joves), tot i que moltes mai no van tenir una feina fora de l'àmbit domèstic. Així, un 10% ja havien treballat quan tenien 11 o 12 anys, un 18% als 13 anys, un 30% als 14 anys, un 70% als 18 anys, i van assolir el màxim d'algun cop ocupades als 21 anys amb un 80%; és a dir, un 20% d'elles mai no van tenir una feina fora de l'economia de la llar.

Les generacions femenines 1941-45 van començar a treballar més tard, i també va augmentar el nombre que treballaven, si més no un cop a la seva vida, que va ser del 90%, deu punts més que les nascudes als anys vint i trenta. Per a les generacions femenines 1946-50 el calendari d'entrada en el mercat de treball es va avançar i la intensitat es va incrementar: als 13 anys ja havien treballat algun cop en un 11%, als 15 anys en un 46%, als 20 anys en un 82% i la intensitat final va abastar un 93%. Les nascudes als anys cinquanta van entrar a treballar cada cop més tard, però en major proporció que les seves companyes més grans, de manera que pràcticament la totalitat d'elles van estar vinculades al mercat laboral alguna vegada.

Com es pot comprovar en el Gràfic 22, hi va haver un canvi substantiu entre les nascudes el 1956-60 i les nascudes el 1961-65; no va ser simplement una continuació de la tendència històrica.

Aquesta ha estat també la característica de les generacions nascudes els anys seixanta que, a més, van entrar a treballar més tard que les anteriors, tendència que va continuar per a les generacions més contemporànies, és a dir, com més joves eren, més tard s'iniciaven les joves en el mercat de treball, tot i que pràcticament entre aquestes generacions totes treballaven si més no un cop a la vida. Així, les nascudes a la dècada dels seixanta van experimentar una edat mínima d'entrada al mercat de treball de 14 anys, havien tingut una feina algun cop en un 25% als 16 anys, en un 50% als 18 anys, en un 75% als 21 anys les més joves entre elles (amb 30 anys al 2001), i als 23 les més grans (amb 40 anys al 2001); i quasi la totalitat d'elles (un 97%) van treballar algun cop.

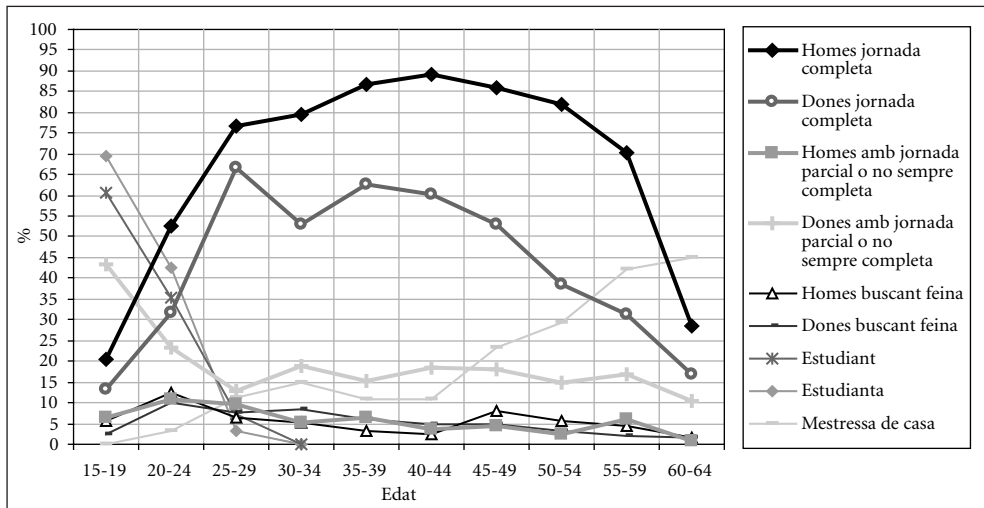
L'entrada de la dona al mercat de treball s'ha produït històricament més i més tard, evolució que suposa una prolongació de la joventut. Entre les nascudes el 1981-85, als 20 anys, un 72% no havien entrat mai al mercat de treball, quan allò normal per a les generacions femenines cinc anys més joves havia estat que, en aquesta edat, la meitat de la població hagués estat algun cop ocupada; però és que, a mesura que mirem més enllà en el temps, les diferències es fan més estridents: les nascudes els anys seixanta havien treballat algun cop a la seva vida quan tenien 20 anys en un 66%, les nascudes el 1956-60 en un 75%, les nascudes el 1951-55 en un 79%...

No és possible fer una anàlisi longitudinal sobre el tipus d'activitat laboral que les persones tenien a cada moment de la seva vida, tot i que sí que es pot tenir una panoràmica general de la situació quan es va fer el PaD, comparant joves amb no tan joves (Gràfic 23). Les diferències observades barregen els efectes de canvi històric amb els efectes de discriminació o idiosincràsia per gènere.

La situació d'estudiant com a activitat exclusiva és molt minoritària als 25-29 anys, i desapareix més enllà dels 30 anys. En el cas de les dones, a més, destaca entre les més joves la forta presència del treball a jornada parcial, tal com feien un 43% de les de 15-19 anys, un 23% als 20-24 anys i un 13% als 25-29 anys. En general, la pauta per edat entre els 15-19 anys i els 30-34 anys mostrava una menor proporció d'homes estudiants i de dones estudiantes o treballant a temps parcial com major era el grup d'edat considerat, la qual era *compensada* per una més elevada proporció d'homes

Gràfic 23.

Proporció de població segons situació d'activitat i jornada laboral, per sexe i edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

ocupats a jornada completa i de dones treballant a temps complet o dedicades en exclusiva a l'economia domèstica.

Si s'utilitza la figura analítica d'imaginar que les proporcions observades es corresponen a una cohort fictícia que experimentés aquests percentatges al llarg de la seva vida, es pot imaginar que la pauta majoritària masculina de transitar de la joventut al món adult suposava deixar d'estudiar per incorporar-se al mercat de treball amb una feina a temps complet. Tanmateix, entre els barons, un 5% es trobava a l'atur i un altre 5% tenia una jornada parcial o no sempre completa. Per altra part, tot i que la majoria de les dones joves en fer-se adultes també deixaven d'estudiar i accedien a una feina a jornada completa, una part molt significativa patia una situació de jornada parcial i continuava mantenint-la (15-20%), o es dedicava en exclusivitat a ser mestressa de casa (10-15%). Certament, el model de dedicar-se plenament a l'economia domèstica havia disminuït substancialment al llarg del temps (entre les majors de 45 anys estava menys present com més antiga era una generació), però no havia desaparegut i el treball a temps parcial (també en certa mesura relacionat amb la necessitat de combinar la feina amb el treball domèstic) continuava tenint un pes específic similar per a les adultes joves que per a les més grans (Hakim, 2003).

AL VOLTANT DE L'INFORMANT PRINCIPAL AL PAD

La primera onada del PaD va utilitzar quatre tipus de qüestionaris, de manera que a cada llar només a un individu se li van fer les preguntes relatives a la llar en general, entre aquestes, les que són d'especial interès pel tema de la joventut són la informació relativa a l'habitatge, al tipus de parella que s'ha format —si conviu en una unió matrimonial o consensual—, o algunes característiques dels fills ja emancipats. A aquesta persona se la va dotar de l'estatus d'*informant principal*, i sobre les dades aportades per ell o ella s'ha elaborat aquest apartat.

La mostra la componen 1.991 informants principals, dels quals 811 eren homes i 1180 eren dones.²⁷

27. S'ha aplicat com a ponderador el pes corresponent a l'informant.

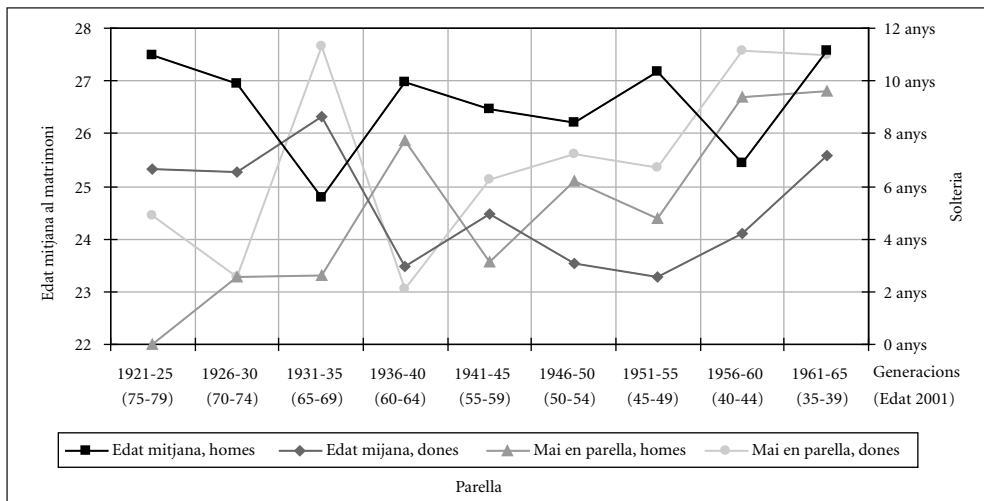
Formació de la parella

El procés de formació de la parella presenta una intensitat i una pauta per edat o calendari; els dos indicadors seran estimats en aquest apartat. Es considerarà que tothom que estava solter i no vivia amb la seva parella en el moment del treball de camp del PaD era perquè mai havia format una unió: aquest serà l'indicador d'intensitat en la formació de la parella. De manera complementària, s'assumirà que el calendari calculat a partir de la pregunta referent als anys de convivència en parella entre aquells i aquelles informants principals que formaven una unió (fos matrimonial o consensual) el 2001 era representatiu de la pauta per edat en la formació familiar: sobre aquesta informació s'ha construït l'edat mitjana de formació de la parella (Gràfic 24).

Està comprovat que la mortalitat entre els solters és més alta que entre els casats (vegeu, per exemple, Miret, 1993). Aquest fet provoca que les proporcions de solteria

Gràfic 24.

Edat mitjana de la formació de la parella i percentatge de població mai en parella

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002 i Taula 5.

pateixin una subestimació, major com més antiga és una generació. Per altra part, es consideren com a indicadors de solteria definitiva els registrats als 45-49 anys (tal i com es fa habitualment en aquest tipus d'anàlisi, vegeu Hajnal, 1955), i els nascuts amb posterioritat a 1955 encara no havien assolit els 45 anys el 2001; així, per exemple, les generacions 1961-65, les més joves analitzades ara, tenien 35-39 anys i encara podien incrementar la seva formació de parelles (tot i que ja no com a *joves*).

Així, considerant la solteria àmpliament, no només com a estat civil sinó també excloent dels solters aquells que es trobaven cohabitant en parella tot i que no casats, es comprova com la solteria masculina s'ha anat incrementant, amb l'única excepció d'aquells nascuts durant la Guerra Civil espanyola. En comparar aquesta evolució amb la que es desprèn per altres operacions estadístiques, es posar en quarantena alguns d'aquests resultats, ja que no va ser aquesta l'evolució real, sinó que des de les generacions 1921-25 a 1941-45 la solteria masculina a Catalunya va créixer lleugerament del 8 a l'11% (Cabré, 1999).

També els indicadors de solteria femenina presenten una tendència en ziga-zaga que no responen a la realitat, ja que aquesta fou, en realitat, cada cop més reduïda, passant del 12% per a les generacions nascudes el 1921-25 al 9% observat per a les nascudes al 1941-45 (Cabré, 1999).

Amb tot, una tendència plenament constatada és la que apunta que, des de les generacions nascudes als anys quaranta fins a les nascudes durant el primer quinquenni de la dècada dels seixanta, la solteria no ha deixat d'augmentar, i mentre que era molt reduïda aleshores, en l'actualitat voreja el 10%,²⁸ una mica més alta en el cas dels homes.

Els indicadors de calendari han estat calculats sobre la pauta de formació de la parella entre els 15 i els 35 anys (ambdós inclosos) de les generacions. També en el cas de l'edat mitjana s'ofereixen a la Taula 6 els errors estàndards de les estimacions,²⁹ i a

28. A més, cal tenir en consideració els errors mostrals, que abasten el 5% per a les estimacions sobre la solteria definitiva de les generacions masculines 1936-40 i les femenines 1931-35, tot i que, en general, oscil·len entre el 2 i el 3%, valors molt més assumibles.

29. Que, malauradament, arriben sovint a l'any i fins i tot s'enfilen en alguns casos als dos anys.

més la desviació típica com a indicador de dispersió del calendari. Tampoc en el cas del calendari l'evolució és molt diàfana, tot i que la tendència de l'edat mitjana sembla indicar que la formació de la parella va anar rejuenint-se des de les generacions analitzades més antigues fins a les nascudes als anys cinquanta, de manera molt més acusada per a les dones, però per a les generacions més joves ja s'aprecia un punt d'inflexió en sentit contrari, és a dir, cap a l'endarreriment del calendari en la formació de la parella. En efecte, per a Catalunya, l'edat mitjana al matrimoni va anar rejuenint-se entre les generacions 1921-25 i 1936-40, passant entre els homes de 29,7 anys als 17,5 anys i entre les dones de 27,5 anys als 25,0 anys respectivament. Sens dubte, les dades del PaD en aquest apartat en particular ofereixen algunes deficiències en la fiabilitat (vegeu Taula 6). Un altre cop, es comprova que l'evolució més contemporània és més

Taula 6.

Solteria, edat mitjana i desviació típica de l'edat al matrimoni (i error estàndard associat a la solteria i a l'edat mitjana)

	1921-25 (75-79)	1926-30 (70-74)	1931-35 (65-69)	1936-40 (60-64)	1941-45 (55-59)	1946-50 (50-54)	1951-55 (45-49)	1956-60 (40-44)	1961-65 (35-39)
Solteria, homes	0,00%	2,56%	2,60%	7,76%	3,13%	6,22%	4,79%	9,41%	9,59%
Solteria, dones	4,88%	2,56%	11,31%	2,11%	6,25%	7,21%	6,70%	11,16%	11,00%
Edat mitjana, homes (anys)	27,50	26,95	24,79	26,97	26,45	26,21	27,18	25,43	27,58
Edat mitjana, dones (anys)	25,32	25,26	26,33	23,49	24,48	23,53	23,29	24,11	25,59
Desviació típica, homes (anys)	3,84	3,54	3,50	3,58	3,25	3,56	3,63	3,38	3,49
Desviació típica, dones (anys)	4,89	4,58	4,04	3,43	3,85	3,66	3,72	3,53	3,16
Error estàndard mostral de la solteria									
Homes	0,00%	2,86%	2,51%	4,87%	2,70%	3,27%	3,24%	4,03%	3,90%
Dones	3,81%	2,86%	4,79%	2,37%	3,95%	3,52%	3,52%	4,12%	4,34%
Error estàndard mostral de l'edat mitjana									
Homes (anys)	0,96	0,83	0,86	0,86	0,72	0,87	0,87	0,80	0,79
Dones (anys)	1,66	1,46	1,11	0,80	1,03	0,91	0,93	0,86	0,70

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

plausible, però el valor de les edats mitjanes tal i com s'han calculat aquí continuen sent, per aquestes generacions més joves, una mica subestimades.

Destacar, finalment, que per als homes, aquest indicador sempre ha estat molt homogeni (amb una desviació típica de 3,5 anys), i per a les dones l'homogeneïtat va augmentar entre les generacions nascudes abans de la Guerra Civil (la desviació típica era de 5 anys per a les nascudes al 1921-25), i va arribar a ser la mateixa que per als homes a partir de les nascudes amb posterioritat a 1936.

En conclusió, respecte a la dimensió de la formació de la parella en la transició de la joventut al món adult per a les generacions catalanes, s'aprecia en l'actualitat un increment en els nivells de solteria entre els i les joves, així com un endarreriment de la constitució de la parella.

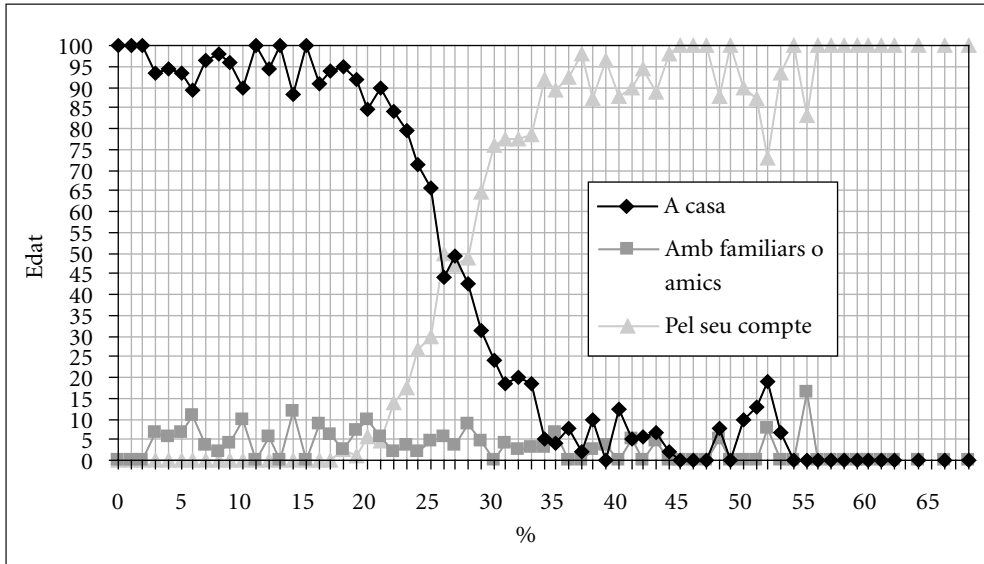
Fills a casa, fills emancipats

També es pot conèixer si els fills de l'informant —si els té— conviuen amb ell o no. Amb aquestes dades, s'ha construït un arxiu amb la situació de residència de tots els fills i filles de l'informant a més de la seva edat. En total, els 3.322 fills recollits per l'enquesta es distribuïen segons presenta el Gràfic 25 respecte a la seva situació de convivència. S'observa clarament com els canvis s'experimenten a la Catalunya contemporània entre els 19 i els 37 anys, de manera que, mentre que els nois i les noies de 19 anys vivien a casa els pares (o amb altres familiars), als 37 anys pràcticament tothom vivia pel seu compte. En efecte, utilitzant la llicència de pensar en una generació fictícia que seguís la pauta observada a la Catalunya de 2001, podem suposar que als 24 anys un 25% ja no conviurien amb els seus pares (emancipació precoç), als 27 anys un 59% viurien ja pel seu compte i als 30 anys ja ho farien un 75%.

Els que no conviuen amb els seus pares, però, no ho feien gaire lluny: en concret, aproximadament un 10% residien en el mateix barri que els pares (i fins i tot en alguns casos anecdòtics en el mateix edifici), un 30% més residien en el mateix poble o ciutat, i al voltant d'un 50% més residien a Catalunya (Gràfic 26).

Gràfic 25.

Amb qui residien els fills dels informants principals

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

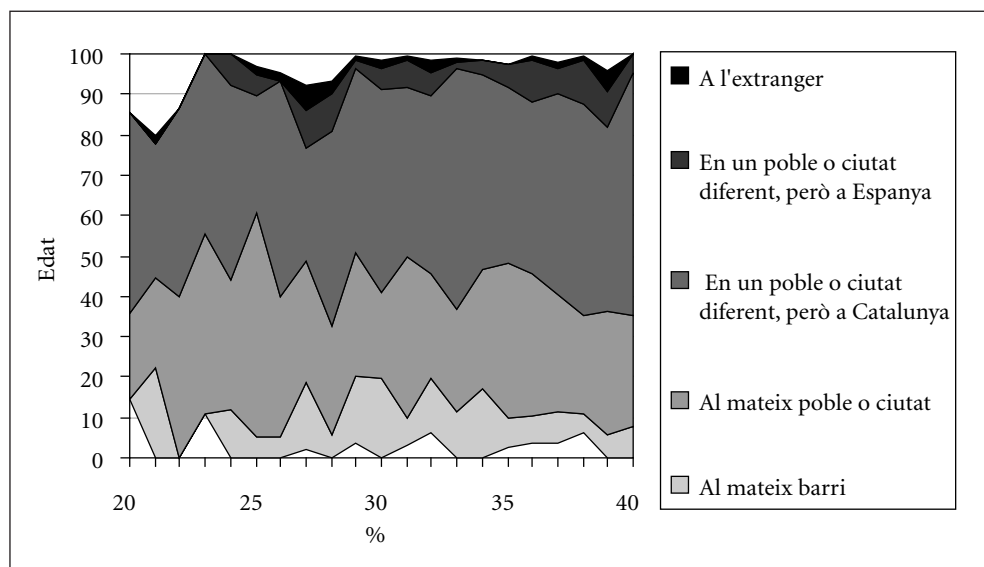
L'habitatge dels joves

Pel que fa al tipus de tinença de l'habitatge, també, només és pregunta als informants principals; entre aquests n'hi ha 576 que tenien entre 20 i 39 anys, i aquesta serà la mostra que informi sobre el tema: òbviament, tots aquests joves es trobaven vivint com a persona de referència dins de la seva llar, ja que només les persones amb aquest estatus podien ser informants principals del PaD.

El Gràfic 27 recull les situacions més comunes respecte a aquest punt. Per als més joves (20-24 anys) ja emancipats allò més habitual era tenir un habitatge amb un lloguer temporal (42%). Es pot veure així la importància del lloguer en l'emancipació dels

Gràfic 26.

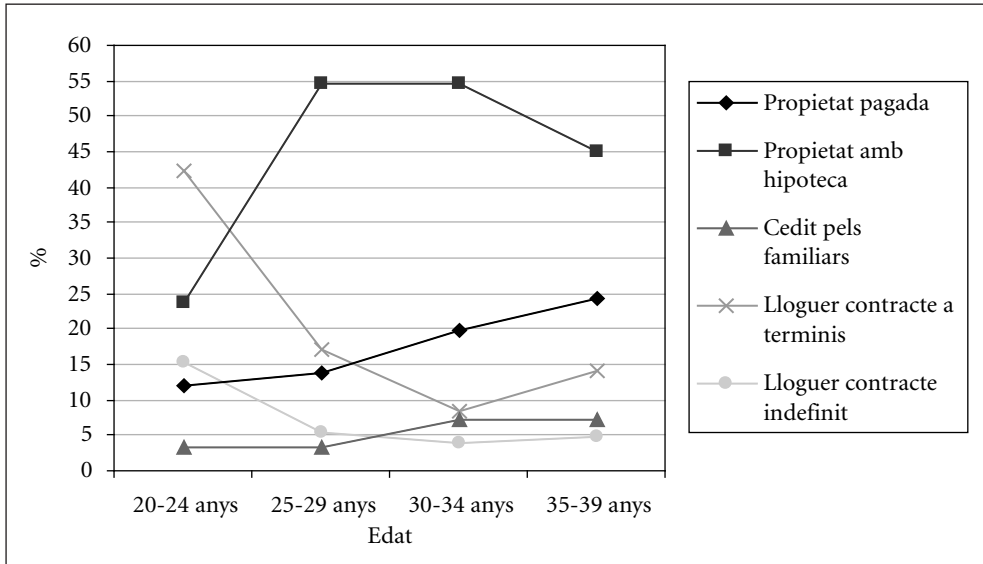
Lloc de residència dels fills emancipats dels informants principals respecte als seus pares

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

joves (vegeu en aquest sentit, Jurado, 2003). Aquest *camí* era menys utilitzat com major era l'edat, i arribava a un mínim per als de 30-34 anys del 10%.

Més enllà dels 25 anys l'opció més normal entre els joves caps de llar era tenir una propietat amb l'ajut d'una hipoteca; mentre que aquesta era la tinença en un 25% dels joves de 20-24 anys, un 55% entre els de 25 a 34 anys, i un 45% entre els de 35-39 anys compartien la propietat de la casa amb una entitat financera. A mesura que el grup d'edat considerat era menys jove o més adult, augmentava la proporció de joves caps de llar que eren propietaris i que ja havien pagat l'habitatge en la seva totalitat, una tendència que feia que aquesta proporció fos del 12% als 20-24 anys, d'un 14% als 25-29 anys, del 20% als 30-34 anys i del 25% als 35-39 anys; en definitiva, podem estimar que als 30-34 anys un de cada cinc joves ja emancipats era propietari del seu

Gràfic 27.**Tipus de tinença de l'habitatge entre els joves**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

pis i ja el tenia pagat, i als 35-39 anys aquest percentatge era d'un de cada quatre. Aquestes dades apunten a l'extraordinària importància de la tinença en propietat entre els joves emancipats.

Complementàriament, el lloguer (fos a termini o indefinit) tenia una importància menor com major era l'edat, i era d'un 5% més enllà dels 25 anys.

Finalment, cal destacar que l'habitatge cedit pels familiars no era insignificant (4% als 20-29 anys i 7% als 30-39 anys), com ja han posat al descobert altres estudis sobre aquest tema (vegeu, per exemple, Trilla, 2000).

CONCLUSIONS

S'ha definit la joventut com la població entre 15 i 39 anys que conviu amb els seus pares sense haver format una parella estable; complementàriament, ja *no és jove* —segons la nostra definició— aquell que resideix en una llar independent a la dels pares o conviu amb la seva parella. S'han utilitzat nou variables en l'anàlisi de la joventut a Catalunya l'any 2001: (1) sexe, (2) edat, (3) província de residència, (4) lloc de naixement, (5) grandària del municipi de residència, (6) nivell d'instrucció, (7) si s'està o no estudiant, (8) activitat laboral i (9) ingressos personals; i s'han seleccionat les realment operatives per delimitar la joventut i construir amb elles un model descriptiu.

Així, s'ha trobat que no són efectives ni la província de residència ni l'activitat laboral, motiu pel qual no han estat considerades.

El pes de l'edat és el factor que influencia de forma més contundent el fet d'estar emancipat de la família d'origen: com era d'esperar, a mesura que et fas gran, disminueix la probabilitat de romandre al domicili patern; de totes formes, la pressió, l'actitud o l'aptitud d'un jove per emancipar-se no deu ser molt alta a Catalunya quan als 27 anys encara la meitat del joves no havien format una llar independent. A més, aquesta pauta per edat era tremendament diversa en comparar uns joves amb uns altres segons el seu lloc de naixement: per exemple, entre els no nascuts a Catalunya, als 25 anys, un 65% estava emancipat si havia nascut a Espanya i un 75% ja ho estaven si havien nascut a l'estranger. Molt probablement, aquest model tan contrastat tenia a veure amb la relació entre emancipació i mobilitat residencial, però, amb tot, la pauta d'emancipació dels residents a Catalunya que han nascut al país encara es presenta molt més tardana.

Per altra banda, sembla que a les dones joves les empenyien cap a l'emancipació de la família d'origen forces de major intensitat que les sofertes pels homes, ja que aquests mostren una emancipació substancialment més tardana.

El nivell d'instrucció també influïa, tot i que d'una manera específica entre els menors i entre els majors de 30 anys, ja que si fins a aquesta edat, a major nivell d'instrucció

menor probabilitat d'estar emancipat, més enllà d'aquesta edat el grau educatiu no tenia cap efecte sobre el nivell d'emancipació.

Històricament, la població catalana ha guanyat en anys d'escolarització, i s'ha reduït de forma important l'analfabetisme i la manca d'estudis. Entre les generacions més antigues analitzades, un de cada quatre nens i nenes mai no van assistir a l'escola, entre els nascuts als anys quaranta aquest percentatge es va reduir a un 5% i es va esvaïr per a les generacions més contemporànies. A més, deixar l'escola, per als que hi anaven, era una transició que cada cop tenia lloc més tard, de manera que les generacions catalanes obtenien un major nivell d'instrucció com més joves eren, i així, com que moltes persones entre les més antigues no van ser mai escolaritzades, les més contemporànies han experimentat una gran entrada a l'educació secundària i a la universitat. En efecte, respecte al nivell d'estudis, es constata un clar efecte generació (les generacions més antigues havien gaudit menys de l'educació), combinat amb un efecte gènere (en comparar les dones amb els homes, dins un mateix grup de generacions, aquelles havien accedit notablement menys a l'educació).

Aquesta pauta d'escolarització es complementa amb la d'entrada al món del treball. El model respecte a la inserció laboral ha estat mot diferent per a homes i per a dones. Per als primers, la tendència ha estat entrar més tard com més jove era una generació, de manera que néixer després en el temps ha suposat una joventut més extensa, amb una dedicació major a l'estudi i una inserció més tardana a la feina.

En contrast, per a les dones, la dimensió d'entrada al mercat de treball presenta en el temps analitzat dues tendències clares: des d'un model on relativament poques entraven a treballar i aquelles que ho feien començaven molt joves, cap a un model en què s'incrementa la proporció de les que tenien una feina fora de casa, si més no algun cop mentre es mantenia el calendari d'entrada; és a dir, cap a un model més contemporani en què s'entra a treballar cada cop més tard però tothom entra algun cop al mercat de treball. Per exemple, si entre les generacions més antigues, una de cada quatre dones mai no treballà fora de l'àmbit domèstic, tot i que les que sí que ho feien van entrar a la feina força joves; les nascudes a principis dels anys quaranta van tenir una primera feina més tard i quasi totes van estar dins el món laboral si més no un cop a la vida

(una de cada deu, però, va treballar sempre en l'economia domèstica); tanmateix, les nascudes durant el segon quinquenni de la dècada de 1940 van treballar més i més aviat, tendència que es va trencar entre les més joves que van iniciar el procés contrari, és a dir, un retard sostingut en el calendari d'entrada, tot i que es mantenia una inserció al mercat de treball cada cop major.

Respecte a la formació de la parella, una altra dimensió amb què es construeix la joventut, les dades assenyalen que, des de les generacions més antigues considerades fins a les nascudes als anys cinquanta, s'ha produït un avançament del calendari, és a dir, les parelles es constituïen cada cop més aviat; tanmateix, entre les generacions més joves s'observa clarament el procés contrari: cada cop s'uneixen en parella més tard.

ANNEX ESTADÍSTIC

Taula A.1.

Proporció de població a Catalunya per nivell d'instrucció segons grup d'edat i sexe

HOMES	15-19 anys	20-24 anys	25-29 anys	30-34 anys	35-39 anys
Sense estudis	3,69	2,89	3,27	3,60	4,13
Obligatòria incompleta	31,00	12,45	12,14	12,23	13,85
Obligatòria completa	44,16	30,85	28,66	28,69	30,34
Batxillerat	13,81	20,73	14,01	14,54	15,55
FP Grau Mitjà	5,51	10,77	9,25	10,34	8,88
FP Grau Superior	1,82	11,55	11,63	10,74	8,71
Secundària	21,15	43,04	34,90	35,63	33,14
Diplomatura	0,00	7,69	9,61	7,84	6,82
Llicenciatura	0,00	3,08	11,42	12,02	11,71
Universitat	0,00	10,77	21,03	19,86	18,54

DONES	15-19 anys	20-24 anys	25-29 anys	30-34 anys	35-39 anys
Sense estudis	3,21	2,31	2,45	2,83	3,61
Obligatòria incompleta	26,62	7,77	7,90	9,52	12,47
Obligatòria completa	42,25	23,16	22,52	26,13	29,89
Batxillerat	20,09	24,17	14,82	15,58	15,52
FP Grau Mitjà	5,25	9,55	8,29	9,08	8,87
FP Grau Superior	2,58	13,28	12,37	10,06	6,84
Secundària	27,92	47,00	35,49	34,72	31,23
Diplomatura	0,00	14,70	15,47	12,01	9,93
Llicenciatura	0,00	5,06	16,18	14,78	12,87
Universitat	0,00	19,76	31,65	26,79	22,80

Font: Elaboració a partir de les dades definitives del Cens 2001.

Taula A.2.

Proporció de població només estudiant a Catalunya segons grup d'edat i sexe

	Homes	Dones
15-19 anys	61,91%	70,39%
20-24 anys	22,47%	26,88%
25-29 anys	4,60%	5,14%
30-34 anys	1,15%	1,72%
35-39 anys	0,49%	1,16%

Font: Elaboració a partir de les dades definitives del Cens 2001.

Bibliografia

- CABRÉ, A. (1999). *El sistema català de reproducció*. Barcelona, Proa (La Mirada Social).
- CASAL, J.; GARCÍA, M.; MERINO, R.; QUESADA, R. (2003). *Enquesta als joves de Catalunya 2002: Avançament de resultats*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria General de Joventut (Aportacions, 19).
- GARRIDO, L. (1992). *Las dos biografías de la mujer en España*. Madrid, Instituto de la Mujer (Estudios, 33).
- GARRIDO, L. i REQUENA, M. (1996). *La emancipación de los jóvenes en España*. Madrid, Injuve.
- GIL CALVO, E. (1985). *Los depredadores audiovisuales. Juventud urbana y cultura de masas*. Madrid, Tecnos.
- GIL CALVO, E. (2001). *Nacidos para cambiar. Cómo construimos nuestras biografías*. Madrid, Taurus.
- HAINAL, J. (1955). "Age at Marriage and Proporcions Marring", a *Population Studies*, v. VII, n. 2, novembre 1953, p. 111-136.
- HAKIM, C. (2003). *Models of the Family in Modern Societies: Ideals and realities*. Aldershot, Ashgate.
- JOVELL, A.J. (1995). *Análisis de regresión logística*. Madrid, CIS (Cuadernos Metodológicos).
- JURADO GUERRERO, T. (2003). "La vivienda como determinante de la formación familiar en España desde una perspectiva comparada", a *Revista de Investigaciones Sociológicas*, n. 103 (juliol-setembre 2003), p. 113-157.
- LEGUINA, J. (1981). *Fundamentos de demografía*, Madrid, Siglo XXI.
- MARTIN MORENO, J. i DE MIGUEL, A. (1979). *Universidad, fábrica de parados*. Barcelona, Vicens Vives.
- MIRET, P. (1993). "Casarse, cuestión de vida o muerte", a *Funeralia*, n. 7 (desembre 92-gener 93), Girona, Fira de Girona.
- MIRET, P. (2003). "La nupcialitat a Catalunya durant el període 1975-2000" [en línia]. Informe elaborat pel Centre d'Estudis Demogràfics per a l'Institut d'Estadística de Catalunya <http://www.ced.uab.es/PERSONAL/documents/pmiret/Nupcialitat%20a%20Catalunya.pdf> [consultada gener 2004]
- MIRET, P. (2004). "¿Qué relación tiene el aumento en los años de escolaridad no obligatoria en la emancipación de los jóvenes en Cataluña durante la segunda mitad del siglo xx?". Comunicació presentada

en el VII Congrés Internacional de la Asociación de Demografía Histórica, celebrat a Granada de l'1 al 3 d'abril de 2004 (segona versió).

TOHARIA, L.; DAVIA, M. A. i HERNANZ, V. (2001). *Flexibilidad, juventud y trayectorias laborales en el mercado de trabajo español*. Madrid, CIS (Opiniones y Actitudes, 40).

TRILLA, C. (2000). *Els joves catalans i l'habitatge*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Secretaria General de Joventut (Estudis, 3).

4 Els fills: present i futur

Cristina Sánchez Miret, Núria Quintana Garrido
i Hug Llàcer Palanca

Abstract

Aquest capítol s'ocupa de l'anàlisi de les llars amb fills de Catalunya, en tres aspectes diferents: la seva escolarització, la percepció que tenen els pares del futur dels fills i les satisfaccions que aquests fills proporcionen als pares. Són molts els aspectes relacionats amb els fills que no tractarem, i fins i tot d'aquells dels quals parlarem se'n podrien dir més coses, però el cert és que l'anàlisi de les dades del PaD ens dona una informació prou valuosa sobre la importància que té per a les llars l'educació dels fills i, en general, sobre la importància de les vides dels nostres fills per a nosaltres i per a la nostra societat.

Índex

L'escolarització dels fills en l'ensenyament obligatori	251
· Satisfacció amb l'escolarització dels fills	253
· Cost econòmic de l'escolarització	254
· Escola pública i escola privada	258
· Classes socials i escolarització dels fills	263
L'escolarització en l'ensenyament postobligatori	269
Satisfaccions i aspiracions dels pares	271
· Valoració dels fills segons els pares	272
· Valoració del rendiment escolar dels fills	273
· Comportament dels fills	274
· La feina que tenen els fills	276
· L'ambient de la llar	277
Expectatives de futur	279
A tall de conclusió	284

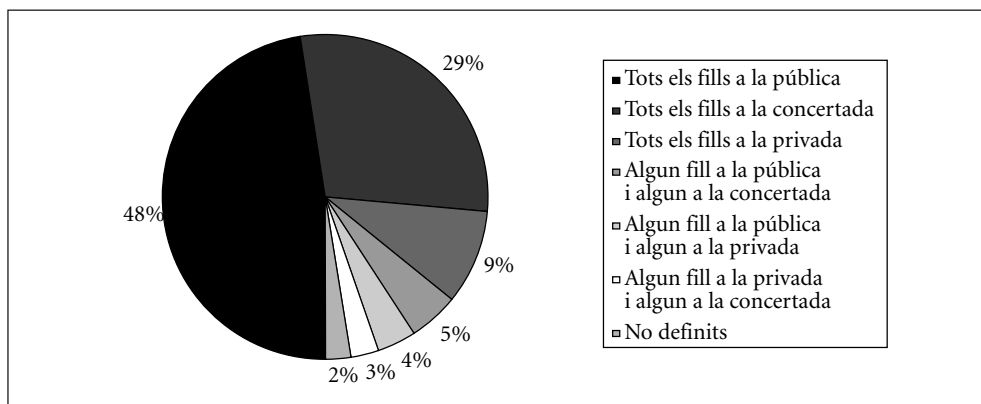
L'ESCOLARITZACIÓ DELS FILLS EN L'ENSENYAMENT OBLIGATORI

La majoria de les llars de Catalunya amb fills escolaritzats en l'ensenyament obligatori els porten a l'escola pública (48%). Aquesta dada influeix —en l'actualitat l'escola pública és laica— en què la majoria de les llars portin els fills a un centre laic (65%). No totes les llars porten els fills al mateix tipus d'escola, hi ha llars que han optat per solucions mixtes (12%), però entre aquestes darreres, les que inclouen els centres públics com una de les opcions també són majoritàries (9%) (Gràfics 1 i 2).

El mapa escolar de Catalunya no està equilibrat en el territori pel que fa a l'oferta dels diferents tipus de centres i això es reflecteix en l'opció educativa que trien les llars segons el lloc de residència. Com més petita és la localitat on es resideix, més llars hi ha que porten els seus fills a l'escola pública i com més gran és, a l'inrevés. A la ciutat de Barcelona és on menys llars porten els seus fills a l'escola pública, només una de cada cinc. Així mateix, Barcelona és la ciutat on més llars trien l'opció d'escola religiosa (27%).

Gràfic 1.

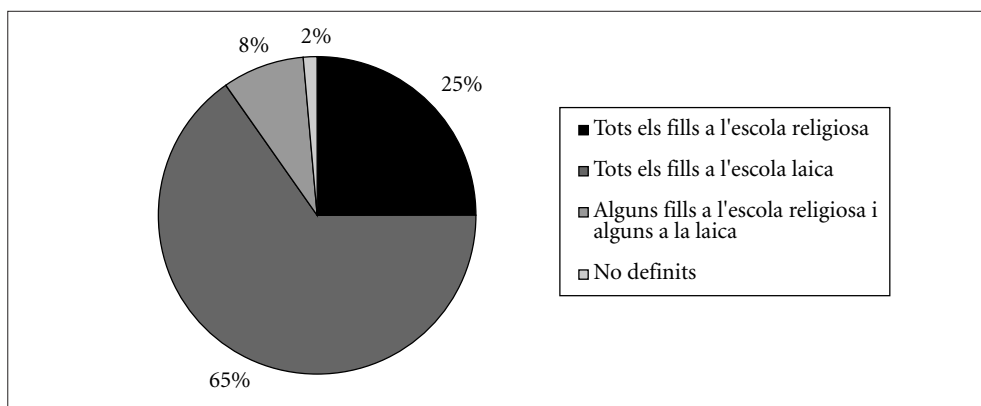
Titularitat del centre on les llars escolaritzen els seus fills ¹

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 2.

Tipus d'escola on les llars escolaritzen els seus fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

.....
 1. Per tot aquest apartat de l'article (L'escolarització dels fills en l'ensenyament obligatori) les dades fan referència només als germans de les llars que estan en l'ensenyament obligatori.

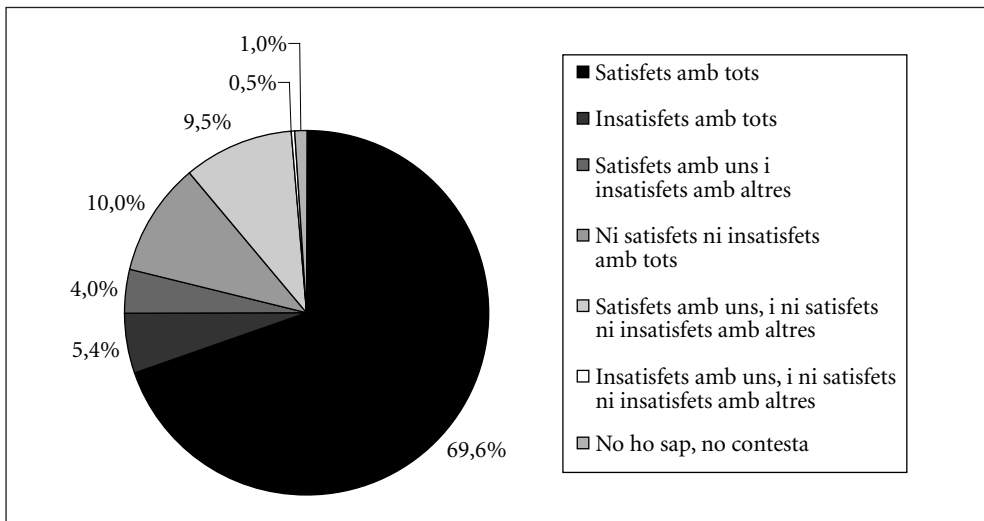
Satisfacció amb l'escolarització dels fills

Podem afirmar que la majoria de llars estan contentes amb el centre escolar on van els seus fills i amb els resultats escolars que hi obtenen (Gràfic 3), però més endavant veurem diferències importants per tipus de llar i tipus de centre. Les llars que declaren que a tots els fills els van bé els estudis són moltes (70%), seguides de lluny per les que diuen que a tots els va ni bé ni malament (només un 10% dels casos). Però també hi ha llars en què els estudis dels fills van malament (5%) i altres en què la situació és diversa i la resposta és diferent per cada fill (14%).

Si deixem de banda el rendiment escolar dels fills i demanem per la satisfacció amb el tipus d'educació escolar que imparteixen els centres educatius on estan escolaritzats els fills, la satisfacció encara és més alta (Gràfic 4). El 82% de les llars estan satisfetes amb l'educació que reben els fills, tot i que també hi ha un 11% que no ho està. Finalment, en el 6% dels casos depèn de quin fill es parla, d'uns n'estan satisfets i d'altres no.

Gràfic 3.

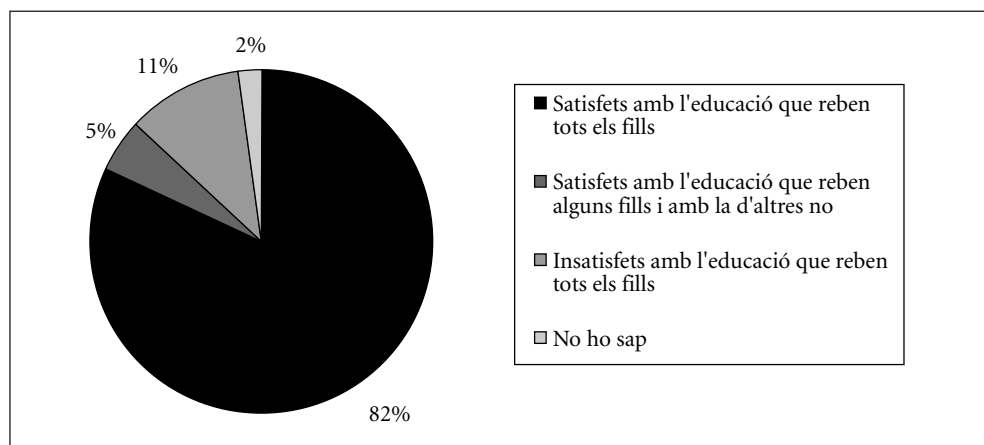
Satisfacció dels pares amb els resultats escolars dels fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 4.

Satisfacció dels pares amb el tipus d'educació que reben els fills al centre escolar

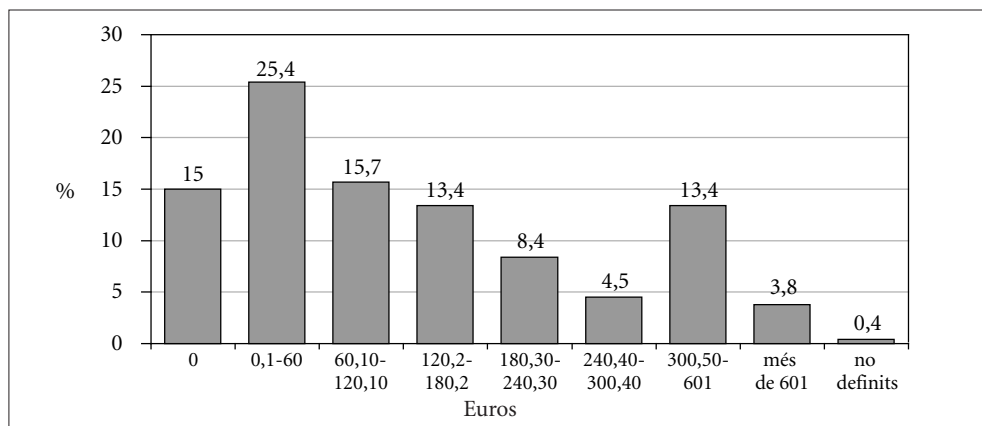

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

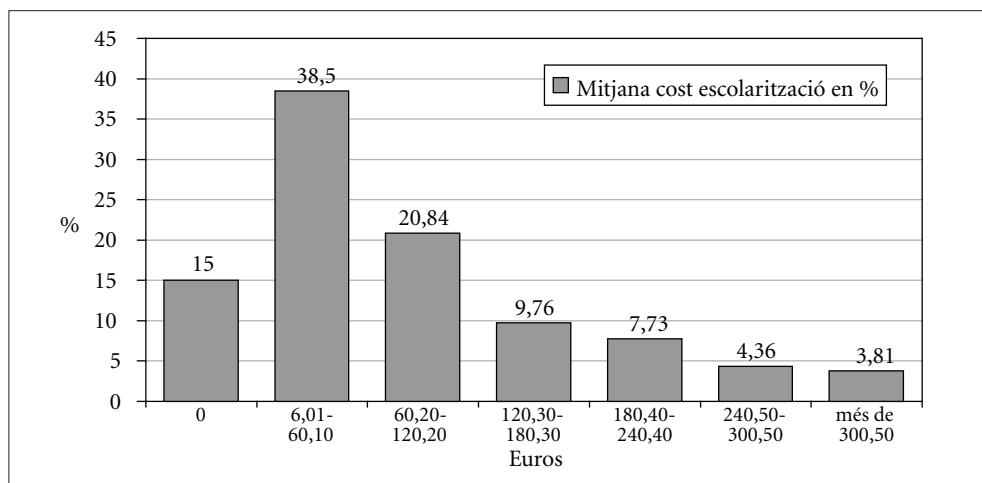
Cost econòmic de l'escolarització

La mitjana mensual que estan pagant les llars de Catalunya és de 91 euros per fill escolaritzat, la qual cosa situa la despesa per llar en 158 euros de mitjana per al conjunt dels fills. Les diferències entre llars són importants: mentre que un 15% no paga res, hi ha un 17,2% que paga més de 300 euros al més per aquest capítol de la despesa domèstica (Gràfic 5).

Si fem un càlcul de què suposa la despesa per escolarització dels fills en el balanç de la llar, esbrinem que les llars catalanes destinen el 7% dels seus ingressos a l'escolarització dels fills. Ens pot semblar que és un percentatge petit, però per a la majoria de llars aquest capítol de la despesa és carregós: per al 14% de les llars el cost de l'escolarització representa entre l'11% i el 20% dels ingressos anuals de la llar (Gràfic 6).

Gràfic 5.**Cost mensual a la llar de l'escolarització dels fills**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

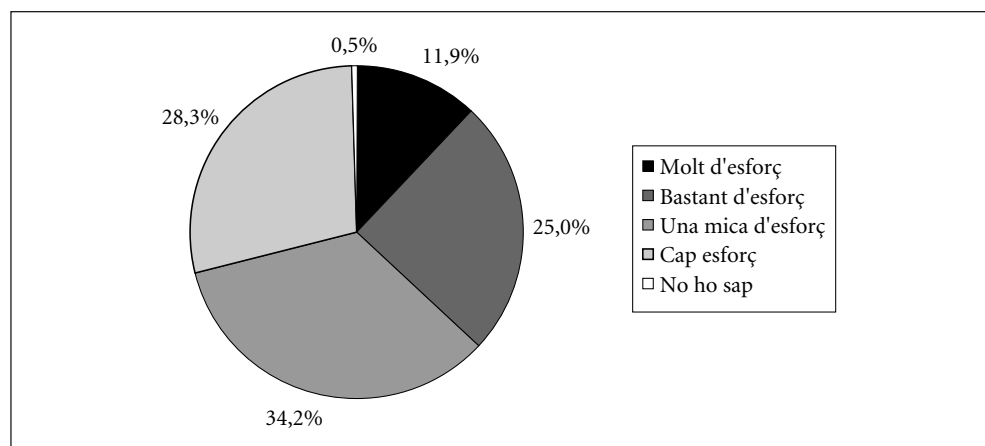
Gràfic 6.**Mitjana del cost mensual a la llar de l'escolarització per fill escolaritzat**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Així ho confessen les famílies. La majoria (el 71%) declara que sí que fa un esforç, malgrat que hi ha diferències en el grau d'aquest esforç: per a una tercera part del total de les llars l'esforç és petit (34%) —contesten “una mica d'esforç”—, per a una quarta part (25%) és bastant d'esforç, i per a un 12% de les llars pagar les despeses d'escolarització dels fills suposa molt d'esforç econòmic (Gràfic 7).

Gràfic 7.

Esforç econòmic de la llar per l'escolarització dels fills

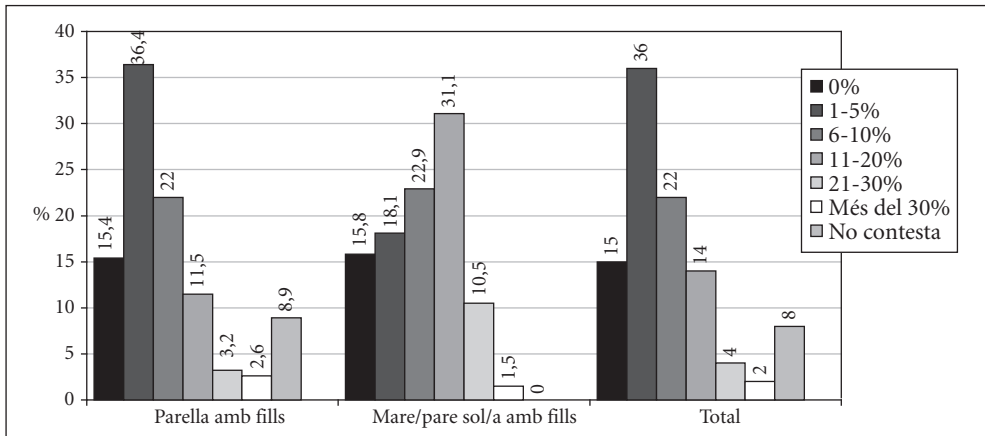
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Quant a les despeses extraescolars (Gràfic 9) trobem el mateix, però els percentatges són menors. Per començar, hi ha un 12% de llars en les quals els fills no duen a terme activitats extraescolars i, en el 22% de les llars en què els fills en fan, això no suposa cap esforç econòmic per a l'economia familiar.

Hem de fer especial esment a les famílies monoparentals, perquè l'escolarització dels fills els resulta molt més carregosa (Gràfic 8). El percentatge de resposta “em suposa molt d'esforç pagar l'escolarització dels fills” és més del doble (27%) en aquestes famílies que en la resta i alhora també hi ha el doble de casos que declaren que pagar les activitats extraescolars dels fills els suposa bastant d'esforç (Gràfic 9).

Gràfic 8.

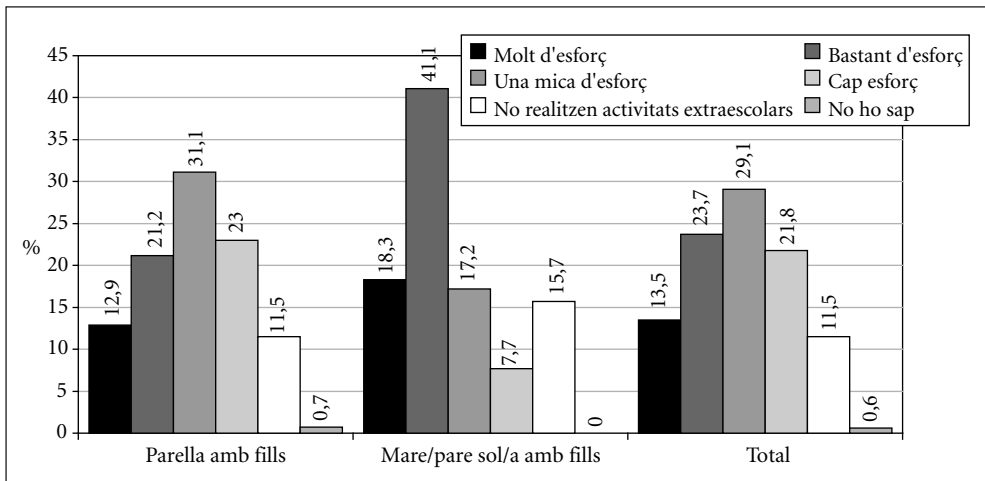
Percentatge del cost d'escolarització dels fills sobre els ingressos anuals de la llar, per tipus de família

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 9.

Esforç econòmic de la llar per les activitats extraescolars, per tipus de família

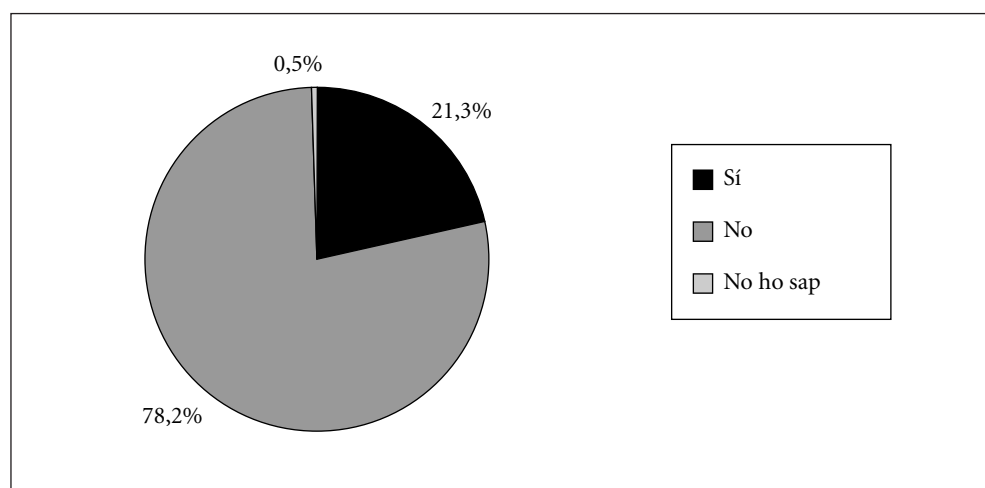

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

També ens trobem amb força llars de Catalunya, una de cada cinc, que han descartat algun centre escolar que els agradava per a l'educació dels seus fills perquè no podien assumir el cost econòmic que comportava (Gràfic 10).

Gràfic 10.

Llars que han descartat algun centre educatiu pel seu cost econòmic

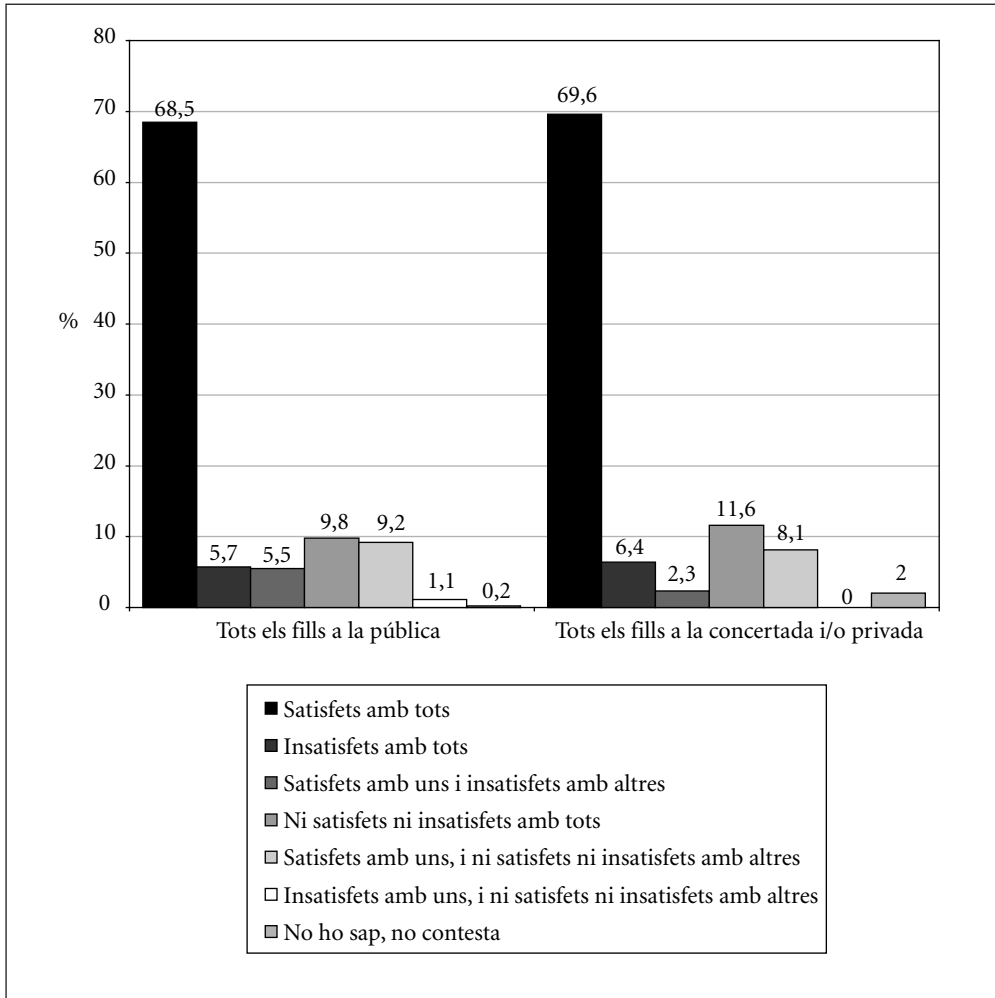
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Escola pública i escola privada

Vegem quines implicacions té portar els fills a un tipus d'escola o un altre. Mentre que no hi ha diferència en la satisfacció amb els estudis dels fills segons el tipus d'escola (Gràfic 11), sí que n'hi ha respecte al tipus d'educació escolar que reben els fills: hi ha més casos d'insatisfacció entre els que van a l'escola pública (19%) que no pas entre els que van a escola concertada (5%) o a l'escola privada (4%) (Gràfic 12).

Gràfic 11.

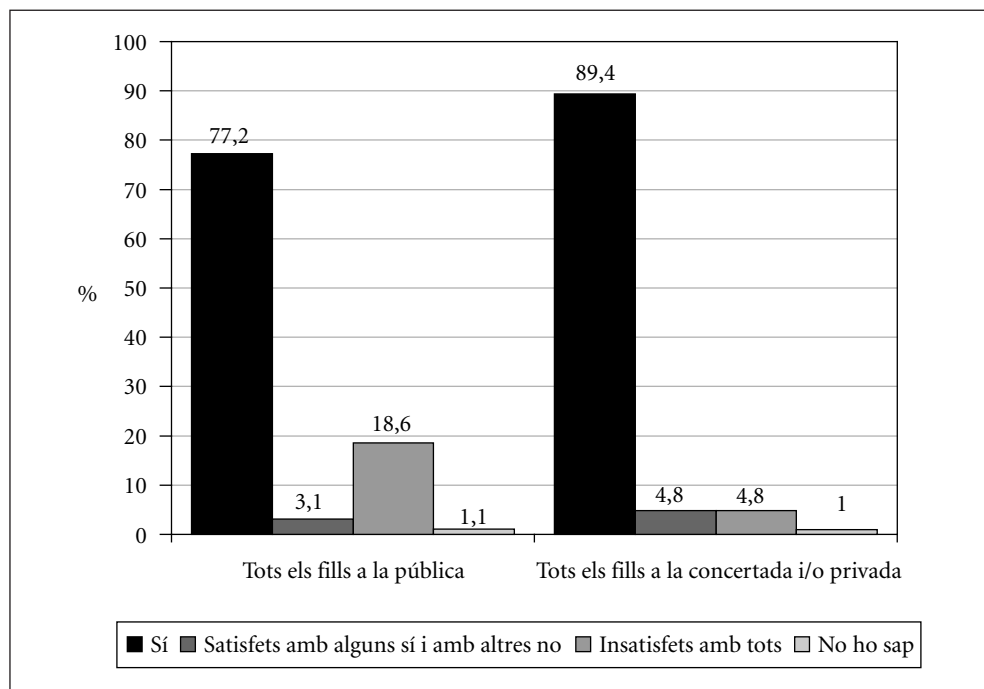
Satisfacció dels pares amb els estudis dels fills, per titularitat del centre escolar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 12.

Satisfacció dels pares amb el tipus d'educació escolar que reben els fills, per titularitat del centre educatiu

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Alhora, malgrat que la diferència no és gaire gran, hi ha més llars que han descartat un centre educatiu pel cost econòmic entre els que ara van a l'escola pública (24%) que no pas entre els que van a la privada i/o concertada (20%), i aquest fet pot estar influïnt en la valoració de l'escola.

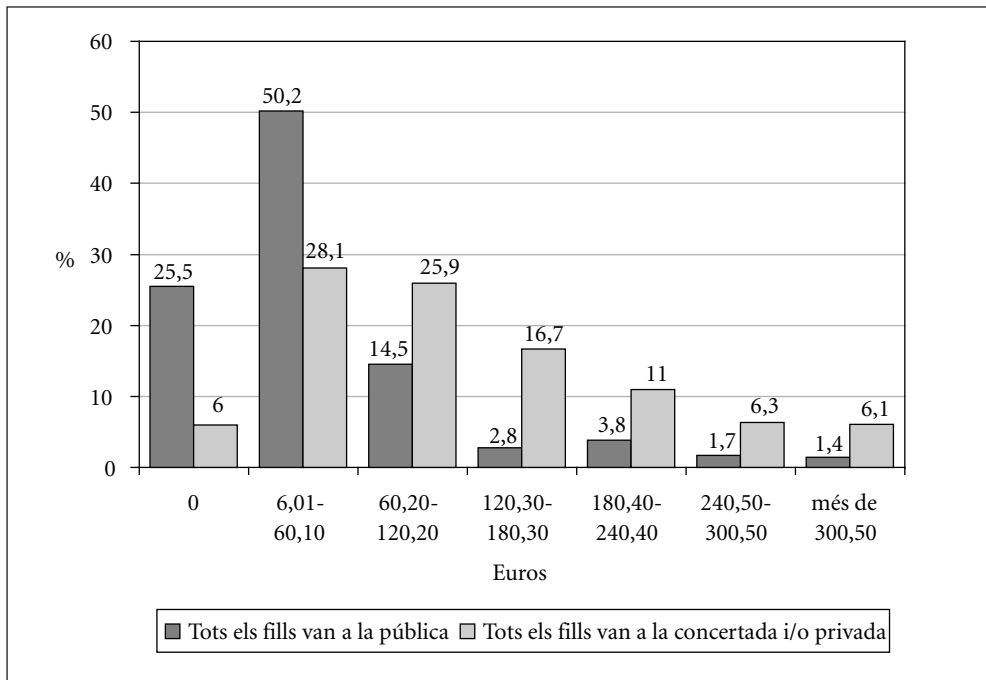
El cost econòmic també és diferent, no només perquè l'escola pública és gratuïta sinó perquè malgrat això s'estableix un gradient de nivell de despesa. Només el 25%, és a dir una de cada quatre llars que porta els fills a l'escola pública, diu que el cost és zero,

i la meitat situa la mitjana del cost d'escolarització per cada fill escolaritzat entre 6 i 60 euros mensuals. En resum, portar els fills a l'escola pública costa 48 euros mensuals per fill de mitjana, a la concertada costa 114 euros i a la privada 162 euros. Però hem de tenir present que sovint els que van a la concertada, malgrat que no és majoritari, paguen entre 120 i 240 euros mensuals, i els que van a la privada, paguen sovint més de 240 euros al mes (Gràfic 13).

Aquestes diferències de despesa tenen implicacions diferents en els pressupostos familiars: mentre que l'escolarització dels fills a l'escola pública només suposa el 5% dels ingressos

Gràfic 13.

Mitjana del cost mensual a la llar de l'escolarització per fill escolaritzat, per titularitat del centre educatiu

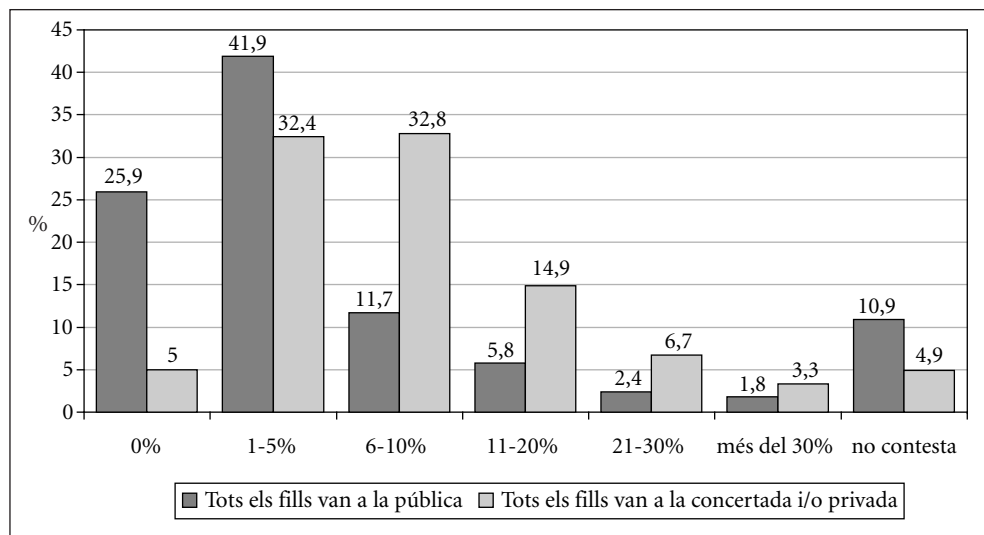

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

anuals de la llar, la mitjana s'incrementa fins al 7% per a les famílies que els porten a una escola concertada i fins al 15% per als que els porten a una escola privada. La importància, però, de les despeses d'escolarització en el conjunt del pressupost familiar no té a veure només amb el tipus de centre al qual van els fills (Gràfic 14).

Gràfic 14.

Cost d'escolarització dels fills sobre els ingressos anuals de la llar, per titularitat del centre educatiu

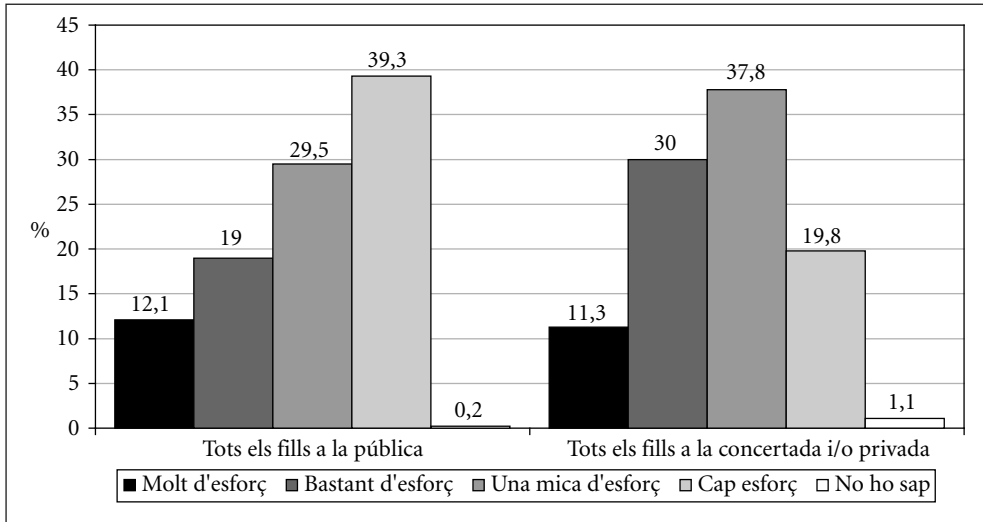

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En conseqüència resulta menys carregós, econòmicament parlant, per a les famílies portar els nens a l'escola pública que no pas a la privada o a la concertada: el 39% de les llars que porten els fills a l'escola pública diuen que l'escolarització no els suposa cap esforç, i un altre 30% que només els suposa una mica d'esforç. Malgrat això no hem d'oblidar que a la resta de famílies que porten els fills a l'escola pública (31%) també els resulta carregosa econòmicament l'escolarització (Gràfic 15). I, a més, hem d'afegir-hi les activitats extraescolars, que representen un esforç econòmic per a tres de cada quatre llars que porten els fills a l'escola pública.

Gràfic 15.

Esforç econòmic de la llar per l'escolarització dels fills, per titularitat del centre educatiu

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Classes socials i escolarització dels fills

En les característiques de l'escolarització dels fills té un pes important la classe social de la llar en què viuen.

Gairebé la meitat de les llars de classe mitjana porten els fills a l'escola privada o concertada (Gràfic 16).² Evidentment aquesta tria té implicacions importants en el cost de l'escolarització (Gràfic 17). La mitjana del cost mensual per fill escolaritzat en la classe mitjana és de 124 euros, i la de la classe treballadora 58 euros.³ Però alhora, fins i tot dins del grup dels que trien una escola pública o del grup de llars que escu-

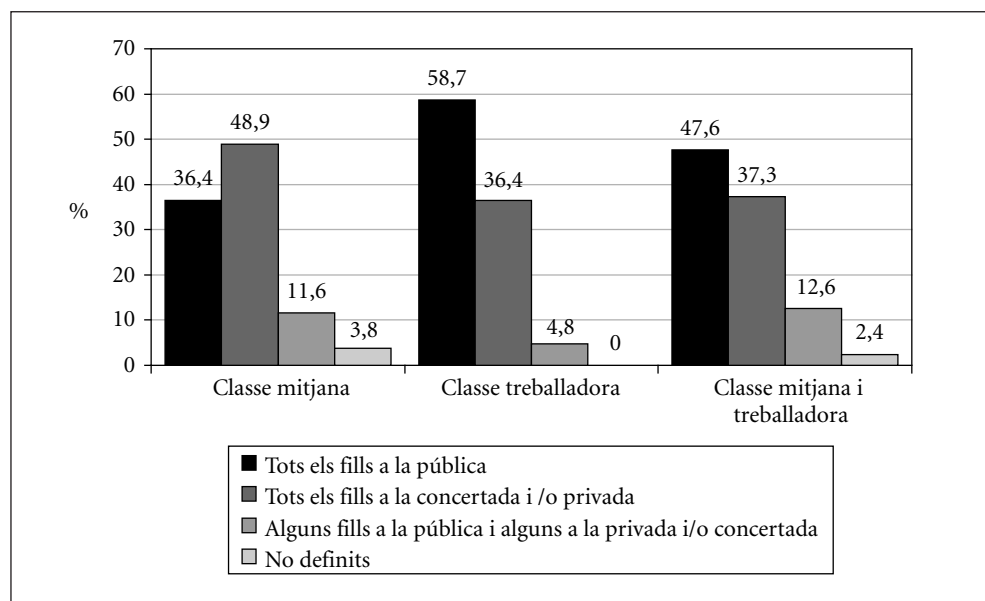
2. El 12% de les llars de classe mitjana porta algun dels seus fills a l'escola privada o concertada i algun a la pública.

3. El de les llars de classe mitjana i classe treballadora és de 97 euros.

llen una escola privada, el cost també és diferent. És a dir, la mitjana del que paga la classe mitjana assalariada d'escolarització per fill en l'escola pública és més alta que la mitjana del que paga la classe treballadora, i a l'inrevés, la mitjana del que paga la classe treballadora en l'escola privada és més baixa que la mitjana del que paga la classe mitjana en aquest tipus d'escola, la qual cosa ens indica que hi ha diferències en l'elecció de centre.

Gràfic 16.

Titularitat del centre on les llars escolaritzen els seus fills, per classe social

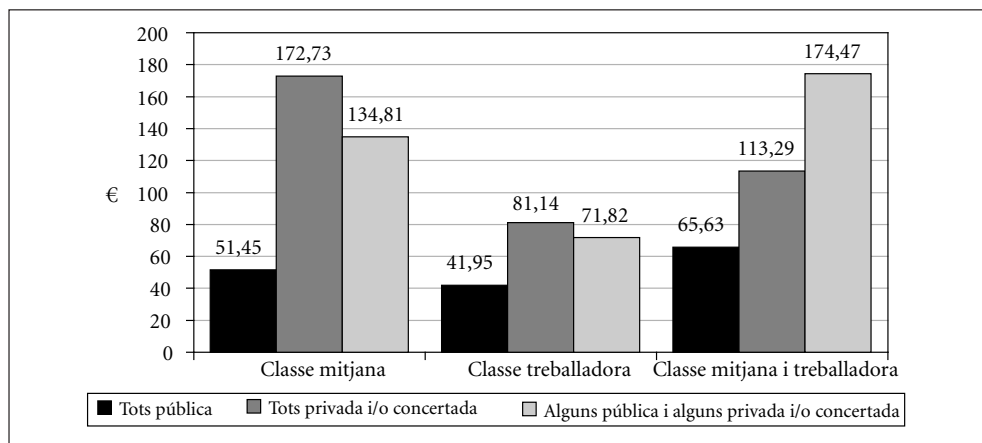

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Tant la classe mitjana com la classe treballadora diuen en el 28% dels casos que no els suposa cap esforç pagar l'escolarització dels fills. Allò que les diferencia és que en el cas de la classe mitjana, el triple de llars contesten que fan un esforç molt gran per pagar l'escolarització dels fills (18%) (Gràfic 18).

Gràfic 17.

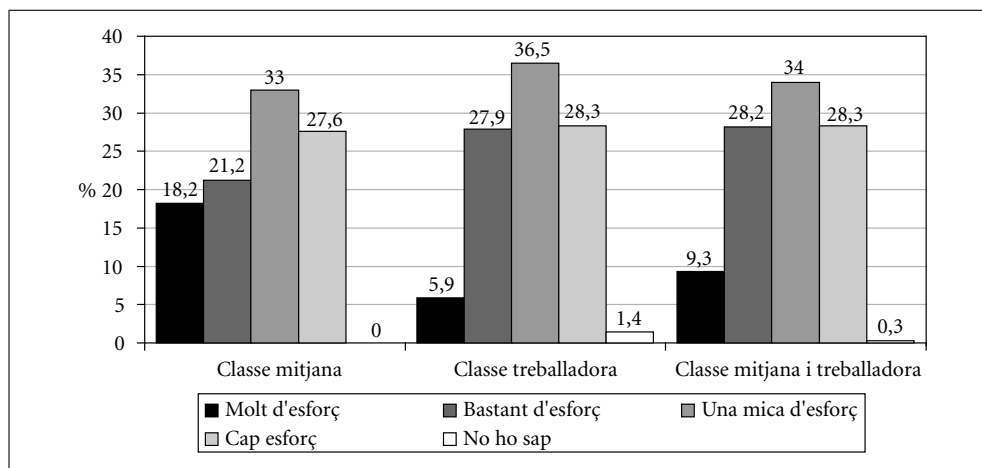
Mitjana del cost mensual a la llar de l'escolarització, per titularitat del centre educatiu i per classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 18.

Esforç econòmic de la llar per l'escolarització dels fills, per classe social

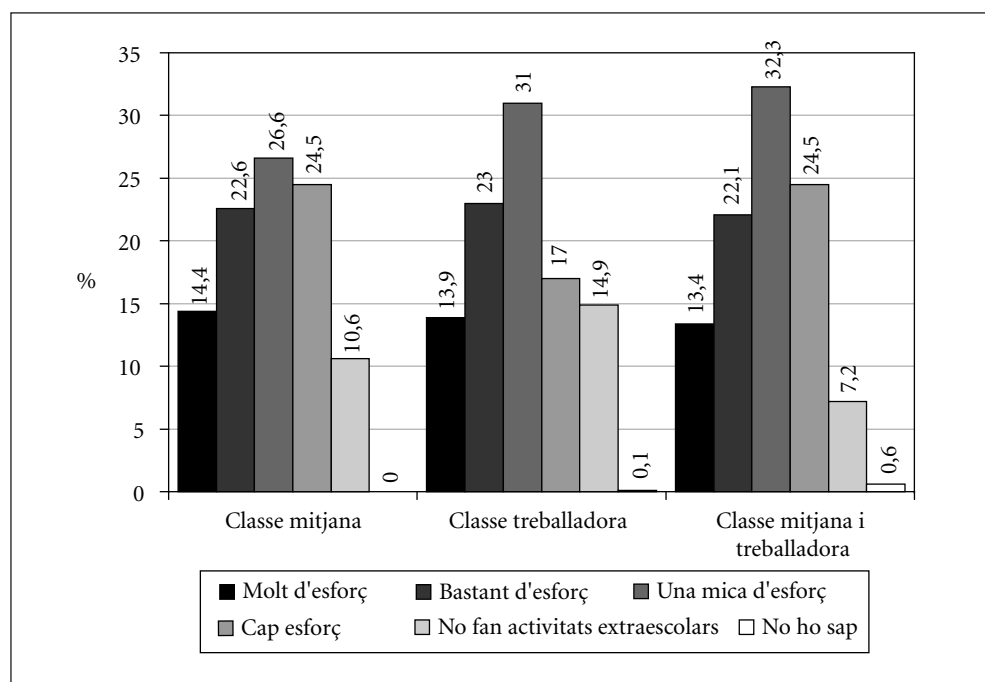

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Alhora, en el capítol de les activitats extraescolars, el primer que cal assenyalar és que hi ha més llars en la classe treballadora en les quals els fills no fan activitats extraescolars que no pas en la classe mitjana, però la diferència és molt petita (4 punts). Per la resta només podem assenyalar que hi ha més casos de llars per les quals no suposa cap esforç pagar les activitats extraescolars entre la classe mitjana; en canvi, en la classe treballadora n'hi ha més a les quals això suposa una mica d'esforç. En ambdues classes socials hi ha un 37% de llars que fan un esforç econòmic considerable (“molt d'esforç” i “bastant d'esforç”) per pagar aquest tipus d'activitats (Gràfic 19).

Gràfic 19.

Esforç econòmic de la llar per les activitats extraescolars, per classe social

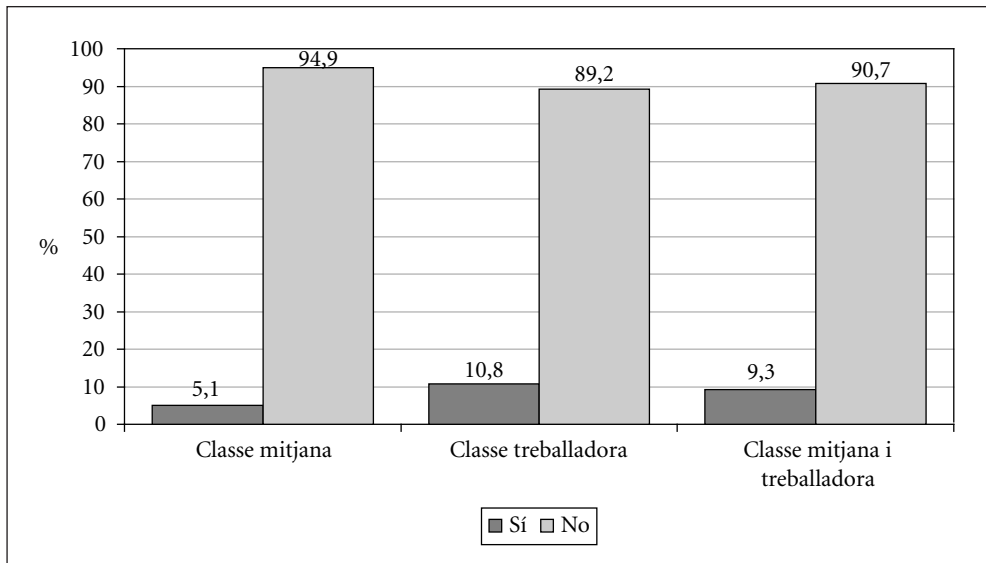

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Malgrat que en totes les classes socials hi ha llars que reben ajuts o beques d'escolarització, les diferències també són importants: en la classe mitjana propietària és on es dona menys aquesta situació, que és molt més característica de la classe mitjana assalariada i de la classe treballadora, tot i que, de les dues darreres, en la primera només hi ha un 8% de casos, mentre que en la segona el percentatge s'eleva a un 11% (Gràfic 20).

Gràfic 20.

Llars que reben ajuts per beca o escolarització, per classe social

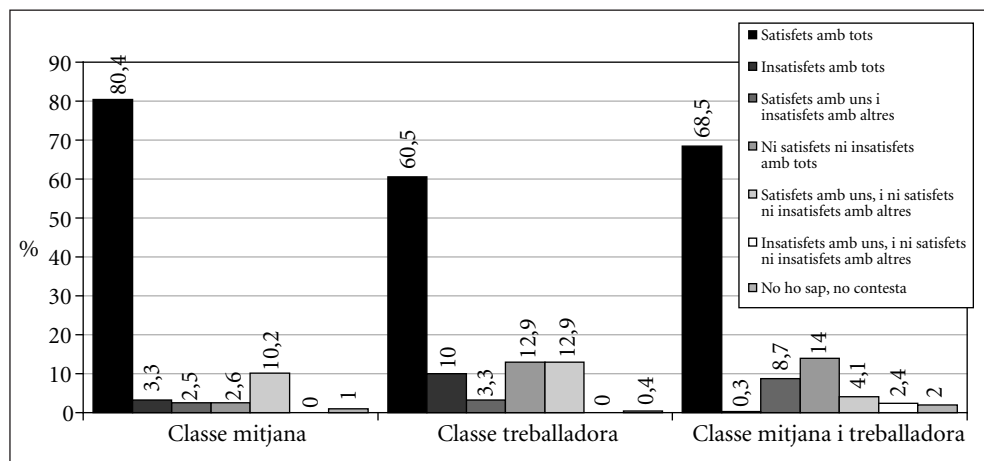

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Totes les llars, en conjunt, estan majoritàriament satisfetes (70%) del rendiment escolar dels fills, però la classe mitjana assalariada és la que més satisfeta n'està (86%) i la classe treballadora la que menys: un 10% de les llars, el doble de la mitjana pel conjunt, diu que als seus fills els van malament els estudis. Les llars mixtes de classe mitjana assalariada i classe treballadora es caracteritzen pel fet que en el 12% dels casos estan satisfetes d'alguns dels seus fills però d'altres no (Gràfic 21).

Gràfic 21.

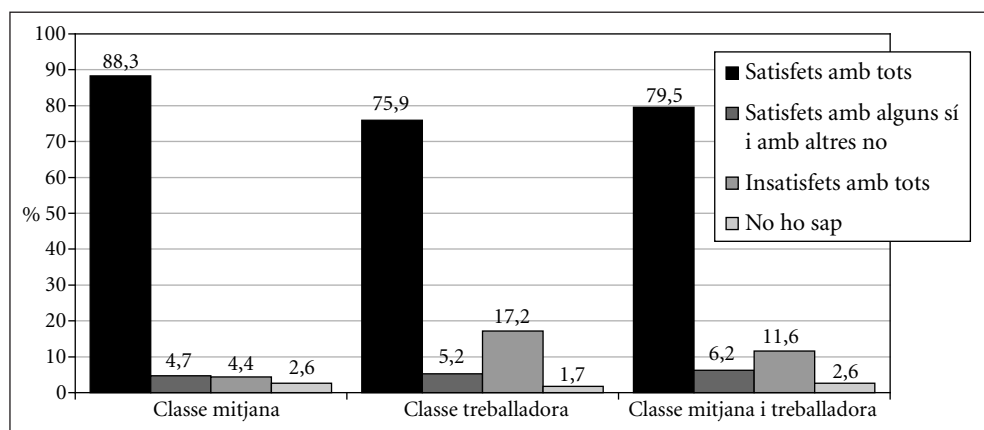
Satisfacció dels pares amb els estudis dels fills, per classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 22.

Satisfacció dels pares amb el tipus d'educació que reben els fills al centre escolar, per classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Alhora també és la classe treballadora la que més es queixa del tipus d'educació escolar que reben els fills (19% de les llars) (Gràfic 22). Respecte de les llars de classe mitjana, en aquesta classe social es doblen els casos de llars que han descartat algun centre educatiu perquè no podien assumir-ne el cost econòmic (28%).

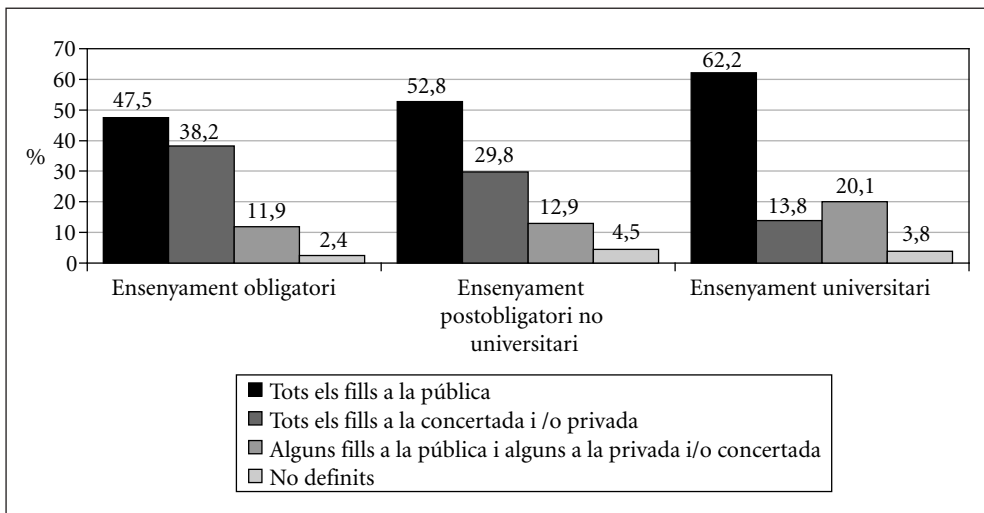
L'ESCOLARITZACIÓ EN L'ENSENYAMENT POSTOBLIGATORI

En les llars amb fills en l'ensenyament postobligatori també predomina l'opció de l'escola pública. De fet, la seva presència augmenta respecte de les llars amb fills en l'ensenyament obligatori (Gràfic 23).

Malgrat aquest augment de la presència de centres públics, la mitjana del cost d'escolarització per fill escolaritzat també augmenta a mesura que ens allunyem de l'es-

Gràfic 23.

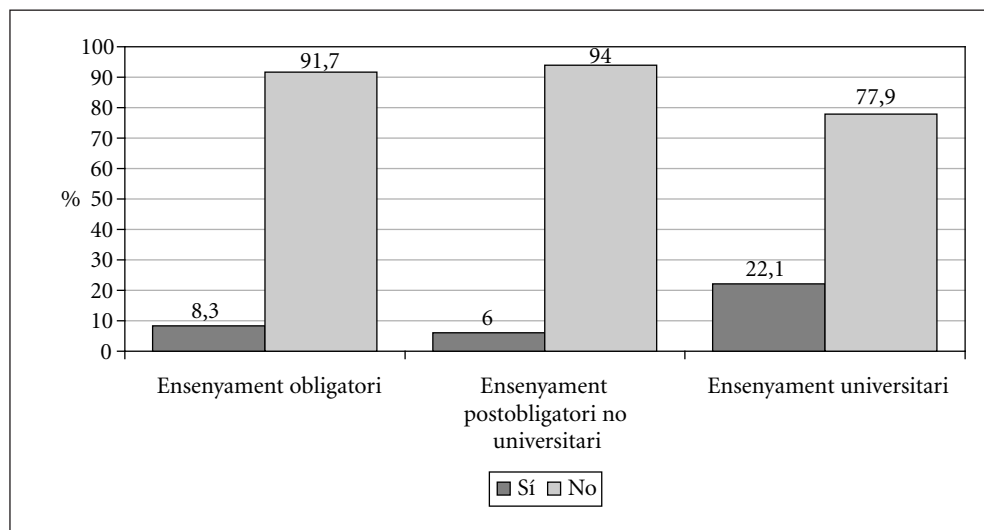
Titularitat del centre on les llars escolaritzen els seus fills, per nivell educatiu

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 24.

Llars que reben ajuts per beca o escolarització, per nivell educatiu

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

colarització obligatòria: se situa en 103 euros per l'ensenyament postobligatori no universitari i en 143 euros per l'universitari.

En canvi, pel que fa al nombre de llars que diuen que els suposa un esforç econòmic pagar l'educació dels fills, no hi ha diferències significatives respecte de l'etapa d'ensenyament obligatori.

Pel que fa al nombre de llars amb beques o ajuts per a l'educació cal destacar que el percentatge de les llars amb fills universitaris és el 22%, mentre que en les etapes educatives anteriors no arriba al 10%, ni de bon tros, el percentatge de llars que tenen aquest tipus d'ajut (Gràfic 24).

Un aspecte en el qual no apareixen diferències significatives entre les diferents etapes

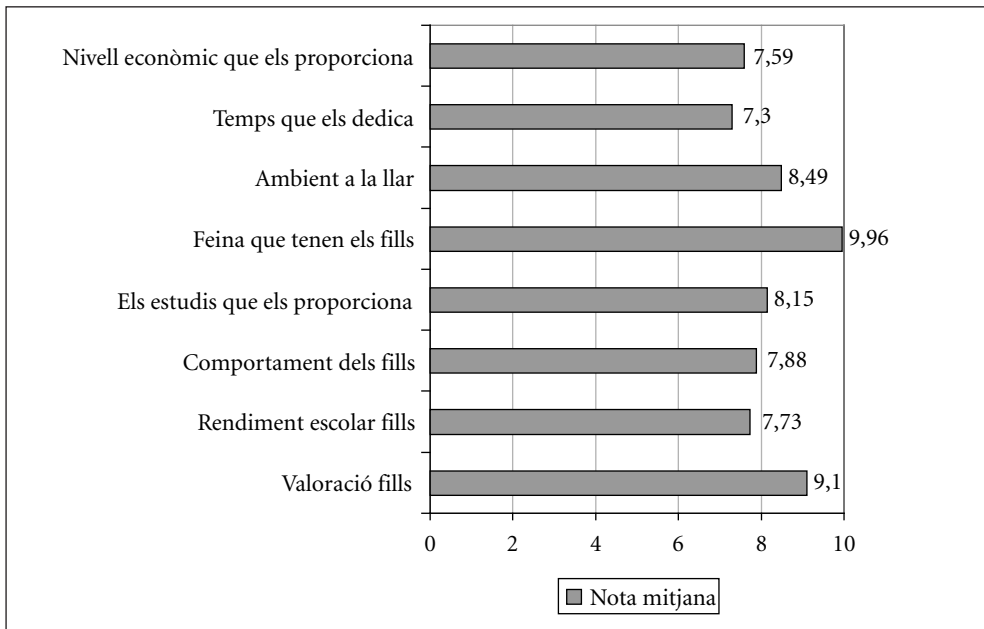
educatives és la satisfacció amb els estudis dels fills i la satisfacció amb el tipus d'educació que reben.

SATISFACCIONS I ASPIRACIONS DELS PARES

A continuació parlarem de les satisfaccions de les mares i els pares respecte a diversos aspectes de la vida dels seus fills i també veurem com valoren determinats aspectes de la relació pares-fills. En el qüestionari tenim una bateria de preguntes que s'havien de contestar puntuant-les en una escala de 0 a 10, segons si s'estava menys satisfet (0) o més satisfet (10) amb els temes que es plantejaven. Per tant, per dir-ho col·loquialment,

Gràfic 25.

Valoració que fan els pares d'aspectes relatius als fills (nota de 0 a 10)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

vegem quina és la nota que han posat els pares als seus fills en els aspectes següents: com valoren els fills, com valoren el seu rendiment escolar, el seu comportament, l'ambient de la llar, la feina que tenen, el temps que els poden dedicar, els estudis que els han proporcionat, el nivell econòmic de la llar (Gràfic 25).

La valoració global dels fills ha estat molt bona, per tant, la nota que es posa als fills és molt alta: un 9,1. També són bones les valoracions dels diferents aspectes que es puntuen. Vegem-ho de nota més alta a menys alta.

El tema pel qual els pares expressen més satisfacció és per la feina dels seus fills; malgrat que la diversitat en la resposta és important, la mitjana és molt alta, la puntuació és 9,96. La puntuació que rep l'ambient que tenen els fills a la llar també és molt bona: 8,49. També és molt alta la nota que es donen els mateixos pares pels estudis que proporcionen o han proporcionat als fills: 8,15. Aquests són els aspectes que mereixen una nota per sobre de 8.

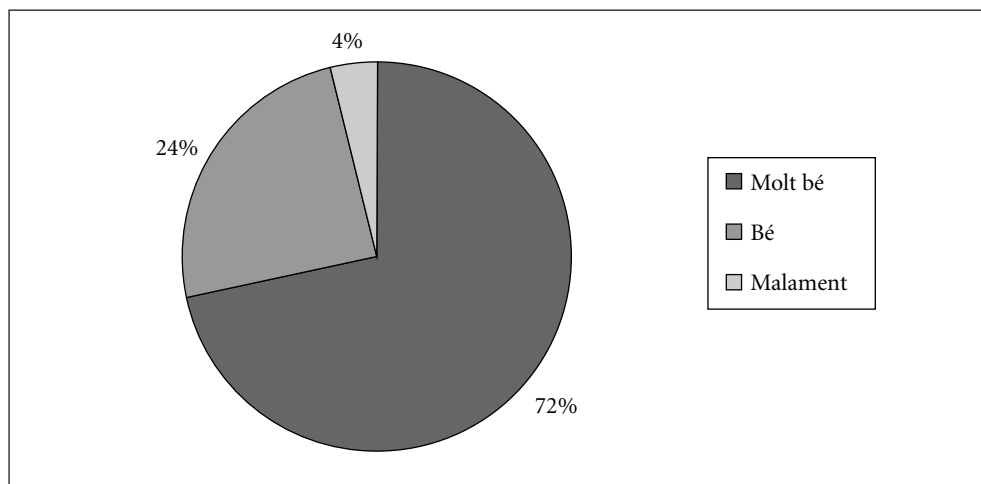
Vegem quins altres aspectes s'han quedat amb un notable baix. Comencem pel comportament dels fills, on la nota ja no és tan bona però continua sent força alta: 7,88. A continuació hi ha el nivell econòmic que els pares proporcionen als fills que encara viuen a la llar; la nota és 7,52. Si parlem del rendiment escolar dels fills, la nota és 7,33. La mateixa puntuació reben els pares pel temps que dediquen als fills i per l'ambient de la llar.

Passem ara a veure aquestes puntuacions amb més detall.

Valoració dels fills segons els pares

La valoració que fan els pares dels seus fills ha estat molt bona: la resposta donada ha estat “molt bé” de manera majoritària (72%) i “bé” (24%). Només en el 4% dels casos la resposta és negativa (Gràfic 26).

Per classe social s'ha de destacar que sembla que la classe mitjana està més satisfeta amb els seus fills que no pas la classe treballadora: la classe treballadora té una resposta més

Gràfic 26.**Valoració que fan els pares dels seus fills**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

alta que la resta a la categoria “regular” (5,17%) i les llars de classe mitjana assalariada més classe treballadora es caracteritzen per la resposta “bé” (30,98%)

Valoració del rendiment escolar dels fills

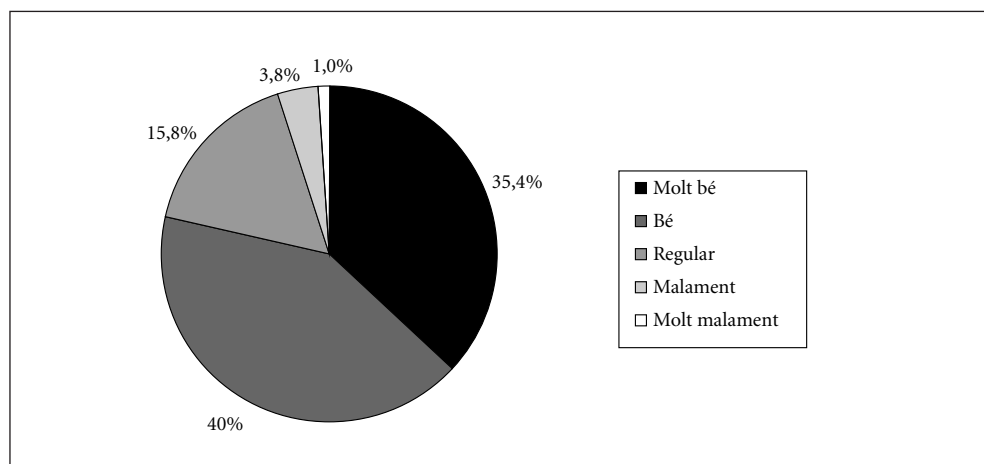
La majoria de llars puntua amb un “bé” (40%) el rendiment escolar dels seus fills. En segon lloc trobem les llars que diuen que ho fan “molt bé” (35,4%). Per tant, ja ho hem vist abans, la valoració és molt positiva tot i que el 15,8% diu que “regular”, el 3,8% diu que “malament” i l’1% diu que “molt malament” (Gràfic 27).

Destaca el cas dels municipis de 100.000 a 499.999 habitants, on el “molt malament” arriba a un percentatge del 4,1%. Alhora, les llars amb un nivell educatiu més baix també són les que estan més descontentes. Les llars amb estudis primaris es caracterit-

zen per la resposta “molt malament” (3,7%) i les llars mixtes sense estudis i primaris o secundaris per la resposta “malament” (13,7%).

Gràfic 27.

Valoració que fan els pares del rendiment escolar dels fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

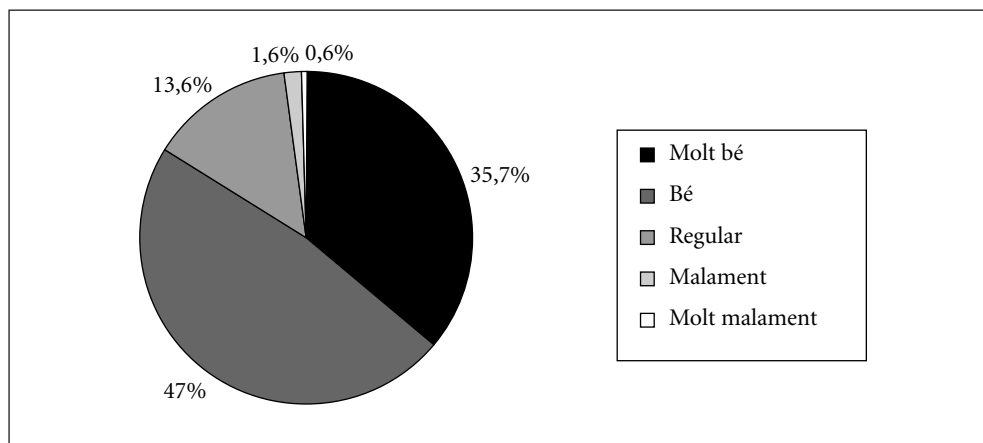
Comportament dels fills

Si parlem del comportament dels fills, les respostes positives també són majoritàries. La majoria diu que “bé” (47%), seguida dels que afirmen que “molt bé” (35,7%). Que és “regular” ho diu el 13,6%, “malament” l’1,6% i “molt malament” el 0,6%. Les llars amb un nivell d’estudis més baix sembla que són les que més problemes tenen amb el comportament dels fills (Gràfic 28). Les llars amb un nivell educatiu de sense estudis i primaris o secundaris es caracteritzen perquè sumen un 7,7% en la resposta “malament”.

Passem a parlar del grau de satisfacció dels pares amb els estudis que proporcionen o han proporcionat als fills. El perfil de la resposta de la població és positiu. La majoria

Gràfic 28.

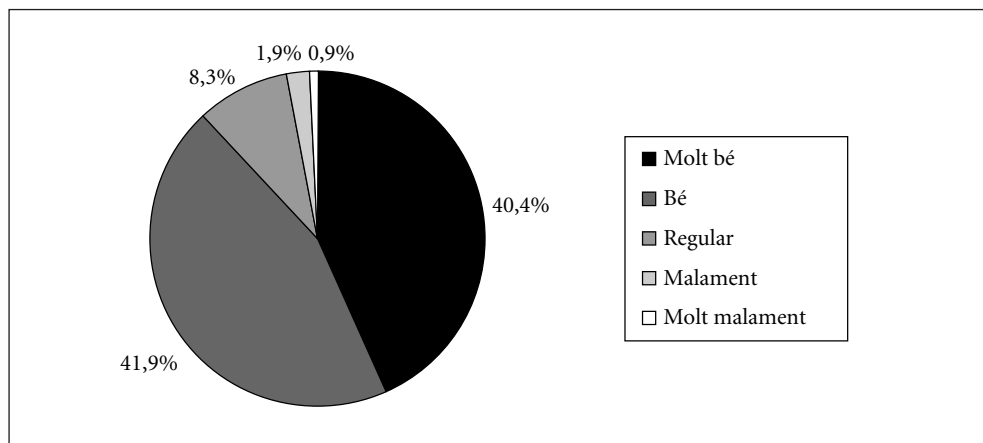
Valoració que fan els pares del comportament dels fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 29.

Valoració que fan els pares dels estudis proporcionats als fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

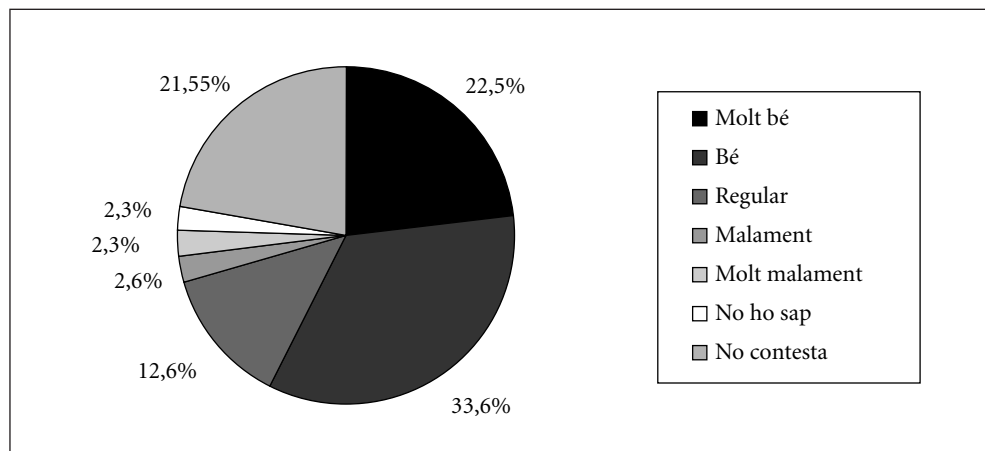
de llars se situen en la categoria “bé” (41,9%) i la categoria “molt bé” (40,4%). Però també hem de tenir present que un 8,3% respon que no estan pas gaire satisfets (“regular”) i un 3% gens satisfets (contesten “malament” i “molt malament”) (Gràfic 29). Per nivell educatiu les llars sense estudis són les que estan més descontentes: “molt malament” (6,1%), “malament” (4,4%) i “regular” (14%).

La feina que tenen els fills

Si parlem de la feina que tenen els fills hi ha molta més diversitat en la resposta, tot i que la mitjana és molt alta. La majoria diu que “bé” (33,6%) i “molt bé” (22,5%); que és “regular” ho afirma el 12,6%, que va “malament” el 2,6% i “molt malament” el 2,3%. No contesta el 21,5% i diu que no ho sap el 2,3% (Gràfic 30).

Gràfic 30.

Valoració que fan els pares de la feina que tenen els fills

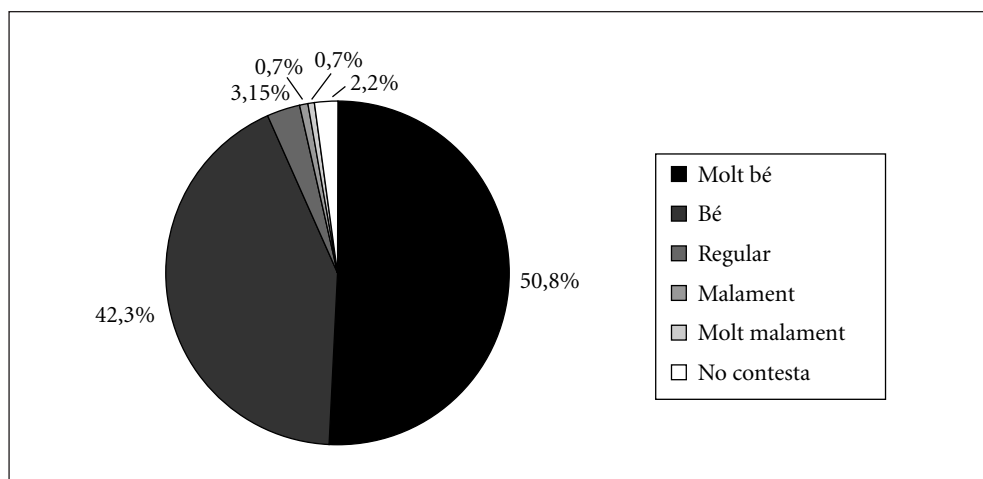
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'ambient de la llar

La puntuació és molt bona; la meitat diu que està molt bé (50,8%) i bé” (42,3%). Considera que és “regular” només el 3,15% i que està “malament” i “molt malament”, el 0,7%. Només el 2,2% dels casos no contesta (Gràfic 31).

Gràfic 31.

Valoració que fan els pares de l'ambient que gaudeixen els fills a la llar

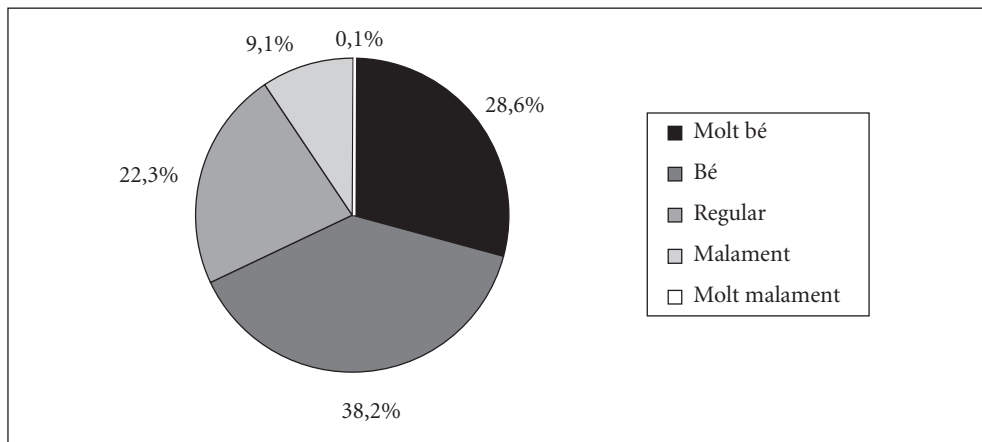
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Parlem ara del grau de satisfacció dels pares amb el temps que dediquen als seus fills menors de 16 anys. Com en el cas de l'ambient de la llar, la nota és alta però no tant: 7,3 de puntuació mitjana. El perfil de la població és majoritàriament “bé” (38,2%), després hi ha les opcions “molt bé” (28,6%), “regular” (22,3%), “malament” (9,1%) i “molt malament” (0,1%) (Gràfic 32).

Pel que fa al nivell econòmic que proporcionen els pares als fills que encara viuen a la llar, la majoria n'estan satisfets: “bé” (48,2%), seguit de “molt bé” (24,8%) i de “regu-

Gràfic 32.

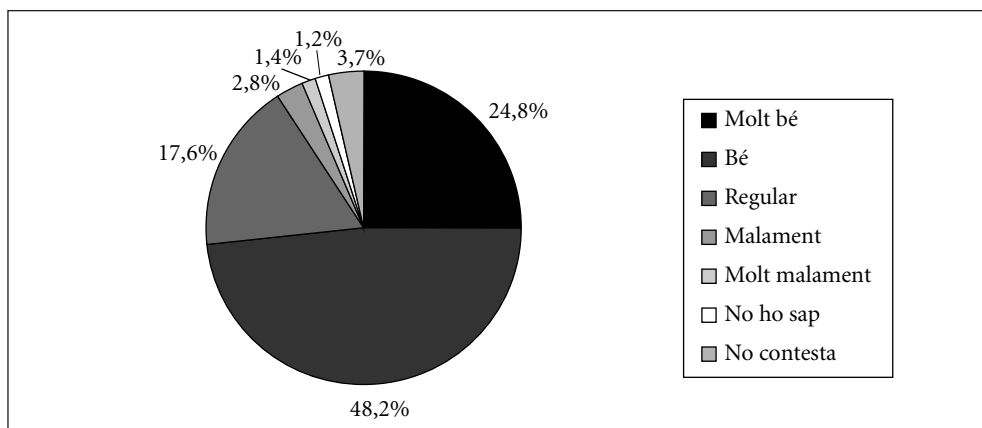
Valoració que fan els pares del temps que dediquen als fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 33.

Valoració que fan els pares del nivell econòmic que proporcionen o han proporcionat als fills

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

lar” (17,6%); “malament” només ho afirma el 2,8% i “molt malament” només l’1,4%. No ho sap l’1,2% i no contesta el 3,7% (Gràfic 33). Els pares de les llars amb el nivell educatiu més baix, sense estudis, són les que menys satisfetes estan en aquest aspecte: “molt malament” (6,8%) i “malament” (5,7%).

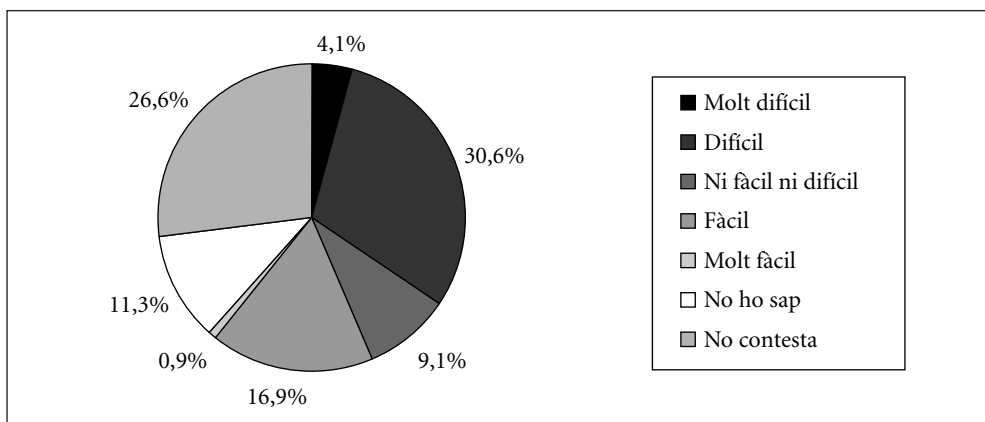
EXPECTATIVES DE FUTUR

Ara parlarem del futur dels fills. Hem demanat als nostres entrevistats un seguit d’opinions sobre com els anirà la vida, als seus fills. D’una banda els hem demanat si els serà fàcil o difícil trobar feina, si ho tindran millor o pitjor que els seus pares en aquesta vida i quina classe social tindran.

Els catalans són pessimistes respecte de la feina dels fills, contesten majoritàriament que ho tindran difícil (un 30,6%) i un 4,1% diu que ho tindran molt difícil. Només un 16,9% pensa que els serà fàcil i un 0,9% molt fàcil; el 9,1% diu que no els serà ni fàcil ni difícil. Finalment, el 26,6% no contesta i l’11,3% no ho sap (Gràfic 34).

Gràfic 34.

Valoració que fan els pares sobre la facilitat que tindran els fills de trobar feina

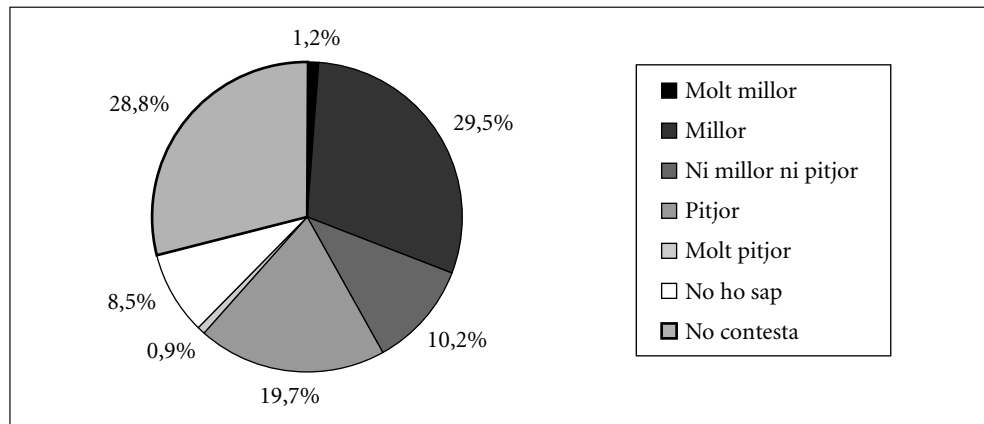
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per nivell d'estudis de la llar, les llars amb estudis secundaris (15,1%) i les llars amb estudis universitaris (13,6%) es caracteritzen per la resposta “ni fàcil ni difícil” respecte a la resta de grups.

A la pregunta sobre si els fills i les filles ho tindran millor o pitjor que els entrevistats, curiosament la resposta és optimista malgrat el pessimisme mostrat en les possibilitats de trobar feina. La majoria diu que els anirà millor (29,5%) perquè segurament estan valorant coses que van més enllà de com es guanyaran la vida. Però també hi ha un 19,7% que diu que ho tindran pitjor; i no serà ni millor ni pitjor segons un 10,9%. Els extrems: “molt millor” (1,2%) i “molt pitjor” (0,9%) són respostes minoritàries. Els que no responen a aquesta pregunta són el 28,8% i diuen no saber-ho el 8,5% (Gràfic 35).

Gràfic 35.

Valoració que fan els pares de la situació social futura dels fills en comparació a la seva

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

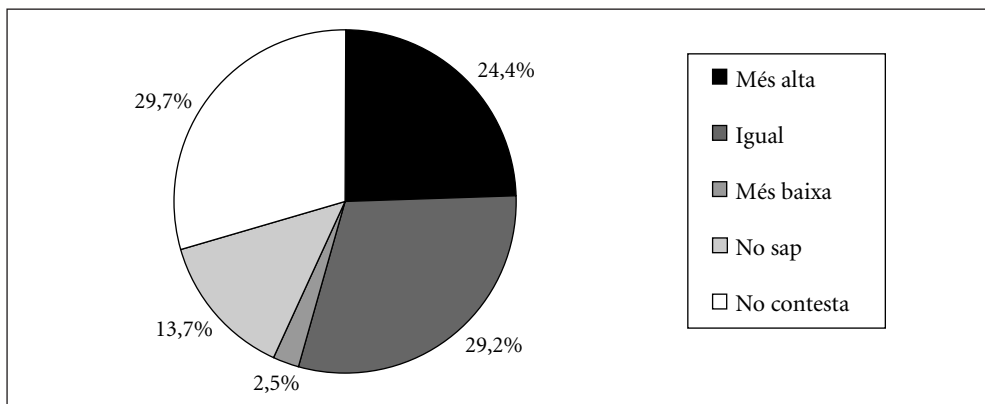
Si ho analitzem des del punt de vista del nivell educatiu, els més optimistes són els que tenen estudis secundaris, que diuen que els fills ho tindran millor en un percentatge per sobre de la mitjana poblacional (49,5%). En canvi, els que tenen estudis universitaris es

caracteritzen per la resposta “ni millor ni pitjor” (19,5%). Així mateix, la classe social de la llar també té una gran influència en l’opinió: les classes millor situades són les que pensen que ho tindran com ells: la classe mitjana propietària (17,87%) i la classe mitjana assalariada (17,94%) es caracteritzen per la resposta “ni millor ni pitjor”.

Per acabar fem una ullada a quina opinió tenen els pares de la posició social que assoliran els seus fills respecte de la que els ofereixen ells a la seva llar. En resposta a la pregunta “Com pensa que serà la classe social dels fills respecte de la seva”, el 24,4% dels entrevistats pensa que serà més alta, el 29,7% creu que serà igual i el 2,5% creu que serà més baixa; diuen no saber-ho el 13,7% dels entrevistats, i no contesten el 29,2% (Gràfic 36).

Gràfic 36.

Valoració que fan els pares de la posició social futura dels fills

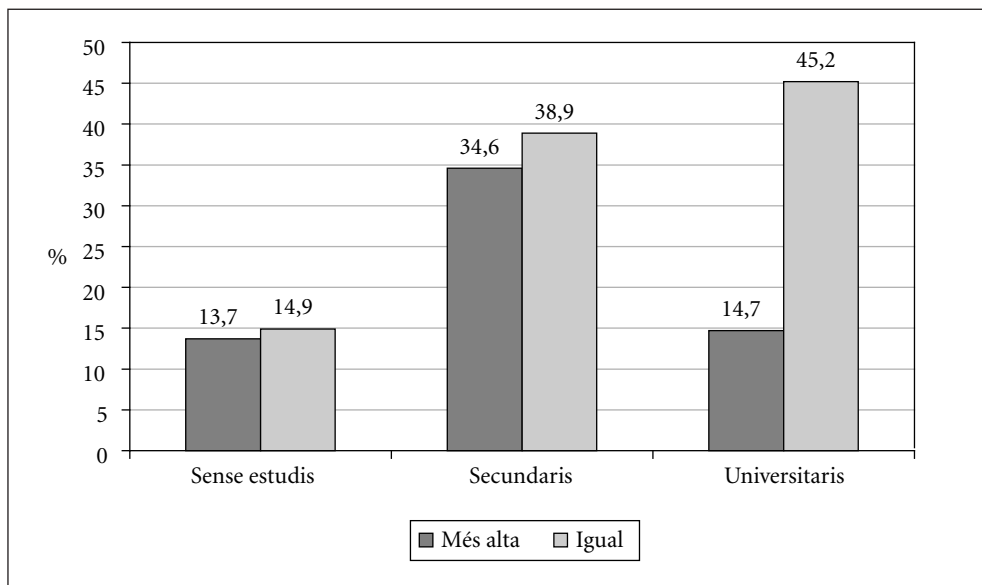
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Si ho analitzem des del punt de vista del nivell educatiu de la llar (Gràfic 37), la situació és una mica complexa. Les llars sense estudis tenen l’opinió que la classe social dels seus fills serà més alta que la seva (13,7%) o igual (14,9%), per sota de la mitjana. Les llars on els dos membres de la parella tenen estudis secundaris mostren la situació contrària, estan per sobre de la mitjana de manera significativa en l’opinió que els seus

fills tindran una classe social més alta que no pas ells (34,6%) i en l'opinió que tindran la mateixa que ells (38,9%). En canvi en les llars on tots dos tenen estudis universitaris mostren el percentatge més alt en la consideració que els seus fills tindran la mateixa classe social que ells (45,2%) i també tenen un percentatge molt més baix en l'opinió que els seus fills tindran una classe social més alta que la seva (14,7%). Les llars mixtes d'estudis primaris i secundaris diuen de manera significativa que els seus fills tindran una classe social més alta (34,6%); i en canvi el que caracteritza les llars mixtes de sense estudis i primaris o secundaris alhora és que opten més, respecte a les altres classes, per totes aquelles opcions que no situen els seus fills en la seva mateixa classe social, de manera que només el 15% de les llars d'aquest nivell educatiu diu que tindran la mateixa classe social que ells.

Gràfic 37.

Valoració que fan els pares de la posició social futura dels fills, per nivell d'estudis de la llar

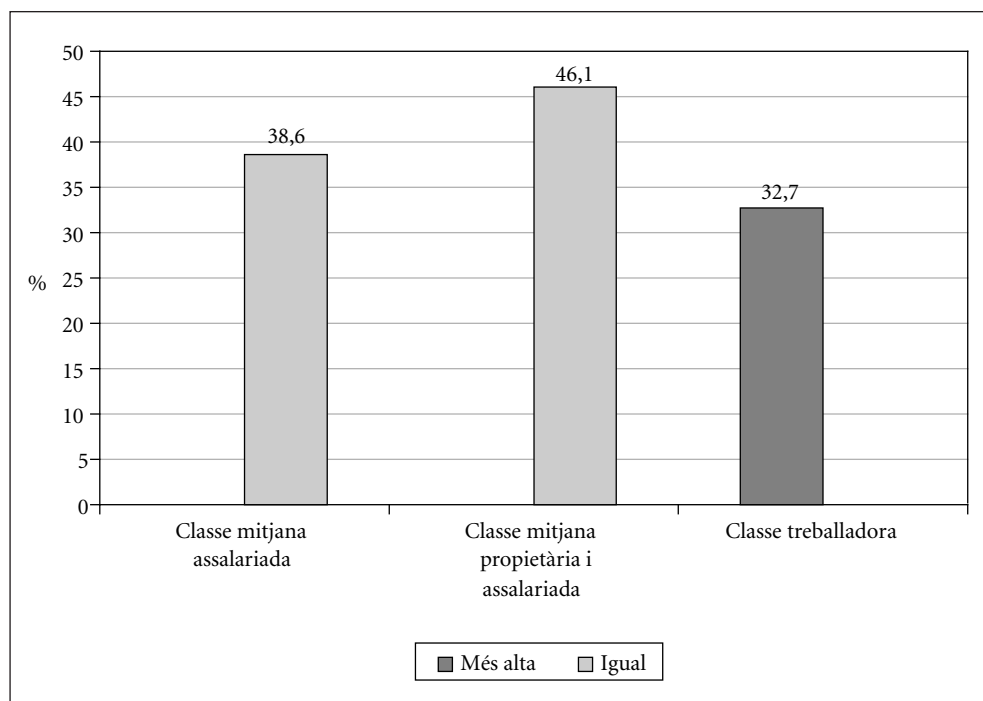

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En la resposta que tenim segons la classe social (Gràfic 38) veiem un reflex de la satisfacció dels pares amb la classe social que ells tenen: la classe mitjana assalariada es caracteritza per triar la resposta “igual” (38,60%) i les llars amb classe mitjana propietària i assalariada també (46,1%); en canvi, la classe treballadora contesta significativament que la classe social dels fills serà més alta (32,7%).

Gràfic 38.

Valoració que fan els pares de la posició social futura dels fills, per classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Les diferències es donen també segons el nombre d'habitants del municipi de residència: els municipis de 10.000 a 49.999 habitants responen més majoritàriament que la classe social dels fills serà igual (36,7%) o bé que no ho saben (17,8%), i els que

viuen en municipis de 50.000 a 99.999 habitants pensen que la classe social dels fills serà més baixa (5,2%). Les llars dels municipis de 100.000 a 499.999 habitants són les que menys contesten que la classe serà igual (19,6%), i aquesta categoria deixa de ser majoritària en aquest tipus de territori.

A TALL DE CONCLUSIÓ

L'escolarització dels fills és un capítol molt important per a les llars catalanes, no només pel cost econòmic que els suposa sinó principalment perquè les famílies són molt conscients de la importància que té per al futur dels seus fills el pas per l'escola.

El que ens diuen les famílies és que no sempre poden triar l'escola que volen per als seus fills: una de cada cinc ha descartat un centre escolar a causa del seu cost. Alhora, en moltes llars l'educació dels fills resulta massa costosa per a l'economia domèstica; no només aquelles llars que porten els fills a l'escola privada, sinó també un percentatge important de les que els porten a l'escola pública. El cert és que hi ha diferències importants entre el cost econòmic de l'escola pública i la privada, però no són les úniques diferències: també n'hi ha en el grau de satisfacció expressat per les famílies respecte del rendiment escolar dels fills i del tipus d'educació que s'imparteix en el centre escolar on estan escolaritzats. D'aquests dos darrers aspectes se'n queixen més les llars que porten els seus fills a l'escola pública que no pas aquelles llars que els porten a la privada. D'altra banda no hem d'oblidar que la tria del centre escolar per als fills no es produeix en igualtat de condicions entre totes les famílies de Catalunya: ja hem vist que l'oferta no és la mateixa en tot el territori i, el que és més important, com millor és la posició social, més oportunitats de tria hi ha; és a dir, hi ha més llars de classe treballadora que han de renunciar a un centre educatiu que els agrada perquè no poden afrontar el seu cost econòmic.

Però la vida dels nostres fills no gira només al voltant de l'escolarització: la relació mares/pares-fills és fonamental en la vida familiar i ho és també, i tan important com les credencials educatives, per a les perspectives de futur. En les llars catalanes, els pares i les mares estan molt satisfets amb els seus fills i són més optimistes que no pas

pessimistes amb el futur que els espera. Tornem a trobar, però, diferències importants segons la classe social de la llar, la qual cosa ens indica la importància que tenen les condicions socials de pertinença en l'esdevenidor de la nostra vida.

5 Els habitatges de la població catalana

Carme Trilla Bellart i Joffre López Oller

Abstract

L'habitatge és una de les múltiples perspectives des de les quals es poden analitzar les condicions de vida de la població. Partint de l'explotació de la primera onada del PaD (2001-2002) i prenent com a element de contrast altres investigacions dutes a terme amb anterioritat, aquest informe aborda la forma d'allotjament dels residents a Catalunya.

A l'estudi s'examinen indicadors de l'espai físic dels habitatges i, aprofitant les potencialitats del PaD, s'introdueixen elements de caràcter més social com ara els tipus i el perfil socioeconòmic de les llars, el règim de tinença, la satisfacció residencial, les necessitats subjectives de rehabilitació, l'esforç que comporta el pagament mensual de l'habitatge, el paper de la família en l'accés a l'habitatge, la disposició de segones residències o el lligam entre classe social i superfície de l'habitatge. L'edat del nucli de la llar és una variable que es té especialment en compte en la mesura que permet identificar estats d'allotjament molt diferenciats. La mida mostral del PaD permet, en certes ocasions, la desagregació dels resultats amb relació a les províncies.

Índex

Introducció	291
Característiques de les llars	292
· Edat del nucli de llar	293
· Tipus de llar	294
· Dimensió de les llars	296
· Ingressos de les llars	297
Característiques dels habitatges	299
· El règim de tinença	299
· Habitatges protegits	302
· Dimensió dels habitatges	304
· Estat dels habitatges	307
· Disposició de segona residència	309
Ús i valoració dels habitatges	310
· Temps de residència en l'habitatge actual	310
· Satisfacció amb l'entorn i el barri de l'habitatge	311
El cost de l'habitatge	312
· Cost mensual de l'habitatge	312
· Ajuts al pagament de l'habitatge	317
· Dificultats de pagament	318

INTRODUCCIÓ

El Panel de Desigualtats Socials de Catalunya (PaD) permet una aproximació a les condicions de vida de la població catalana, en el sentit més ampli de la paraula (salut, educació, treball, habitatge, relacions socials, capacitat econòmica...). L'habitatge és una de les perspectives des de la qual es poden analitzar aquestes condicions. I, malgrat que la manera com les llars resolen les seves necessitats d'habitatge no és independent d'altres processos socioeconòmics, la manera com es resolen, o es procuren resoldre, és un bon indicador i reflex del context social general. Entendre l'habitatge és, en certa manera, entendre també una mica millor la nostra societat.

Existeixen altres sistemes d'aproximació a l'estudi de l'habitatge a Catalunya. Un d'ells és a partir dels censos de població i habitatge, especialment els dels anys 1991 i 2001 (quan estigui explotat en tota la seva riquesa), com a font més habitual i sòlida de referència per conèixer el nombre d'habitatges, les seves característiques, els seus usos i la interrelació entre habitatge, població i llars.

Metodològicament molt semblant al PaD, el Panel de Llars de la Unió Europea ofereix informació des de l'any 1994, però sense desagregar-la per comunitats autònomes o províncies fins l'any 1999; Catalunya només hi surt recollida de forma agregada amb les Illes Balears i la Comunitat Valenciana.

La tercera via és l'estudi *L'habitatge a Catalunya*,¹ dut a terme dues vegades, una primera l'any 2000 i una segona l'any 2002. Aquest estudi, a diferència del Panel de Llars de la UE o del PaD, està enfocat específicament a indagar la forma d'allotjament de la població a Catalunya i, per tant, ofereix un ventall més ampli d'informació dels diferents aspectes de l'habitatge; amb una mostra de 2.000 casos, permet una desagregació dels resultats a nivell provincial.

L'avantatge del PaD en relació a les aproximacions anteriors és que combina tots els aspectes metodològicament més interessants esmentats: la condició de panel i la vocació de continuïtat en onades successives, permeten fer un seguiment de les trajectòries individuals i familiars al llarg del temps; el nivell de representació territorial permet arribar fins a l'anàlisi provincial; i la multiplicitat de temàtiques que el PaD contempla permet establir relacions transversals que enriqueixen la visió estricta de l'allotjament, especialment en els aspectes econòmics i de percepció subjectiva.

Tant per la quantitat com per la qualitat de la informació que ha proporcionat la primera onada del PaD, es pot realitzar una aproximació a les condicions d'allotjament de la població catalana que ratifica, en alguns casos, o complementa i enriqueix, en d'altres, les dades disponibles fins avui.

CARACTERÍSTIQUES DE LES LLARS

La llar és la unitat d'anàlisi que sol utilitzar-se a l'hora d'examinar les característiques dels habitatges d'una població. La raó fonamental és que les llars constitueixen les unitats de convivència bàsiques de les persones en els habitatges. Parlar de llars no vol dir, però, parlar d'un únic tipus estàndard. Justament el que està succeint darrerament és el creixement d'altres formes de vincles familiars diferents de la "tradicional" llar uninuclear,² la qual cosa incideix de manera directa en els requeriments que hauria de

1. Estudi encarregat pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya a l'Institut DEP i a Carme Trilla.

2. Una llar uninuclear està formada per un matrimoni o una parella amb o sense fills.

satisfer l'habitatge. En efecte, cal tenir present que cada tipus de llar té unes necessitats diferenciades tant pel que fa als equipaments, la superfície, la localització, com a les condicions econòmiques.

Edat del nucli de la llar

La propensió a la formació de llars és diferent segons els diversos trams d'edat de la població. La taxa mitjana de la població de Catalunya és del 36,8%, i varia des de 9,4% per als més joves fins a un màxim del 48,5% per a aquells d'edats compreses entre 35 i 49 anys (Taula 1a).

Per tant, la distribució per edats de les llars catalanes, si ens atenem a l'edat mitjana dels integrants del nucli de la llar,³ mostra una forta concentració en els trams entre

Taula 1a.
Població i llars comparades per trams d'edat

Edat mitjana del nucli de la llar	Població (1)	%	Llars (2)	% (3)	% llars/ població
16-24 anys	761.277	14,1%	83.979	3,6%	9,4%
25-34 anys	1.085.043	20,1%	387.237	16,6%	30,4%
35-49 anys	1.397.381	25,8%	793.135	34,0%	48,5%
50-64 anys	1.060.349	19,6%	552.862	23,7%	44,5%
65 anys i més	1.104.113	20,4%	517.871	22,2%	40,0%
TOTAL	5.408.163	100%	2.332.751	100%	36,8%

(1) Cens d'Habitants de 2001

(2) Llars del Cens d'Habitants de 2001

(3) Percentatges obtinguts del PaD

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

3. El PaD no permet conèixer la identitat de la persona principal (persona de referència o cap de llar). El concepte de nucli de la llar que s'utilitza en aquest estudi equival a l'informant principal i la seva parella, quan n'hi ha.

Taula 1b.

Joves que han constituït una nova llar

Edat	Percentatge
18-24 anys	14,8%
25-29 anys	44,9%
30-34 anys	70,9%
TOTAL joves	41,9%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

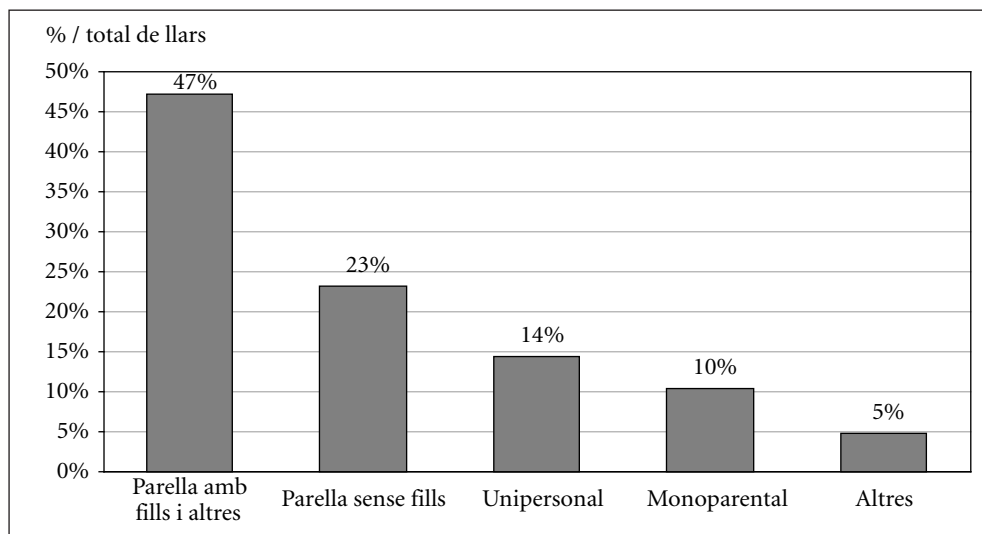
35 i 64 anys (58%), seguida d'un important 22,2% de més de 65 anys. Aquests percentatges són superiors en tots els casos als de la distribució de la població de les mateixes edats (Taula 1a).

En els trams joves, en canvi, es constata una presència lògicament molt menor de llars que d'efectius, ja que el procés emancipatori s'allarga fins a ben entrats els 30 anys. Com que aquest treball només es basa en una única onada del PaD, és a dir, en un tall temporal, no es pot veure quina és la tendència en el temps en la formació de llars per cada tram d'edat.

De fet, de l'explotació del PaD només se'n pot treure que tan sols el 15% dels joves entre 18 i 24 anys han abandonat la llar d'origen per constituir-ne una de nova; la proporció augmenta amb l'edat, de manera que se situa en el 45% entre els joves entre 25 i 29 anys, i arriba al 71% entre els que tenen de 30 a 34 anys (Taula 1b).

Tipus de llar

La primera onada del PaD mostra que, si bé les llars uninuclears eren el 70% de totes les llars catalanes existents l'any 2000 (un 47% amb fills i un 23% sense), la següent categoria en importància són les llars unipersonals, que representen un 14% del total (Gràfic 1). Cal assenyalar, però, que aquest percentatge, malgrat la seva importància, és força infe-

Gràfic 1.**Tipus de llars**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

rior a la mitjana europea que se situa al voltant del 27%.⁴ El tercer lloc en importància l'ocupen les llars monoparentals, amb un 10% del total de llars de Catalunya.

Aquesta distribució general amaga, però, diferències molt importants segons l'edat mitjana del nucli de la llar (Taulas 2a i 2b):

1. Les llars unipersonals creixen fins a un 32% entre els nuclis de més de 65 anys.
2. Les llars monoparentals són especialment importants en els nuclis d'edats adultes (de 35 a 64 anys). Cal precisar que les llars monoparentals encapçalades per dones són el 86% del total.

4. Font: TRILLA, C. *La política d'habitatge en una perspectiva europea comparada*. Barcelona, Fundació La Caixa, 2000.

Taula 2a.

Tipus de llar segons l'edat del nucli de la llar (% horitzontals)

Edat mitjana nucli llar	Unipersonal	Parella sense fills	Parella amb fills i altres	Mono-parental	Altres	TOTAL
16-24 anys	14,9%	21,6%	17,6%	13,5%	32,4%	100%
25-34 anys	11,1%	30,3%	47,2%	6,7%	4,7%	100%
35-49 anys	7,3%	7,8%	69,1%	12,4%	3,4%	100%
50-64 anys	10,2%	23,3%	49,1%	14,7%	2,7%	100%
65 anys i més	31,9%	41,9%	16,2%	5,2%	4,8%	100%
TOTAL	14,0%	29,0%	47,0%	10,0%	5,0%	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 2b.

Tipus de llar segons l'edat del nucli de la llar (% verticals)

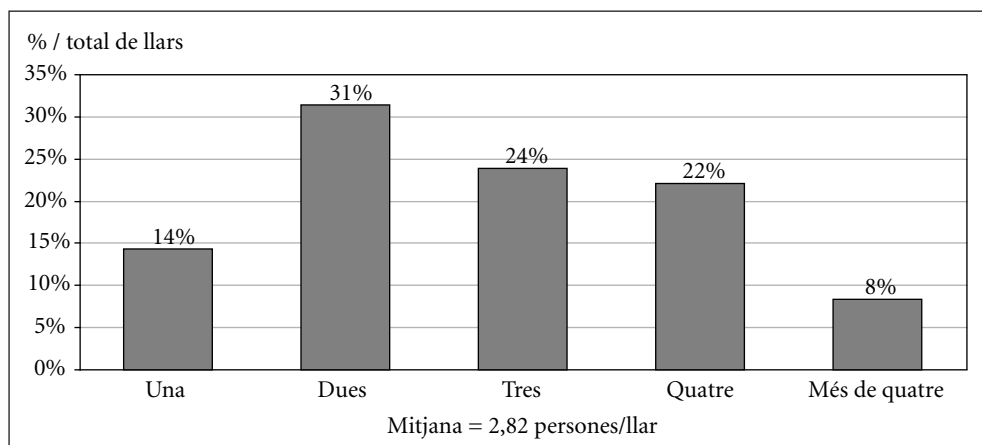
Edat mitjana nucli llar	Unipersonal	Parella sense fills	Parella amb fills i altres	Mono-parental	Altres	TOTAL
16-24 anys	3,7%	3,3%	1,3%	4,6%	24,2%	3,6%
25-34 anys	12,8%	21,6%	16,6%	10,6%	16,2%	16,6%
35-49 anys	17,2%	11,4%	49,8%	40,3%	24,2%	34,0%
50-64 anys	16,9%	23,7%	24,6%	33,3%	13,1%	23,7%
65 anys i més	49,3%	39,9%	7,6%	11,1%	22,2%	22,2%
TOTAL	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

- Un 32% de les llars joves s'han constituït en altres formes de convivència diferents de les majoritàries; principalment es tracta de més d'una persona compartint l'habitatge, però sense cap vinculació familiar.

Dimensió de les llars

Una tercera part de les llars catalanes està formada per dues persones, un 24% per tres, i un 22% per quatre (Gràfic 2).

Gràfic 2.**Nombre de persones per llar**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La dimensió mitjana de les llars a Catalunya l'any 2000 és de 2,82 persones, i se situa en la mateixa línia que la d'altres països mediterranis del sud d'Europa, els quals, malgrat la reducció contínua d'aquesta dimensió que s'experimenta, encara compten amb llars comparativament més grans que al centre i nord d'Europa.⁵

Ingressos de les llars

Els ingressos mitjans bruts per llar l'any 2000 són a Catalunya de 1.833 € mensuals.

La distribució general d'ingressos del PaD revela que el 64% de la població es troba per sota d'aquesta mitjana, el 40,7% per sota dels 1.140 €, el 23,3% per sota dels 780 € i el 13,4% per sota dels 600 €. En l'extrem oposat, s'observa un 10% de les llars amb ingressos superiors a 2.400 € mensuals (Taula 3).

5. La mitjana de persones per llar als països de la UE l'any 2000 era de 2,4. Font: TRILLA, C. *La política d'habitatge en una perspectiva europea comparada*. Barcelona, Fundació La Caixa, 2000.

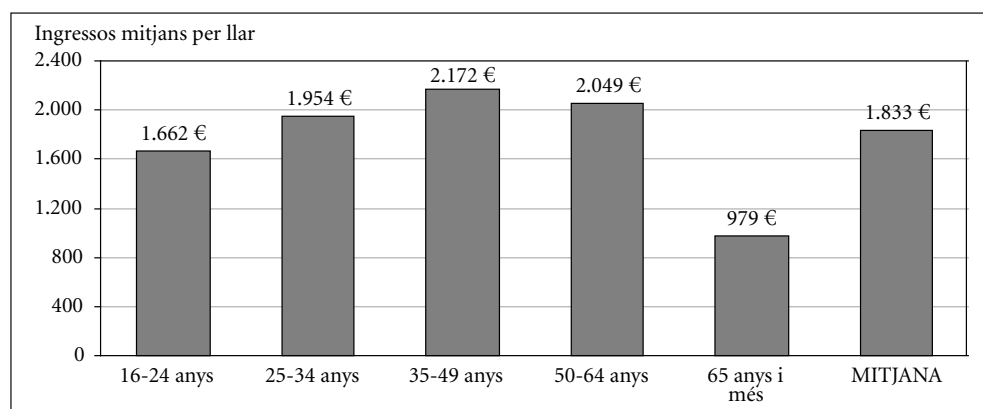
Aquests ingressos mitjans es distribueixen de manera diferent segons l'edat del nucli de la llar: al Gràfic 3 es comprova com la capacitat econòmica d'una llar augmenta amb l'edat del seu nucli fins als 50 anys, quan s'assoleix una mitjana màxima de

Taula 3.
Ingressos bruts mensuals per llar

Trams d'ingressos	% llars	% acumulat
Menys de 360 €	2,8%	2,8%
360 € - 600 €	10,6%	13,4%
600 € - 780 €	9,9%	23,3%
780 € - 1.140 €	17,4%	40,7%
1.140 € - 1.800 €	23,2%	63,9%
1.800 € - 2.400 €	14,5%	78,4%
2.400 € - 3.600 €	11,7%	90,1%
3.600 € - 4.800 €	5,7%	95,8%
Més de 4.800 €	4,4%	100%
Mitjana d'ingressos mensuals bruts	1.833 €	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 3.
Ingressos bruts mensuals segons l'edat mitjana del nucli de la llar (€)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

2.172 € mensuals. El descens és particularment fort en les llars de majors de 65 anys, els ingressos de les quals cauen fins als 979 € mensuals.

CARACTERÍSTIQUES DELS HABITATGES

El règim de tinença

El 83% de les llars catalanes se situaven, l'any 2000, en habitatges de la seva propietat o cedits i la resta, el 17%, en lloguer. Aquest resultat coincideix gairebé exactament amb el del darrer Cens d'Habitatges de 2001, segons el qual els habitatges de propietat suposen el 83,3% del total i els de lloguer el 16,4%.

Taula 4.

Règim de tinença de l'habitatge a Catalunya

Règim de tinença	% llars PaD		Cens 2001	
Propietat				
Propietat totalment pagada	45,9%	82,9%	45,8%	83,3%
Propietat amb pagaments pendents	27,2%		27,6%	
Propietat per herència o donació	5,1%		5,5%	
Altres tipus de propietat	0,3%		-	
Cedit i altres	4,4%		4,3%	
Lloguer				
Lloguer amb contracte a terminis	7,2%	17,1%	16,7%	16,7%
Lloguer amb contracte indefinit	9,4%			
Altres tipus de lloguer	0,5%			
TOTAL	100%		100%	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

6. S'entén, és clar, el pagament de l'accés a l'habitatge, ja que aquí no es compten les despeses d'ús i manteniment.

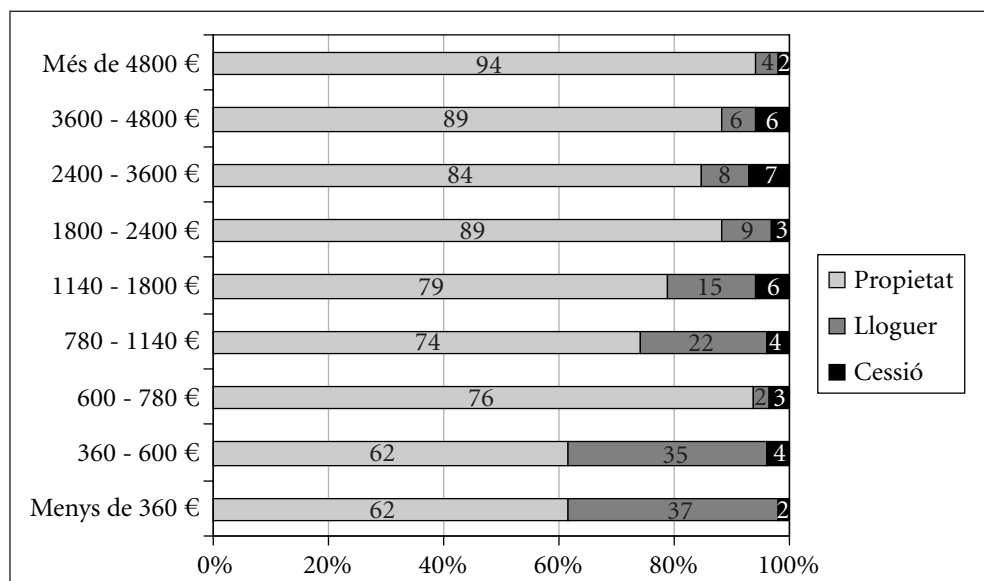
Si es té en compte que en un 46% de les llars l'habitatge està totalment pagat, que en el 5,1% és heretat o rebut, i que en el 4,4% és cedit, es pot afirmar que el 56% de la població catalana no ha de destinar cap recurs per al pagament del seu habitatge.⁶ Els que sí que han de pagar són el 27,2% de les llars en propietat amb pagaments pendents i el 17,1% que estan en lloguer (Taula 4).

De les llars en lloguer del PaD, més de la meitat, és a dir, el 9,4% del total, disposa de contractes indefinits, mentre que el 7,2% està subjecte a contractes amb termini fixat. Com veurem més endavant, aquesta diferència és un element clau en la renda mensual que han de pagar.

A partir de les diverses informacions treballades pel PaD es pot aprofundir en el perfil de les llars segons el règim de tinença dels habitatges:

Gràfic 4.

Règim de tinença segons el nivell d'ingressos mensuals bruts de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

1) En primer lloc, a partir del PaD es constata una forta correlació entre el règim de tinença i el nivell d'ingressos de les llars.

La modalitat de lloguer és molt més freqüent entre les llars amb ingressos més baixos: arriba al 40% entre les llars per sota dels 600 € mensuals, mentre que baixa al 5% entre les llars per sobre dels 4.800 € mensuals (Gràfic 4).

2) En segon lloc, amb el PaD es pot estudiar també la relació entre el règim de tinença i l'edat del nucli de les llars (Taula 5). Entre els joves més joves (de 16 a 24 anys) el lloguer és la modalitat de residència majoritària (56,8%), a diferència del que s'esdevé en els altres trams d'edat on la propietat i l'habitatge cedit són els règims més estesos, amb percentatges sempre superiors al 84%.

Taula 5.

Règim de tinença segons l'edat mitjana del nucli de la llar

Règim de tinença	16-24 anys	25-34 anys	35-49 anys	50-64 anys	65 anys i més
Propietat	39,2%	77,0%	79,0%	84,0%	79,4%
Cedit	4,1%	7,1%	5,3%	2,5%	3,3%
Lloguer	56,8%	15,9%	15,7%	13,6%	17,3%
TOTAL	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

3) En tercer lloc, el règim de tinença també es diferencia clarament segons l'origen del nucli de la llar. Per més que, com s'ha dit, el 83% de les llars s'allotja en habitatges de propietat o cedit, entre les llars formades per persones nascudes a Catalunya o Espanya aquest percentatge puja gairebé fins al 90%. En canvi, entre les llars amb algun integrant del nucli nascut a l'estranger, el règim de propietat i cessió baixa extraordinàriament fins al 62% i el lloguer se situa en el 38% (Taula 6).

4) També es constaten diferències significatives en el territori pel que fa a la tinença dels habitatges. La distribució provincial evidencia com a la província de Barcelona el parc de lloguer és força superior al de la mitjana (18,7%) i, a Lleida, inferior (9,4%)

Taula 6.

Règim de tinença segons l'origen geogràfic del nucli de la llar

Règim de tinença	Nascut a Catalunya	Nascut a Espanya	Nascut a Catalunya i Espanya	Altres*
Propietat	84,8%	88,8%	84,2%	59,0%
Cedit	5,2%	0,0%	4,4%	3,0%
Lloguer	10,1%	11,2%	11,4%	38,0%
TOTAL	100%	100%	100%	100%

* Amb algun membre del nucli nascut fora de Catalunya i Espanya.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 7.

Règim de tinença dels habitatges segons la província de residència

Règim de tinença	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
Propietat	77,5%	82,8%	82,9%	81,3%
Lloguer	18,7%	12,1%	9,4%	12,8%
Cedit	3,8%	5,2%	7,7%	5,9%
TOTAL	100%	100%	100%	100%

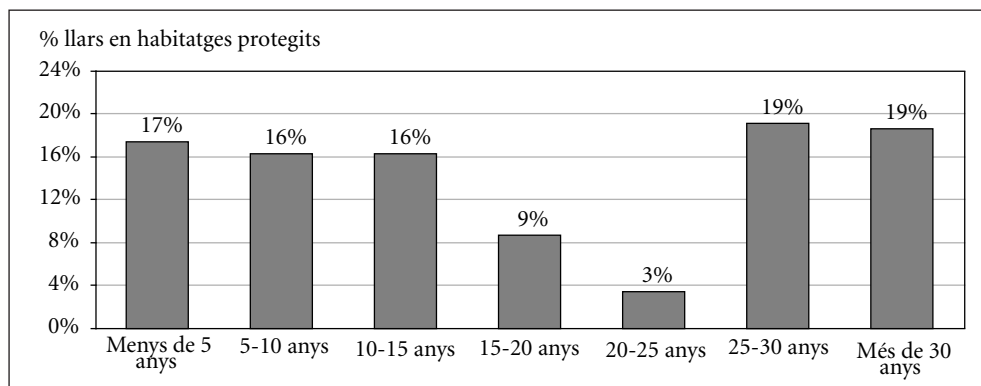
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

(Taula 7). La major proporció de lloguer a Barcelona ve explicada, en gran mesura, pel pes de Barcelona ciutat, on el parc d'habitatges de lloguer és més important que a la resta de Catalunya.⁷

Habitatges protegits

El 10,4% de les llars de Catalunya declara allotjar-se en habitatges que són d'algun tipus de modalitat protegida. Dins d'aquest grup de llars, el 17% fa menys de cinc

7. Segons el darrer Cens de 2001, el lloguer representa a la ciutat de Barcelona el 28,5% de tots els habitatges principals del municipi.

Gràfic 5.**Nombre d'anys de residència en habitatges protegits**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 8.**Ingressos bruts mensuals de les llars segons la modalitat del seu habitatge**

Trams d'ingressos	% total llars	% acumulat	% llars en habitatges protegits	% acumulat
Menys de 360 €	2,8%	2,8%	1,5%	1,5%
360 € - 600 €	10,6%	13,4%	9,1%	10,6%
600 € - 780 €	9,9%	23,3%	20,3%	30,9%
780 € - 1.140 €	17,4%	40,7%	22,5%	53,4%
1.140 € - 1.800 €	23,2%	63,9%	14,1%	67,5%
1.800 € - 2.400 €	14,5%	78,4%	13,6%	81,1%
2.400 € - 3.600 €	11,7%	90,1%	10,9%	92,0%
3.600 € - 4.800 €	5,7%	95,8%	6,7%	98,7%
Més de 4.800 \$	4,4%	100%	1,3%	100%
Mitjana d'ingressos mensuals bruts	1.833 €		1.544 €	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

anys que hi viu; el 16% entre cinc i deu anys, i un altre 16% entre 10 i 15 anys (Gràfic 5). Els percentatges més elevats corresponen a les llars que porten entre 25 i 30 anys (19%), i més de 30 anys (19%) vivint en habitatges protegits.

Les llars que viuen en habitatges protegits no presenten un perfil diferenciat pel que fa a l'edat del nucli de la llar o al règim de tinença en comparació a la mitjana de la població. La proporció de lloguer és exactament la mateixa, 17,1%. Però, en canvi, sí que es produeixen diferències en el nivell d'ingressos (Taula 8).

La mitjana mensual d'ingressos bruts és gairebé 300 euros inferior a la del conjunt de la població (1.544 €). De fet, el valor modal se situa en trams d'ingressos diferents: per al conjunt de llars la moda està entre 1.140 € i 1.800 € (un 23,2% del total) i, per a les llars en habitatges protegits, baixa al tram inferior, entre 780 € i 1.140 € (un 22,5% del total) (Taula 8).

Dimensió dels habitatges

El 44% de la població catalana viu en habitatges d'entre 60 i 90 metres quadrats, i un 16% en habitatges més petits de seixanta metres quadrats. El 40% restant es distribueix en habitatges de 90 a 120 metres quadrats (24%) i habitatges més grans de 120 metres quadrats (16%) (Taula 9).

Taula 9.
Superfície dels habitatges on se situen les llars

Superfície	% llars
Menys de 60 m ²	16,5%
60 m ² - 90 m ²	43,8%
90 m ² - 120 m ²	24,2%
Més de 120 m ²	15,6%
TOTAL	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

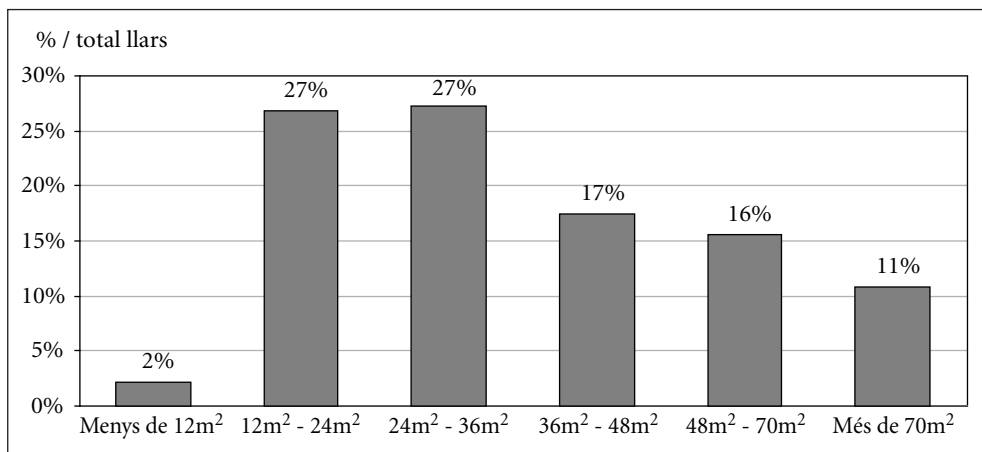
La superfície mitjana dels habitatges principals a Catalunya és de 96 metres quadrats. A la província de Barcelona aquesta superfície és menor que a la resta del territori, amb 90,4 m²; a les altres províncies, en canvi, és substancialment més alta: a Lleida és de 117,2 m², a Girona de 114,5 m² i a Tarragona de 111,3 m².

Pel que fa a la densitat, de l'encreuament entre la superfície dels habitatges i el nombre de residents a les llars s'obté que la disponibilitat mitjana a Catalunya és de 40,6 metres quadrats per persona. De cara a estimar nivells d'amuntegament, si s'adopta com a indicador una superfície inferior a 12 metres quadrats per persona, s'observa que un 2% de les llars es troba per sota d'aquest llindar, és a dir, que aquesta situació afecta unes 125.000 persones aproximadament (Gràfic 6).

Segons el tipus de llar, la disponibilitat de metres quadrats per persona varia notablement d'un màxim de 79,3 metres quadrats en les llars unipersonals, fins als 27,7 metres quadrats de les llars formades per una parella amb fills i/o altres membres, és a dir, com a mínim tres persones (Taula 10).

Gràfic 6.

Metres quadrats per persona

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 10.

Metres quadrats per persona segons el tipus de llar

Tipus de llar	m ² per persona
Unipersonal	79,3
Parella sense fills	48,0
Monoparental	37,5
Altres	32,6
Parella amb fills i altres	27,7
TOTAL	40,6

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 11.

Metres quadrats per persona segons la classe social del nucli de la llar

Classe social nucli de la llar	m ² per persona
Classe mitjana propietària	54,4
Classe mitjana propietària + classe treballadora	34,9
Classe mitjana assalariada	44,9
Classe mitjana assalariada + classe treballadora	33,5
Classe treballadora	37,5
TOTAL	40,6

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El nombre de metres quadrats per persona tampoc és independent de la classe social del nucli de la llar: la classe social amb més metres quadrats per persona és la classe mitjana propietària (54,4 m²), seguida de la classe mitjana assalariada (44,9 m²). Per sota la mitjana, es troben la classe treballadora (37,5 m²), els nuclis de llar formats per un membre de classe propietària i un altre de la classe treballadora (34,9 m²), i els integrats per un membre de la classe mitjana assalariada i un de la classe mitjana assalariada (33,5 m²) (Taula 11).

Estat dels habitatges

A partir del PaD l'estat dels habitatges es pot determinar a través de dos tipus d'indicadors, uns de caràcter objectiu, i uns altres de caràcter subjectiu.

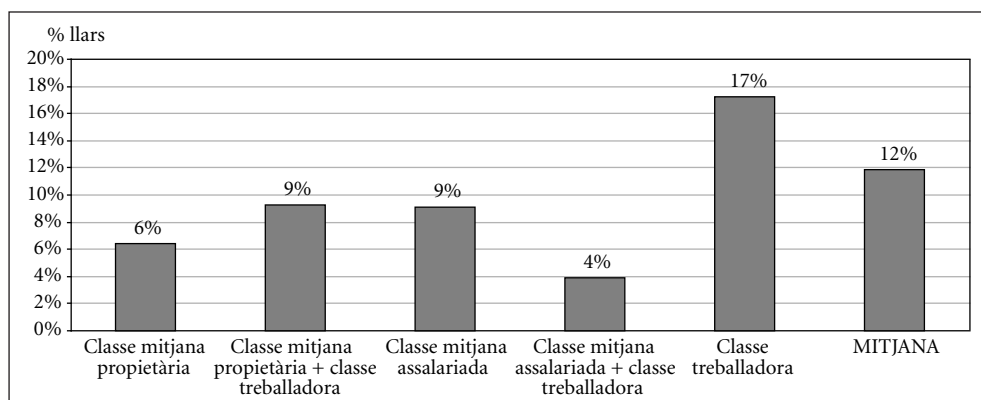
Els primers indicadors, els objectius, es basen en variables que fan referència als serveis i les condicions dels habitatges: la manca d'aigua corrent, de bany, les males instal·lacions (d'aigua, gas i llum), els problemes d'humitat, el mal aïllament, la mala ventilació, les esquerdes a les parets o l'existència d'aluminosi.

Segons aquests indicadors, el 8,7% de les llars de Catalunya l'any 2000, és a dir, unes 200.000, pateixen com a mínim alguna problemàtica significativa en els seus habitatges.

Els segons indicadors, els subjectius, són el resultat de les afirmacions dels informants de les llars segons si els seus habitatges presenten o no alguna deficiència greu a l'hora de viure-hi. D'acord amb aquest segon indicador, el nombre de llars que viuen en habitatges amb problemes pujaria fins a l'11,9%.

Gràfic 7.

Deficiències greus a l'habitatge segons la classe social del nucli de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En l'expressió d'aquesta necessitat subjectiva s'observen diferents intensitats segons la classe social (Gràfic 7): el nivell màxim, amb un 17%, es detecta en els nuclis de llar de classe treballadora, mentre que disminueix fins al 6% en els nuclis de llar de classe mitjana treballadora, i al 4% en els nuclis integrats per un membre de la classe mitjana assalariada i un altre de la classe treballadora.

I també s'esdevé el mateix en la desagregació de resultats per províncies: els informants de les llars de Barcelona (13%) declaren tenir proporcionalment més deficiències que no pas els de Tarragona (11%), Girona (9%), o Lleida (6%).

Pel que fa a la possible solució d'aquests problemes, segons l'opinió de les llars afec-

Taula 12.

¿Solucionarien les obres de rehabilitació les mancances de l'habitatge?

Resposta	% llars amb mancances
Sí	64,5%
No, cal un canvi d'habitatge	28,1%
No ho sap	7,4%
TOTAL	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 13.

Dificultats econòmiques de les obres de rehabilitació

Dificultats econòmiques	% llars amb mancances
Moltes dificultats	51,9%
Força dificultats	16,1%
Algunes dificultats	14,2%
Cap dificultat	8,7%
No ho sap	9,2%
TOTAL	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

tades, només el 28,1% pensa que caldria canviar d'habitatge (Taula 12), mentre que el 64,5% declara que n'hi hauria prou amb obres de rehabilitació.

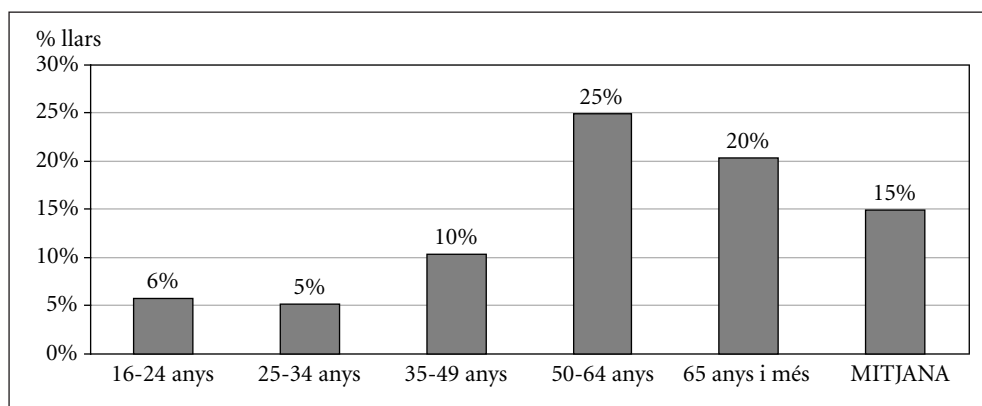
Des de la perspectiva de l'esforç econòmic que aquestes obres suposarien, el 51,9% de les llars amb deficiències manifesta que tindria moltes dificultats per poder fer-hi front i un altre 16% que li representaria força dificultats. Únicament en el 9% dels casos no seria cap problema (Taula 13).

Disposició de segona residència

Segons el PaD, el 15% de les llars catalanes, és a dir, unes 350.000, disposen d'una segona residència en propietat⁸ i, d'aquestes, un 9,8% en té més d'una. La disposició d'una segona residència en propietat augmenta segons la classe social, des del 9% de la classe treballadora, fins al 20% en la classe mitjana propietària.

Gràfic 8.

Llars que disposen d'una segona residència segons l'edat mitjana del nucli de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

8. Aquest xifra coincideix exactament amb la de l'estudi *L'habitatge a Catalunya* (2002) del Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

També varia el grau de disposició de segona residència entre les diverses edats, que se situen al punt màxim en els trams per sobre de 50 anys, on arriba a ser d'entre el 20% i el 25% (Gràfic 8).

En una distribució per zones, les diferències en disposició de segona residència, en canvi, són escasses: 14,9% entre les llars de la província de Barcelona; 13,8% entre les de Girona; 15,0% entre les de Lleida; i un 16,7% entre les de Tarragona.

ÚS I VALORACIÓ DELS HABITATGES

Temps de residència en l'habitatge actual

Les llars catalanes han viscut en l'habitatge actual 17 anys de mitjana. El 28,6% des de fa menys de 5 anys, un 15% entre 5 i 10 anys, i un 11,1% entre 10 i 15 anys. Per contra, un 35% de la població porta més de 20 anys sense haver canviat de domicili, i un 16% més de 30.

Es pot establir una relació directa entre l'edat mitjana del nucli de la llar i els anys de residència a l'habitatge: el 71,6% de les llars joves fa menys de 5 anys que viu en

Taula 14a.

Temps de residència a l'habitatge actual segons l'edat del nucli de la llar (% verticals)

Anys a l'habitatge	16-24 anys	25-34 anys	35-49 anys	50-64 anys	65 anys i més	TOTAL
Menys de 5 anys	71,6%	57,2%	28,9%	15,5%	9,8%	28,6%
5-10 anys	9,0%	29,7%	19,4%	8,3%	4,0%	15,0%
10-15 anys	1,5%	3,5%	17,9%	9,3%	9,8%	11,1%
15-20 anys	3,0%	2,8%	15,9%	11,4%	7,3%	10,4%
20-25 anys	11,9%	0,4%	10,6%	11,4%	11,3%	9,2%
25-30 anys	0,0%	3,5%	2,3%	20,9%	16,8%	9,7%
Més de 30 anys	3,0%	2,8%	5,0%	23,3%	41,2%	16,1%
TOTAL	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 14b.

Temps de residència a l'habitatge actual segons l'edat del nucli de la llar (% horitzontals)

Anys a l'habitatge	16-24 anys	25-34 anys	35-49 anys	50-64 anys	65 anys i més	TOTAL
Menys de 5 anys	10,2%	34,5%	35,6%	12,8%	6,8%	100%
5-10 anys	2,4%	34,0%	45,3%	13,0%	5,3%	100%
10-15 anys	0,5%	5,5%	56,6%	19,8%	17,6%	100%
15-20 anys	1,2%	4,7%	54,1%	25,9%	14,1%	100%
20-25 anys	5,3%	0,7%	40,4%	29,1%	24,5%	100%
25-30 anys	0,0%	6,3%	8,2%	50,9%	34,6%	100%
Més de 30 anys	0,8%	3,0%	11,0%	34,1%	51,1%	100%
TOTAL	3,6%	16,6%	34,1%	23,6%	22,2%	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

l'habitatge actual i, en canvi, el 41,2% de les llars de majors de 65 anys en porta més de 30. De totes maneres, és remarcable el nombre de llars adultes, entre 35 i 49 anys, i 50 i 64 anys, que duen vivint menys de cinc anys a l'habitatge actual: 28,9% i 15,5%, respectivament (Taules 14a i 14b).

Satisfacció amb l'entorn i el barri de l'habitatge

Bona part de les llars viuen en el barri i l'indret on desitgen viure (79,2%) però, en canvi, no n'hi ha tantes que viuen en l'habitatge que voldrien (65,4%).

Ara bé, el grau de satisfacció amb el barri no és homogeni i augmenta progressivament amb l'edat del nucli de la llar: 59,2% a les llars de menys de 25 anys; 69,2% a les d'entre 25 i 34 anys; 77,6% a les d'entre 35 i 49 anys; 81,5% a les d'entre 50 i 64 anys; i 90,1% a les llars on el nucli té més de 65 anys. La mateixa pauta es reproduïx amb el grau de satisfacció amb l'habitatge actual, ja que a una mica més de la meitat dels joves no els agrada i, per contra, només el 19,8% de les llars de més de 65 anys estan insatisfetes (Taula 15).

Taula 15.

Llars satisfetes amb el barri i l'habitatge on viuen actualment

Edat nucli de la llar	Llars satisfetes amb el barri	Llars satisfetes amb l'habitatge
16-24 anys	59,2%	48,6%
25-34 anys	69,2%	53,8%
35-49 anys	77,6%	61,2%
50-64 anys	81,5%	68,4%
65 anys i més	90,1%	80,2%
MITJANA	79,3%	65,4%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

EL COST DE L'HABITATGE**Cost mensual de l'habitatge**

Per més que les condicions actuals d'accés a l'habitatge s'han endurit darrerament, cal tenir present que, tal com s'ha dit, tan sols el 43% de les llars catalanes l'any 2000 havia de pagar pel seu habitatge: el 27% per habitatges de propietat que tenien pagaments pendents, i un 16% per habitatges de lloguer (vegeu la Taula 4).

Pel que fa a l'estudi del cost de l'habitatge per a aquells que l'estan pagant, cal distingir, per tant, entre els que estan en lloguer i els que tenen pagaments pendents de compra.

En el cas del lloguer, si bé els nous contractes de lloguer a Catalunya l'any 2000 van arribar a un import mitjà de 355 € mensuals,⁹ el lloguer mitjà de totes les llars que viuen en aquesta modalitat és de 219 € al mes. Aquesta diferència és deguda al fet que les rendes estan molt condicionades per l'any del contracte, ja que fins l'any 1985 estaven pràcticament congelades. Aquesta és la raó per la qual el cost mitjà dels contractes

9. Segons dades de la Direcció General d'Arquitectura i Habitatge, a partir de l'explotació de les fiances dels contractes de lloguer.

anteriors a 1985 és molt més moderat, de 128 € mensuals, mentre que els posteriors a aquesta data, que arrenquen d'un lloguer de mercat i augmenten anualment amb l'IPC, són marcadament superiors, fins arribar als 314 € mensuals com a mitjana del darrer quinquenni (Taula 16).

El major cost dels contractes de lloguer recents afecta de ple els joves, que són els que accedeixen més tard al mercat de l'habitatge. Com mostra el Gràfic 9, a les llars entre

Taula 16.

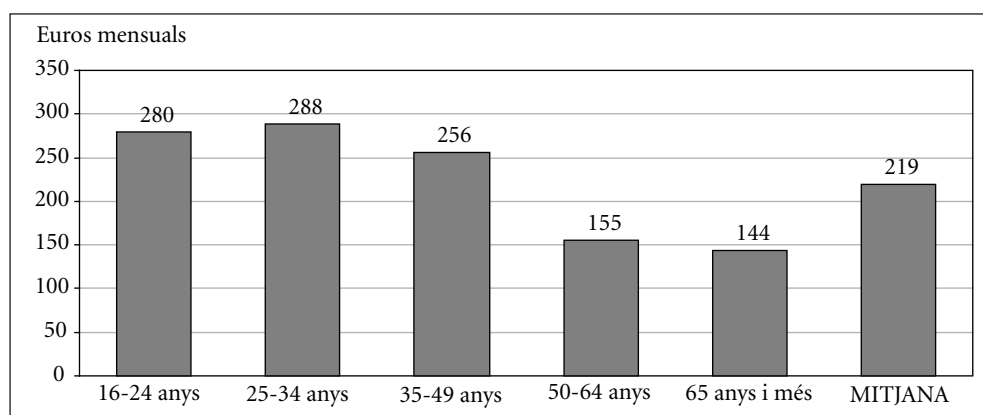
Cost mensual del lloguer segons l'any d'inici de residència a l'habitatge

Any d'inici de residència a l'habitatge actual	Import mensual del lloguer
Entre 1995 i 2000	314 €
Entre 1985 i 1994	220 €
Abans de 1985	128 €
MITJANA	219 €

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 9.

Cost mensual dels habitatges de lloguer segons l'edat del nucli de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

16 i 34 anys els lloguers mitjans es mantenen al voltant dels 280 € mensuals, mentre que baixen a 155 € al mes per a les llars de més de 50 anys, i a 144 € al mes per a les llars de més de 65 anys.

El major cost del lloguer dels joves significa per a ells una major pressió relativa ja que, com s'ha vist, són el col·lectiu que més utilitza aquesta modalitat de tinença. La Taula 17 evidencia com les 47.644 llars joves, entre els 16 i 24 anys, que estan en lloguer i que suposen el 12% del total de Catalunya, suporten el 15,3% del total de lloguers pagats. Inversament, les llars adultes i grans, de més de 50 anys, són el 45,9% de les llars però només suporten el 28,1% de tots els lloguers pagats a Catalunya.

En conseqüència, a la mateixa taula s'observa com l'import del lloguer representa per a les llars més joves una major proporció dels ingressos que la mitjana de llogaters.

Taula 17.

Cost mensual del lloguer segons l'edat mitjana del nucli de la llar

Edat del nucli de la llar	Total llars	%/total	% llars en lloguer (1)	Nombre llars en lloguer	%/total (2)	Lloguer mitjà €/mes	%/total lloguers pagats (3)	Ingressos mitjans €/mes	%/total ingressos llars lloguer (4)	Esforç mitjà (5)
16-24 anys	83.979	3,6%	56,8%	47.644	12,0%	280 €	15,3%	994 €	10,3%	28,2%
25-34 anys	387.237	16,6%	15,9%	61.498	15,4%	288 €	20,3%	1.343 €	18,0%	21,4%
35-49 anys	793.135	34,0%	15,7%	124.375	31,2%	256 €	36,5%	1.396 €	37,8%	18,3%
50-64 anys	552.862	23,7%	13,6%	75.101	18,8%	155 €	13,3%	1.128 €	18,5%	13,7%
65 anys i més	517.871	22,2%	17,3%	89.486	22,5%	144 €	14,8%	746 €	14,6%	19,3%
MITJANA	2.332.751	100%	17,1%	398.430	100%	219 €	100%	1.152 €	100%	19,0%

(1) % de llars en lloguer sobre el total de llars per grup d'edat (% horitzontal)

(2) % de llars en lloguer sobre el total de llars en lloguer per grup d'edat (% vertical)

(3) % del total de lloguers pagats que suporta cada grup d'edat (% vertical)

(4) % dels ingressos totals que suposa el lloguer de l'habitatge per grup d'edat (% vertical)

(5) % dels ingressos destinats al pagament del lloguer de l'habitatge per grup d'edat (% horitzontal)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 18.

Cost mensual de la compra de l'habitatge segons l'edat mitjana del nucli de la llar

Edat del nucli de la llar	Total llars	%/total	% llars amb hipoteca (1)	Nombre llars amb hipoteca	%/total (2)	Hipoteca mitjana €/mes	%/ import total quotes pagades (3)	Ingressos mitjans €/mes	%/ ingressos totals llars amb hipoteca (4)	Esforç mitjà (5)
16-24 anys	83.979	3,6%	27,0%	22.670	3,4%	447 €	3,6%	3.195 €	4,7%	14,0%
25-34 anys	387.237	16,6%	57,3%	221.663	33,6%	450 €	35,1%	2.068 €	29,7%	21,8%
35-49 anys	793.135	34,0%	37,3%	295.244	44,8%	414 €	43,0%	2.471 €	47,2%	16,7%
50-64 anys	552.862	23,7%	17,8%	98.447	14,9%	462 €	16,0%	2.677 €	17,1%	17,3%
65 anys i més	517.871	22,2%	4,1%	21.458	3,3%	308 €	2,3%	1.112 €	1,5%	27,7%
MITJANA	2.332.751	100%	28,3%	658.944	100%	431 €	100%	2.344 €	100%	18,4%

(1) % de llars amb hipoteca sobre el total de llars per grup d'edat (% horitzontal)

(2) % de llars amb hipoteca sobre el total de llars amb hipoteca per grup d'edat (% vertical)

(3) % del total de quotes pagades que suporta cada grup d'edat (% vertical)

(4) % dels ingressos totals que suposa la hipoteca per grup d'edat (% vertical)

(5) % dels ingressos destinats al pagament de la hipoteca de l'habitatge per grup d'edat (% horitzontal)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'esforç mitjà per al pagament del lloguer a Catalunya és del 19%, mentre que per als joves entre 16 i 24 anys puja al 28,2% i per als de 25 a 34 anys, al 21,4%. La pressió menor és la suportada per les llars entre 50 i 64 anys (13,7%). L'esforç s'endureix quan es tracta de llars de persones de més de 65 anys, entre les quals torna a pujar al 19,3%.

Pel que fa a la compra d'habitatges, el nombre de llars que estan pagant préstecs o hipoteques per als seus habitatges, se situa prop de les 660.000 a Catalunya. El pagament per la compra de l'habitatge es concentra marcadament en els trams d'edats compresos entre 25 i 49 anys: el 78% del total de llars que paguen hipoteques pertanyen a aquestes edats.

L'import mitjà del pagament mensual de les hipoteques, 431 € mensuals, gairebé dobla l'import mitjà del lloguer.

No s'observen massa diferències segons l'edat dels nuclis de la llar, llevat de les de majors de 65 anys, que paguen una quota mitjana sensiblement inferior, de 308 € (Taula 18). De totes maneres, cal tenir present que les llars de persones grans no representen una part important de les llars hipotecades, tant pel que fa al volum que paguen com pel nombre que són. El 78% de tot el valor de les hipoteques és suportat per les llars d'entre 25 i 34 anys (35%) i les d'entre 25 i 49 anys (43%).

Els períodes d'amortització dels préstecs són força llargs:¹⁰ malgrat que un 44% són per un període comprès entre 10 i 20 anys, el 38% són per 20 i 30 anys i un 12% per més de 30.

A més, la durada dels préstecs s'escurça a mesura que l'edat del nucli de llar és més alta: 25, 20, 18, 15 i 14 anys, segons que el nucli tingui menys de 25 anys, entre 25 i 34 anys, entre 35 i 49 anys, entre 50 i 64 anys i més de 65 anys, respectivament.

Taula 19.

Períodes d'amortització dels préstecs per a la compra de l'habitatge segons l'edat mitjana del nucli de la llar

Edat del nucli de la llar	Nombre d'anys
16-24 anys	25
25-34 anys	20
35-49 anys	18
50-64 anys	15
65 anys i més	14
MITJANA	18,7

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

.....
10. Períodes calculats com la diferència entre la data inicial del contracte i la data final de venciment. No són, doncs, el nombre d'anys restants per al pagament complet del préstec o la hipoteca.

Comparativament amb les llars en lloguer, l'esforç que realitzen les llars amb una hipoteca és lleugerament inferior, del 18,5% (Taula 18). Segons l'edat del nucli de la llar, l'esforç major és el de les llars de persones majors de 65 anys (27,2%), i el de les llars joves adultes, de 25 a 24 anys (21,8%). Més de la meitat de les llars en aquest tram d'edat estan actualment pagant una hipoteca per als seus habitatges, de manera que si bé són el 16,6% de les llars catalanes, representen el 33,6% de les que estan hipotecades.

El fet que l'esforç real per al pagament de l'habitatge no experimenti massa variacions segons el règim de tinença, tot i que l'import mitjà de les hipoteques (431 € mensuals) gairebé dobla el del lloguer, es deu al també enorme diferencial entre els ingressos de les llars amb lloguer i de les que paguen hipoteques. Si la mitjana d'ingressos bruts mensuals per llar a Catalunya l'any 2000, tal i com s'ha mostrat anteriorment, és de 1.833 €, el de les llars en lloguer és de 1.153 € i, per contra, el de les llars amb hipoteca de 2.344 €. I si tan sols es consideren les llars amb hipoteca amb nuclis de menys de 50 anys, el 82% del total, la quantitat dels ingressos mensuals bruts s'incrementa fins als 2.700 €.

Ajuts al pagament de l'habitatge

Per bé que les xifres anteriors sobre l'esforç que suposa el pagament de l'habitatge tan sols fan referència als ingressos bruts propis de la llar, la veritat és que en la majoria de casos són la font principal a l'hora de comprar o llogar un habitatge.

Tanmateix, força llars han rebut ajut familiar per al pagament de l'habitatge. En el cas del lloguer, són un 9,3% les llars ajudades. La intensitat de l'ajuda puja en el cas dels joves: prop del 20% de les llars de menys de 25 anys i prop del 12% de les d'entre 25 i 34 anys (Taula 20).

Però, davant d'aquests ajuts, adquireixen molta més importància els que les famílies donen per a la compra de l'habitatge, que arriben a prop del 18% dels casos. Els ajuts familiars a joves puguen, en el cas de la compra, al 27% o 28% dels casos.

Aquests ajuts familiars adopten la forma de donació de diners (60%) o de préstecs a retornar (34%).

Taula 20.

Llars que han rebut ajuts familiars en el pagament del lloguer i la compra de l'habitatge segons l'edat mitjana del nucli de la llar

Edat del nucli de la llar	Ajut familiar en el pagament del lloguer % llars en lloguer	Ajut en la compra de l'habitatge % llars en propietat
Menys de 25 anys	19,6%	26,7%
Entre 25 i 34 anys	11,6%	28,2%
Entre 35 i 49 anys	4,5%	18,5%
Entre 50 i 64 anys	10,1%	11,7%
65 anys i més	8,3%	11,4%
MITJANA	9,3%	17,9%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Dificultats de pagament

Per al 19% de les llars catalanes pagar l'habitatge suposa molt esforç, i per a un altre 39%, bastant (Gràfic 10).

Territorialment, és a la província de Barcelona on hi ha una major proporció de llars per a les quals l'esforç és màxim (20,7%), aquest percentatge baixa al 14,5% de les llars de Girona, el 10,6% de les de Lleida, i el 13,7% de les de Tarragona (Taula 21).

Les llars en habitatges de lloguer expressen una pressió major que les que paguen hipoteca: el percentatge de llars que declaren tenir moltes dificultats per fer front a les despeses de l'habitatge s'incrementa fins al 24,4%, la qual cosa coincideix amb el fet, abans esmentat, que aquestes llars dediquen una major part dels seus ingressos al pagament mensual de l'habitatge.

Taula 21.

Esforç econòmic que suposa per a la llar les despeses de l'habitatge

	TOTAL	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Propietat	Lloguer
Molt esforç	19,0%	20,7%	14,5%	10,6%	13,7%	18,2%	24,4%
Bastant esforç	38,8%	38,7%	42,2%	35,0%	38,7%	39,1%	38,7%
Ni molt ni poc esforç	21,2%	20,5%	23,0%	27,2%	22,1%	21,6%	18,4%
Poc esforç	13,3%	12,4%	12,9%	18,5%	17,7%	13,8%	10,5%
Gens d'esforç	7,2%	7,1%	6,6%	8,1%	7,6%	6,9%	7,4%
No ho sap o no és pertinent	0,6%	0,6%	0,8%	0,5%	0,2%	0,5%	0,6%
TOTAL	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Les dificultats econòmiques sovint es tradueixen en retards en el pagament de l'habitatge o del subministrament dels serveis bàsics.

La intensitat dels casos de retards declarats en el pagament de l'habitatge és diferent segons el règim de tinença dels habitatges: el 7% de les llars amb préstecs hipotecaris per a la compra han manifestat haver patit aquesta mena d'endarreriments, en front del 12% de les llars en lloguer.

Pel que fa al pagament dels serveis bàsics (aigua, llum, gas...) es reproduïx la mateixa pauta: malgrat que la mitjana de llars que manifesten haver patit retards en el pagament d'aquests serveis és del 6,2%, la proporció disminueix fins al 4,9% a les llars en propietat, i augmenta fins al 10,8% en les llars en lloguer.

6 Les llengües a Catalunya

Albert Fabà Prats

Abstract

El PaD 2001-2002 conté diverses preguntes que fan referència a qüestions lingüístiques. Respecte a altres treballs, té dues innovacions metodològiques interessants: la utilització sistemàtica d'una escala percentual per avaluar l'ús lingüístic, i la reponderació de les dades, d'acord, entre altres variables, amb el lloc de naixement de les persones enquestades. Aquest darrer aspecte proporciona una credibilitat especial a les seves dades.

Quant a la llengua d'identificació, a Catalunya hi ha dos grups principals: els catalanoparlants (43,3%) i els castellanoparlants (43,4%). Molt lluny, hi ha els bilingües identitaris (8,8%) i els que declaren tenir altres llengües d'identificació (4,4%). Aquesta variable identitària influeix de manera decisiva en l'ús lingüístic, la qual cosa proporciona les següents mitjanes d'ús del català: 62,22%, a l'escola; 50,56%, a la feina; 51,6%, a les botigues; 45,94%, amb els amics; 45,28%, a la llar, i 42,81%, amb els veïns.

Índex

Introducció	325
Qüestions metodològiques	327
· Les preguntes	328
· Les mostres	329
· Les ponderacions	331
Els resultats	336
· La llengua d'identificació	337
· L'ús lingüístic	341
· A la llar, amb els amics, els veïns i a les botigues	342
· A la feina i l'escola	345
· En converses amb un desconegut	347
· Preferències lingüístiques i llengua de l'enquesta	349
· Resum i conclusions	351
Taules de contingència	353
· La llengua d'identificació	354
· La llengua d'identificació i altres variables lingüístiques	354
· Llengua d'identificació, territori, edat i origen geogràfic	358
· Llengua d'identificació, nivell d'instrucció i classe social	363
· Llengua d'identificació, autoposicionament “nacional” i polític	366
· Una panoràmica més àmplia	377
· Per grandària municipal	377
· Per edat	378
· Per lloc de naixement	380
· Per classe social	382
· Resum i conclusions	383
Una anàlisi multivariable: els <i>clusters</i>	388
· Qüestions metodològiques	388
· Els conglomerats obtinguts	389
· Taules de contingència	393

· Encreuaments amb les variables lingüístiques	393
· Encreuaments amb variables sociodemogràfiques	397
· Un assaig de síntesi	401
Bibliografia	405

INTRODUCCIÓ

Fa una dècada, quan hom parlava sobre les dades de què disposàvem sobre la situació de les llengües (i especialment del català) a Catalunya, gairebé resultava un tòpic afirmar que teníem una bona perspectiva sobre els coneixements lingüístics de la població, però que de l'ús pràcticament no en sabíem res.

A hores d'ara (fruit, potser, d'aquesta insistència?), el nombre d'enquestes sobre la situació de les llengües al Principat de Catalunya és molt notable. La inflexió es va produir cap a mitjan dècada dels anys noranta del segle passat. Només de repassar-ne la llista, ja ens en fem el compte: CIS-1993 (Siguan, 1999), Inuscat-1996 (Aragay, 1996), CIS-1996 (CIS, 1996), EUOC¹-1997 (Institut DYM, 1998), CIS-1998 (Siguan, 1999), Fabà *et al.*-2000 (Fabà *et al.*, 2003), CIS-2001 (CIS, 2001), PaD (2001-2002), Castells i Tubella-2002 (Castells i Tubella, 2002)² i EULC-2003 (Idescat, 2004). Però, a hores d'ara, només disposem d'un treball de síntesi (que no abraça, encara, els tres darrers estudis, perquè es va elaborar abans de publicar-ne els resultats), que podem consultar al núm. 17 de *Treballs de Sociolingüística Catalana* (AADD, 2003)³. Encara

1. També coneguda com a DYM-97.

2. Algunes de les característiques d'aquestes enquestes es poden consultar a ROMANÍ, J. M. (2002), i TORRES, J. (2003a).

3. És en tràmit de publicació un altre treball de síntesi, però aquest cop de la darrera enquesta efectuada, l'EULC-03.

resulta més important, però, que la darrera enquesta (Estadística d'Usos Lingüístics a Catalunya 2003 - EULC03) forma part de l'estadística oficial, per la qual cosa se n'assegura l'establiment d'un sèrie cronològica quadriennal.

Quin és el lloc que ocupa la informació sobre la situació de les llengües a Catalunya, que ens forneix el Panel de Desigualtats a Catalunya, en aquest ampli panorama?

D'una banda, se situa entre les enquestes de temàtica diversa que inclouen algun tipus d'informació lingüística (CIS 1996 i 2001, i Castells i Tubella 2002). Això ja ens n'indica els avantatges i els inconvenients, des del punt de vista sociolingüístic. Les preguntes que es refereixen exclusivament a les llengües solen ser escadusseres (la qual cosa ens proporciona una perspectiva necessàriament limitada). Per contra, les possibilitats d'encreuar aquesta informació amb altres variables sociodemogràfiques són molt àmplies.

El PaD 2001-2002 es refereix, exclusivament, a tres aspectes, però tots força importants: la llengua d'identificació, l'ús lingüístic en diverses situacions (a la llar, amb els amics, els veïns, a les botigues, l'escola, la feina, o amb converses amb un desconegut) i la llengua en què es va realitzar l'enquesta. Conté (respecte a altres treballs) dues interessants innovacions metodològiques: la utilització sistemàtica d'una escala percentual per avaluar l'ús lingüístic, i la reponderació de les dades, d'acord, entre altres variables, al lloc de naixement dels enquestats. Tractarem més àmpliament l'interès d'aquestes dues innovacions en el proper apartat de metodologia.

Tal com hem assenyalat, es pot obtenir un doll inesgotable d'informacions a partir dels encreuaments entre les vuit preguntes lingüístiques de l'enquesta i la resta de variables. En aquest informe ens hem limitat a fer-ho amb les següents: territori, edat, origen geogràfic, nivell d'instrucció, classe social, identitat "nacional" i autopoïcament polític. Tot i la limitació, l'encreuament sistemàtic d'aquestes variables amb les preguntes lingüístiques ens "inundava" de taules i gràfics, sovint redundants. Hem optat, doncs, per presentar aquests encreuaments, però només amb la llengua d'identificació (atès que diversos estudis afirmen l'amplia correlació entre la identificació lingüística dels parlants i el seu ús lingüístic). I hem fet un tractament més succint,

a l'apartat “Taules de contingència”, subapartat “Una panoràmica més àmplia”, de la resta d'anàlisis bivariants obtingudes. Sempre ens hem assegurat que aquests resultats fossin estadísticament significatius, mitjançant la prova de khi quadrat.

Així, en aquest treball, podem consultar, al tercer apartat, els resultats de les vuit preguntes, i els de la llengua en què es va efectuar l'enquesta; al quart apartat, les anàlisis bivariants entre la llengua d'identificació, d'una banda, i les variables sociodemogràfiques esmentades anteriorment, de l'altra; i al darrer apartat, una anàlisi multivariable de “conglomerats”, que clou l'informe amb un assaig de síntesi.

Finalment, un comentari terminològic. La complexa situació lingüística de Catalunya fa aconsellable utilitzar termes diferenciats per conceptes que sovint s'entortolliguen en l'ús lingüístic quotidià. Passa això amb la paraula “catalanoparlant”. Sovint la utilitzem indistintament per referir-nos a les persones que consideren que la seva llengua és el català (i, en aquest cas, ens referim a la llengua d'identificació), com a les que la van aprendre a casa seva, de petits (i parlem de la llengua inicial), com als que la saben parlar (ara fem referència a la competència lingüística oral), o simplement a l'ús lingüístic en general, o en un determinat context. Per evitar aquests equívocs, utilitzarem el nom de catalanòfons (o castellanòfons), per a les persones que afirmen que el català (o el castellà) és la seva identitat lingüística; catalanoparlants inicials, per a les que van aprendre el català com a primera llengua, a casa seva; i catalanoparlants a seques, quan aquestes persones emprin majoritàriament el català.⁴

QÜESTIONS METODOLÒGIQUES

Farem algunes referències a tres aspectes que considerem importants: les preguntes analitzades, les mostres emprades, i les ponderacions, especialment la que es refereix al lloc de naixement dels enquestats.

4. Aquests usos lingüístics no són contradictoris amb els que assenyala el diccionari de l'IEC. Així, “*catalanoparlant*: Que parla en català” i “*francòfon*: De parla francesa”.

Les preguntes

Ja hem indicat que les preguntes lingüístiques eren vuit, tot i que també inclourem en l'anàlisi les preferències lingüístiques dels enquestats, i la llengua en què es va efectuar l'entrevista. Les enumerarem, tot indicant les opcions de resposta, i en farem un petit comentari.

A. Quina és la seva llengua?

Les opcions de resposta eren català, castellà, gallec, àrab, francès, anglès, altres, llengua dels signes i no sap/no contesta. Hi havia la possibilitat de triar, simultàniament, diverses respostes, per la qual cosa hem agrupat, en una sola categoria, el cas català i castellà, alhora (on figuraran els enquestats que hagin triat simultàniament ambdues opcions de resposta). En fer aquest agrupament, i en ajuntar “gallec, àrab, francès, anglès, altres, i llengua dels signes” en una única opció (altres situacions) el resultat és el que utilitzarem en aquestes pàgines: català, castellà, català i castellà, altres situacions i no sap/no contesta. “Altres situacions”, doncs, inclourà bàsicament les altres llengües (diferents del català i el castellà); tanmateix, atès que es podien triar dos o tres opcions a la vegada, no és pot descartar que, en alguns d'aquests casos (sempre molt minoritaris), també s'hagi triat el català o el castellà, junt a alguna altra llengua.

B. Al llarg de la setmana amb quina freqüència ha parlat en català, en castellà o en altres llengües als següents llocs? A la feina, a l'escola, amb els amics, els veïns, a la llar, a les botigues.

La freqüència s'expressava mitjançant un percentatge (no s'assegurava que el total de percentatge d'ús del català, el castellà i altres llengües sumés 100).

Aquest mètode per avaluar l'ús lingüístic té força interès. D'una banda, el percentatge d'ús facilita un grau més alt d'objectivació, que altres maneres d'avaluar-lo (com ara: “usa el català molt, bastant, poc o gens”, que té un caire molt més subjectiu). I obvia el problema de l'engruiximent de les opcions que combinen l'ús de diverses llengües (especialment català i castellà), que ens apareix en altres enquestes, amb percentatges

significatius. Com hem de comptabilitzar aquests casos, com un ús al 50% d'ambdues llengües? O en un percentatge més asimètric d'una respecte a l'altra? En el nostre cas aquest problema no hi és. Finalment, ens permet un tractament analític molt divers. En podem fer la mitjana d'ús de català, castellà o altres llengües. Però també podem agrupar els enquestats per tipologies d'ús (els qui utilitzen el català un 0%, de 0 al 25%, etc.). En general, doncs, és un mètode més versàtil.

Aquesta manera d'avaluar l'ús ja s'havia utilitzat en altres ocasions —EUOC-97, a Institut DYM (1998)—, tot i que limitat a una pregunta sobre l'ús en general. La principal novetat del PaD 2001-2002 és que s'ha emprat sistemàticament en preguntes referides a diferents situacions.

C. Quan vostè s'adreça a un desconegut o desconeguda, en quin idioma inicia la conversa?

Les opcions de resposta eren: en català, en castellà, en català o castellà indiferentment, en una altra llengua, no ho sap, no pertinent (no s'adreça mai a desconeguts/des).

D. Preferències lingüístiques de l'enquesta.

El protocol lingüístic de l'enquesta era molt clar. Les persones que feien l'entrevista preguntaven als enquestats/des si volien fer-la en català, en castellà o els era indiferent. En aquest darrer cas, l'entrevista es realitzava en català. Disposarem, per tant, de dues dades: les preferències lingüístiques dels enquestats, i la llengua en què es va efectuar l'enquesta.

Les mostres

Com ja hem indicat anteriorment, el PaD és una àmplia enquesta que, en la seva primera onada (2001-2002), va ser contestada per gairebé 4.500 persones, representatives de la població de Catalunya de més de 15 anys, per la qual cosa té un marge d'error prou petit com per extreure'n conclusions significatives. Tot i això, pel que fa a les preguntes lingüístiques, la mostra és menor, en la majoria dels casos al voltant de 3.800 perso-

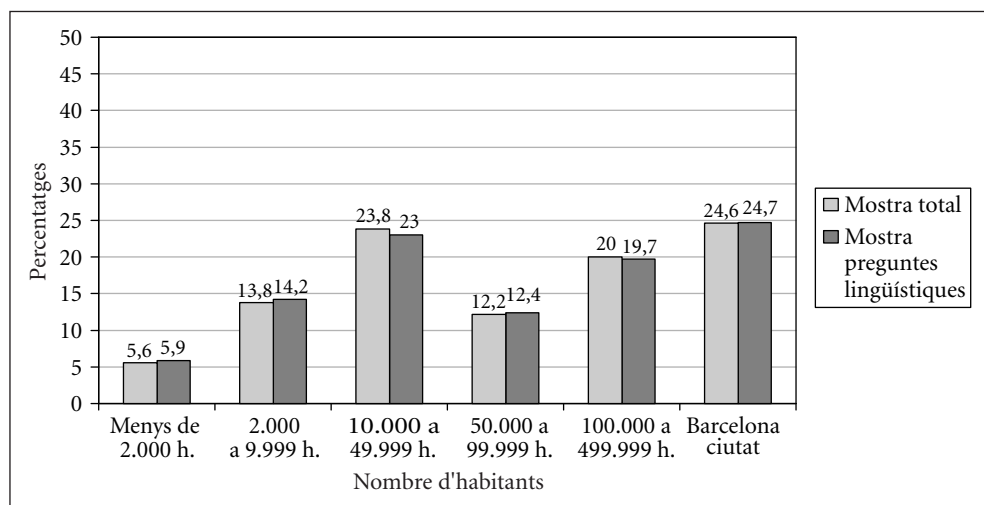
nes. La diferència entre ambdues mostres es deu al fet que una part de les preguntes (sobre les característiques de la llar) van ser respostes per algun altre membre de la llar, que no va respondre el qüestionari individual (en què s'inclouen les preguntes lingüístiques). Aquesta dissemblança, atès que les reponderacions que comentarem en el proper apartat es van fer al conjunt de la mostra, fa necessari comparar algunes de les variables sociodemogràfiques de la mostra més àmplia, amb la de les persones que van contestar les preguntes lingüístiques.

Els percentatges són pràcticament els mateixos, per la qual cosa no hi ha biaixos significatius de la segona mostra, respecte a la primera. Passa el mateix amb les variables sexe, lloc de naixement, edat i nivell d'instrucció.

A la gran majoria de les preguntes analitzades la mostra era de 3.858 persones, amb un marge d'error (amb un nivell de confiança del 95% i una variància $p=q=0,5$) de

Gràfic 1.

Nombre d'habitants del municipi de residència. Comparació de la mostra total i la mostra de les preguntes lingüístiques

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

$\pm 1,61$ punts. En algunes preguntes (ús a la feina, a l'escola) la mostra era més minsa, perquè el nombre de persones per a les quals aquesta situació no els era pertinent era nombrós. A la taula següent indiquem el nombre de casos d'algunes de les mostres emprades, i el marge d'error corresponent.

Taula 1.

Contingents d'algunes mostres i marges d'error associats

Pregunta	Nombre d'enquestes	Marge d'error
<i>Clusters</i>	3.817	$\pm 1,62$
Ús a la feina	2.144	$\pm 2,16$
Ús a l'escola	406	$\pm 4,96$

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Finalment, en efectuar els encreuaments, les submostres obtingudes, normalment, tenen un volum més petit als citats més a dalt. Per aquest motiu, ens hem limitat a estudiar les que assolien valors iguals o superiors a les 400 enquestes. Conseqüentment, en molt poques ocasions hem pogut obtenir dades en què una de les variables fos l'ús a l'escola, per raons òbvies. Únicament hem deixat de tenir en compte aquest criteri general quan les diferències entre les xifres de les diverses opcions eren força grans, superiors, en qualsevol dels casos, a la suma dels marges d'error considerats.

Les ponderacions

Si les mostres de les enquestes s'efectuessin de manera perfectament aleatòria (és a dir, si tots els components de l'univers estudiat tinguessin les mateixes possibilitats de formar part de la mostra), la seva representativitat estaria assegurada (amb els marges d'error corresponents).

Però aquesta condició òptima resulta difícil d'aconseguir. Entre altres raons, qualsevol enquesta sempre té un cert rebuig, la qual cosa pot implicar un determinat biaix. Per

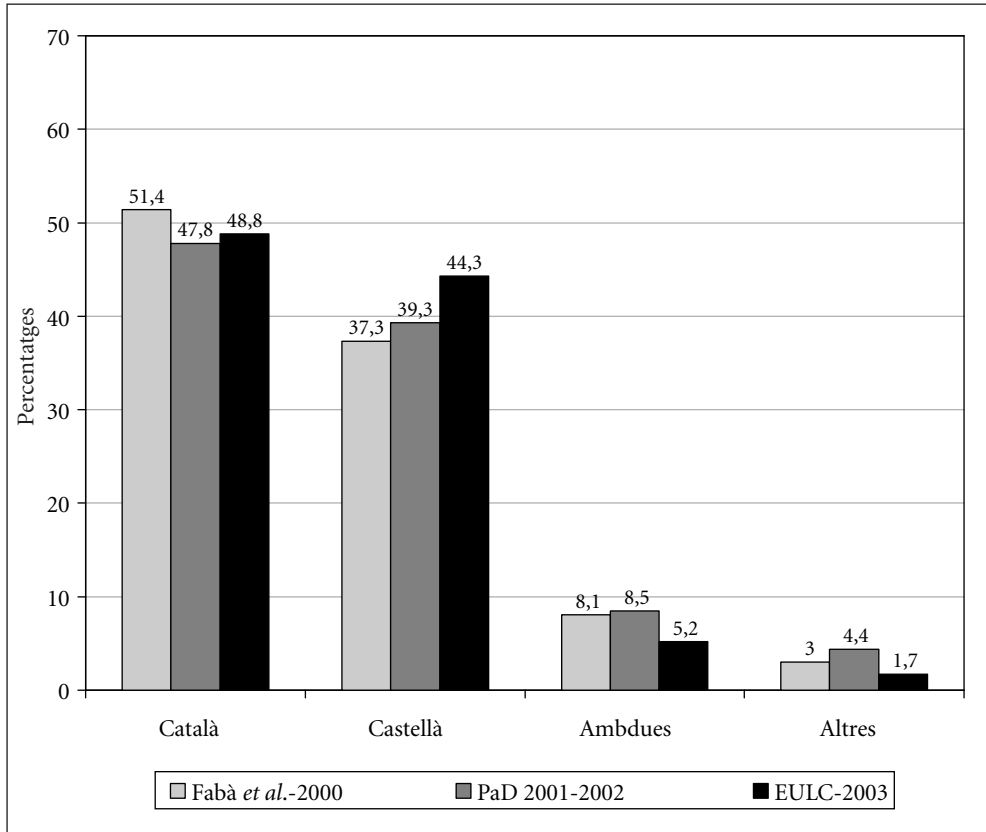
limitar aquesta possibilitat, molt freqüentment els estudis demoscòpics estableixen la necessitat que les mostres compleixin alguns requisits: que comptin amb una quota determinada d'individus, per exemple, d'acord a una o diverses variables sociodemogràfiques. De forma estàndard, aquestes variables acostumen a ser, com a mínim, el territori (quotes per províncies, per nombre d'habitants, etc.), el sexe i l'edat. La composició numèrica de les quotes s'estableix d'acord als contingents respectius dels censos i els padrons, pel que fa a aquestes variables (o altres estudis demogràfics, que es considerin prou solvents).

El contingent d'aquestes quotes es determina, per tant, de forma proporcional als dels corresponents estudis que es prenen com a referent. Això, de vegades, produeix un problema: els contingents d'alguns d'aquests grups són excessivament petits, si hom en vol desagregar les dades. Per evitar-ho, s'estableixen contingents no proporcionals, amb un nombre més gran de casos, dels que caldria si l'afixació fos estrictament proporcional. Però per evitar una distorsió de les dades del conjunt de l'enquesta, cal aplicar uns coeficients de reponderació per a aquests casos. Així s'ha fet, per exemple, tant al PaD 2001-2002 com a l'EULC-03 (Idescat, 2004).

Si hom compara les dades d'alguna pregunta d'enquestes força recents (en les quals s'han aplicat quotes o reponderacions, respecte a les tres variables abans esmentades), hom adverteix uns resultats semblants. Vegem, per exemple, la llengua d'identificació de les enquestes Fabà *et al.*-2000 (Fabà *et al.*, 2003), PaD 2001-2002 i EULC-03 (Idescat, 2004) (vegeu Gràfic 2).

Les xifres són, com hem dit, molt semblants, la qual cosa podria avalar, d'entrada, la seva plausibilitat. Però, per confirmar-ho, seria important contrastar-les amb el *límit de representativitat de Torres*.⁵ Aquest sociolingüista (ateses les àmplies diferències, d'enquestes força coetànies, entre preguntes relativament semblants) va proposar de contrastar els valors de la variable origen geogràfic (lloc de naixement) dels enquestats, i els dels censos o padrons de l'any més proper a l'enquesta en qüestió. Va establir que la diferència entre ambdues xifres no podia ser superior a la suma del marge d'error de l'enquesta més dos

5. Veure Vila, F. X. (2003) i Torres, J. (2003b).

Gràfic 2.**Llengua d'identificació**

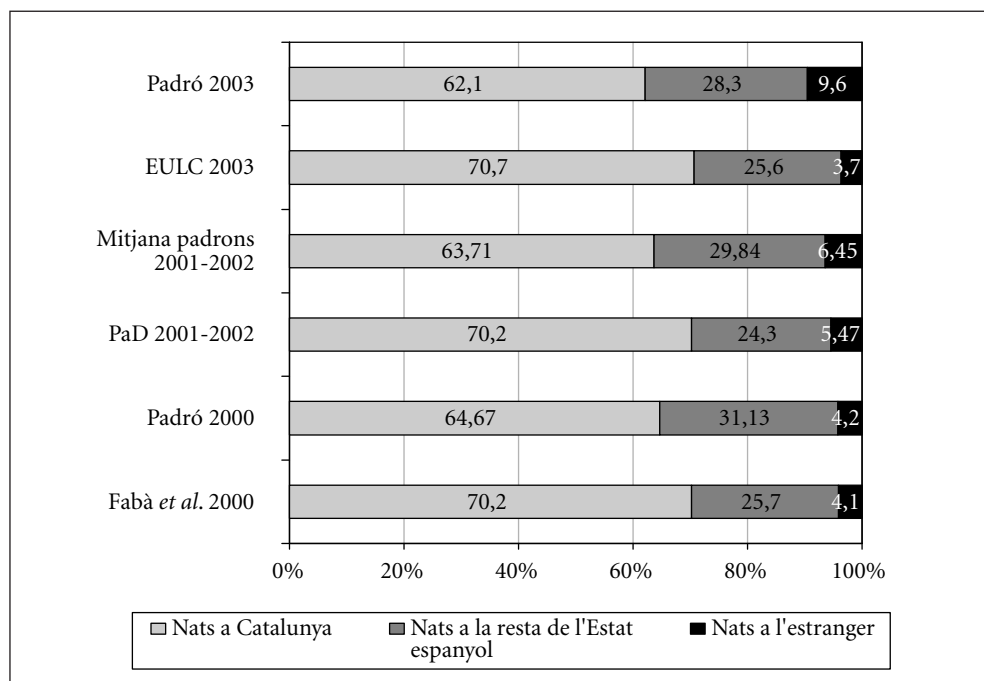
Font: Elaboració pròpia a partir de Fabà *et al.*-2000, PaD-2001/2002), EULC-03.

punts addicionals. Què passa si apliquem aquest criteri a les enquestes esmentades, tot considerant com a referència els padrons dels anys corresponents? (vegeu Gràfic 3).

Els patrons són força semblants entre els tres estudis: les enquestes compten amb un nombre superior de persones nascudes a Catalunya que els respectius padrons, i hi ha una subrepresentació de les nascudes a la resta de l'Estat espanyol o a l'estranger. Dintre

Gràfic 3.

Lloc de naixement dels enquestats, segons les enquestes i els padrons corresponents

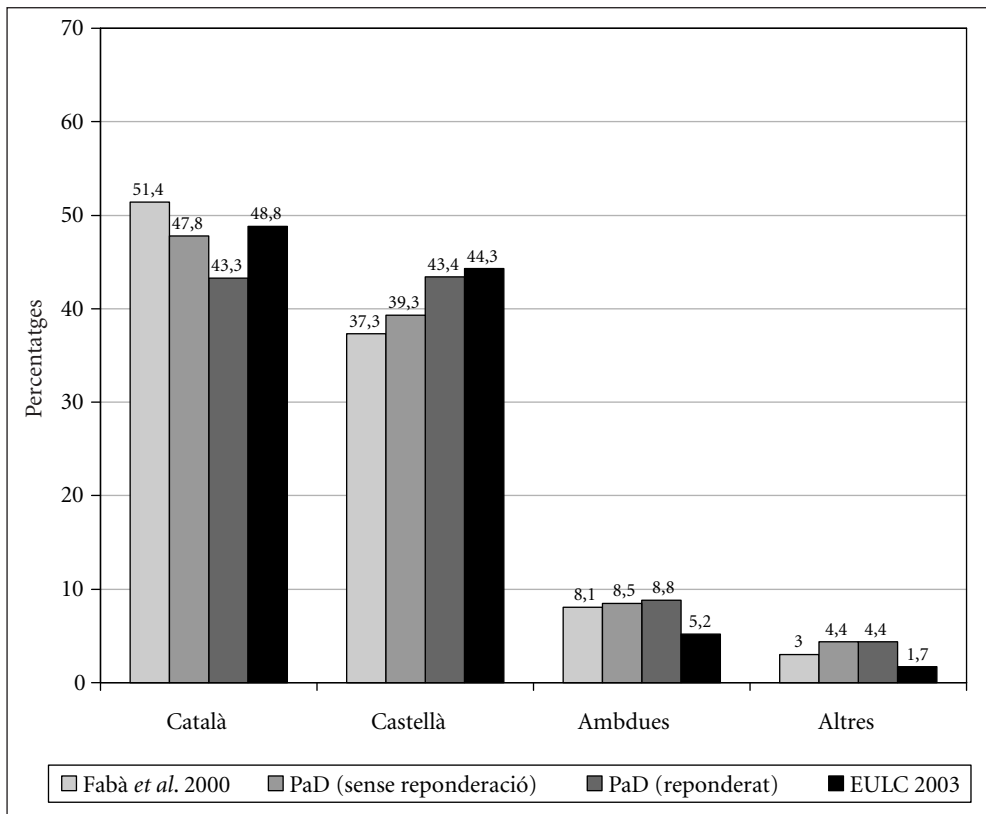
Font: Elaboració pròpia a partir de les enquestes: Fabà *et al.* 2000, PaD 2001-2002, padrons 2000 i 2003, EULC 2003.

de les semblances, les dues primeres (Fabà *et al.* i PaD 2001-2002) encara s'assemblen més, mentre que l'EULC-03 compta amb una representació més bona dels nascuts a la resta de l'Estat espanyol, i una subrepresentació més marcada dels nascuts a l'estranger. Si hom apliqués el sedàs de Torres (tot considerant únicament el percentatge de nats a Catalunya), les diferències respectives serien molt semblants (de 6,6 punts, 6,49 punts i 8,6 punts, respectivament). L'augment de dos punts de la darrera enquesta és conseqüència, d'una banda del creixement del nombre d'estrangers (d'acord al Padró del 2003) i de la seva subrepresentació (la més marcada de totes tres) en l'enquesta.

Tot i que el PaD es troba ben situat, atès que era possible reponderar les dades, tot considerant la variable origen geogràfic, així s'ha fet. Malgrat tot, per qüestions tècniques, la font que s'ha emprat ha estat el Cens del 2001. La diferència, tot aplicant la reponderació, és la següent (vegeu Gràfic 4):

Gràfic 4.

Llengua d'identificació

Font: Elaboració pròpia a partir de Fabà et al. 2000, PaD 2001-2002, EULC 2003.

El canvi només afecta al volum dels catalanòfons i els castellanòfons, i deixa pràcticament intactes els contingents dels altres dos grups. En el primer cas, tot i que el marge

és escàs, produeix un canvi qualitatiu important: mentre en l'enquesta no reponderada els catalanòfons eren el grup més nombrós, al PaD reponderat es produeix un clar equilibri entre els dos principals grups lingüístics.

A partir d'ara, totes les xifres es refereixen a l'enquesta reponderada. Així, doncs, el PaD 2001-2002 esdevé la primera enquesta, amb dades lingüístiques, reponderada d'acord a la variable de l'origen geogràfic (que diversos estudis, cada cop més, assenyalen com una variable amb una notòria correlació amb l'ús lingüístic).

En la presentació de les dades no hem tingut en compte els percentatges de no ho sap/no contesta, per la qual cosa és possible que la suma de les xifres que es presenten no sumi 100. En qualsevol dels casos, aquests percentatges sempre són molt minsos i no afecten substancialment els resultats finals.

ELS RESULTATS

Dividirem aquest apartat en quatre subapartats. En el primer, avaluarem els resultats de la llengua d'identificació. Cada cop més, les anàlisis sobre la situació de les llengües a Catalunya confirmen la notable correlació entre aquesta variable i l'ús lingüístic, per la qual cosa és especialment important copsar-ne el capteniment.

Segonament, estudiarem l'ús lingüístic. Tot distingint tres grups: l'ús a la llar, amb els amics, els veïns i a les botigues, d'una banda; a la feina i a l'escola, de l'altra; i, finalment, en converses amb un desconegut. El contrast entre els dos primers i el darrer és metodològic: mentre a aquells se n'avaluava l'ús mitjançant un percentatge, en el cas de la llengua amb desconeguts hi havia diverses opcions de resposta, i calia triar-ne una. Pel que fa al primer i el segon cas, hi ha una diferència, d'una banda, de precisió (no sabem a què ens referim exactament quan preguntem sobre l'ús a la feina o a l'escola: la llengua que usem amb els consumidors, amb els companys de feina, amb els caps...; l'idioma que emprem amb els companys de classe, el de les activitats acadèmiques...?). I de l'altra, de grandària de la mostra, tal com hem exposat en l'apartat anterior.

En el tercer subapartat, estudiarem les preferències lingüístiques, quant a la llengua de l'enquesta, i la llengua en què es va desenvolupar la conversa entre els enquestadors i els enquestats.

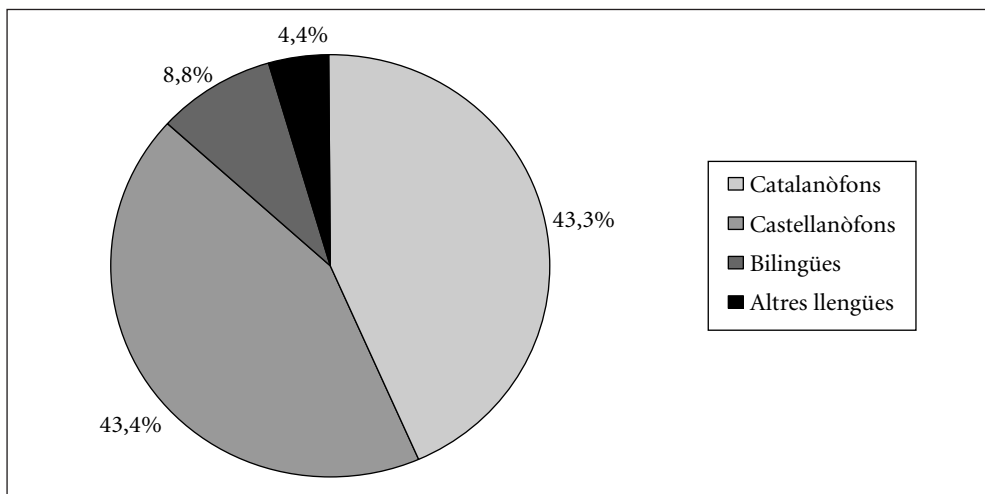
I clourem aquestes ratlles amb unes conclusions.

La llengua d'identificació

Recordem el comentari terminològic que hem fet a la introducció. En aquest informe anomenarem catalanòfons a les persones que afirmen que la seva llengua és el català; altrament, parlarem de castellanòfons. Els qui afirmen que tenen dues llengües d'identificació, el català i el castellà, seran els bilingües identitaris (en els gràfics, per simplificar, només hi posarem "bilingües"), mentre que no caldrà buscar un mot específic pels que declaren altres llengües d'identificació, atès que no en parlarem gaire (Gràfic 5).

Gràfic 5.

Llengua d'identificació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Doncs, bé, segons l'enquesta, a Catalunya hi ha dos grans grups identitaris, amb una importància numèrica relativament semblant, la dels catalanòfons (43,3%) i els castellanòfons (43,4%). Molt lluny, hi ha els bilingües identitaris (8,8%) i els que declaren tenir altres llengües d'identificació (4,4%).

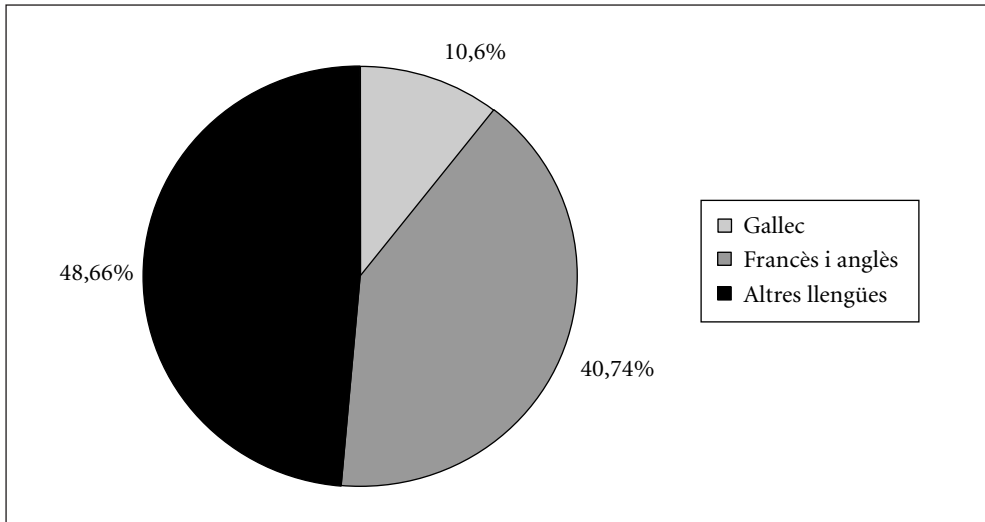
Aquesta situació reflecteix ben clarament la gran importància que van assolir al Principat les grans immigracions dels anys cinquanta, seixanta i setanta, amb l'aportació d'importantíssims contingents de població que tenien com a llengua el castellà. Aquesta importància encara seria més manifesta si hom fes referència a la llengua inicial (la que la població va aprendre, de petita, a casa seva). El PaD no conté aquesta pregunta, però altres fonts ens indiquen que, pel que fa a aquest aspecte, els castellanoparlants inicials sempre estan aproximadament deu punts per sobre dels que tenen el català com a llengua inicial (a l'EULC-03, per exemple, els percentatges respectius són d'un 53,5% de castellanoparlants inicials, respecte a un 40,4% de catalanoparlants, també inicials). I que hi ha un percentatge significatiu de catalanòfons que tenien com a llengua inicial el castellà. Conseqüentment, si hi apliquéssim aquest esquema, els castellanoparlants inicials serien els més nombrosos, amb més d'un 50% de la població, i els catalanoparlants inicials no n'arribarien al 40%. Que amb aquestes xifres, la situació actual sigui relativament equilibrada és fruit de la capacitat d'atracció del català, que s'ha mantingut en aquestes dècades, tot i la important allau immigratòria. Una capacitat d'atracció, però, relativament limitada, ja que el català només ha aconseguit atreure una part minoritària (no més enllà del 15 o el 20%) de les persones amb llengua inicial castellana.

També és important assenyalar el 4,4% d'enquestats amb altres llengües. És un grup relativament heterogeni, com podem copsar al Gràfic 6.

La gran majoria dels gallegòfons són persones no nascudes a Catalunya (segurament nascudes a Galícia) que mantenen el gallec com la seva llengua d'identificació (no sabem si de forma exclusiva o combinada amb el castellà i/o el català), que provenen de les immigracions ja esmentades. Però els dos grups principals són els anglòfons i francòfons, d'una banda; i els qui afirmen tenir altres llengües d'identificació. El primer també és, probablement, un conjunt complex (un testimoni de la seva complexitat

Gràfic 6.

Altres llengües d'identificació, tret del català o el castellà

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

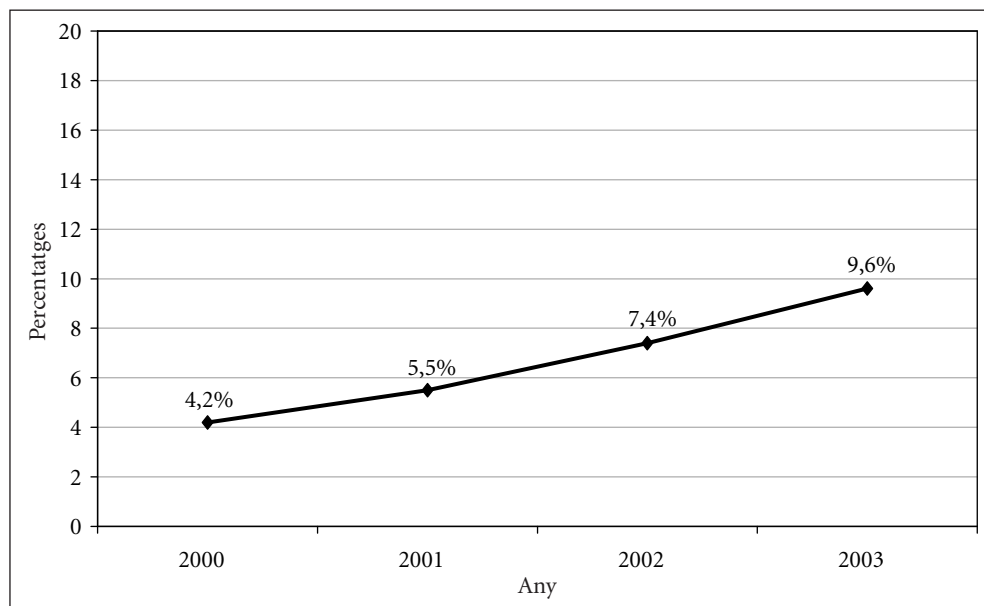
és que es migparteix entre els nascuts a Catalunya i els nats a l'estranger), mentre el segon és, majoritàriament, el de les persones immigrades que han arribat a Catalunya més recentment.

Perquè aquesta és una altra. Si fins fa uns anys, hom considerava que, a partir de mitjan dècada dels setanta, el procés immigratori s'havia aturat, ara ja es pot parlar amb claredat d'una nova onada immigratòria, amb un creixement molt intens d'ençà els darrers anys del segle xx. Una onada immigratòria formada, contràriament a l'anterior, bàsicament per estrangers (persones que no han nascut a l'Estat espanyol). N'és un bon testimoni l'evolució dels estrangers als padrons, des del 2000 fins al 2003 (respecte a la població de 15 anys o més) (vegeu Gràfic 7).

Sembla que és convenient analitzar els valors que obtindria la identitat lingüística, sense l'aportació dels estrangers. Vegem-ho.

Gràfic 7.

Percentatge de nats a l'estranger, respecte a la població de 15 anys o més

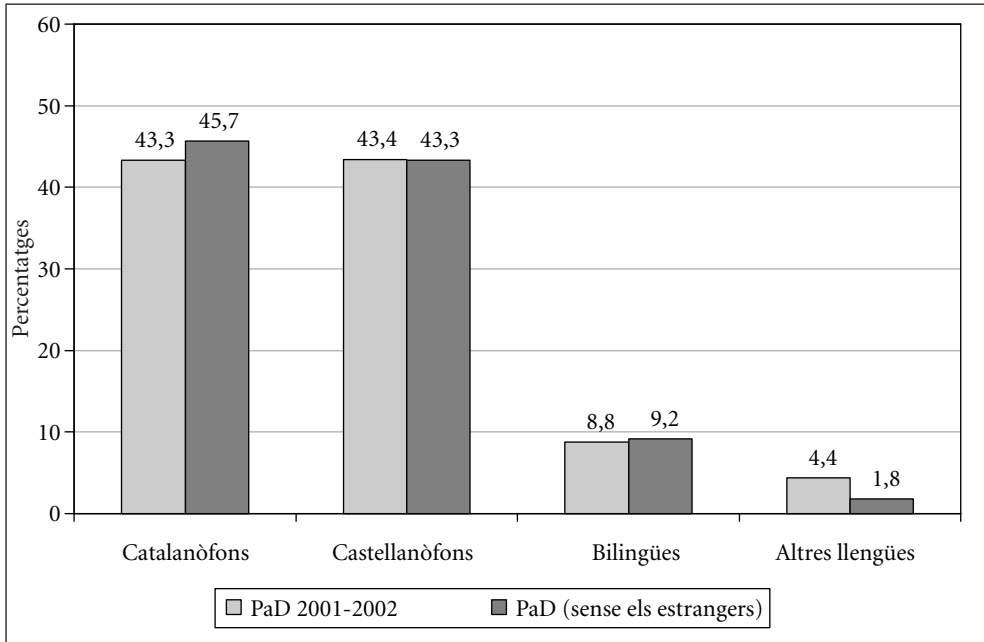

Font: Idescat. Padrans continus de població 2000-2003.

Les diferències no són aclaparadores. Però es produeix un canvi qualitatiu. Sense comptabilitzar els estrangers, el grup majoritari és el dels catalanòfons. I si hom agrupa els no catalanòfons, com hem fet anteriorment, la situació és molt equilibrada: aproximadament un 45% de la població serien catalanòfons, 45% no catalanòfons, i gairebé un 10% bilingües identitaris. Per contra, com hem vist abans, amb els estrangers, els no catalanòfons serien majoritaris, amb gairebé un 48% de la població, davant d'un 43% de catalanòfons. El més significatiu, de tot plegat, és que si les tendències al creixement dels estrangers es mantenen, aquesta discordança es pot incrementar.

Gràfic 8.

Llengua d'identificació, amb la població estrangera o sense

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'ús lingüístic

No ho hem dit fins ara, però convé remarcar-ho. Com sempre en les enquestes, les dades són declarades. I és possible que els enquestats tinguin una determinada propensió a inflar o desinflar les diverses opcions de resposta, sense que això s'adigui necessàriament als usos efectuats veritablement. Hem de prendre'ns, doncs, els resultats més com a indicatius de les grans tendències sobre l'ús lingüístic que com a xifres exactes.

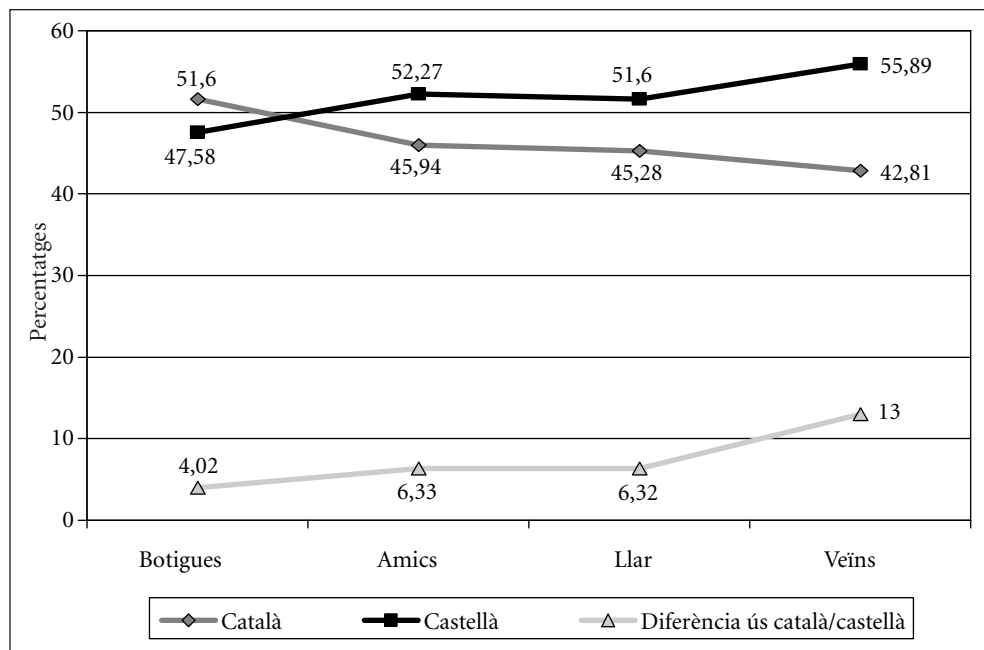
En cadascun dels apartats següents, exposarem les dades mitjançant tres mètodes: les mitjanes d'ús del català i el castellà (l'ús d'altres llengües sempre és molt baix); l'agrupació dels enquestats en tipologies, d'acord a l'ús, també del català i/o del castellà; i,

finalment, una altra agrupació, però atenent exclusivament al percentatge d'ús del català. La perspectiva que podem oferir serà, doncs, força completa.

A LA LLAR, AMB ELS AMICS, ELS VEÏNS I A LES BOTIGUES

Gràfic 9.

Mitjanes d'ús del català i el castellà a les botigues, amb els amics, a la llar i amb els veïns

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La mitjana d'ús del català està sempre per sota de la del castellà, excepte en l'ús lingüístic a les botigues, on el català és majoritari. Tot i això, la diferència entre ambdós usos, en aquest cas, és la més petita de totes, només de 4 punts. Allà on l'ús del català és més baix és amb els veïns, i també allà on la distància entre l'un i l'altre és més gran, de 13 punts a favor del castellà.

Per interpretar aquestes dades, probablement, caldria atènyer a diversos elements: el caràcter més o menys “públic” de les situacions; la possibilitat (o no) de triar els interlocutors per part dels catalanòfons (hom tria molt més els amics o la parella, que els veïns, posem per cas); les normes o hàbits lingüístics en interaccions “mixtes” (de catalanòfons amb no catalanòfons), etc. D’entrada, sembla com si les situacions més “públiques” (a les botigues) facilitessin més l’ús del català, mentre les més vinculades a la “privacitat” conduís al fenomen contrari; i d’aquestes últimes, el pitjor cas fóra aquell on la possibilitat de “triar” els interlocutors fos més difícil, i les interlocucions es produïssin de manera més propera a l’atzar. Cal prendre’s, però, aquestes possibles interpretacions d’una manera indicativa, atès que el ventall de possibilitats és molt petit.

Si de les mitjanes passem a una aproximació més rica en matisos, ens trobarem amb la Taula 2 i el Gràfic 10.

Taula 2.

Ús del català i el castellà a les botigues, amb els amics, a la llar i amb els veïns

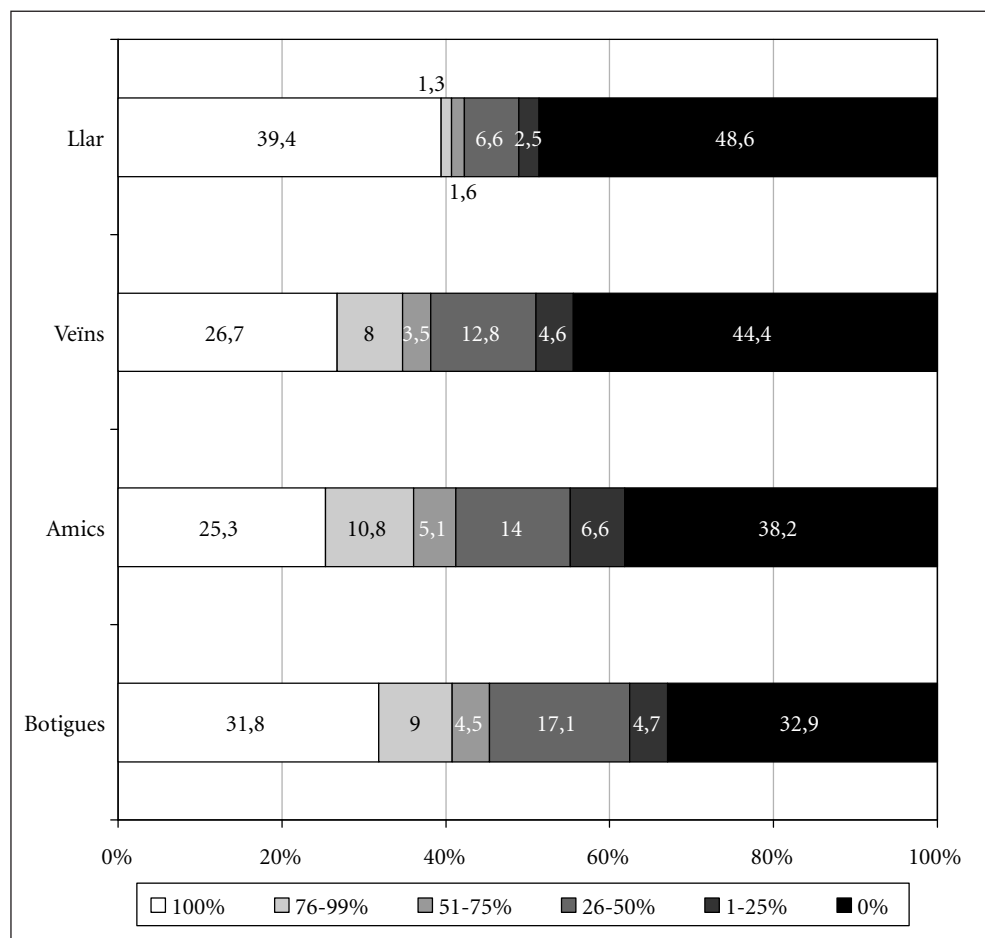
	Sempre en català	Majoritàriament en català	Igual en català que en castellà	Majoritàriament en castellà	Sempre en castellà
Botigues (3.831)	31,8%	13,9%	14,9%	7,2%	32%
Amics (3.858)	25,3%	15,8%	11,9%	8,8%	35,9%
Llar (3.858)	39,4%	3%	5,8%	3,3%	45,1%
Veïns (3.857)	26,7%	11,5%	10,8%	6,6%	43%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Si ens fixem únicament en els dos casos extrems (el dels que utilitzen sempre el català, i els que no l’empren mai), podem apreciar que és en l’ús a la llar on aquests percentatges esdevenen més nombrosos. Així, al gràfic, els usos combinats de català i castellà, a la llar, només són importants per a un 12% de la població. Per contra, si els ajuntéssim serien el grup majoritari (amb el 36%, aproximadament), tant pel que

Gràfic 10.

Ús del català a les botigues, amb els amics, els veïns i la llar, per grups percentuals

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

fa a les botigues, com amb els amics. I el segon grup, per ordre d'importància, amb els veïns. Podem obviar aquests casos, o tenir-ne poca consideració, quant als usos lingüístics a la llar, però de cap de les maneres en les altres situacions.

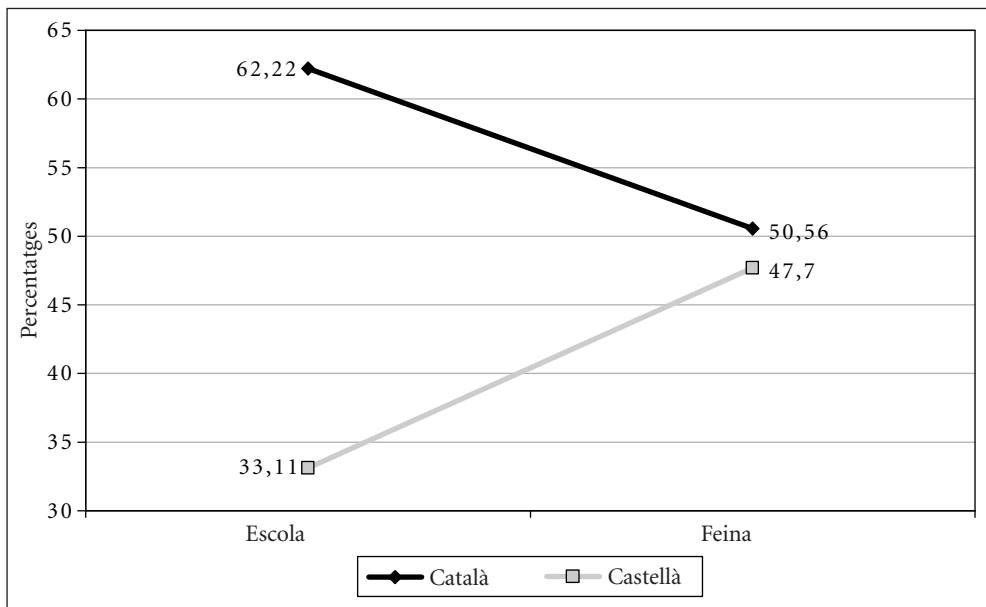
Tot retornant a les diferències que es produïen entre els mitjanes d'ús del català (tret de l'ús a la llar), l'ús majoritari del català a les botigues es produeix gràcies a un increment de l'ús exclusiu del català (un 31,8% de la població, enfront d'un 25,3% i un 26,7% amb els amics i els veïns, respectivament, d'acord tant al gràfic com la taula), i un decrement de l'ús nul (un 32,9%, enfront d'un 38,2% amb els amics i, especialment, d'un 44,4%, amb els veïns). L'acció combinada d'ambdós factors produiria el contrast del Gràfic 9. O, també en el cas dels veïns, el pes majoritari dels que no usen gens el català, afavoriria que aquesta situació se situés a la cua, quant a la mitjana d'ús del català.

A LA FEINA I L'ESCOLA

Aquestes dues situacions són més difícils d'interpretar, atès que no s'especifica a què ens estem referint. L'ús lingüístic a l'escola ¿ens parla, exclusivament, de l'ús entre els

Gràfic 11.

Mitjanes d'ús del català i el castellà a la feina i l'escola

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

companys de classe dels enquestats (recordem que només en són, aproximadament, uns 400), o bé es refereix a l'ús en general, tot incloent les interlocucions acadèmiques? Si hom compara la mitjana d'ús (62,22), amb altres resultats que es refereixen a l'ús amb companys de classe (a l'EULC-03, per exemple, un càlcul ponderat de les diverses opcions de resposta assoliria un valor d'una mica més de 50 punts), més aviat ens decantaríem per la segona de les opcions. Pel que fa a l'ús a la feina, la situació seria relativament semblant.

Taula 3.

Ús del català i el castellà a l'escola i la feina

	Sempre en català	Majoritàriament en català	Igual en català que en castellà	Majoritàriament en castellà	Sempre en castellà
Escola (406)	29,9%	27%	13,6%	12,3%	11,3%
Feina (2.144)	17,8%	26,8%	15,2%	13,1%	23,7%

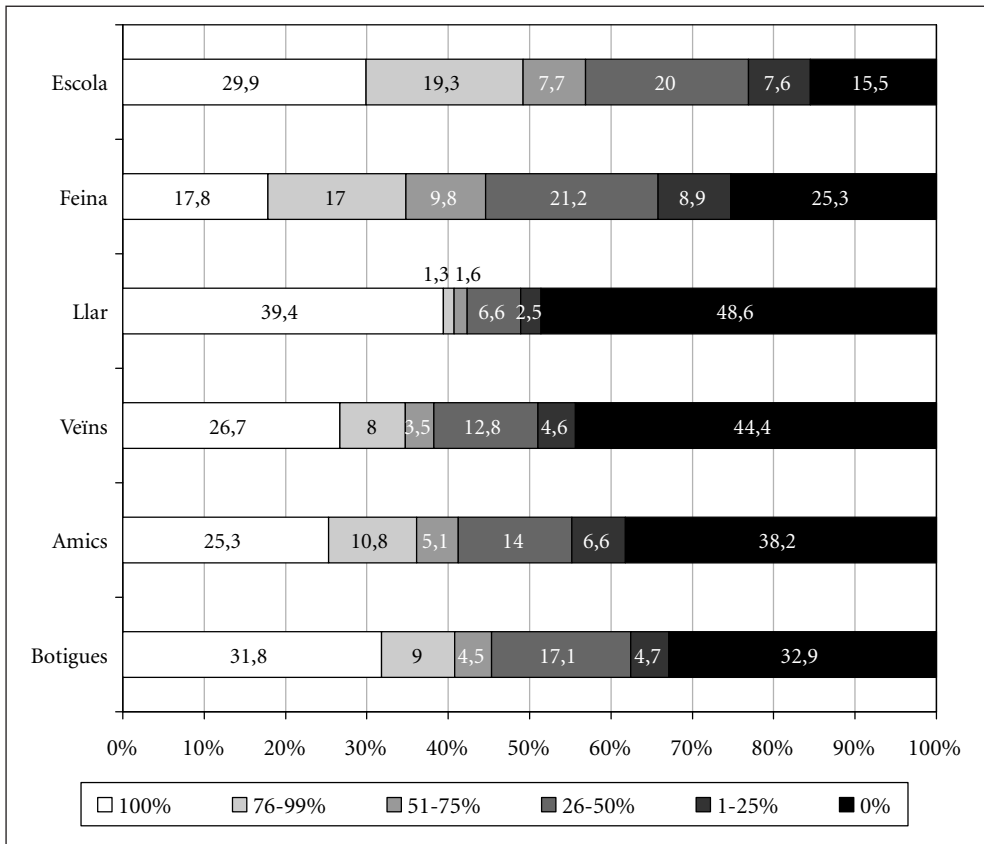
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Finalment, tot i les diferències assenyalades entre les situacions de l'apartat anterior i aquest, hem volgut observar-les conjuntament, per tenir-ne una perspectiva més global, al Gràfic 12.

S'hi insinuen tres tipologies: la llengua a la llar, on els casos en què es combina l'ús del català i el castellà és molt feble (només ateny a un 12% del conjunt dels enquestats); l'ús a l'escola i a les botigues, on l'ús exclusiu del català es troba al voltant del 30% del conjunt; i, finalment, els altres casos, en què aquest ús exclusiu va del 20% al 25% del total d'enquestats.

Gràfic 12.

Ús del català a les botigues, amb els amics, els veïns, la llar, a la feina i l'escola per grups percentuals

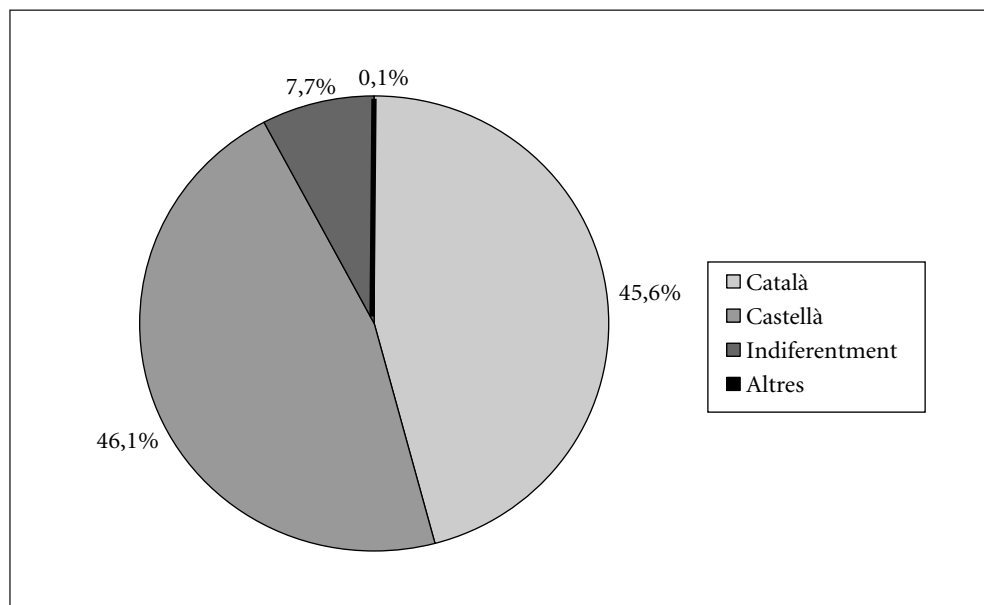
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

EN CONVERSES AMB UN DESCONEGUT

Recordem que la manera en què s'avalua l'ús lingüístic en aquesta pregunta és diferent a les anteriors. Així, si abans es demanava un percentatge d'ús del català, el castellà o altres llengües, ara les opcions de resposta són les que s'assenyalen al Gràfic 13.

Gràfic 13.

Llengua amb què inicia converses amb un desconegut

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Els resultats dibuixen un panorama força equilibrat entre el català i el castellà, amb un petit percentatge de persones que utilitzen de forma indiferenciada ambdues llengües. Les altres llengües obtenen un valor molt baix. Per interpretar de forma adequada aquestes dades, cal tenir en compte que no és el mateix preguntar per la llengua que hom parlava amb el seu pare, o la seva mare, o els fills; que atendre a les preguntes de l'apartat anterior sobre l'ús lingüístic amb els veïns, els amics, o a les botigues; que respondre a una pregunta com la que aquí comentem: quina llengua parla amb un desconegut.

Probablement, els resultats de la llengua familiar siguin molt més fiables (es fàcil de recordar la llengua que es parla o es parlava amb els progenitors, o amb els fills, atès

que es refereix a pocs casos i, com hem vist, molt polaritzats en les situacions extremes); més problemàtic és concedir un valor absolut a l'ús en altres situacions (amb els amics, els veïns, les botigues...), atès que les situacions són més nombroses, i més diverses. Els haurem de concedir un significat més indicial, per tant, com l'expressió de tendències de fons. Finalment, la pregunta que ara comentem encara té un caràcter més accentuadament indicial. Hom pot enumerar qui són els seus amics (i com hi parla), però resulta més difícil de recordar les vegades en què s'ha tingut necessitat de preguntar a algun desconegut, al carrer, alguna indicació (l'hora, la manera d'apropar-se a un lloc determinat, etc.). I probablement l'ús lingüístic, en aquestes situacions, depèn molt del context (hom no farà el mateix si la pregunta es fa al peu de la boca de metro de la línia 1, al Fondo, a Santa Coloma de Gramenet, que si la situació es produeix a la vora de l'Ebre, al bell mig de Tortosa). Fet i fet, però, la pregunta s'ha utilitzat com una manera (sempre aproximada) d'intentar copsar el capteniment lingüístic de la població, en iniciar-se una conversa.⁶ Consegüentment, durant aquest informe, no ens hi referirem d'una manera especial.

Preferències lingüístiques i llengua de l'enquesta

En iniciar-se l'entrevista, es preguntava a les persones enquestades si es volia que aquesta es realitzés en català, en castellà, o els resultava indiferent. En aquest darrer cas, es feia en català.

Aquest protocol ens forneix dues informacions importants: d'una banda, una certa predisposició dels enquestats a utilitzar una llengua o l'altra; i, en segon lloc, una mesura indirecta sobre la capacitat de parlar en català, ni que sigui en un context tan limitat com una entrevista pautaada, com la del PaD que analitzem. Ens hi referirem, tant des d'un punt de vista, com de l'altre.

La gran majoria dels enquestats van triar el català, per fer l'enquesta, mentre que una petita porció (d'un 4,7%) escollien l'opció "indiferent". Tot plegat, el grup dels que

.....
6. Vegeu Fabà, A. (2003) i (en premsa).

Taula 4. Preferències lingüístiques de l'enquesta

Català	55,3%
Castellà	40%
Indiferent	4,7%

N= 3.839

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

triaven el castellà, va esdevenir una minoria. Això sí, una minoria molt significativa. Si hom compara aquestes xifres amb les del percentatge de parlants de 15 anys o més que afirmen “saber parlar” el català, segons el Cens del 2001, la discrepància és manifesta. El 2001, un 74,60% eren, potencialment, parlants del català, i només un 60% el van parlar efectivament, a l'enquesta. D'on provenen, aquests gairebé 15 punts de diferència?

D'una banda, hom pot posar en qüestió el rigor de les dades del Cens del 2001, tal com ho ha manifestat la xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans.⁷ Però, de l'altra, hi ha prou indicis que les autoavaluacions sobre la capacitat de parlar el català, produeixen un biaix, especialment entre els no catalanòfons: sempre n'hi ha un nombre superior que diuen que saben parlar en català, dels que el parlen en un context favorable.

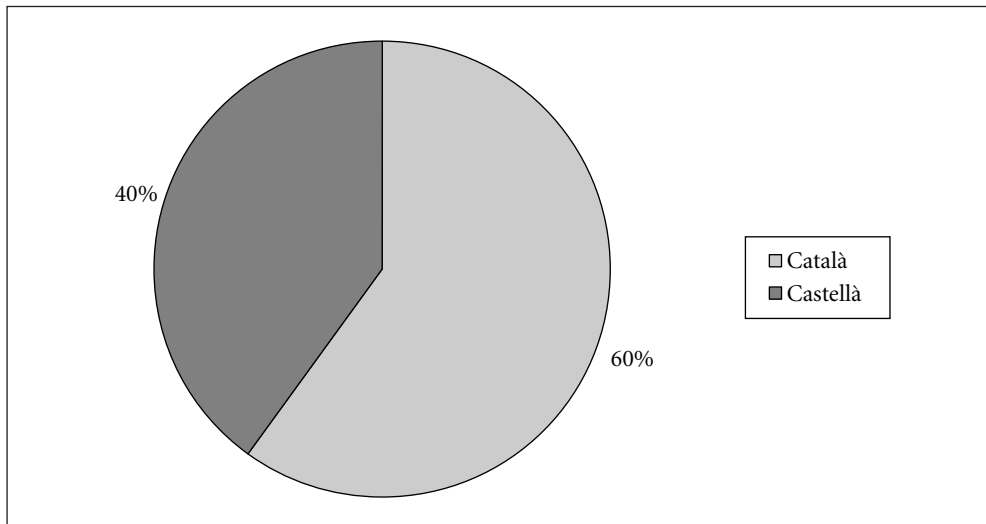
Així, a l'enquesta Fabà *et al.* de l'any 2000, un 81% dels enquestats afirmava que podia parlar en català, però només un 72% l'usaven efectivament durant l'entrevista de l'enquesta. Val a dir que, en aquest cas, el protocol lingüístic era diferent al del PaD: allà, les enquestadores s'adreçaven en català a les persones entrevistades, i només canviaven al castellà quan els mateixos enquestats ho feien. Doncs bé, en encreuar aquestes dades amb la llengua d'identificació, entre els catalanòfons la coincidència entre la capacitat de parlar el català i la llengua efectivament utilitzada en l'entrevista era plena; per contra, entre els bilingües identitaris i els castellanòfons, hi havia una

7. Vegeu Xarxa CRUSCAT (2004).

diferència de més de 15 punts, sempre a favor de l'autoavaluació sobre la competència oral en català. Tot sembla indicar, doncs, que el prestigi del català en fa sobrevalorar, en aquests casos, el seu coneixement.

Gràfic 14.

Llengua de l'enquesta

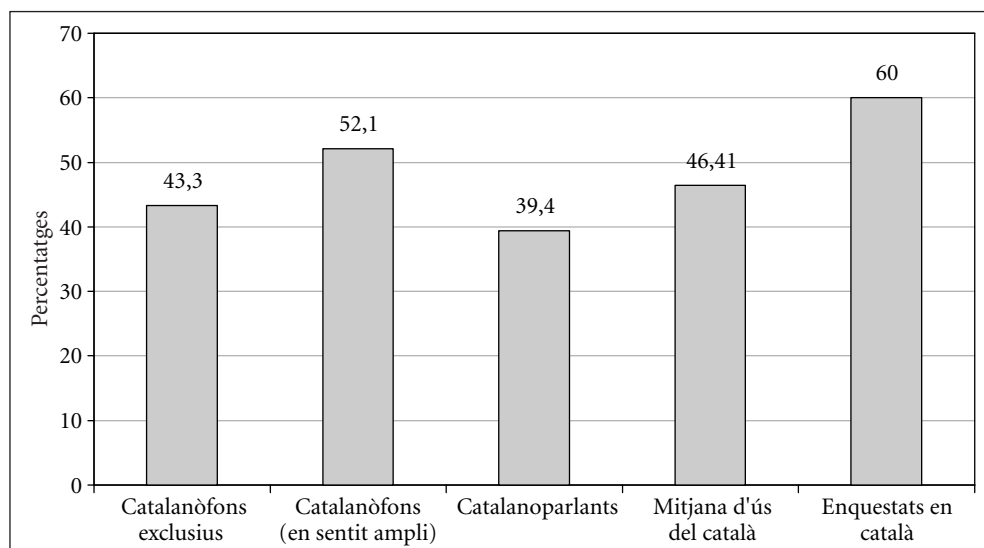
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Resum i conclusions

Per resumir les diverses dades exposades, hem recorregut a un expedient convencional, però efectiu. Hem col·locat, davant per davant, els resultats del percentatge de catalanòfons (exclusius, o en sentit ampli, afegint-hi els bilingües identitaris), el dels catalanoparlants (hem calculat els enquestats que afirmaven parlar un 50% o més, tant amb els amics, com a la llar, amb els veïns o a les botigues); la mitjana d'ús de català de les situacions anteriors; i, finalment, el percentatge d'enquestats que han efectuat l'entrevista en català.

Gràfic 15.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, amb un 39,4% del total. Aquí és important tenir en compte com hem definit aquest grup. Es tracta de les persones que afirmen emprar, tant amb els amics, com a la llar, amb els veïns o a les botigues un 50% o més de català. Si féssim el mateix, però amb el castellà, el resultat seria d'un 35,6% del conjunt. Enmig ens quedaria un volum important d'enquestats (del 25% del total) que es trobarien en situacions mixtes (com ara utilitzar un 50% o més el català a les botigues, però menys d'aquesta xifra a la llar). Tot plegat, ja ens indica la complexitat de la situació sociolingüística catalana, on el pes d'aquests casos més allunyats dels "extremes" és força important.

Si ara abordem l'ús del català, però des del punt de vista de les mitjanes, la xifra és més notable, tot i que no arriba al 50%. És normal que sigui més alta, atès que les situacions

mixtes que anteriorment no consideràvem o l'ús del català dels que no l'usen majoritàriament però l'utilitzen (ni que sigui amb uns percentatges relativament baixos), ara sí que estan comptabilitzades.

Una perspectiva sintètica de l'ús lingüístic del català ens la proporcionen, doncs, ambdues dades. El volum dels usuaris majoritaris del català arriba gairebé al 40% de la població, mentre que la mitjana d'ús és una mica més alta, al voltant dels 46 punts, amb una escala de 0 a 100. En qualsevol dels casos, doncs, l'ús del català no és majoritari, almenys des del punt de vista que l'hem analitzat aquí.

Si hom relaciona aquestes xifres amb la del nombre de catalanòfons, el resultat és molt similar, la qual cosa indica l'àmplia dependència (com veurem més endavant) d'ambdues variables. Amb els matisos corresponents, que podrem apreciar a la següent secció. Si s'hi afegeix el nombre de bilingües identitaris, les xifres són més importants, per sobre, en qualsevol dels casos, de les dades sobre l'ús. Probablement, això ens indica que l'aportació dels bilingües a l'ús lingüístic del català no es pot situar al mateix nivell que la dels catalanòfons.

Finalment, l'única xifra que depassa a bastament el 50% és la del percentatge d'enquestats que parlaren en català a l'entrevista (recordem, d'altra banda, que era la suma dels que manifestaven la voluntat de fer l'entrevista en català, o bé els resultava indiferent). És un primer testimoniatge que hi ha un potencial desaprofitat: persones que podrien parlar en català (perquè en tenen la capacitat, provada, atès que aquesta no és una dada declarada, sinó que s'efectuà realment), i que volen fer-ho, o no els representa un problema, però que, a la seva vida quotidiana no l'empren, ni de bon tros, de forma majoritària. Entre el volum de catalanoparlants (un 39,4%) i aquests "catalanoparlants potencials" (60%) hi ha un salt, pràcticament, de 20 punts percentuals.

TAULES DE CONTINGÈNCIA

Dedicarem una atenció especial als encreuaments amb la llengua d'identificació, atesa la important correlació que es produeix entre aquesta variable i l'ús lingüístic. Però,

per completar la panoràmica, farem un resum tot encreuant les dades amb la grandària municipal, l'edat, el lloc de naixement dels enquestats i la classe social.

La llengua d'identificació

Començarem analitzant la relació entre la llengua d'identificació i les principals preguntes de tipus lingüístic (ús lingüístic, de forma percentual, i llengua de l'enquesta). Continuarem amb l'encreuament amb el territori, l'edat, l'origen geogràfic, el nivell d'instrucció i la classe social, per acabar amb l'autoposicionament nacional i polític.

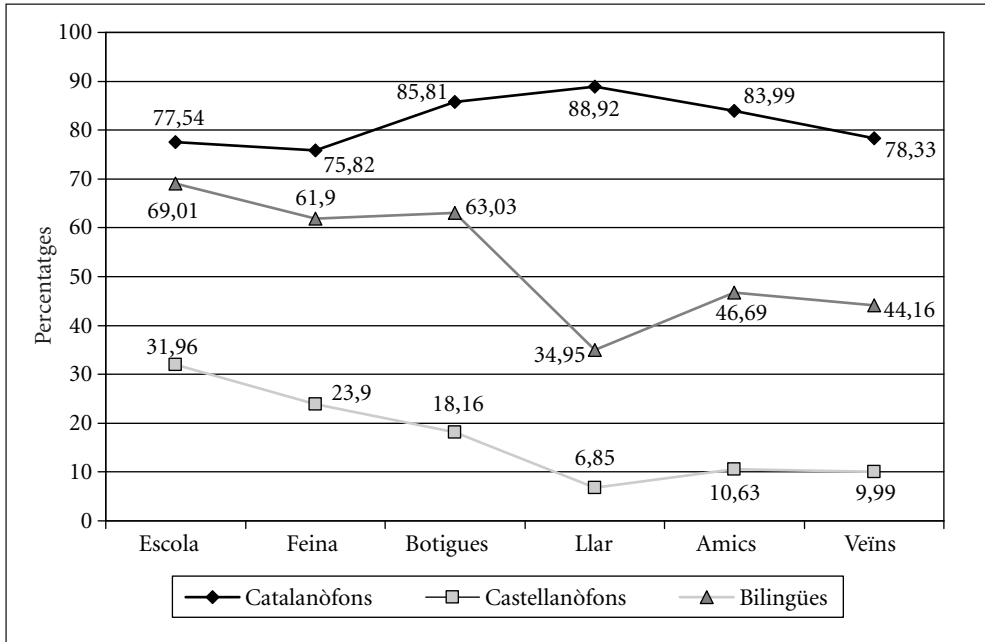
LA LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ I ALTRES VARIABLES LINGÜÍSTIQUES

Si atenem a les mitjanes d'ús del català en les diverses situacions analitzades per percentatges d'ús, el panorama que es dibuixa és el del Gràfic 16. El comentarem des de dos punts de vista: l'ús del català per part dels catalanòfons, bilingües identitaris i castellanòfons, d'una banda; i les diferències que es produeixen entre els tres grups identitaris, pel tipus de situació, de l'altra (vegeu Gràfic 16).

Les mitjanes d'ús del català sempre són superiors en els catalanòfons, inferiors entre els castellanòfons, i intermèdies per als bilingües identitaris. Si hom en fes una mitjana (de les sis mitjanes), el resultat seria de gairebé 82 punts per als primers, 53 punts per als bilingües, i de pràcticament 17 punts, pel que fa als castellanòfons. Un resultat força previsible. Tot i això, cal remarcar que, entre els catalanòfons, no s'assoleix, ni de bon tros, el valor màxim, per al qual encara hi manquen 20 punts. I que per als castellanòfons les mitjanes no són pràcticament nul·les, encara que els valors de català siguin baixos. Pel que fa als bilingües, la mitjana es troba al bell mig del recorregut. Quant a les altres llengües, que no apareixen al gràfic, els valors són molt semblants al dels castellanòfons. Tanmateix, cal tenir en compte que el contingent d'enquestats que responen aquesta opció són relativament pocs (170 individus) i això fa augmentar-ne el marge d'error fins a 7,67 punts; i que la diversitat sociolingüística d'aquest grup no fa aconsellable una anàlisi conjunta. Consegüentment, a partir d'ara, no en tornarem a fer menció.

Gràfic 16.

Mitjanes d'ús del català en diverses situacions per llengua d'identificació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Tot resseguint el fil argumental que havíem deixat ocasionalment (a causa del comentari sobre les altres llengües), cal dir que ens trobem en una situació bastant polaritzada, amb alguns matisos: la presència dels bilingües, amb valors intermedis (tot i que són un contingent petit de població, no cal perdre-ho de vista); i la presència d'una aportació, encara que petita, al total d'ús de català per part dels no catalanòfons (que, simètricament, implica una aportació dels catalanòfons al total d'ús del castellà).

Si ara tenim en compte les diferents situacions analitzades, en lloc d'atendre a les mitjanes (que són mitjanes de mitjanes, no ho oblidem), les diferències són ben marcades. Ens ho indica, entre altres elements, el valor del coeficient Lambda (en el cas simètric)

per a cadascun dels encreuaments. Va des d'un notable 0,649 quant a la llengua a la llar, fins a un escàs 0,168, pel que fa l'escola, passant per un 0,351 a la feina, o valors propers a 0,5 en els altres tres casos (amb els amics, els veïns i les botigues). Aquest coeficient indica el grau d'associació estadística entre dues variables i el seu valor va de 0 (cap mena d'associació) a 1 (associació plena).⁸

El valor major de Lambda, quant a la llengua a la llar, s'adiu amb la marcada polarització d'aquest cas. És on els catalanòfons assoleixen el seu índex màxim, de 88,92 punts, i els castellanòfons i els bilingües, els mínims, de 6,85 i 34,95 punts, respectivament. S'hi intueix el pes notable de les immigracions dels anys cinquanta, seixanta i setanta. Enmig queden l'ús amb els amics i els veïns, amb valors molt semblants pel que fa als castellanòfons (al voltant de 10 punts) i els bilingües (vorejant, per dalt o per baix, els 45 punts), i menors que a la llar, quant als catalanòfons (amb índexs més baixos amb els veïns, que amb els amics, atès que aquests es poden escollir més que els veïns). Finalment, a les botigues, a la feina i a l'escola és on els bilingües i, especialment, els castellanòfons assoleixen els seus índexs més alts, gens negligibles, d'altra banda. Contràriament, per als catalanòfons, tornen a davallar, si hom els compara amb l'ús del català a la llar.

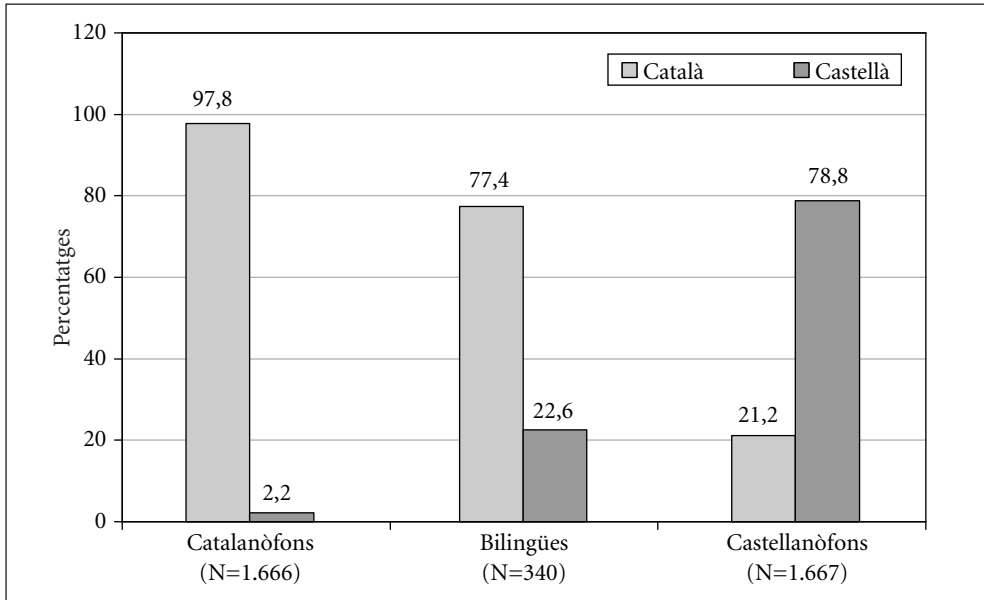
Si de l'ús passem a la llengua de l'enquesta, que ens n'indica l'ús potencial que es podria aconseguir, en un context favorable a l'ús del català, el resultat és el Gràfic 17.

Tornem a trobar-nos amb un escenari semblant (però amb uns índexs molt més substancials, per al català): els catalanòfons obtenen els valors de català més alts, els castellanòfons els més baixos, i els bilingües, uns valors intermedis. Ara bé, si hom compara aquestes xifres amb les mitjanes de les diverses situacions del gràfic anterior, la distància (sempre favorable als valors de català de la llengua de l'enquesta) més notable es troba entre els bilingües, que passarien de 53 punts a 77,4 (24,4 punts de diferència); els segueixen els catalanòfons, que passen de 82 a 97,8 punts (15,8 punts

8. Per al càlcul de les respectives Lambda hem utilitzat, per qüestions tècniques, la variable sobre l'ús percentual del català, agrupat en franges del 0%, d'1 a 25%, de 26 a 50%, de 51 a 75%, de 76 a 99%, i de 100%.

Gràfic 17.

Llengua de l'enquesta i llengua d'identificació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

de diferència), i tanquen els castellanòfons, que van de 17 a 21,2 punts (amb 4,2 punts de diferència). Això és, si ho mirem des del punt de vista de la competència lingüística, entre els qui afirmen que la seva llengua és el català, pràcticament tots el saben parlar efectivament; més de $\frac{3}{4}$ parts dels bilingües identitaris són capaços de parlar en català; mentre que només un 20%, aproximadament, dels castellanòfons ho poden fer (cal tenir en compte, però, que, prèviament, s'ha passat pel sedàs de preguntar "com es vol fer l'entrevista" i que amb un protocol diferent, com a l'enquesta Fabà *et al.* 2000, aquesta xifra podria ser superior).⁹

9. Certament, a l'enquesta Fabà *et al.* 2000, les xifres de la llengua de l'enquesta, pel que fa als catalanòfons i bilingües identitaris, eren molt semblants a les del PaD, però per als castellanòfons eren més nombroses, i s'apropaven al 40% d'aquest grup identitari.

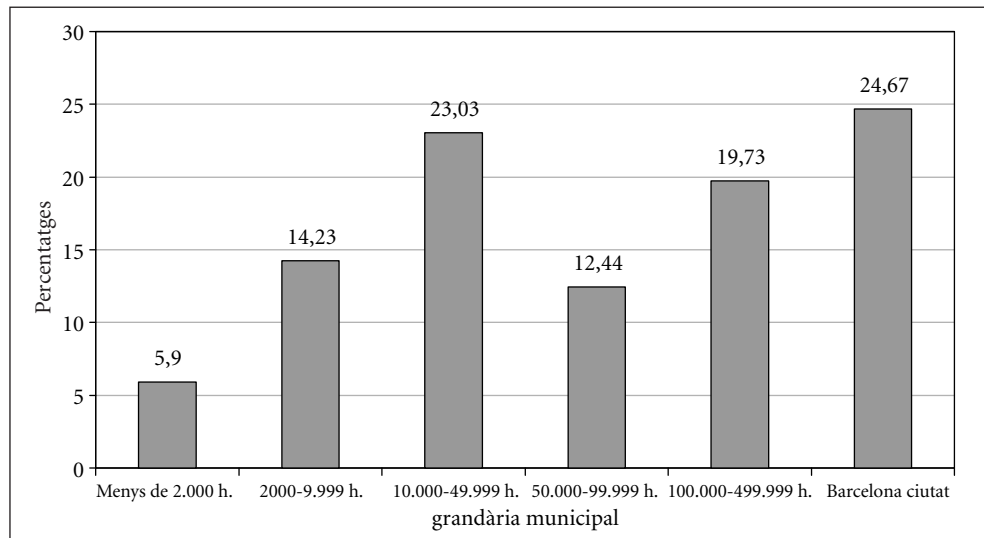
LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ, TERRITORI, EDAT I ORIGEN GEOGRÀFIC

Hem triat, com a variable territorial, la grandària municipal, perquè ens dona una informació més fina que la divisió per províncies, que és l'altra que podríem emprar. N'hi ha sis categories, que enumerem, i exemplifiquem entre parèntesi algunes de les ciutats o pobles que en formen part¹⁰ (quatre, una per província: Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona), per fer-se'n una imatge més gràfica.

Els habitants de pobles de menys de 2.000 habitants, que representen el 5,9% del total de la mostra (p. e. Guardiola de Berguedà, Ascó, Sort o Pals); de pobles o ciutats entre 2.000 i 9.999 habitants, que són el 14,23% del conjunt (p. e. Montgat, Gadesa, Tremp o Puigcerdà); de 10.000 a 49.999 habitants, amb el 23% del total (p. e. Castelldefels,

Gràfic 18.

Pes relatiu d'acord a la grandària municipal

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

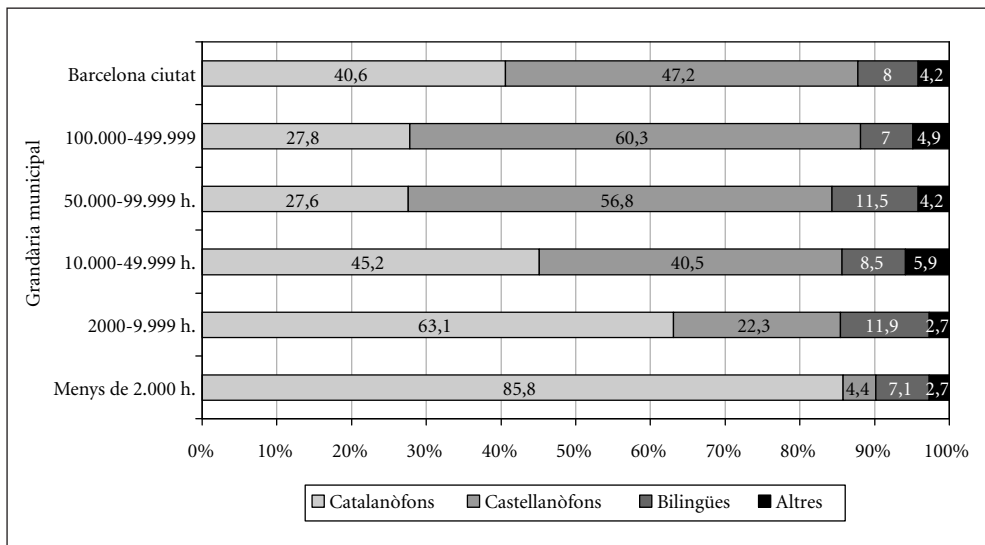
10. Segons les dades de l'*Anuario Social* 2001, de la Fundació La Caixa.

Tortosa, Balaguer o Olot); entre 50.000 i 99.999 habitants, que representen el 12,4% del conjunt de la mostra (p. e. Manresa, Reus o Girona¹¹); entre 100.000 i 499.999 habitants, amb el 19,7% de la població (p. e. Santa Coloma de Gramenet, Tarragona o Lleida); i Barcelona ciutat, amb el 24,67% del total (Gràfic 18).

Quant a la distribució dels grups lingüístics a cadascuna d'aquestes demarcacions territorials, la podem observar al Gràfic 19.

S'hi insinuen tres possibles agrupacions: allà on els catalanòfons depassen amb escreix la meitat de la població (pobles o ciutats fins a 10.000 habitants), amb un 20% del conjunt de la mostra; els territoris amb un nombre de catalanòfons al voltant del

Gràfic 19.
Llengua d'identificació i grandària municipal

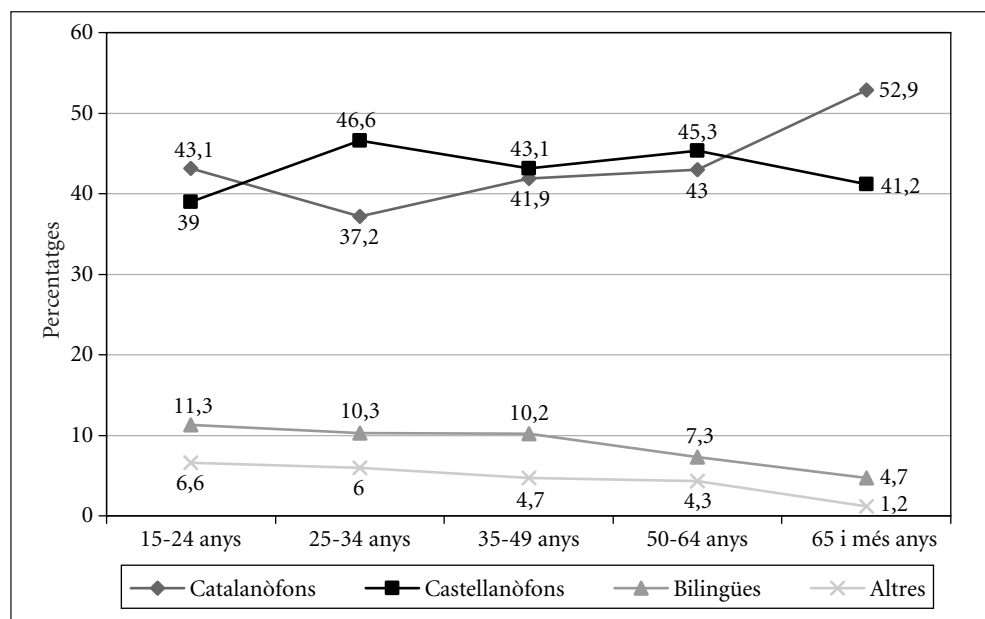
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

11. A Lleida no hi ha cap ciutat que tingui entre 50.000 i 99.999 habitants. De la mateixa manera, a Girona no n'hi ha cap que tingui entre 100.000 i 499.999 habitants.

40-45% (ciutats entre 10.000 i 9.999 habitants, i Barcelona ciutat), que representen, aproximadament, el 48% de la mostra (en el cas de la ciutat de Barcelona, la xifra és enganyosa, ateses les àmplies diferències entre districtes); i finalment, les ciutats on el nombre de persones que afirmen que la seva llengua és el català no arriba a un terç del conjunt (territoris entre 50.000 i 499.999 habitants), amb un 32% del total, aproximadament.

Gràfic 20.

Llengua d'identificació i grup d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Quant a l'edat, l'únic grup on el nombre de catalanòfons es majoritari és el dels més grans, de 65 anys i més, amb un 52,9% del total. I de fet, és l'única diferència estadísticament significativa, atès que la lleugera davallada del grup de 25 a 34 anys no ho és, de significativa. Pel que fa als bilingües i als que s'identifiquen amb altres llengües, estan relativament ben distribuïts entre tots els grups d'edat (el nombre

inferior dels qui tenen 65 anys i més només és indicial, perquè no és significatiu estadísticament).

Consegüentment, la diferència més important es produeix entre els de 65 anys i més, i la resta d'enquestats.

En el grup dels més grans predominen els catalanòfons, amb aproximadament un 53% del conjunt, segueixen els no catalanòfons, amb un 42% (si sumem el nombre de castellanòfons i altres llengües), i tanquen la classificació els bilingües identitaris, amb un 5%, aproximadament.

A la resta de grups d'edat, per contra, predominen els no catalanòfons, amb valors al voltant del 47% del total, segueixen els qui afirmen que la seva llengua és el català, amb valors al voltant del 40%, i tanquen, altre cop, els bilingües identitaris, amb un 10%, si fa o no fa.

Atès que les generacions més grans aniran desapareixent, amb el temps, ens acarem a una situació progressivament menys favorable per al català, almenys quant a la llengua d'identificació. Sempre que no es produeixi alguna tendència contrarestant, com ara el traspass d'alguns contingents cap al català o els bilingües identitaris.

Per afrontar la relació entre l'origen geogràfic dels enquestats i la seva llengua d'identificació, ens referirem a dues variables, el seu lloc de naixement, i l'any d'arribada a Catalunya, en el cas d'aquells que van néixer a altres territoris (Taula 5).

Entre els nascuts a la resta de l'Estat espanyol la gran majoria són castellanòfons, però n'hi ha un grup significatiu que consideren que la seva llengua és el català (de forma exclusiva o compartida amb el castellà), que ateny gairebé al 15% del seu conjunt. És un testimoni que, durant aquestes dècades, el català ha tingut una certa capacitat d'atracció de les persones al·lòfones, tal com indiquen d'altres estudis (CIS, Fabà *et al.* 2000, EULC 2003).

No obstant això, atès que aquesta atracció s'ha limitat exclusivament a una part dels

Taula 5.

Llengua d'identificació i lloc de naixement

Lloc de naixement	Catalanòfons	Castellanòfons	Bilingües	Altres	Total
Catalunya (2.507)	63,4%	25,4%	9,7%	1,5%	100%
Espanya (1.141)	6,7%	82,6%	8,2%	2,5%	100%
Estranger (205)	2%	44,4%	2,9%	50,7%	100%

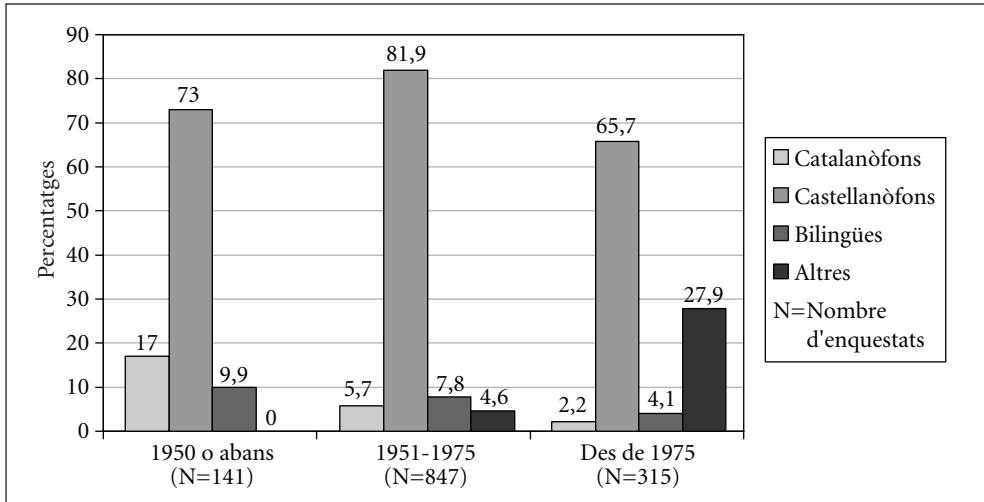
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

immigrats durant el tercer quart del segle xx, bona part dels seus descendents, ja nascuts a Catalunya, segueixen considerant que la seva llengua d'identificació és el castellà. Això explica que el 25% dels nats a Catalunya siguin castellanòfons.

Finalment, quant als nascuts a l'estranger, es migparteixen entre els castellanòfons (probablement llatinoamericans) i els qui tenen altres llengües d'identificació, fruit de la nova onada immigratòria de la darrera dècada del segle xx, i que s'ha accentuat especialment en el que portem d'aquest nou segle. Un fenomen que queda ben palès al Gràfic 21.

Certament, per any d'arribada a Catalunya, dels que no hi van néixer, la presència d'altres llengües d'identificació es fa especialment manifesta a partir del 1975 (si filéssim més prim, a finals dels vuitanta). Si atenem a la diversitat interna d'aquest grup, ja mencionada anteriorment, és ben segur que la presència d'un cert contingent entre el 1951 i el 1975 es deu a l'arribada, en els anys del *boom* d'aquesta onada immigratòria, de gent procedent de Galícia (sobretot) o el País Basc.

Destaca que el volum de castellanòfons sempre és molt gran. És cert que el volum de catalanòfons és més notable entre els immigrants abans de la gran onada del sud peninsular, però, fins i tot afegint-hi els aproximadament 10 punts del marge d'error, no ateny una xifra, ni de bon tros, majoritària. Això indica que la capacitat d'atracció del català era, probablement, més notable en aquells processos migratoris del pri-

Gràfic 21.**Llengua d'identificació i any d'arribada a Catalunya**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

mer terç del segle xx, però devia atènyer més a les segones generacions, descendents dels immigrants, que als propis immigrants. En bona part, aquest resultat trenca amb l'esquema que les persones que arribaren a Catalunya en els anys vint o trenta del segle passat, s'hi integraren plenament, des del punt de vista lingüístic.

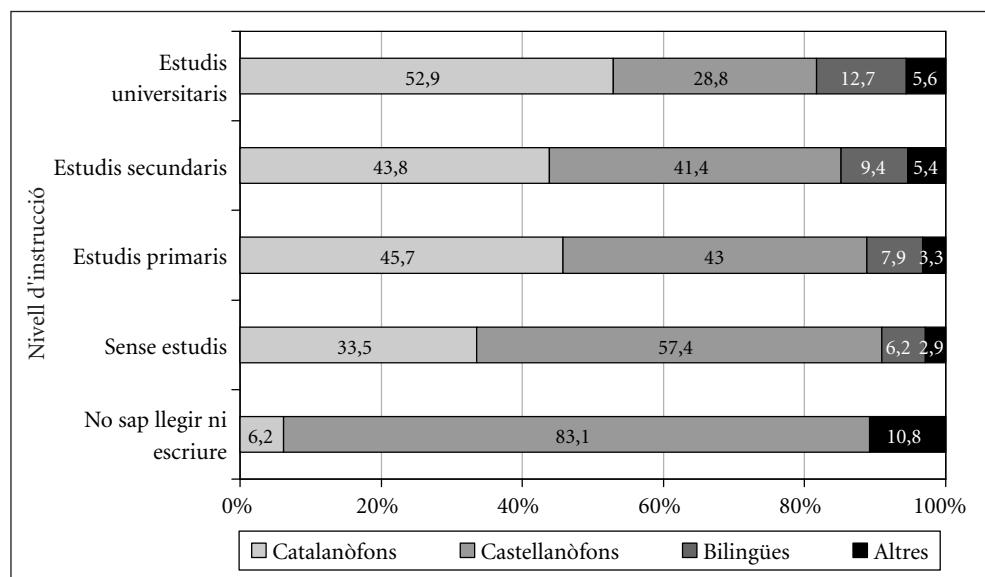
LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ, NIVELL D'INSTRUCCIÓ I CLASSE SOCIAL

Hem agrupat en aquest subapartat les variables de nivell d'instrucció i classe social, atès que ambdues estan relativament relacionades. Allà on el contrast es fa més manifest és entre el percentatge d'enquestats que tenen estudis universitaris. Així, entre la classe mitjana assalariada (que té un 44,3% de persones amb estudis universitaris) i la classe treballadora (que només en té un 3,9%) la diferència esdevé claríssima. On l'estructura classista i de nivell d'instrucció ja no s'ajusta tan bé és en la comparació entre la classe mitjana propietària (amb un 21% de persones amb estudis universi-

taris) i la classe mitjana assalariada, ja que aquesta pràcticament dobla l'anterior en percentatge d'enquestats amb estudis universitaris. Vegem, però, l'encreuament per llengua d'identificació, tant d'un cas com de l'altre.

Gràfic 22.

Llengua d'identificació i nivell d'instrucció

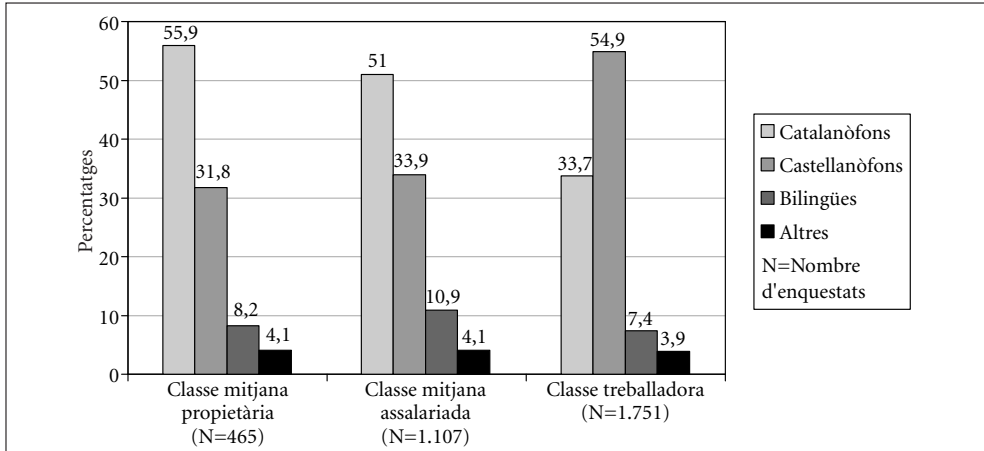
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Si hom considera el nombre de no catalanòfons (castellanòfons + altres llengües), s'hi dibuixen tres grups: els qui tenen estudis universitaris, on els no catalanòfons són minoritaris (tot i que una minoria notable), amb una mica més d'un terç dels seus efectius; els d'estudis primaris o secundaris, on hi ha una situació més equilibrada; i els qui no tenen estudis, o no saben llegir i escriure, on predominen els no catalanòfons.

Quan ens fixem en les classes socials, el contrast més remarcable es dona entre la classe treballadora i els altres casos, tal com podem apreciar al Gràfic 23.

Gràfic 23.

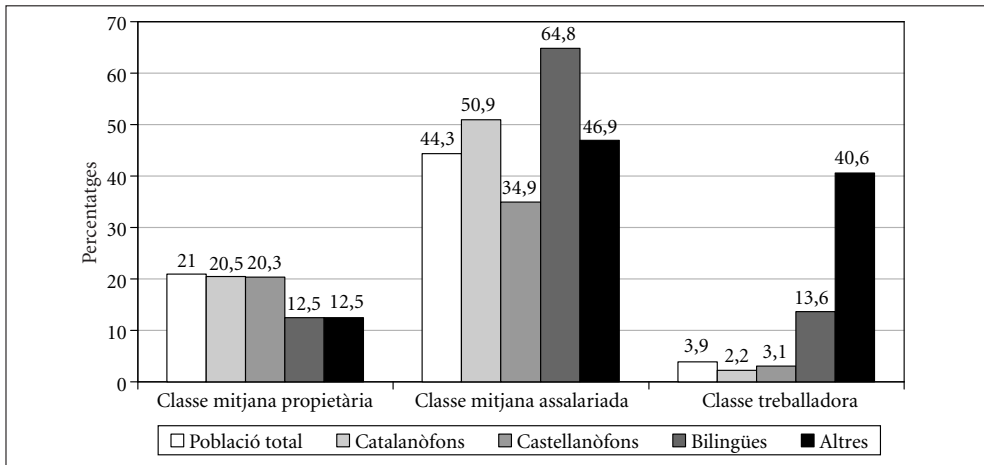
Llengua d'identificació i classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 24.

Persones amb formació universitària, per llengua d'identificació i classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Així, l'únic grup on els castellanòfons són majoritaris és entre els membres de la classe treballadora, mentre que a la resta de grups socials ho són els catalanòfons. Un contrast, doncs, ben marcat que s'adiu, d'altra banda, amb les dades anteriors, relacionades amb el nivell d'instrucció. Si hom relaciona ambdues variables (nivell d'instrucció i classe social) amb la llengua d'identificació, ens en resulta el Gràfic 24.

El gràfic s'ha d'interpretar de la següent manera: del conjunt de la classe mitjana propietària, n'hi ha un 21% que tenen estudis universitaris, però si el que avaluem són els catalanòfons de classe mitjana propietària, els de formació universitària en són un 20,5%. De forma anàloga procediríem amb els altres subgrups. Només cal tenir en compte que els contingents dels corresponents subgrups dels bilingües i d'altres llengües són petits i, per tant, només tenen significació estadística aquells casos on les diferències són molt grans.

Tot plegat, doncs, el més remarcable és, d'una banda, la major representació dels que tenen formació universitària entre els catalanòfons i bilingües de classe mitjana assalariada, si hom els compara amb el conjunt dels components d'aquesta classe social, i la infrarepresentació entre els castellanòfons que pertanyen al mateix grup social; i de l'altra, la presència exageradament marcada d'universitaris entre els de classe treballadora amb altres llengües d'identificació, que contrasta amb la dels altres grups.

En fi, la presència més notable entre els grups socials que tenen més prestigi (els que tenen formació universitària i les classes mitjanes, o propietària o assalariada) dels catalanòfons pot ajudar a entendre el prestigi social que té la llengua catalana a Catalunya, com indiquen diversos indicadors que podem trobar a les enquestes a les quals hem fet referència. I, en el fons, pot ajudar a explicar, ni que sigui parcialment, la capacitat d'atracció que ha tingut i té encara la nostra llengua.

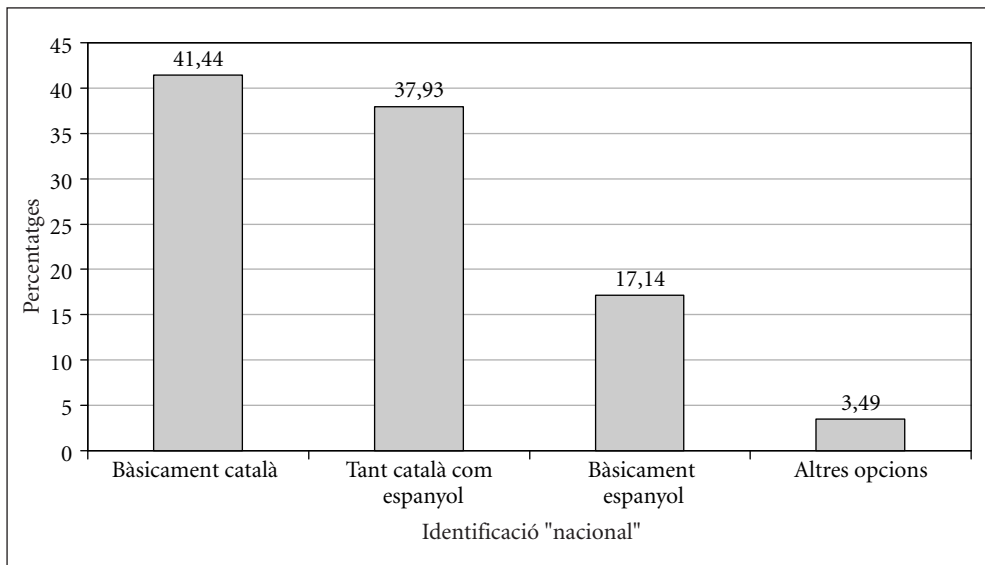
LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ, AUTOPOSICIONAMENT “NACIONAL” I POLÍTIC

Abordarem ara l'encreuament d'una pregunta clàssica de la sociologia a Catalunya (l'autoposicionament nacional) i la llengua d'identificació. De fet, representarà tota una primícia, atès que no coneixem que s'hagi publicat cap anàlisi d'aquesta mena.

Parlem de la pregunta “vostè se sent: només català, més català que espanyol, tant català com espanyol, més espanyol que català, només espanyol, o altres respostes?”. Hom pot pensar que és sobrer encreuar-la amb la llengua d'identificació, perquè es pot pensar que són dues maneres de preguntar gairebé el mateix, però els resultats ens permetran matisar força aquest prejudici. A efectes pràctics, hem agrupat les dues primeres opcions de resposta (bàsicament català), i la quarta i la cinquena (bàsicament espanyol). I per oferir una panoràmica de la força demogràfica de cada opció, hem confeccionat el Gràfic 25.

Gràfic 25.

Pes relatiu respecte a la identificació “nacional”

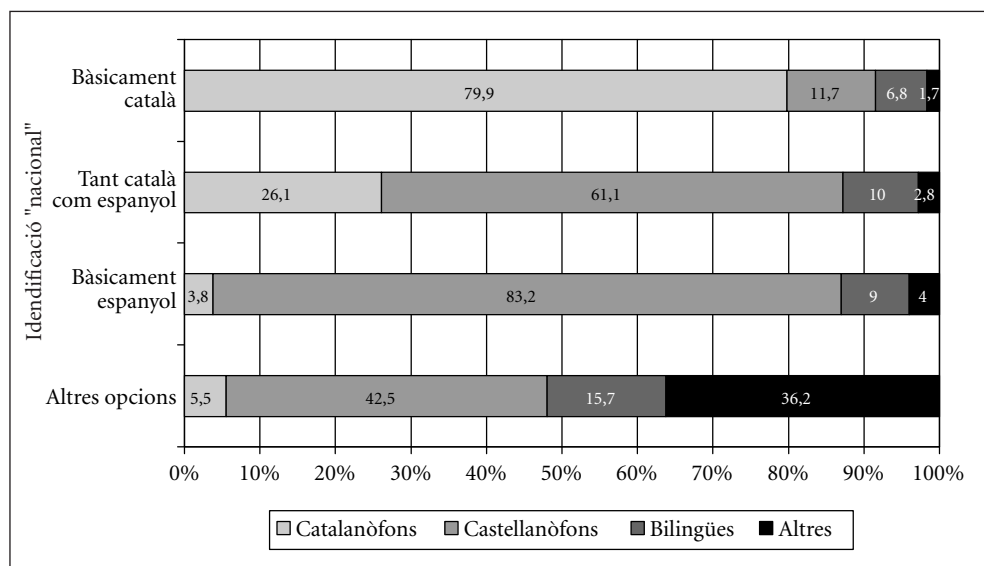
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El grup majoritari és el de les persones que se senten bàsicament catalanes (16,4% només catalans i 25% més catalans que espanyols), d'acord amb els resultats obtinguts per les darreres enquestes on s'ha fet aquesta pregunta; molt a prop hi ha els que declaren una identitat compartida catalanoespanyola, amb gairebé el 38% de la població, i

un grup minoritari que se sent bàsicament espanyol (8% només espanyol i 9,1% més espanyol que català); resta un 3,5% que o bé no ho sap o declara altres opcions.

Gràfic 26.

Autoposicionament “nacional” i llengua d’identificació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En els dos grups dels extrems, els resultats són coherents amb allò que hom podria esperar, amb uns certs matisos. La gran majoria dels que se senten bàsicament catalans són catalanòfons, però n'hi ha percentatges significatius de castellanòfons i bilingües identitaris (un fenomen que també es dona, encara que amb menys intensitat, quan hom es refereix als qui només se senten catalans). Per contra, entre els que se senten bàsicament espanyols la presència de catalanòfons no és significativa estadísticament, però sí que ho és la de bilingües identitaris (l'escassa o nul·la presència de catalanòfons s'accentua encara més clarament, si hom ateny als que només es consideren espanyols).

Quant a la franja intermèdia, la dels qui afirmen sentir-se tan catalans com espanyols,

hi predominen els castellanòfons, en segon lloc els catalanòfons, i tanquen la classificació els bilingües.

Finalment, pel que fa a les altres opcions, un gruix important es consideren d'altres llengües (de forma coherent amb el fet que són majoritàriament estrangers), i castellanòfons (els estrangers llatinoamericans).

També podem analitzar les dades des d'un altre punt de vista: com es consideren els catalanòfons, els castellanòfons, els bilingües identitaris o els "al·lòfons", respecte al seu posicionament "nacional"? Ho podem comprovar a la Taula 6.

Taula 6.

Llengua d'identificació i autoposicionament "nacional"

Identificació "nacional"	Catalanòfons	Castellanòfons	Bilingües	Altres
Bàsicament catalans	75,5%	11,1%	32,3%	18,7%
Tant catalans com espanyols	22,6%	52,9%	43,7%	28,4%
Bàsicament espanyols	1,5%	32,6%	17,7%	18,7%
Altres opcions	0,4%	3,4%	6,3%	34,3%
	N= 1.596	N= 1.594	N= 316	N= 134

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

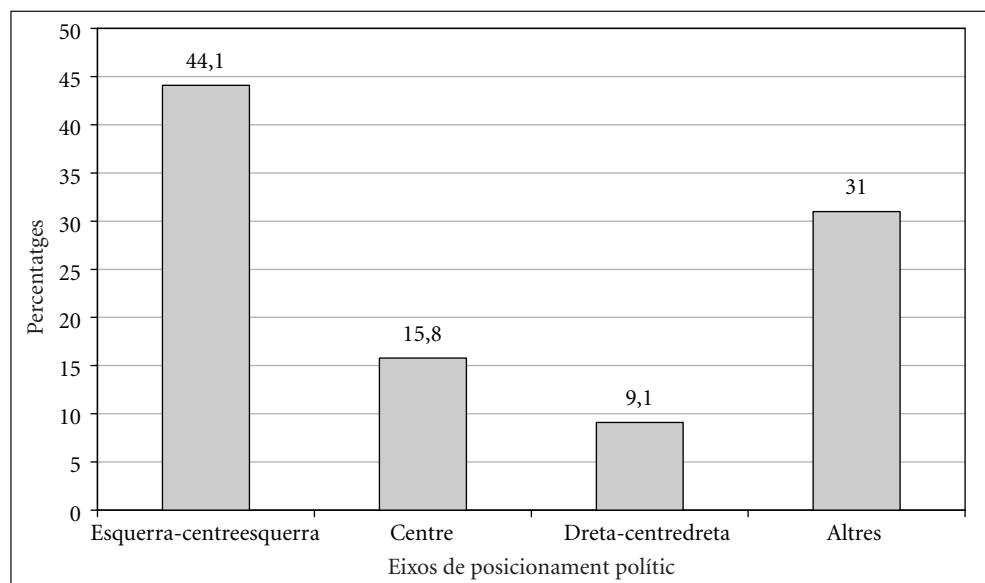
El grup més notable entre els catalanòfons és el que es consideren bàsicament catalans, però també n'hi ha un gruix important d'hispanocatalans. Un resultat que matisa notablement la perspectiva anterior. Encara és més matisat el cas dels castellanòfons, ja que, majoritàriament, es consideren tant catalans com espanyols i un gruix significatiu bàsicament catalans. I els bilingües identitaris, des d'aquest punt de vista, també es troben enmig dels altres dos grups: quant al grup majoritari, s'assemblen més als castellanòfons que als catalanòfons, atès que el 43,7% es considera tant català com espanyol; però el segon grup en importància ja no és el dels bàsicament espanyols, sinó el dels bàsicament catalans. I els que s'identifiquen amb altres llengües tornen a expressar aquí la seva diversitat constitutiva, en migpartir-se entre les diverses opcions.

En general, doncs, si abans hem parlat de la capacitat d'atracció del català (quan comparàvem el lloc de naixement dels enquestats amb la llengua d'identificació catalana), tot sembla indicar que, quant a la identificació "nacional" encara s'accentua aquesta capacitat d'atreure fins i tot a persones que no consideren el català com la seva llengua. Un balanç parcialment matisat, però, per aquest 22,6% de catalanòfons hispanocatalans.

Hom parla que a Catalunya, per entendre la situació política i el seu sistema específic de partits, cal tenir en compte dos eixos, la dimensió nacional (que hem analitzat una mica més amunt) i la de l'eix dreta/esquerra, que també té una important força evocadora. És el que farem a continuació. Però, com abans, indicarem, al Gràfic 27 el pes demogràfic de cadascuna de les opcions, en aquest eix dreta/esquerra. Com hem fet anteriorment, hem hagut d'agrupar els enquestats d'una manera relativament con-

Gràfic 27.

Pes relatiu respecte a l'autoposicionament polític

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

vencional: esquerra/centre esquerra, d'una banda; centre, en sentit estRICTE, per l'altra; i finalment, dreta/centredreta; queda un grup notable de persones que majoritàriament no se situen políticament, o es consideren "apolítics".

Gairebé és un tòpic afirmar que la societat catalana està fortament esbiaixada cap a l'esquerra. L'agrupació que hem hagut de fer encara marca més aquest fet, i per això s'escau recordar els resultats originals: extrema esquerra (1,1%), esquerra (25,5%), centreesquerra (17,5%), centre (15,8%), centredreta (5,9%), dreta (3%), extrema dreta (0,2%), altres respostes o no sap no contesta (31%).

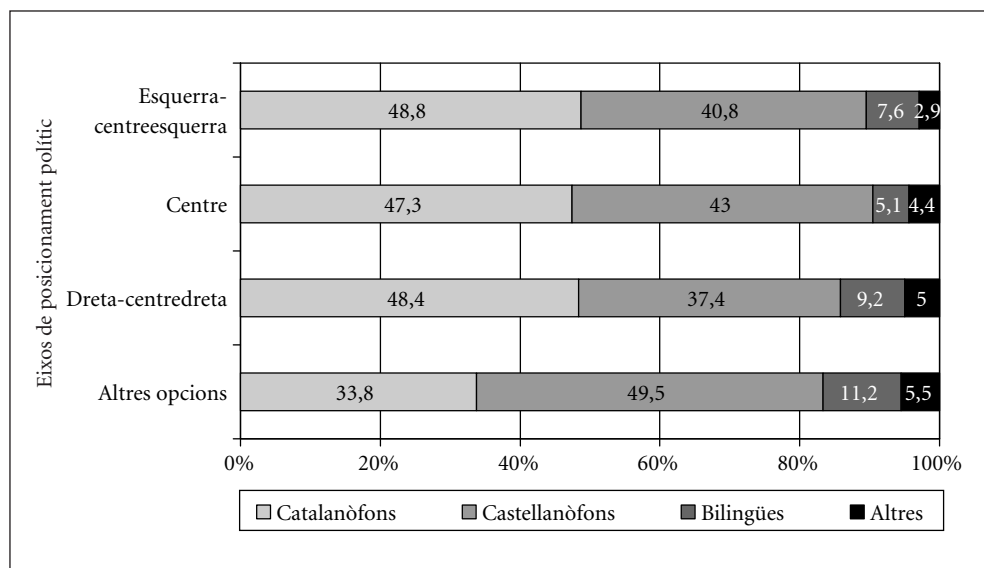
El contrast torna a ser clar: d'una banda, el grup majoritari, si hom exclou el darrer, és el dels "esquerrans"; i, de l'altra, els grups situats a l'esquerra sempre estan més poblats (1,1% d'extrema esquerra front a un 0,2% d'extrema dreta; 25,55 d'esquerra front a un 3% de dreta; i un 17,5% de centreesquerra, front a un 5,9% de centredreta). Tanmateix, tampoc s'ha d'oblidar: 1) que si sumem tots els espais de "centre" (centreesquerra, centre i centredreta), aquest esdevé el grup àmpliament majoritari; i 2) que el grup més poblat demogràficament és el dels que o bé no contesten, o bé es declaren "apolítics" (molta gent d'aquest grup potser no votarà, però d'altres sí, i seria interessant saber cap a on s'orienten les seves preferències electorals, la qual cosa potser matisaria notablement el panorama anterior).

Quan encreuem aquestes dades i les de la llengua d'identificació el resultat és que no hi ha gaires diferències significatives, excepte en un cas: les altres opcions de resposta (+ no sap, no contesta), on el nombre de castellanòfons és més notable. Un altre indicador que potser aquesta manera de respondre la pregunta és políticament i sociològicament rellevant.

Per acabar de treure tot el suc de l'anàlisi de l'eix nacional i d'esquerra/dreta, en farem un encreuament, i compararem els resultats entre els catalanòfons i els castellanòfons (atès que la migradesa d'efectius dels altres dos grups identitaris no ens en permetria treure'n l'entrellat).

Gràfic 28.

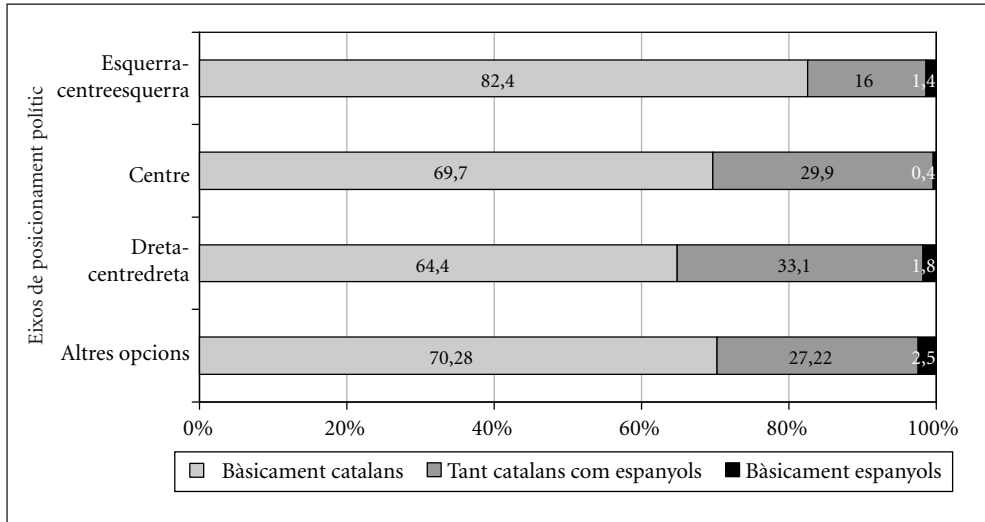
Autoposicionament polític i llengua d'identificació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Si hom té en compte el nombre d'enquestats catalanòfons que s'adscriuen a cada camp, des del punt de vista de l'eix esquerra/dreta, ens adonem que: *a)* el grup més nombrós és el d'esquerra-centreesquerra, amb un 49,9%; *b)* més lluny, hi ha el dels que no contesten, o no s'hi adscriuen, a aquest eix, amb un 22,6%; *c)* segueixen els de centre, amb un 17,2%; *d)* per acabar, tanquen la classificació, els de dreta-centredreta, amb un 10,3%.

Quant a la classificació en l'eix nacional: *a)* sempre hi ha un grup majoritari que es considera bàsicament català, tot i que una minoria significativa s'adscriu al grup dels catalanoespanyols; *b)* pràcticament no hi ha catalanòfons que es considerin bàsicament espanyols; *c)* finalment, es important introduir el matís que allà on hi ha més persones que se senten bàsicament catalanes és a l'espai d'esquerra-centreesquerra.

Gràfic 29.**Autoposicionament polític i “nacional” dels catalanòfons**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Sintèticament, si tenim en compte els dos eixos, les conclusions principals són les següents:

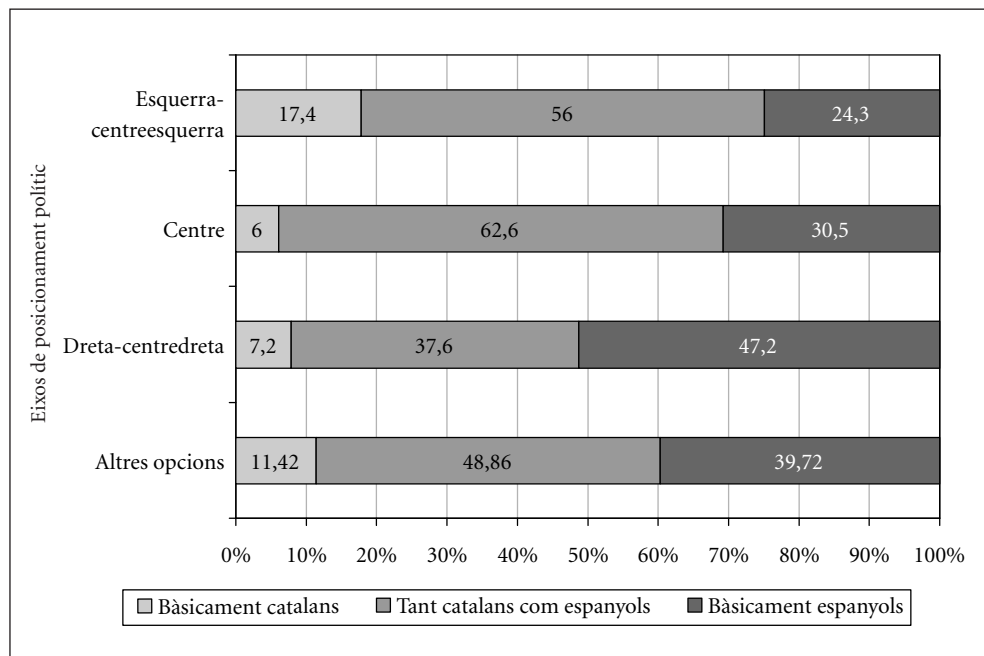
1. Per ocupar un espai polític important entre els catalanòfons, cal donar una imatge bàsicament catalana o, com a molt, tant catalana com espanyola. Si hom pot oferir una imatge que s'adigui als dos perfils, sense que aparegui com excessivament contradictòria, tindria molt de guanyat.
2. El pes de l'espai esquerra-centreesquerra bàsicament catalans és espectacular (d'un 41,1% del total). Aquest espai, doncs, serà especialment disputat, perquè serà molt atractiu per a les forces polítiques que comptin, bàsicament, amb un electorat catalanòfon.
3. El pes de les altres opcions (quant a l'eix esquerra/dreta) és força notable i cal comptar-hi. Així, si hom pot desactivar l'eix esquerra/dreta i donar molta força a l'eix nacional, pot tenir possibilitats d'endur-se una part d'aquest públic.

4. Hi ha un espai, petit però significatiu, de dreta-centredreta bàsicament català o catalanoespanyol (d'un 10%, aproximadament, si sumem ambdues opcions).
5. Si hom activa de forma eficaç l'eix esquerra/dreta, la força (o forces) que tenen més possibilitats d'endur-se el gat a l'aigua, es la que ocupi (o ocupin) el primer espai, el d'una força bàsicament catalana. En aquest cas, només es podria intentar contrarestar aquesta tendència amb un intent d'aglutinar el vot dels altres espais (que aconseguirien un 27% aproximadament del total). Però per ocupar un lloc central, caldria mobilitzar una part, almenys, dels que es consideren d'altres opcions.

Però passem ara a l'anàlisi dels castellanòfons, al Gràfic 30.

Gràfic 30.

Autoposicionament polític i "nacional" dels castellanòfons

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Si hom té en compte el nombre d'enquestats castellanòfons que s'adscriuen a cada camp, des del punt de vista de l'eix esquerra/dreta, tal com havíem fet abans amb els catalanòfons, ens adonem que: 1) hi ha dos grups relativament equilibrats, el d'esquerra-centreesquerra, amb un 40,8%, però segueix de molt a prop el dels que no contesten, o no s'hi adscriuen, a aquest eix, amb un 35,8%; 2) segueixen els de centre, amb un 15,6%, i tanquen la classificació, els de dreta-centredreta, amb un 7,8%.

Quant a la classificació en l'eix nacional, en la majoria dels casos (excepte els de dreta-centredreta) sempre hi ha un grup majoritari que es considera tant català com espanyol. Però l'opció dels bàsicament espanyols sempre té percentatges força significatius. Finalment, entre els castellanòfons hi ha persones que se senten bàsicament catalans, però sempre en són una minoria.

Sintèticament, si tenim en compte els dos eixos, les conclusions principals són les següents:

1. Per ocupar un espai polític important entre els castellanòfons, cal donar una imatge fonamentalment catalanoespanyola, tot i que tenen un pes important els que es consideren bàsicament espanyols. Si hom pot oferir una imatge que s'adigui als dos perfils, sense que aparegui com excessivament contradictòria, hom tindria molt, de guanyat.
2. El pes de l'espai majoritari (esquerra-centreesquerra catalanoespanyol) és important, però no tan espectacularment decisiu com el majoritari entre els catalanòfons (d'un 22,8% del total, per un 41,1% entre els catalanòfons). Aquest espai, doncs, probablement no serà tan disputat com l'anterior, i les estratègies d'ocupació d'espais seran més diversificades.
3. Així, dues possibles estratègies que s'adrecessin a: aglutinar el vot del centre+dreta-centredreta bàsicament espanyol o catalanoespanyol, i que aconseguís mobilitzar un part significativa de les altres opcions (amb un 32% del total, aproximadament); o a ajuntar el vot dels bàsicament espanyols+dreta-centredreta catalanoespanyols (amb un 37,45% del total) podrien esdevenir opcions majoritàries front a la que hem comentat en el punt anterior.

En fi, no cal esforçar-se molt per adonar-se que aquests fets juguen un paper important en la imatge i la disputa dels espais polítics que es produeixen entre les principals forces del sistema de partits polítics català.

CiU i ERC, com a principals organitzacions que es disputen els vots dels catalanòfons; PSC (almenys fins ara) i PP com a principals protagonistes del vot dels castellanòfons; mentre que ICV tindria un públic més diversificat.

Des del punt de vista nacional (almenys fins ara, també), amb ERC amb una imatge bàsicament catalana, CiU també (tot i que amb un nombrós públic catalanoespanyol), el PSC amb una majoria de votants catalanoespanyols, i el PP com la força amb una imatge més clarament espanyola.

I, pel que fa a l'eix esquerra/dreta, ICV i ERC, amb un perfil molt escorat cap a l'esquerra, el PSC amb una imatge un xic més moderada (esquerra, centre-esquerra, centre) i un PP orientat cap al sector dreta-centredreta, malgrat els esforços de Josep Piqué d'ocupar espais més clarament "centrats". I amb un esforç molt notable (especialment després de la pèrdua de la Generalitat) per part de CiU (i molt més marcadament, en el cas de CDC) d'intentar desactivar aquest eix esquerra/dreta i, per contra, activar l'eix nacional (el PSC com un partit totalment supeditat a un PSOE espanyol, molt poc diferenciat de l'altre partit espanyol, el PP).

Atès que som en un moment de transició, quant a l'articulació d'un nou sistema de partits polítics, a Catalunya, i en una legislatura amb un contingut polític important (discussió d'un nou estatut, un nou sistema de finançament, etc.), no sabem del cert com s'aniran configurant els diversos espais polítics i electorals. Però segur que, darrere dels conflictes polítics que es produiran, i dels intents de definir la pròpia imatge política, i la dels contraris, hi haurà (en molt bona part) les dades que aquí hem analitzat. Tot comptant, a més, que ja s'insinua la introducció d'un debat a la política catalana que fins ara s'havia deixat de banda (del conflicte partidista), i que pot mobilitzar una part (potser, fins i tot, molt important) d'aquelles persones (catalanòfons o castellanòfons) que no se senten motivats per l'eix esquerra/dreta: la irrupció, amb força, de les noves immigracions.

Una panoràmica més àmplia

Per completar aquest apartat exposarem les dades que havíem fet servir com a resum dels resultats, però encreuades per grandària municipal, edat, lloc de naixement dels enquestats i classe social.

Recordem que en els següents gràfics hi trobarem el percentatge de catalanòfons (exclusius, o en sentit ampli, afegint-hi els bilingües identitaris), el dels catalanoparlants (calculant els enquestats que afirmaven parlar un 50% o més, tant amb els amics, com a la llar, amb els veïns o a les botigues); la mitjana d'ús del català de les situacions anteriors; i, finalment, el percentatge d'enquestats que han efectuat l'entrevista en català. Hi hem afegit els resultats del conjunt de l'enquesta, en cadascun d'aquests casos, per poder-ne tenir una referència general.

PER GRANDÀRIA MUNICIPAL

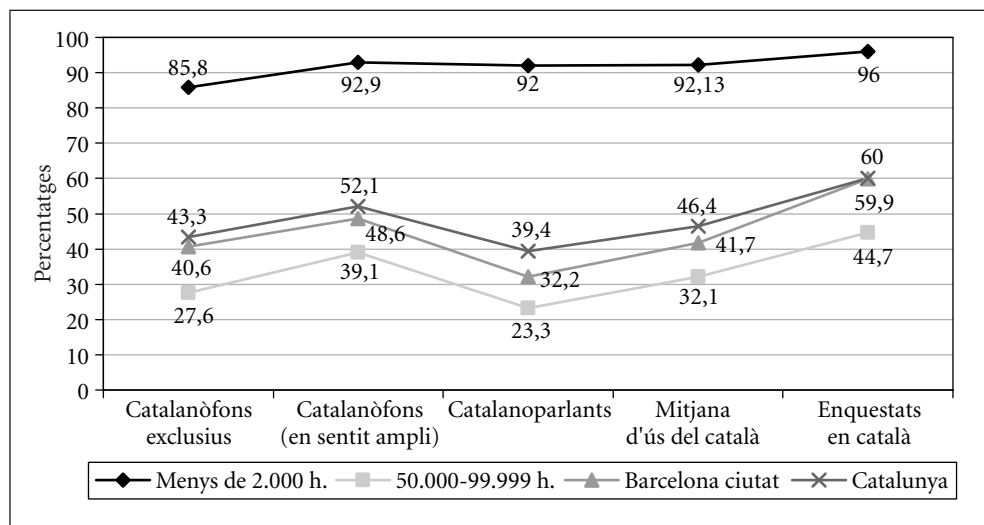
En aquest cas hi havia sis categories: municipis de menys de 2.000 habitants, de 2.000 a 9.999 habitants, de 10.000 a 49.999, de 50.000 a 99.999, de 100.000 a 499.999, i la ciutat de Barcelona. Per tal de simplificar la informació, n'hem triat tres: una que sempre està a la franja alta, pel que fa al català (menys de 2.000 h.), l'altra a la franja baixa (de 50.000 habitants a 499.999), i una altra d'intermèdia (la ciutat de Barcelona).

Tal com es podia preveure, els valors de la ciutat de Barcelona es troben molt a prop dels de Catalunya (de fet, la ciutat és una Catalunya en miniatura, atesa la seva diversitat interna). I ambdues línies són força paral·leles: els valors màxims s'obtenen en el nombre de catalanòfons en sentit ampli (quan hom suma els catalanòfons i els bilingües identitaris) i, sobretot, en el nombre d'enquestats en català (que supera en 10 punts, aproximadament, la xifra anterior). Per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, sempre més baixa que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català.

Quant als enquestats que resideixen a les ciutats "mitjanes" (de 50.000 a 100.000 habitants), sempre obtenen valors molt més baixos, tot i que segueixen una pauta semblant a les anteriors, per la qual cosa la línia segueix sent força paral·lela.

Gràfic 31.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per grandària municipal i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

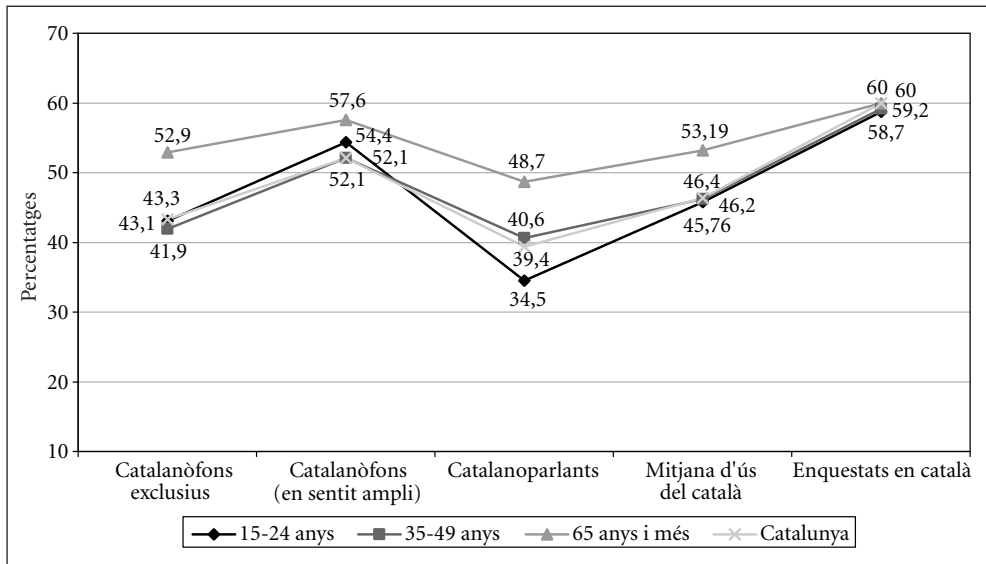
Per contra, allà on els valors del català són molt elevats (molt propers o superiors al 90% dels enquestats d'aquest grup), els enquestats que viuen a pobles de menys de 2.000 habitants, la pauta que se segueix es diferent: la línia és pràcticament recta, ja que només s'eleva lleugerament, quan hom passa d'un 85,8% de catalanòfons en sentit estricte, a un 92,9% quan se li afegeixen els bilingües. Del perquè d'aquesta diferència en parlarem més endavant, a les conclusions.

PER EDAT

Aquí les agrupacions es van realitzar per grups d'edat de 15 a 24 anys, de 25 a 34, de 35 a 49, de 50 a 64, i de 65 i més anys. Tanmateix, igual que abans, hem limitat l'exposició a tres grups d'edat.

Gràfic 32.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per edat i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Els grups d'edat dels joves i de les persones que tenen entre 35 i 49 anys se situen en valors molt semblants als del conjunt de Catalunya. Contràriament, el grup d'edat superior, de 65 anys i més, sempre obté valors més alts, tret de la llengua en què es va efectuar l'enquesta, on pràcticament no hi ha diferències.

Aquest darrer fet indica que el creixement que s'ha produït en les darreres dècades, especialment entre les generacions més joves, pel que fa a l'autoavaluació del coneixement del català (d'acord amb les dades dels censos i els padrons lingüístics), s'adiu amb un increment efectiu de la possibilitat de parlar en català.

Pel que fa a les pautes observades, s'assemblen força, tot i que en el grup dels més joves es poden observar algunes dissemblances, especialment si el comparem amb el

grup de més edat. Comparativament, entre els més joves és on hi ha més abundància de bilingües identitaris (com es veu per l'important increment, quan hom passa dels catalòfons en sentit ampli, a afegir-hi els bilingües identitaris); però allò que és més manifest és la davallada dels catalanoparlants “joves”.

Pot semblar una paradoxa que aquesta davallada no es faci especialment manifesta, quan hom es refereix a la mitjana d'ús del català, que es manté amb valors semblants a la mitjana del conjunt de la població de Catalunya o als del grup d'edat de 35 a 49 anys. Però no ho és, una paradoxa. Recordem que havíem “construït” els catalanoparlants com els enquestats que declaraven un ús igual o superior al 50%, però de forma simultània en totes les situacions indicades. Probablement, doncs, entre els joves es donen situacions més diversificades (utilitzaran el 50% o més en una situació, però no en un altra, mentre que en els altres grups d'edat l'ús és més compacte i homogeni). Una altra explicació (que s'adiu amb dades d'altres enquestes) és que, entre els joves, creix l'ús minoritari del català, però decreix l'ús nul o pràcticament nul. Aquests joves no tindran un ús igual o superior al 50% (consegüentment, no els considerarem catalanoparlants), però la seva mitjana d'ús del català serà superior a la d'altres enquestats més grans, que pràcticament no l'usen, o l'usen molt poc.

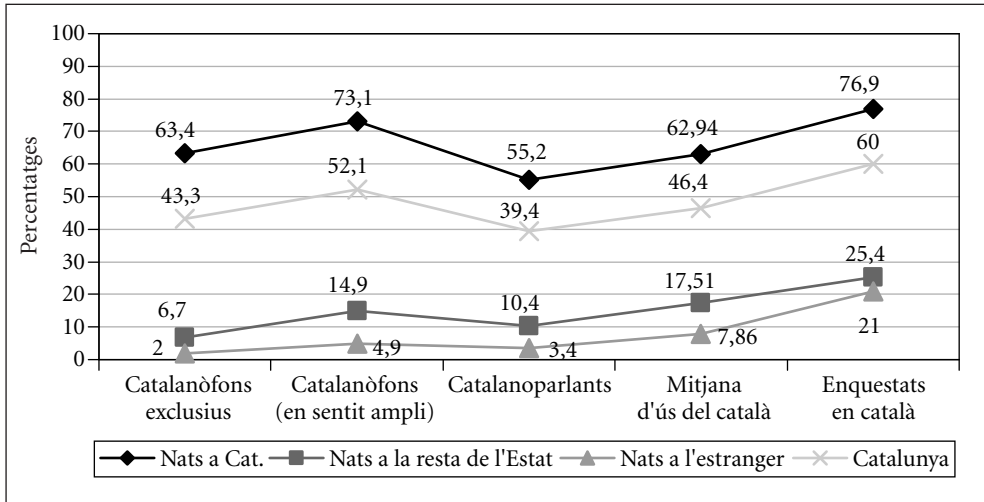
PER LLOC DE NAIXEMENT

En aquest cas hem mantingut les dades dels tres grups analitzats: els qui van néixer a Catalunya, els nascuts a la resta de territoris de l'Estat espanyol, i els nats a l'estranger, atès que les xifres dels tres casos són prou diversificades.

Els valors obtinguts són molt diferenciats, entre els nascuts a Catalunya, d'una banda, i els nats a la resta de l'Estat espanyol i els estrangers, de l'altra. Probablement, aquest darrer fet (l'escassa dissemblança entre un grup i l'altre) és relativament sorprenent, atès que les persones que van néixer a la resta de l'Estat espanyol fa molt més temps que són a Catalunya, que els nats a l'estranger. Pot indicar, si més no, que el context en què es produeix aquesta nova immigració és relativament més favorable al català (que ara té més presència social i possibilitats d'acolliment lingüístic) que les immigracions dels anys cinquanta, seixanta o setanta.

Gràfic 33.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per lloc de naixement i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Pel que fa als nascuts a Catalunya, obtenen valors més alts, però gens espectaculars. Tot plegat, indica que bona part dels nats a Catalunya, descendents dels nats fora, encara mantenen el castellà com la seva llengua d'identificació o la seva llengua d'ús habitual.

Les pautes observades, en aquest cas, són relativament semblants, tot i que es poden diferenciar dos grups: el dels nats a Catalunya, i les dades del conjunt de Catalunya, d'una banda, i el dels altres dos grups, de l'altra.

En el primer cas, els valors màxims s'obtenen en el nombre de catalanòfons en sentit ampli (quan hom suma els catalanòfons i els bilingües identitaris), i en el nombre d'enquestats en català. Per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, sempre més baixa que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català.

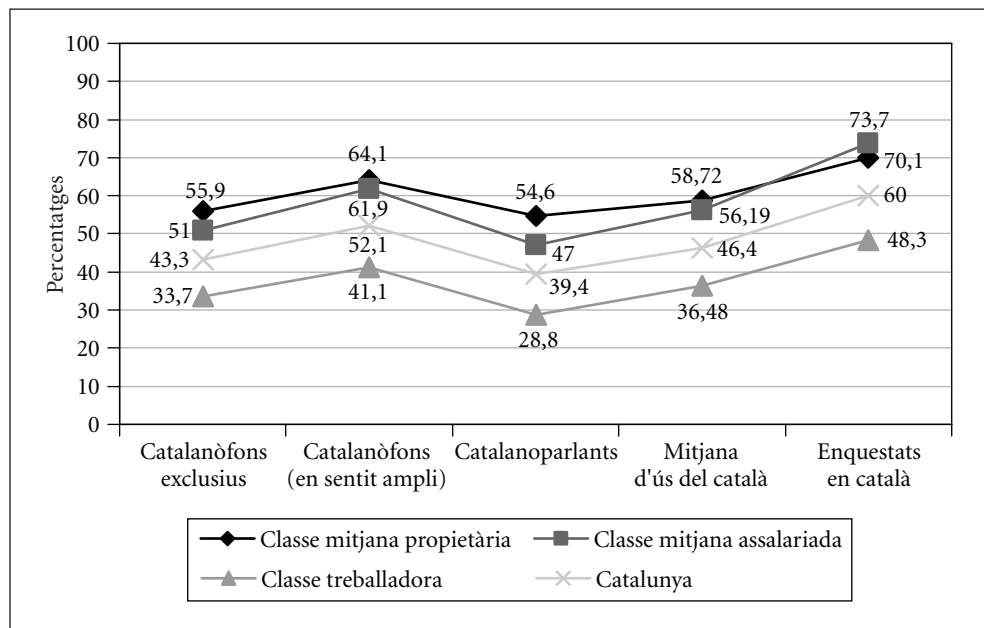
Però en els nats a l'estranger i a la resta de l'Estat espanyol, que, recordem-ho, sempre obtenen valors molt baixos, els més alts els aconseguixen sempre la mitjana d'ús del català i, especialment, el nombre d'enquestats en català. Vol dir que, si més no, en la capacitat de parlar en català (i en la voluntat de fer-ho, no ho hem d'oblidar) hi ha hagut un guany important.

PER CLASSE SOCIAL

També aquí hem mantingut la informació de totes les categories: classe mitjana propietària, classe mitjana assalariada i classe treballadora.

Gràfic 34.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per classe social i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Els valors de la classe mitjana (tant la propietària, com l'assalariada) són superiors al del conjunt català, i els de la classe treballadora, inferiors. Les pautes que se segueixen són relativament semblants, en tots els casos.

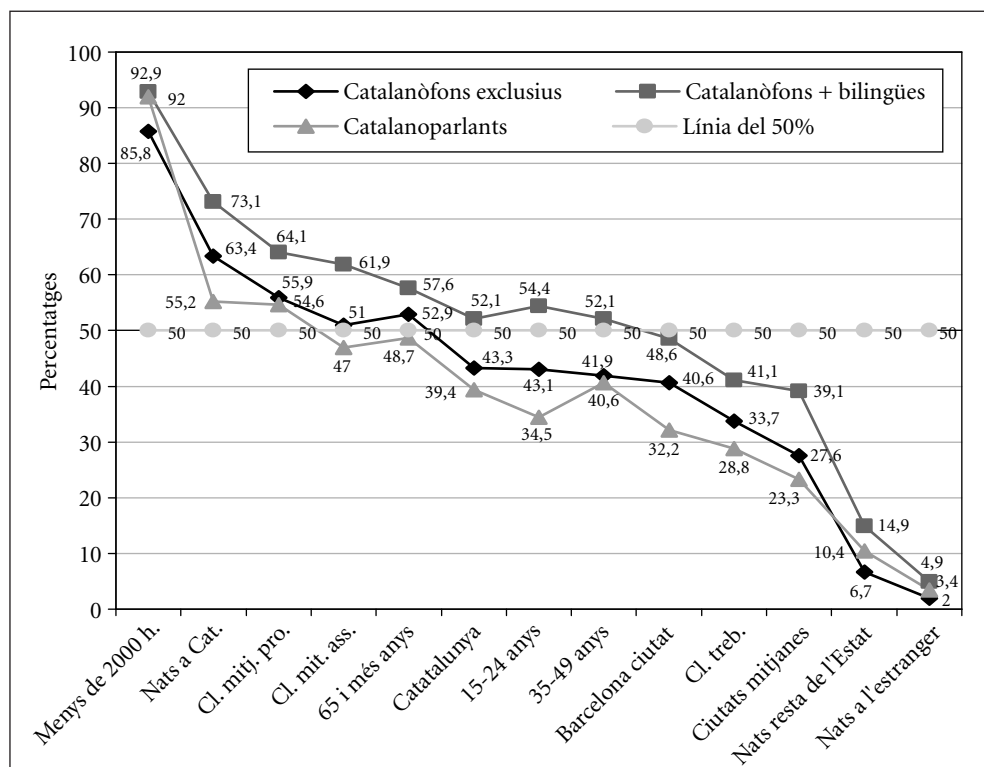
RESUM I CONCLUSIONS

Per resumir les informacions anteriors ho farem en dues fases. D'una banda, exposarem en dos gràfics els valors de tots els subgrups analitzats, començant per aquells on el català obté millors resultats. De l'altra, exposarem els subgrups on la pauta que hem anat observant no es compleix (les xifres més elevades les obté el nombre de catalanòfons en sentit ampli i el d'enquestats en català; per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, gairebé sempre inferior que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català).

1. El nombre de catalanòfons a Catalunya és del 43,3% de la població, inferior, en qualsevol dels casos, al 50%. Si hom hi afegeix els bilingües identitaris arribem a una mica més de la meitat, el 52,1%.
2. Si comparem aquestes xifres amb el volum de catalanoparlants, en la majoria dels casos, aquest sempre és més petit. És el que passa al conjunt de Catalunya, on el nombre de catalanoparlants (amb un 39,4%) és lleugerament inferior al de catalanòfons (amb un 43,3%).
3. Aquest fenomen és molt més marcat en els següents subgrups: entre els nats a Catalunya, els joves de 15 a 24 anys, i la ciutat de Barcelona. Tot plegat, això indica que els contextos d'ús dels catalanòfons no són prou favorables per tal d'usar el català un 50% o més en les situacions analitzades (la llar, els veïns, els amics, i a les botigues).
4. Per contra, hi ha tres subgrups on no se segueix aquesta regularitat: els que resideixen a pobles de menys de 2.000 habitants, els nats a la resta de l'Estat espanyol i, finalment, els nascuts a l'estranger. En el primer cas, és fruit d'un context d'ús molt favorable al català; en els dos últims, d'un volum de catalanòfons molt baix.
5. Fruit de les tendències expressades als punts anteriors, només hi ha tres subgrups (el 23% del total) on el volum de catalanoparlants sigui superior al 50%: els que viuen a pobles de menys de 2.000 habitants, els nats a Catalunya, i els de classe mitjana

Gràfic 35.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli) i catalanoparlants per diversos grups, i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

propietària, i encara en aquests dos darrers casos, per molt poc. Un símptoma de les dificultats amb què ens trobem, quant a l'ús del català.

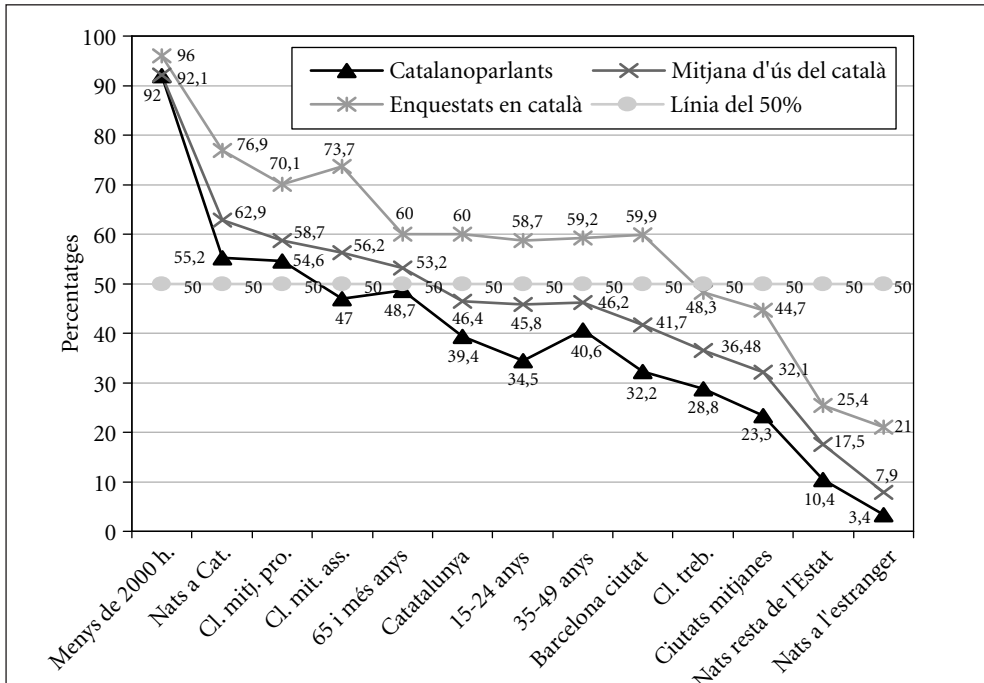
- Quant al nombre de catalanòfons, ja ampliem a cinc (un 38% del conjunt) el nombre de subgrups que en tenen un volum superior al 50%: s'hi afegeixen la classe mitjana assalariada, i els enquestats de 65 anys o més.
- Finalment, si hi afegim els bilingües identitaris, el nombre de subgrups que en tenen un 50% o més (de catalanòfons exclusius + bilingües identitaris) s'exemplifica, i

arribem als vuit subgrups (un 61% del total). S’hi incorporen la mitjana catalana, els joves de 15 a 24 anys, i els de 35 a 49 anys.

- Per sota hi queden, de major a menor, la ciutat de Barcelona (fregant la meitat de catalanòfons + bilingües); el bloc de la classe treballadora i les ciutats mitjanes, amb valors més baixos; i els nats a la resta de l’Estat espanyol, i els nascuts a l’estranger amb valors molt i molt baixos.

Gràfic 36.

Catalanoparlants, mitjana d’ús del català i llengua de l’enquesta, per diversos grups, i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

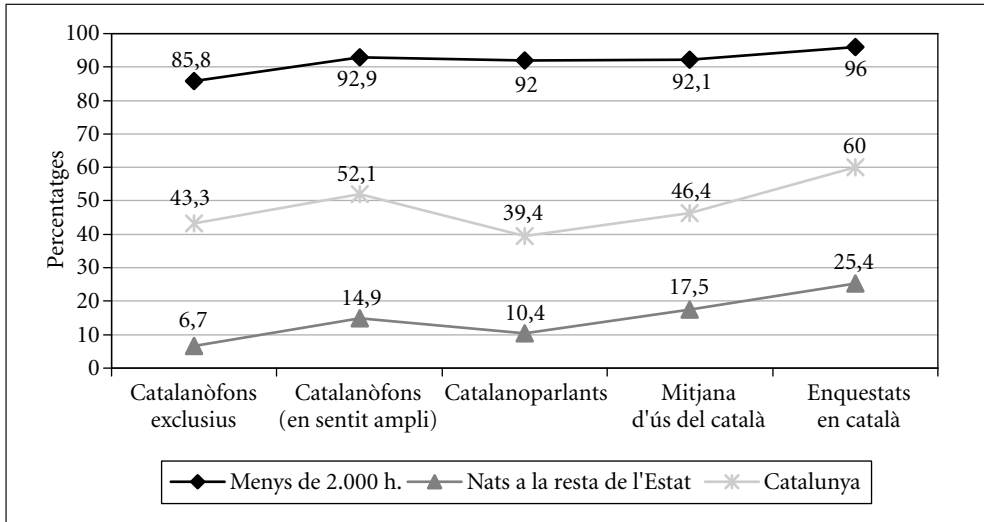
- Si hom té en compte la mitjana d’ús del català, és de 46,4 punts, molt semblant al volum total de catalanòfons (43,3% de la població). Aquesta semblança encobreix el

fet que l'aportació dels catalanòfons a la mitjana d'ús del català és important, però no exclusiva: les aportacions dels no-catalanòfons i, especialment, dels bilingües identitaris és significativa.

10. Si comparem les mitjanes d'ús del català amb el volum de catalanoparlants, en la majoria dels casos, aquest sempre és inferior. Dit d'una altra manera, les mitjanes d'ús del català sempre són superiors o iguals al nombre de catalanoparlants. És el que passa al conjunt de Catalunya, on s'obté una mitjana d'ús de 46,4 punts i només hi ha un 39,4% de catalanoparlants (recordem que hem definit catalanoparlant com la persona que usa el català un 50% o més en totes les situacions analitzades, de forma simultània). Aquesta paradoxa aparent ens indica, igual que abans, que les aportacions a les mitjanes d'ús dels casos en què el català s'usa de forma minoritària són significatives.
11. Aquesta dissemblança és especialment marcada, pel que fa als joves de 15 a 24 anys. Ens indica, doncs, que en aquest grup d'edat tenen una importància especial els casos en què el català s'usa, però de forma minoritària.
12. Quant a la llengua en què es va efectuar l'enquesta, sempre obté els màxims valors, amb una diferència, en la majoria dels casos, de més de 10 punts. Tot i això, hi ha tres subgrups que no hi arriben: els nats a l'Estat espanyol (amb una diferència de 7,9 punts), els de 65 i més anys (6,8 punts de diferència) i, sobretot, els que viuen a pobles de menys de 2000 habitants (amb només 3,9 punts). Per contra, els grups més contrastats són la classe mitjana assalariada (17,5 punts) i la ciutat de Barcelona (amb 18,2 punts de diferència).
13. Aquest fenomen, tan generalitzat, ens indica que tenim un marge d'avenç de l'ús del català relativament ampli, però que no es fa efectiu. Probablement a conseqüència del hàbit (força estès entre els catalanòfons) d'adaptar-se al castellà en converses bilingües.
14. Consegüentment, si hom té en compte el nombre de subgrups que es troben per sobre del 50%, quant al volum d'enquestats en català, s'obté el valor màxim, amb nou subgrups (amb un 69% del total). Només hi restarien fora quatre subgrups: la classe treballadora i les ciutats mitjanes (molt a prop, però, del 50%) i, sobretot, els nats a la resta de l'Estat espanyol i els nascuts al estranger (però que obtenen valors gens negligibles, al voltant del 20% del grup respectiu).
15. La pauta majoritària, tal com hem indicat diverses vegades, és la següent: les xifres més elevades les obté el nombre d'enquestats en català, i en segon lloc el volum de

Gràfic 37.

Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per diversos grups, i dades del conjunt de Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

catalanòfons + bilingües identitaris; per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, gairebé sempre inferior que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català. Un exemple ben marcat, en el cas de les xifres mitjanes de Catalunya.

16. Surten d'aquesta pauta tres grups: els que viuen a ciutats de menys de 2.000 habitants, d'una banda; i els nats a la resta de l'Estat espanyol i els nascuts a l'estranger, de l'altra.
17. En el primer cas, el context és molt favorable al català, i això condueix a una escassa diferenciació entre el volum de catalanòfons (en sentit ampli), el de catalanoparlants, la mitjana d'ús del català i el de persones que en són capaces de parlar-lo. És una situació la qual hom té tendència de qualificar de "normal" i que resulta més rigorós d'adjectivar com monolingüe o quasi-monolingüe.

18. Contràriament, els altres dos casos (que aquí hem exemplificat exclusivament amb els nats a la resta de l'Estat espanyol) es caracteritzen per un context molt desfavorable per al català. I aquí els valors superiors són la mitjana d'ús del català i, sobretot, el nombre d'enquestats en català. Sembla, doncs, que en aquests casos, la seva incorporació al català s'ha de fer més per la via de l'ús contextual (és a dir, de l'ús en els contextos més favorables), que de la llengua d'identificació o de l'ús en totes les situacions.

UNA ANÀLISI MULTIVARIABLE: ELS *CLUSTERS*

Fins ara hem exposat els resultats globals de les preguntes lingüístiques del PaD 2001-2002, i diverses anàlisis bivariades. L'única exploració que hem fet d'una explotació multivariable ha estat la variable construïda sobre l'ús lingüístic. Recordem com l'hem “construït”: hem anomenat catalanoparlants les persones que declaren utilitzar el català un 50% o més en cadascuna de les situacions analitzades (a la llar, amb els veïns, els amics, i quan es va a les botigues). Però aquesta manera d'interrelacionar aquestes quatre variables no deixa de ser relativament arbitrària. Per aquest motiu, hem volgut emprar un mètode multivariable més “estàndard”. Es tracta d'una anàlisi de *clusters* o conglomerats. N'explicarem el contingut, els conglomerats sorgits, i els principals encreuaments amb diverses variables, tant lingüístiques com sociodemogràfiques. Tot plegat, ens ajudarà a complementar la imatge que ens hem fet sobre la situació de les llengües a Catalunya a principis del segle XXI.

Qüestions metodològiques

Una anàlisi de conglomerats el que fa és agrupar tots i cadascun dels individus enquestats, tot atenent a les distàncies que s'estableixen, en relació a les diverses variables emprades. Es tracta que cada conglomerat agrupi els individus que es troben més a prop, i que cada conglomerat se situï el més lluny possible dels altres conglomerats. I l'agrupació es fa de manera automàtica, amb una mínima decisió prèvia de l'analista.

Cal prendre, això sí, algunes decisions. El nombre de variables emprades en l'anàlisi, per exemple. En el nostre cas, hem utilitzat pràcticament totes les preguntes lingüístiques, exceptuant l'ús a la feina i a l'escola, perquè disposaven d'un volum inferior d'enquestats. Els conglomerats s'han obtingut, doncs, mitjançant la utilització de les preguntes següents:

1. Quina és la seva llengua
2. Ús amb els veïns
3. Ús amb els amics
4. Ús a la llar
5. Ús a les botigues
6. Ús amb un desconegut
7. Llengua de l'enquesta

Atès que calia convertir totes les variables en numèriques (i que la gran majoria ja ho eren, ja que l'ús s'expressava d'una manera percentual), només hem hagut de fer un procés de transformació en els casos 1, 6 i 7. Sempre hem assimilat català al valor 100 (com si es tractés d'un 100% de català); català i castellà (o indiferent, a les preguntes 6 i 7) a 50; i els altres casos al valor 0. El resultat han estat tres conglomerats o *clusters*.

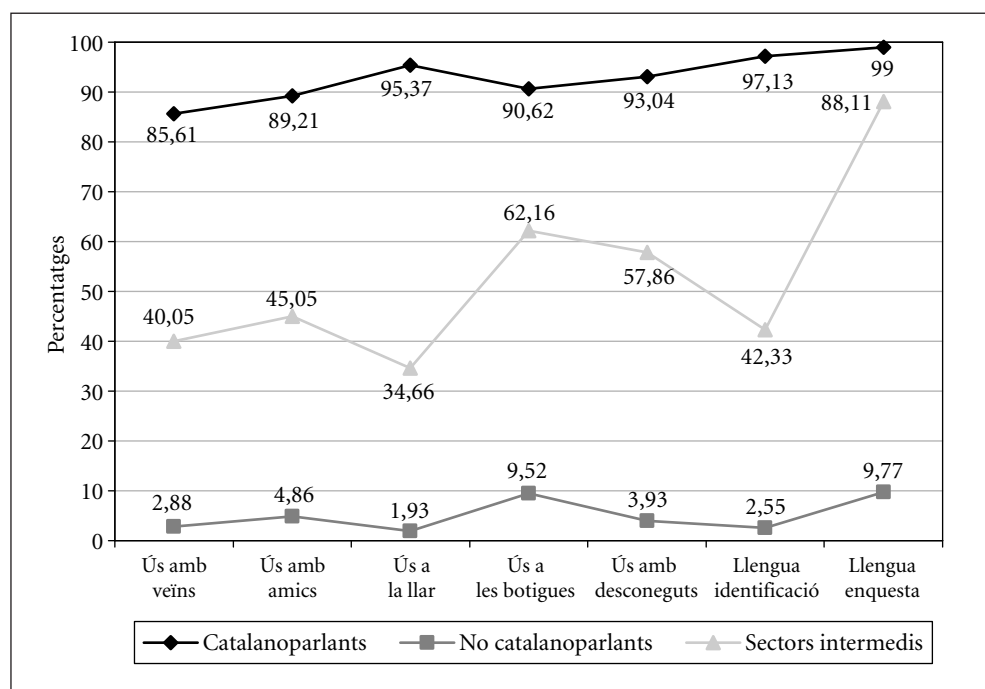
Els conglomerats obtinguts

Al Gràfic 38 podem observar els valors obtinguts per cada conglomerat en cadascuna de les preguntes analitzades. Com es pot apreciar, hi ha dos grups extrems, i un d'intermedi. En el primer (que hem anomenat catalanoparlants gairebé exclusius) els resultats, quant al català, sempre són molt elevats, entre 85 i 99 punts. Contràriament, al darrer (que hem batejat amb el nom de “pràcticament no catalanoparlants”) els valors són molt baixos, i en alguns casos pràcticament nuls. Finalment, els sectors intermedis tenen valors intermedis (valgui la redundància), però molt diversos en cadascun dels casos, fins al punt que en determinades situacions són superiors als 50 punts, i en d'altres inferiors. Vegem-ho.

En aquests sectors intermedis, la llengua d'identificació, i els usos més "privats" (a la llar, amb els amics i els veïns) assolixen els valors més baixos, al voltant de 40 punts. Per contra, l'ús a les botigues i amb desconeguts tenen índexs superiors als 50 punts, al voltant, de fet, dels 60. Finalment, la llengua de l'entrevista compta amb una puntuació força alta, de 88 punts.

Gràfic 38.

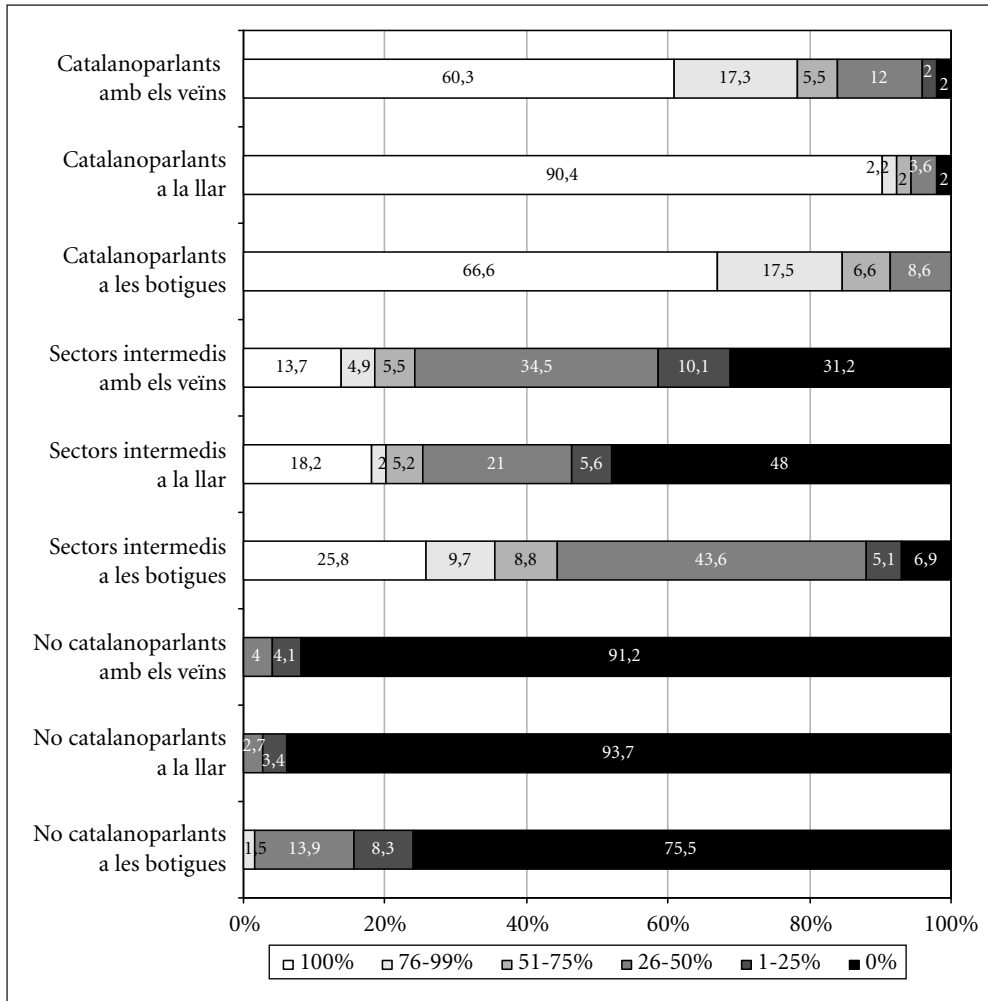
Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis. Mitjanes obtingudes a cada *cluster*

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 39.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per grups percentuals d'ús del català amb els veïns, a la llar i a les botigues

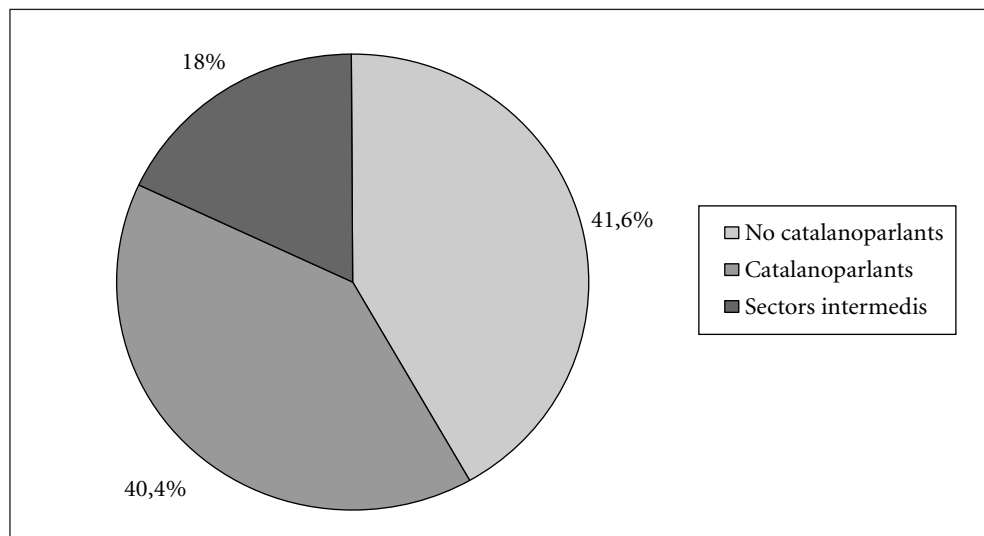
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

També és convenient observar l'ús del català de cada conglomerat d'una manera més "fina", tal com hem fet al Gràfic 39. En aquest cas, la perspectiva que obtenim és més matisada.

Certament, en el grup dels catalanoparlants (gairebé exclusius) se'n matisa molt el caràcter d'exclusivitat, perquè l'ús del català només assoleix un caràcter total (al 100%) en el 90,4% dels membres d'aquest grup a la llar, mentre que, en els altres casos, aquest subgrup (de catalanoparlants exclusius) encara assoleix índexs inferiors (del 60,3% amb els veïns, i del 66,6% pel que fa a les botigues). I, el que és més notable encara, en aquestes dues darreres situacions, el volum dels que usen el català (a les botigues i, sobretot, amb els veïns) menys del 50% no és negligible. Per què hi són, doncs, en aquest grup? Cal tenir en compte, per explicar-s'ho, que els conglomerats s'obtenen considerant diverses preguntes; i que la pregunta "llengua de l'enquesta", posem per

Gràfic 40.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

cas, sempre obté valors molt notables, superiors, en qualsevol dels casos, a altres preguntes d'ús lingüístic.

Quant als (pràcticament) no catalanoparlants, el qualificatiu se'ls escau més, excepte a l'ús a les botigues, on un 22% dels membres del grup fan un ús del català, petit, però prou significatiu.

És remarcable, finalment, la constitució relativament heterogènia dels sectors intermedis, on trobem franges significatives d'enquestats que o bé no usen el català en cap situació, o bé l'usen al 100%. Sempre amb l'ús a les botigues com la situació més favorable per al català.

Però quin és el pes de cada conglomerat, en el conjunt de la mostra?

Ens trobem, com es pot veure, amb una situació força polaritzada en dos grups pràcticament equivalents, quant a contingents: un 41,6% de (pràcticament) no catalanoparlants i un 40,4% de catalanoparlants (gairebé exclusius). Enmig, una franja d'un 18% de sectors intermedis.

Taules de contingència

Primerament, encreuarem cada conglomerat amb les principals variables lingüístiques i, segonament amb la grandària municipal, l'edat, el lloc de naixement dels enquestats, el nivell d'instrucció i la classe social.

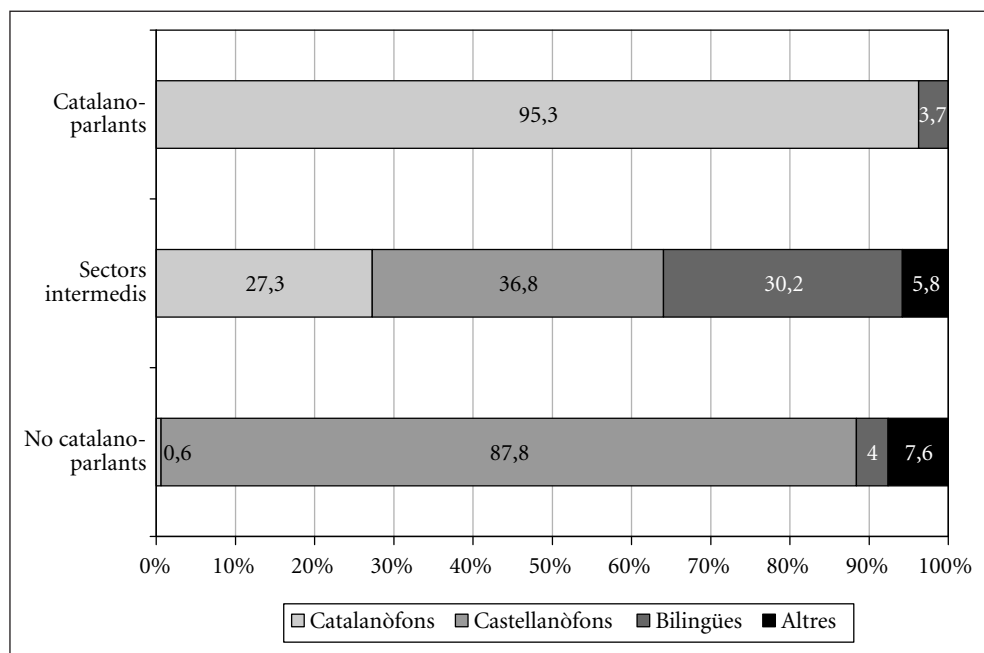
ENCREUAMENTS AMB LES VARIABLES LINGÜÍSTIQUES

Començarem el nostre itinerari amb la llengua d'identificació.

Com era d'esperar, els catalanoparlants (gairebé exclusius) són, pràcticament tots, catalanòfons, tot i que n'hi ha un 3,7% que es declaren bilingües identitaris. Passa el mateix amb els (pràcticament) no catalanoparlants: tots són no catalanòfons o, de

Gràfic 41.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per llengua d'identificació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

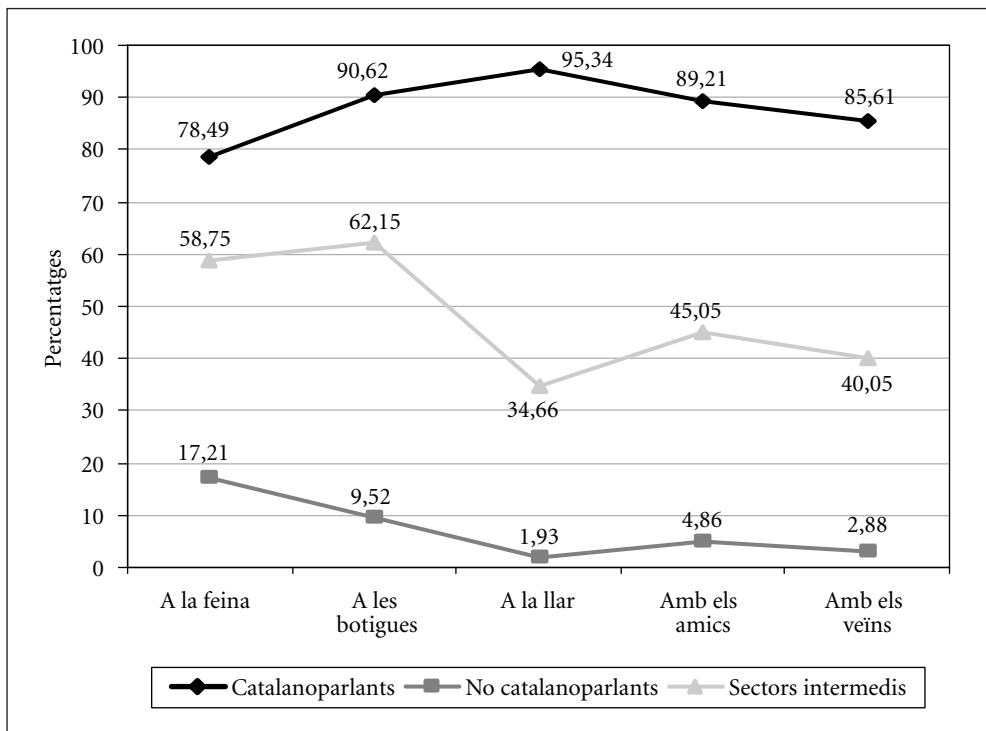
forma minoritària (d'un 4% del total), bilingües identitaris. I els sectors intermedis es troben migpartits entre els no catalanòfons (que hi estan una mica més ben representats), els catalanòfons i els bilingües identitaris.

Des d'un altre punt de vista, la gran majoria dels catalanòfons (el 88%) són catalanoparlants, però n'hi ha un 11,5% que formen part dels sectors intermedis. Altrament, un 84% dels castellanòfons són (pràcticament) no catalanoparlants, però també n'hi ha una minoria (d'un 15,3%) que es troba a les franges intermèdies. La majoria dels bilingües identitaris formen part d'aquests sectors intermedis, però n'hi ha un 17,3% de catalanoparlants, i un 19,4% de no catalanoparlants, la qual cosa abona el caràcter

força heterogeni d'aquest grup lingüístic. Finalment, entre els que declaren identificar-se amb altres llengües, un 71,4% són no catalanoparlants, un 23,8% cal col·locar-los a les franges intermèdies, i un 4,8% amb els catalanoparlants.

Gràfic 42.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per mitjana d'ús del català en diverses situacions

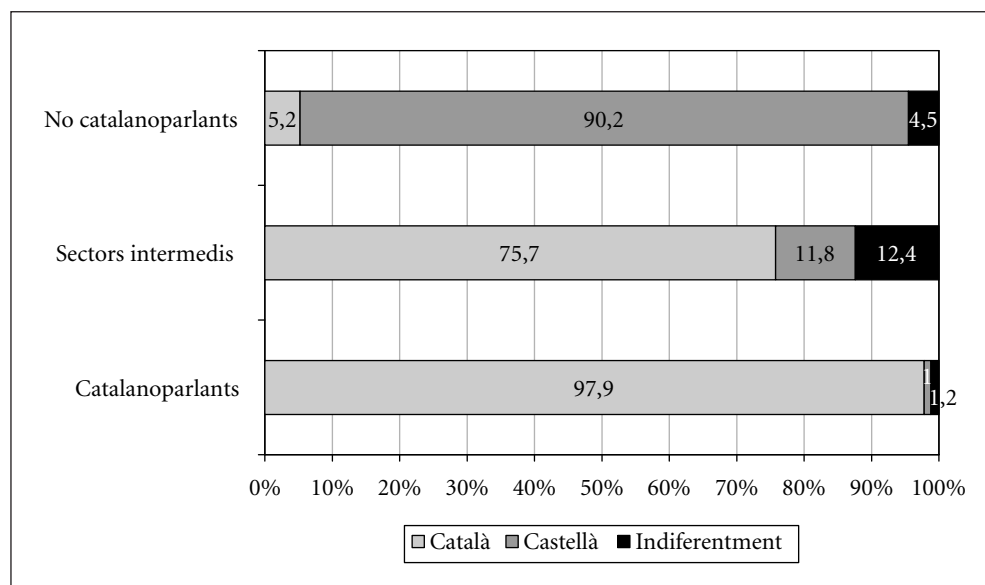
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Les dades del Gràfic 41 resultarien sobrerres (ja que coincideixen parcialment amb les del 38 si no fos que hi hem inclòs la mitjana d'ús a la feina, una variable que no hem utilitzat, en definir els conglomerats. D'altra banda, aprofitarem per fer uns comentaris que abans no hem tingut ocasió de fer.

És ben clar que el context en què el català obté els valors superiors és ben diferent entre els catalanoparlants, d'una banda, i els no catalanoparlants i els sectors intermedis, de l'altra. Entre els primers, la llar és el context més favorable per al català; en els segons, per contra, el més desfavorable. I els contextos més "públics" són els més desfavorables per als catalanoparlants i, contràriament, els més favorables en els altres dos casos.

Gràfic 43.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per preferències de la llengua de l'enquesta

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

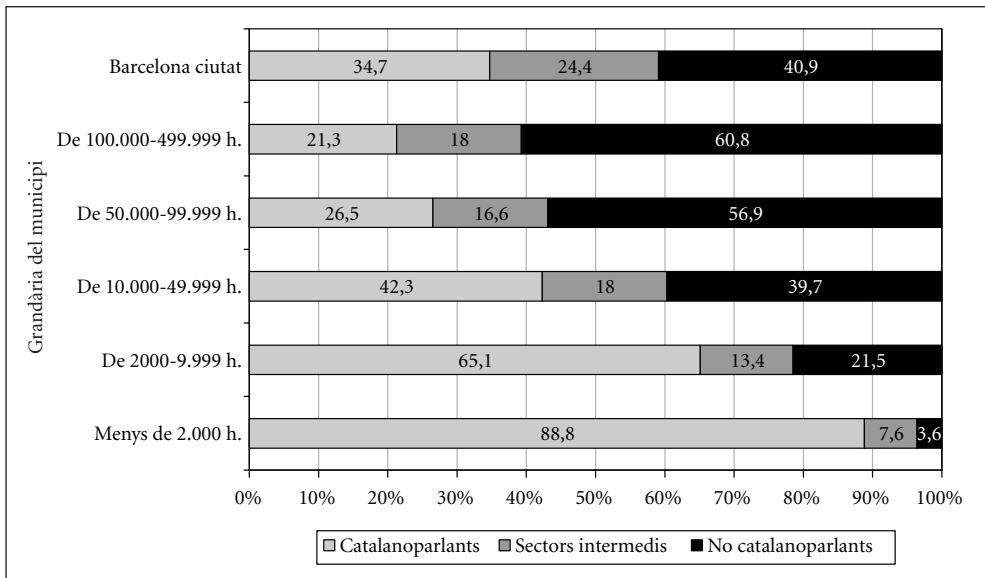
Finalment, quant a la llengua triada per fer l'entrevista, pràcticament tots els catalanoparlants trien el català, mentre que entre els no catalanoparlants hi ha dos grups, petits però significatius, que o bé trien el català, o bé els resulta indiferent. Una asimetria, en aquest cas, favorable al català. També els sectors intermedis s'inclinen per la tria d'aquesta llengua, fins al punt que només un 11,8% escollirien el castellà.

ENCREUAMENTS AMB VARIABLES SOCIODEMOGRÀFIQUES

Iniciarem els encreuaments sociodemogràfics amb la grandària municipal, continuarem amb l'edat, el lloc de naixement i el nivell d'instrucció, per acabar amb les classes socials.

Gràfic 44.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per grandària municipal

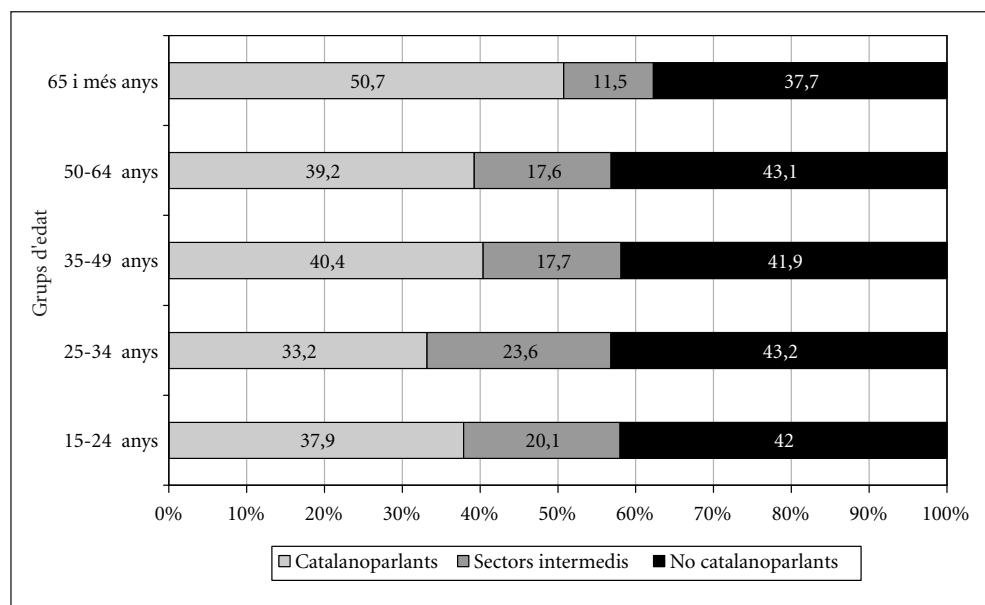
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Els sectors intermedis es troben presents arreu, amb més o menys intensitat. Són més abundosos a Barcelona ciutat, i menys als pobles de menys de 2.000 habitants, amb xifres al voltant del 20%, excepte als dos darrers territoris, allà on els catalanoparlants estan més ben representats. També hi ha no catalanoparlants a tots els territoris, tot i que en el darrer grup són molt pocs. Tanmateix, a la resta de zones no depassen el 20% del total.

Finalment, si hom ateny al nombre de catalanoparlants, ens tornem a trobar tres tipologies: els territoris on hi són més nombrosos (els dos darrers); allà on assoleixen valors entre el 30% i el 40% de la població (Barcelona ciutat, i allà on viuen de 10.000 a 49.999 habitants); i per últim les ciutats mitjanes, on el nombre de catalanoparlants és baix, al voltant del 20% del total.

Gràfic 45.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per grups d'edat

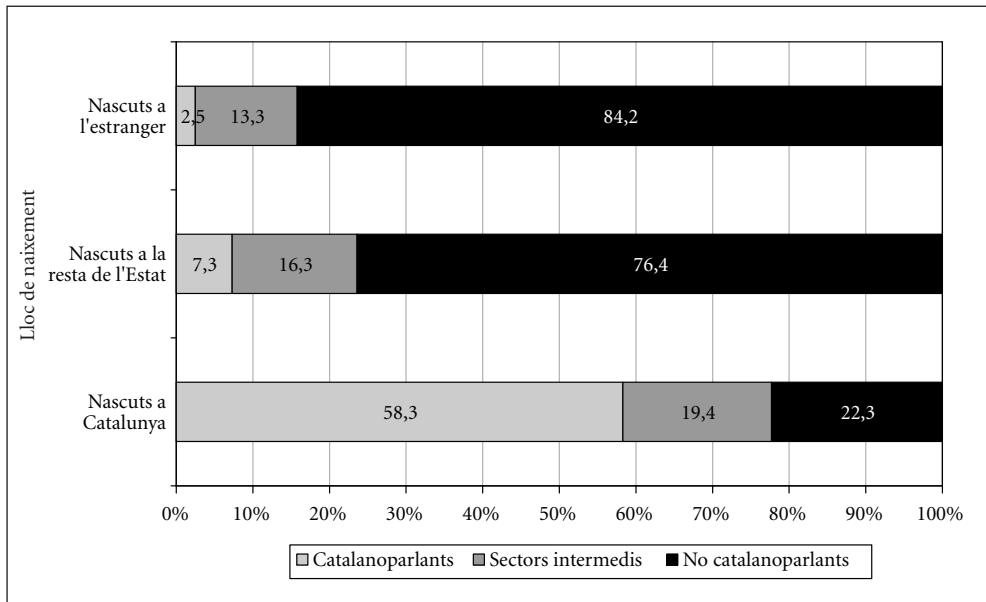

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Quant a l'edat, tornem a tenir unes franges intermèdies ben presents en tots els grups generacionals, tot i que són més abundants entre els més joves, i menys abundants entre els que tenen 65 anys i més. Pel que fa als altres dos grups, la diferència més significativa es troba entre els més grans i la resta: entre els de 65 anys i més, hi ha més catalanoparlants que a la resta de grups generacionals.

Gràfic 46.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per lloc de naixement

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

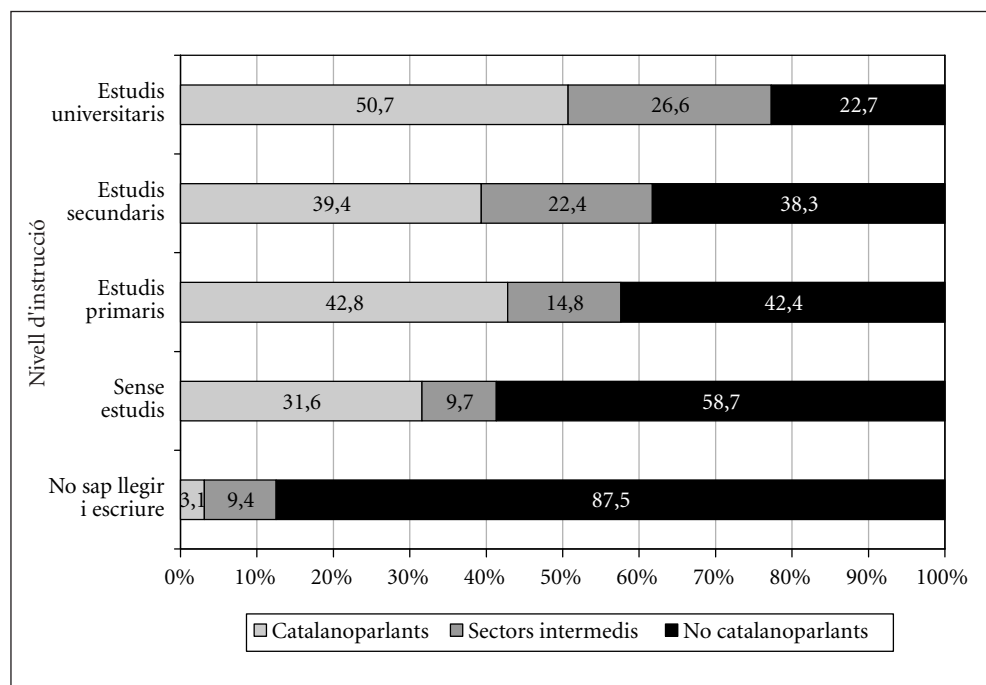
També a tots els grups per lloc de naixement la presència dels sectors intermedis és important. Tant entre els nats a Catalunya, com en els nascuts a la resta de l'Estat espanyol, o a l'estranger n'hi ha un 10% del total. La principal diferència s'escau en el nombre de catalanoparlants: majoritària, entre els nats a Catalunya, i petita (molt petita entre els nats a l'estranger) en els altres dos grups. No obstant això, entre els nats a Catalunya hi ha un percentatge significatiu de no catalanoparlants (d'un 22,3%).

Entre els universitaris i els qui tenen estudis secundaris és on els sectors intermedis assolixen els valors superiors. Però també estan representats en els sectors amb menys estudis, allà on el volum de no catalanoparlants és més notable. Alhora, el grup on més abunden els catalanoparlants també és el dels qui tenen estudis universitaris. Un

fet que s'adiu amb els indicadors que assenyalen l'existència d'un important prestigi social per al català, a la societat catalana.

Gràfic 47.

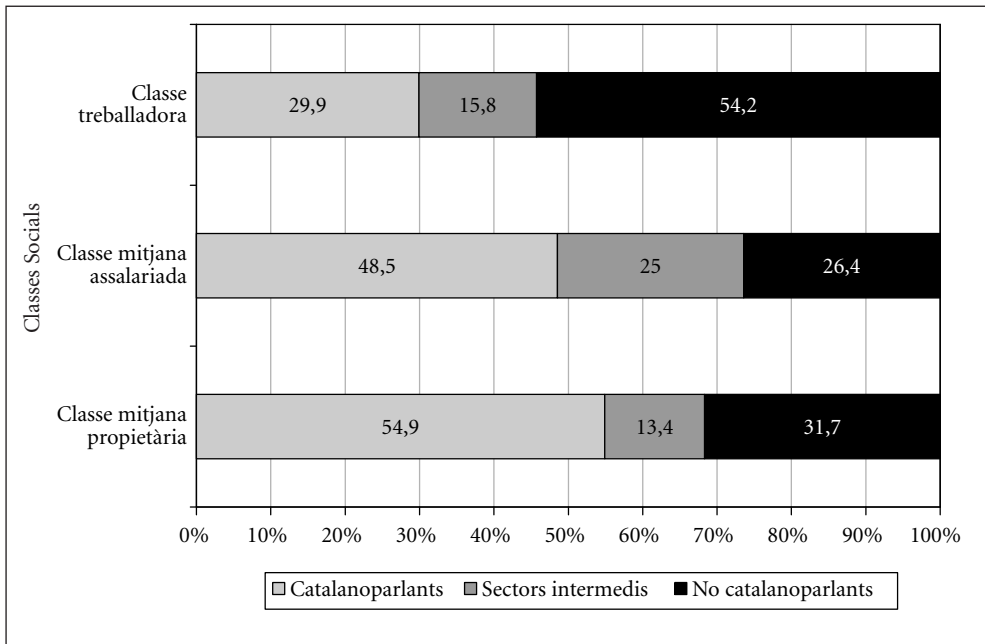
Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per nivell d'instrucció

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 48.

Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per classe social

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

I acabem aquest apartat amb les classes socials. Entre la classe social propietària abunden els catalanoparlants, que decreixen lleugerament a la classe mitjana assalariada. En aquest sector social és on es troben més ben representats els sectors intermedis. Contràriament, a la classe treballadora el grup majoritari és el dels no catalanoparlants.

UN ASSAIG DE SÍNTESI

En aquest apartat exposarem el perfil més característic dels integrants de cadascun dels conglomerats obtinguts: els catalanoparlants (gairebé exclusius), els (pràcticament) no catalanoparlants, i els sectors intermedis.

Un catalanoparlant (gairebé exclusiu) prototípic considera que la seva llengua d'identificació és el català (el 95,3% del total de catalanoparlants se'n consideren); utilitza el català al 100% a la llar (el 90,4% del total), i molt majoritàriament amb els seus veïns (un 77,3% l'utilitzen més d'un 75%) i quan va a les botigues (un 84,1% l'utilitzen més el 75%), tot i que la seva mitjana d'ús a la feina és una mica inferior; diu que s'adreça en català a un desconegut (el 90,8% ho afirma); i prefereix fer l'entrevista en què es basa l'enquesta, en català (d'un 97,9% del total).

Els catalanoparlants (gairebé exclusius) es troben més ben representats a les ciutats o pobles més petits de 10.000 habitants (entre el 65% i el 88% del total); a les ciutats entre 10.000 i 49.999 habitants tenen el mateix pes que a la mitjana de Catalunya; i són menys abundants a la ciutat de Barcelona (d'un 34,7% del total) i, sobretot, a les ciutats mitjanes (al voltant del 20% del conjunt).

Es troben sobrerrepresentats al grup dels més grans, de 65 anys i més (en són un 50,7% del total), mentre que a la resta de grups d'edat tenen el mateix pes que a la mitjana catalana (d'un 40% del total), excepte entre els de 25 a 34 anys, on hi estan menys representats (d'un 33,2% del total). Són majoritaris entre els nats a Catalunya (d'un 58,3%), i minoritaris entre els nats a la resta de l'Estat espanyol (d'un 7,3%), i pràcticament inexistents entre els nats a l'estranger.

Els catalanoparlants (gairebé exclusius) estan sobrerrepresentats entre els qui tenen estudis universitaris (en són un 50,7% del total), els que són de classe mitjana propietària (en representen un 50,7%) i, en menor mesura, de classe mitjana assalariada (en són un 48,5%).

Sintetitzant, la majoria dels catalanoparlants (gairebé exclusius) són catalanòfons, que fan pràcticament la seva vida en català i força lleials a la seva llengua; que viuen a ciutats de menys de 50.000 habitants; de 40 anys o més; nascuts a Catalunya; amb estudis secundaris o universitaris; i de classe mitjana propietària o assalariada.

Els catalanoparlants (gairebé exclusius) representen el 40,4% del total de la mostra utilitzada.

Un (pràcticament) no catalanoparlant prototípic considera que la seva llengua d'identificació és el castellà (el 87,8% del total de catalanoparlants se'n consideren); utilitza el castellà al 100% a la llar (el 93,7% del total) i amb els veïns (el 91,2% del total), i molt majoritàriament quan va a les botigues (un 83,8% l'utilitzen més el 75%), tot i que la seva mitjana d'ús (del castellà) a la feina és una mica inferior; diu que s'adreça en castellà a un desconegut (el 94% ho afirma); i també prefereix fer l'entrevista en què es basa l'enquesta, en castellà (d'un 90,2% del total).

Els no catalanoparlants es troben més ben representats a les ciutats mitjanes, entre 50.000 i 499.999 habitants (al voltant del 60% del total); a les ciutats entre 10.000 i 49.999 habitants i a Barcelona ciutat tenen el mateix pes que a la mitjana de Catalunya; i són menys abundants a les ciutats de menys de 10.000 habitants (d'un 21,5% del total) i pràcticament inexistent als pobles més petits.

Estan distribuïts de forma equilibrada entre els diversos grups d'edat, amb un pes aproximadament equivalent a la mitjana de Catalunya. Són majoritaris entre els nats a la resta de l'Estat espanyol (d'un 76,4%), i els nats a l'estranger (d'un 84,2%), i minoritaris entre els nats a Catalunya (d'un 22,3%).

Els no catalanoparlants estan sobrerrepresentats entre els qui no tenen estudis (en són un 58,7% del total), o els qui no saben llegir i escriure (d'un 87,5%), mentre que són minoritaris entre els qui tenen estudis universitaris (d'un 22,7%). Són la majoria de la classe treballadora (d'un 54,2%).

Sintetitzant, la majoria dels (pràcticament) no catalanoparlants són castellanòfons, que fan pràcticament la seva vida en castellà i força lleials a la seva llengua; que viuen a ciutats de més de 50.000 habitants; de 40 anys o més; nascuts a la resta de l'Estat espanyol (tot i que n'hi ha un nombre important nascuts a Catalunya); amb estudis primaris o sense estudis; i de classe treballadora.

Els (pràcticament) no catalanoparlants representen el 41,6% del total de la mostra utilitzada.

Si ens aturéssim aquí, podríem concloure que la situació sociolingüística catalana està molt polaritzada. Pràcticament són com dos móns: allà on són majoritaris els catalanoparlants no ho és l'altre grup, i a l'inrevés; tret de l'edat, on tots dos grups es troben ben representats, matisat pel fet que, entre els de 65 o més anys, els catalanoparlants són majoritaris.

El balanç, però, no es pot fer amb tons blanquinosos o ennegrits, sinó més matisats. El castellà predomina a les àrees més poblades i amb més força política (Barcelona i la seva àrea metropolitana), però el català és majoritari en els sectors amb més prestigi social (els qui tenen més estudis i les classes mitjanes), i també ho és entre els nascuts a Catalunya.

Si a això li afegim el tercer grup que encara no ha aparegut a l'escena, el dels sectors intermedis, els matisos encara són més necessaris.

Un membre prototípic dels sectors intermedis és no catalanòfon (un 42,6% del total d'aquest grup), però també hi estan ben representats els catalanòfons (un 27,3% s'hi consideren) i els bilingües identitaris (un 30,2% del total). Utilitza majoritàriament el castellà a la seva llar (el 53,6% del total l'empra més del 75%); però es troba migpartit entre els qui utilitzen el català majoritàriament en altres usos (un 18,6% del total dels sectors intermedis, amb els veïns; i un 35,5% a les botigues), els que utilitzen el castellà (41,3% amb els veïns, però el 12% a les botigues) i els qui en fan un ús relativament equilibrat (40% amb els veïns, i 52,4% a les botigues); tenen una mitjana d'ús del català a la feina, relativament elevada (de 58,75 punts); diu que s'adrecen majoritàriament en català a un desconegut (el 45,8% ho afirma) o els resulta indiferent adreçar-s'hi en català o en castellà (d'un 24,1%); i també prefereixen fer l'entrevista en què es basa l'enquesta, en català (d'un 75,7% del total). En definitiva, quant a l'ús, aquest grup es troba lleugerament desequilibrat a favor del català.

Els sectors intermedis es troben ben representats arreu del territori, tot i que lleugerament menys presents als pobles més petits. També estan distribuïts de forma equilibrada entre els diversos grups d'edat, tot i que hi són més ben representats entre els joves de 15 a 24 anys, i menys entre els de 65 i més anys. Alhora, són presents amb una intensitat semblant en tots els grups, per lloc de naixement.

Quant al nivell d'instrucció, els sectors intermedis estan sobrerrepresentats entre els qui tenen estudis superiors (en són un 26,6% del total), i amb menys presència entre els sense estudis (amb un 9,7% d'aquest grup) i els qui no saben llegir i escriure (d'un 9,4%). També es troben especialment presents a la classe mitjana assalariada (amb un 25% del total).

Sintetitzant, la majoria dels membres dels sectors intermedis són castellanòfons, però hi estan ben representats els catalanòfons i els bilingües identitaris; utilitzen majoritàriament el castellà a la llar, i fan una combinació relativament equilibrada d'ambdues llengües en altres situacions, amb un lleuger avantatge per al català en els usos professionals, i a les botigues; prefereixen el català, en un context favorable a aquesta llengua. Estan ben distribuïts al conjunt del territori, tret dels pobles petits; de menys de 40 anys; majoritàriament nats a Catalunya, amb estudis secundaris o universitaris, i de classe mitjana assalariada o classe treballadora.

Els sectors intermedis representen el 18% del total de la mostra utilitzada.

Bibliografia

AADD (2003). "L'ús oral del català. Dades, reflexions i propostes", a *Treballs de Sociolingüística Catalana* núm. 17. Onada edicions.

ARAGAY, J. M. (1996) *Inuscat 1996*. (Informe presentat a la Direcció General de Política Lingüística, 1996).

CASTELLS, M. i TUBELLA, I. (2002). *La societat xarxa a Catalunya: anàlisi empírica*, a: <http://www.uoc.edu/in3/pic/1/>.

CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (1996). "Conciencia nacional y regional. Estudio núm. 2.228". *Opiniones y actitudes CIS*, núm. 18 i 26.

CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (2001). Estudio núm. 2.228. a: <http://www.cis.es/home800.aspx>.

FABÀ, A. (2003). "L'ús interpersonal del català i altres variables sociolingüístiques. Assaig d'un model numèric. El cas de Santa Coloma de Gramenet", a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 40.

FABÀ, A. (en premsa) “Usos lingüístics i grups identitaris. Preferències i opinions lingüístiques”, a *Llengua i societat a Catalunya als inicis del segle XXI*. Explotació de l'EULC-03.

FABÀ, Albert; GÁLVEZ, Olga; MANRUBIA, Joan; SIMÓ, Anna; UBACH, Noemí (2003), “Usos, hàbits i actituds sobre la llengua catalana a Catalunya”, a *Symposia Philologica. Actes del I Congrés Internacional de Llengua, Societat i Ensenyament (Institut Universitari de Filologia Valenciana)*, p. 323-346.

FUNDACIÓ LA CAIXA (2001). *Anuario Social 2001*.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2004). *Estadística d'usos lingüístics a Catalunya 2003*. Generalitat de Catalunya.

INSTITUT DYM (1998) *Informe sobre l'ús de la llengua catalana a Catalunya* (Informe presentat a la Direcció General de Política Lingüística).

ROMANÍ, J. M. (2002). “Estudis de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya” a *Noves SL*, Revista de Sociolingüística. Secretaria de Política Lingüística, hivern 2002.

SIGUAN, Miguel (1999). “Conocimiento y uso de las lenguas: investigación sobre el conocimiento y uso de las lenguas cooficiales en las comunidades autónomas bilingües” a *Opiniones y Actitudes CIS*, núm. 22.

TORRES, J. (2003a). “Les enquestes amb contingut sociolingüístic efectuades a Catalunya (1994-2002)” a *Noves SL*, Revista de Sociolingüística. Secretaria de Política Lingüística, primavera 2003.

TORRES, J. (2003b). “L'ús oral familiar a Catalunya” a *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 17, p. 47-76.

VILA I MORENO, F. XAVIER (2003). “Els usos lingüístics interpersonals no familiars a Catalunya. Estat de la qüestió a començament del segle XXI” a *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 17, p. 77-158.

Xarxa CRUSCAT (2004). *Les dades lingüístiques del Cens de l'any 2001: alguns dubtes i limitacions*. Document electrònic: <http://www2.iecat.net/cruscat/>

Annex.
**Relació d'enquestadors i enquestadores de totes
les onades del PaD**

EQUIP D'ENQUESTADORS DE BARCELONA

María Alfonso Muñoz (2004); Carla Arasa Centelles (2001-2002); Meritxell Argelagués Besson (2003; 2004); Isaac Arriaza Requena (2003); Maite Auferil Font (2003); Sílvia Ayala i Rubió (2003); Marta Ayala Rovira (2005); Xavier Barniol Boixader (2003; 2004; 2005); Helena Bosch Navarra (2001-2002; 2004); Lluís Burillo Toledano (2004; 2005); Noelia Caballero Biosca (2004); Albert Cano Avalos (2005); Mònica Capistros Garcia (2001-2002); Josep Cara Rincón (2001-2002); Marta Cerulla Ruiz (2003); Xènia Chela Àlvarez (2004); Ferran Coronado Mataix (2001-2002; 2003); Ruth Cortés Alberola (2001-2002; 2003; 2004); Laia Cortés Cano (2001-2002); Nerea Craviotto Ortega (2001-2002); Joan Cucurella Cano (2003; 2004; 2005); Cristina de Sola Torrens (2001-2002); Ivonne del Pozo Pacheco (2001-2002; 2003); Carla Domínguez Derreumaux (2001-2002; 2003); Obdúlia Domínguez Torrecillas (coordinadora d'equip; 2001-2002; 2003); Núria Esteve Campllonch (2005); Saleta Fabra Anton (2005); Anna Fajarnés Giménez (2001-2002; 2003); Oriol Farrés Martínez (2003); Marta Fernández Prat (2003); Carme Ferrer Vilardell (2004; 2005); Júlia Fisas Fernández (2005); Gemma Funes Romero (2004; 2005); Beatriz Galindo Martín (coordinadora d'equip; 2004; 2005); Joan Lluís García del Moral Torres (2003); Ana Isabel García Jiménez (2003); Beatriz García Nuño (2004); Carlos García Oquillas (2001-2002); M. Àngels García Pérez (2001-2002); Manel Gil López (coordinador d'equip; 2001-2002; 2003); Roser Girós Calpe (2003); Núria Gómez Camprubí (2004); Isabel Graupera Gargallo (2003; 2004); Anabel Gutiérrez-Otero Mora (2004; 2005); Karen Hoberg (2001-2002);

Helena Lafita Ferré (2003); Nekane Lizarralde Urrutia (2001-2002); Hug Llàcer Palanca (coordinador d'equip; 2001-2002); Susana Llopart Belloc (2001-2002); Mariona Lozano Riera (2005); Montserrat Martí Martí (2001-2002); Daniel Martínez Arasil (2001-2002); Laura Martínez Villanueva (2003; 2004); Laia Masats Canals (2003; 2004; 2005); Marina Masclans Galimany (2005); Caterina Masramon i Casas (2001-2002); Mercè Mauri Casas (2005); Laura Mencía González (2004); Xavier Mestre Alloza (2004; 2005); Silvestre Moreno del Álamo (2001-2002); Neus Morgui Valls (2004); Elena Morilla Serrada (2005); Maria Murillo Cachadiña (2001-2002); Laura Nogués Inglés (2001-2002); Sandra Obiol Francés (2001-2002); Sonia Olmeda González (2004); Andrea Ortega López (2005); Elisabet Palet Tort (2004); Saida Palou Rubio (2003); Sílvia Pelay Bohajar (2004; 2005); Maribel Ponferrada Arteaga (2003; 2004); Maria Porcar i Guasch (2003); Onditz Portabella Cilveti (2001-2002; 2004); Laura Puerto Espín (coordinadora d'equip; 2001-2002); Anna Punyet León (2004; 2005); Elisenda Ramoneda Farreras (2001-2002); Carolina Recio Cáceres (2001-2002; 2003); Jesús Requena Hidalgo (2003); Elisenda Riera Casals (2003); Meritxell Rillo Moral (2004); Desiré Rodrigo García (2001-2002; 2003); David Rueda Reguill (2001-2002; 2003); Sílvia Ruiz Pérez (2001-2002; 2003; 2004); Núria Sabaté Gómez (2001-2002); Elisenda Salomó Cos (2001-2002); Anna Salvans Pujols (2001-2002; 2003); M. Yolanda Sánchez Burgos (2005); Eva Sánchez Dubé (2004); Maica Sánchez Garcia (2001-2002); Esther Sánchez Ledesma (2003; 2004; 2005); Jonatan Sánchez Rico (2004; 2005); Maria Ona Sanmartí Casanovas (2005); Laia Solans Ingla (2003; 2004; 2005); Mari Carmen Sorribas López (2004); Berta Tarragó Esteve (2001-2002); Paula Terribas Jonquera (2001-2002); Jordi Tria Janer (2001-2002; 2003); Clàudia Turró Ortega (2001-2002); Helena Vicente i Salazar (2001-2002); Guillem Vidal de Llobatera Perret (2005); Carles Vidal i Ribas (2003; 2004; 2005); Maria Vidal Llacuna (2001-2002); Joaquim Vila i Queralt (2001-2002; 2005); Llúcia Vives Vidal (2003).

EQUIP D'ENQUESTADORS DE GIRONA

Begoña Ayarza Laso de la Vega (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Neus Bahí i Lloveras (2001-2002); Núria Balliu Castanyer (2001-2002); Montse Blancafort Clusells (2004); Elisenda Boix Masafret (2001-2002); Montserrat Cañete López (2001-2002); Lluís Co-

lomer Ribot (2003; 2004; 2005); Tània Cortés Nieto (2005); Maria Cufí Estarriol (2003; 2004); Carles Diaz Callejo (2004; 2005); Laia Dulcet i Budó (2003); David Encinas Ruiz (2004; 2005); Marta Faixedas Puig (2003; 2004; 2005); Berta Ferrer Villacampa (2003); Francisco García Ruiz (2003); Cristina Gómez Gili (2004; 2005); Sílvia Gómez Rovira (2001-2002); Marta González Masó (2004); Marina Griñón Toledo (2001-2002); Mònica Guillén Royo (coordinadora d'equip; 2001-2002); Carme Herreros Fernández (2003); Montserrat Illa Creixell (2001-2002); Isabel Llinàs Costa (2003; 2004); Irene Masdeu Torruella (2004); Anna Matas Domènech (2001-2002; 2003); Cristina Isabel Otero Estrabaut (2001-2002; 2003); Agnès Pagès Rigall (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Lídia Pérez Conejo (2004); Lídia Portal Núñez (2005); Glòria Queirós Badosa (2005); Núria Rodríguez i Rodríguez (2001-2002); Ada Roig Carreras (2004); Núria Ros Rué (coordinadora d'equip; 2001-2002; 2003; 2004; 2005); Jesús Ruiz García (2005); Carolina Ruz Fontàs (2001-2002); Sergi Sala Costa (2001-2002); Narcís Sastre i Fulcarà (2001-2002; 2003; 2004); Maria Rosa Saubí Cassany (2001-2002); Oriol Solé Canet (2001-2002; 2005); Alex Ventura i Clota (2003; 2004); M. José Vera Valdivieso (2001-2002); Roser Vilardell i Arévalo (2005).

EQUIP D'ENQUESTADORS DE LLEIDA

Esther Aresté Sentís (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Marta Bernaus i Llera (2001-2002; 2003); Mireia Campanera i Reig (2001-2002; 2003); Marta Capdevila Ros (2003; 2004; 2005); M. Àngels Capell Bravo (2001-2002); Anna Carulla Caballé (2005); Gemma Casal Fité (2001-2002); Mariona Farré Rossell (2005); Òscar Gallinat Piró (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Gemma Gallinat Piró (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Míriam García Sala (2003; 2004; 2005); Manel Garriga Bosch (coordinador d'equip; 2001-2002; 2003; 2004; 2005); Jordi Guasch Tardà (2001-2002; 2003); Maria Rosa Guixés Nogués (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Maria Eila Jiménez García (2004); Laura Marín Barbé (2005); Anna Mata Romeu (2001-2002); Diego Mateo González (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Lluís Roca Solanes (2001-2002); Núria Sauret Nou (2001-2002; 2003); M. Eugènia Torreguitart Doncel (2003); Amparo Valios Blanco (2003; 2004; 2005); Maria del Carme Valls Bach (2004); Sílvia Vilanova Serrano (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Míriam Villòria Mombiola (2001-2002).

EQUIP D'ENQUESTADORS DE TARRAGONA

Carme Anguera Riera (coordinadora d'equip; 2001-2002; 2003; 2004); M. Cinta Arasa Carot (2001-2002); Rosa Arbonès Escauriaza (2005); Mariola Arqués Rovira (2001-2002); Jordi Arrufat Agramunt (2001-2002); Rosa M. Banach Rovirosa (2001-2002; 2003); Beatriz Berganza Tomé (2004; 2005); Anna Ceprià Sorolla (2005); Yolanda Domingo Calduch (2004; 2005); Maite Egoscozabal Solé (2005); M. Neus Estrada Fortuny (2001-2002); Fani Fariñas Rebull (2001-2002); Albert Farré Bravo (2004; 2005); Pere Ferré Panisello (2001-2002; 2003; 2004; 2005); Marta Fontaneda Miranda (2004; 2005); Anna Foraster Torres (coordinadora d'equip; 2003; 2004; 2005); Manel Gómez Canales (2001-2002); Manel Llarch Garcia (2004; 2005); Anna Lleixà Subirats (2001-2002); Carmen Llopis Pichardo (2003; 2004; 2005); Marta Martorell Camps (2003); Laura Núñez Jara (2004); Amaya María Osca Muñoz (2001-2002); Marta Panadès Manresa (2004); Olga Pedrola Doce (2004); Mercè Perpinyà Vallès (2001-2002; 2003); Fina Piñol Casadó (2001-2002); Maria Zaida Prat López (2003; 2004; 2005); Anna Prats Ollé (coordinadora d'equip; 2001-2002); Anabel Rodríguez Calero (2003); Joana Sabaté Bosch (2003; 2004); Maria Simón Lara (2005); Mònica Solé Casajús (2001-2002); Anna Ulldemolins Nadal (2003); Ester Vilar Altadill (2001-2002; 2005).

El Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) és una enquesta longitudinal per a l'estudi de l'estructura i les desigualtats socials a Catalunya impulsada per la Fundació Jaume Bofill. La seva pretensió principal és oferir a la comunitat investigadora les dades socials necessàries per a l'anàlisi de la societat catalana. I, en segona instància, espera poder fer arribar els resultats dels estudis a les administracions públiques catalanes perquè puguin revisar, reorientar i impulsar noves actuacions en matèria de polítiques socials.

Els dos volums que presentem són un recull ampli i divers de les principals anàlisis elaborades a partir de l'explotació de les dades de la primera onada del PaD. L'amplitud de temes que aborda l'enquesta, tot combinant el nivell de llar amb l'individual, ha permès anàlisis d'àmbits específics (treball, habitatge, llengua, salut, ingressos, educació) així com anàlisis transversals (estudi de les classes socials, la joventut, els fills).

La publicació porta adjunt un cd-rom amb una mostra parcial de les dades de la primera onada (2001-2002), que permet a qualsevol usuari fer operacions d'anàlisi estadística descriptiva i multivariant. La demanda de la matriu completa es pot fer des del web del PaD: www.obdesigualtats.org.

Editorial Mediterrània

